JOANNIS FRANCISCI FINETTI
DE PRINCIPIIS
JURIS NATURÆ,
ET
GENTIUM
ADVERSUS
HOBBESIUM, PUFENDORFIUM, THOMASIUM, WOLFIUM, ET ALIOS.

LIBRI XII.

Editio altera ab Auctore aucta multiſque mendis expurgata.

TOMUS II.

Πάντα δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε. *I. Theſſal. V. 21.*

VENETIIS MDCCLXXVII.
APUD THOMAM BETTINELLI
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

INDEX
LIBRORUM, ET CAPITUM VOLUMINIS SECUNDI.

LIBER SEXTUS.

De exiſtentia Juris Naturæ.

CAPUT I.

Datur aliqua norma ſeu regula naturalis, ad quam homo actiones ſuas liberas exigere debet, & quæ Jus naturale vocatur.

CAPUT II.

Extat divina lex moraliter nos adigens ad actiones liberas eidem regulæ conformandas, & quæ propriiſſime dicitur jus naturale. Quare Schmauſius plane inſipienter ait, Deum creaſſe hominem exlegem.

CAPUT III.

Leges divino naturales ſunt vere, ac proprie leges non ea ſolum ratione, quod ſupremi Legislatoris autoritate muniuntur; ſed etiam quia ſanctionem habent adjunctam, præmium nempe vel pœnam cuſtodientibus aut violantibus rependenda, etiam ſi præſens tantum hæc vita ſpectetur.

CAPUT IV.

Prædicta legum naruralium ſanctio vera quidem ſed imperfecta eſt, atque inſufficiens. Sed alia ſuppetit perfectiſſima ſanctio, futuræ ſcilicet retributionis poſt mortem; quæ vel ſolo lumine naturali ſatis innoteſcit. Refellitur Auctor Codicis naturæ, qui docet, mali moralis punitionem pugnare cum idea Entis infinite perfecti, & benefici.

CAPUT V.

Thomaſius, ejuſque interpres ſive illuſtrator Fleiſcherus jus naturale vel nimis extenuant, vel prorſus evertunt, dum leges divino-naturales conſilii loco habendas eſſe decernunt.

LIBER SEPTIMUS.

De primo & univerſali juris naturæ principio.

CAPUT I.

Sententia Valentini Alberti aſſerentis primum juris naturæ principium eſſe convenientiam cum ſtatu integritatis, in quo conditus eſt homo, explodenda penitus eſt: ſicut etiam illorum opinio, qui pro primo principio conſtituunt vel voluntatem divinam, vel convenientiam cum divina ſanctitate.

CAPUT II.

Hobbeſius abſurde ſtatuit, ſui ipſius conſervationem ut primum integrumque juris naturæ principium, & pro prima, & fundamentali naturæ lege, quærendam eſſe pacem, ubi haberi poteſt, ubi vero non poteſt, auxilia belli.

CAPUT III.

Pufendorſius inutiliter fatigatur in ſtatuenda pro primo juris naturæ principio Socialitate, ſeu hac propoſitione: cuilibet homini colenda & ſervanda eſt ſocietas.

CAPUT IV.

Juris naturalis principium a Thomaſio propoſitum, videlicet eſſe facienda, quæ vitam humanam reddunt & maxime diuturnam, & feliciſſimam, vitanda pariter, quæ vitam reddunt infelicem, & mortem accelerant, rejiciendum omnino eſt.

CAPUT V.

Abſurde ſtatuitur a Wolfio, velut adæquatum Juris Naturalis principium, hæc propoſitio: Committendæ ſunt actiones, quæ ad perfectionem hominis, atque ſtatus ejuſdem tendunt: & eæ omittendæ, quæ ad imperfectionem ipſius, & ſtatus ejuſdem tendunt. Ex hoc principio fruſtra conatur ille deducere, demonſtrareque debitum naturale amandi, colendique Deum, & proximum diligendi.

CAPUT VI.

Si unicum juris naturalis principium ſtatuendum ſit, hoc ceteris præferendum videtur: naturalis ordo ſervandus eſt. In cuſtodia iſtius ordinis virtus propriæ conſiſtit. Refellitur Martinus Hubnerus, qui intrinſecam virtutis pulchritudinem, amabilitatemque deridet.

CAPUT VII.

Neceſſe non eſt, imo forte minus expedit, unicum in hac diſciplina ſtatuere officiorum omnium principium. Hinc reprehenſione digni non ſunt, qui principium triplex admittunt, vel ſcilicet cum Barbeyraco, & Burlemaquio religionem, amorem ſui ipſius, & ſocietatem; vel cum Heineccio amorem Dei, ſui, & proximi: hic tamen in ſuo triplici aſſerendo principio minus recte procedit.

CAPUT VIII.

Commentum Jo: Jacobi Rouſſeau duo hæc conſtituentis juris naturæ principia, amorem ſui, & commiſerationem erga alios, probari nullatenus poteſt.

LIBER OCTAVUS.

De fundamento & fine juris naturalis.

CAPUT I.

Qui utilitatem propriam conſtituunt pro fundamento juris naturæ, jus ipſum a fundamentis evertunt. A quo quidem errore graviſſimo Proteſtantes plerique non ſatis recedunt.

CAPUT II.

Fundamentum juris naturæ merito ponitur in cognitione ordinis æterni, & incommutabilis, cui actiones noſtræ conformari poſſint ac debeant. Joannes Baptiſta Vico Verum pro juris fundamento conſtituens vel ſentit nobiſcum, vel nullum peculiare fundamentum aſſignat.

CAPUT III.

Puſendorfius de jure naturæ peſſime meritus eſt, dum ejus finem ambitu præſentis vitæ concludi, docuit.

CAPUT IV.

Abſurda eſt, & ad Epicuræiſmum vergens ſententia Wolfii docentis, ita per legem ſeu per jus naturale felicitatem noſtram tanquam finem intendi, ut ad illam ſervandam non obligemur, niſi quia ejus cuſtodia felicitatem conſequimur, nec ſine eadem eandem conſequi datur.

CAPUT V.

Proximus intimuſque juris naturæ finis eſt cuſtodia recti ordinis, proindeque vita ad rationis normam exacta. Finis autem mediatus nedum communis, ſed etiam propria cujuſque felicitas, quam adipiſci propriis actionibus quis poteſt. Finis ultimus atque perfectus eſt feli-

ci-

Digitized by Google

citas vitæ futuræ, & quæ inde conſurgit, ſupremi Conditoris, & Proviſoris gloria.

LIBER NONUS.

De objecto Juris Naturæ.

CAPUT I.

Objectum juris naturæ perperam limitat Schmauſius ad illa principia, quæ intimo ſenſu quiſque comperit innata ſibi eſſe, atque congenita; quæ vero ex principiis eiſdem deduci per ratiocinationem poſſunt, ad jus naturæ nequaquam pertinere contendit. Sed adhuc abſurdius docet, eadem naturæ principia non in ratione, ſed in voluntate duntaxat, tanquam in propria ſede eſſe quærenda.

CAPUT II.

Errat haud leviter Puſendorſius dum hominis erga Deum, & ſemetipſum officia a juris naturalis objecto, & conſideratione ſejungit.

CAPUT III.

Juris naturalis objectum ſunt omnes actiones hominis liberæ. Perperam interiores excipit Puſendorſius.

CAPUT IV.

Solæ actiones liberæ ſunt juris naturalis objectum. Quare Hobbeſius, Spinoſa, Thomaſius, & alii, qui actiones omnes humanas neceſſarias eſſe contendunt, jus naturale a fundamentis evertunt.

LIBER DECIMUS.

De prima juris naturalis proprietate, videlicet obligatione.

CAPUT I.

Wolſius haud recte definit obligationem activam, dum ait, eſſe connexionem motivi cum actione.

CAPUT II.

Wolſius perperam docet, jus omne ex obligatione oriri; ſed contra dicendum, obligationem ex ipſo jure prodire.

CAPUT III.

Rejiciendum omnino eſt commentum Schmauſii docentis, fontem obligationis naturalis eſſe metum mali, ac ſpeciatim privatæ vindictæ.

CAPUT IV.

Admittenda non eſt Epiſcopi Caſtrelli Sententia docentis, obligandi principium eſſe deſiderium beatitudinis noſtræ, ſeu felicitatem ſperatam. Magis vero abſurda eſt ſententia Thomaſii, qui non aliud agnoſcit obligandi principium, quam ſpem ac metum. Negandum tamen non eſt, ſpem præmiorum, pœnarumque metum magnum eſſe, neceſſariumque ad virtutem incitamentum.

CAPUT V.

Æque falſa, ac perniciosa eſt Hobbeſii opinio docentis, naturæ leges ſemper quidem obligare in foro interno, ſive conſcientiæ, ideſt quoad animi diſpoſitionem eaſdem ſervandi, quotieſcumque videbitur earumdem obſervantia conducere ad finem quo diriguntur; non ſemper autem in foro externo, ſeu quoad actum & exercitium illarum, in eo hominum ſtatu, in quo non exerceatur ab aliis, ſed ſolum cum tuto id fieri poteſt.

CAPUT VI.

Burlemaquius haud recte obligationem naturalem a Ratione abſolute deducit: aliquam tamen ſola Ratione ingenerari obligationem, negandum non videtur: ſed hæc nec propria, nec ſatis firma obligatio eſt. Traditur definitio Obligationis cum activæ, tum paſſivæ; & data occaſione dirimitur quæſtio de Atheiſ-

mo per ſe vel ſolum per accidens moribus noxio. Hubnerus qui primas in obligatione Rationi partes tribuit, refellitur.

LIBER UNDECIMUS.

De reliquis proprietatibus Juris Naturæ, nempe de æternitate, neceſſitate, immutabilitate, & univerſalitate, certitudine, & claritate.

CAPUT I.

Juri Naturali æternitatem perperam adimit Thomaſius, atque inſcite aſſerit, & contendit, Legem æternam eſſe Scholaſticorum figmentum.

CAPUT II.

Puſendorfius perperam negat, jus naturæ neceſſarium eſſe ante quamlibet legem, contendens, actionem omnem ante legem divinam eſſe indifferentem. Itaque humanis actibus præconceptis ante Dei legem moralitas aliqua, quæ fundamentalis, & objectiva dicitur, ineſt; imo etiam formalis, tametſi imperfecta.

CAPUT III.

De immutabilitate juris naturæ inepte diſputat Puſendorfius. Illius immutabilitas nititur immutabilitati divinæ rationis.

CAPUT IV.

Inter Juris Naturalis proprietates adnumeranda pariter univerſalitas eſt; nemo quippe mortalium eſt, qui non ſemper, & ubique illius vinculis adſtringatur. Quapropter immerito a Pſeudo-politicis excipiuntur Principes ſummi, & Belligerantes.

CAPUT V.

Univerſalitas adeo juris naturalis propria eſt, ut ſoli legi naturali conveniat. Hinc nulla datur lex divina poſitiva, atque univerſalis, contra ac ſenſit Grotius, & aliquando propugnavit Thomaſius.

CAPUT VI.

Abſurdiſſima eſt Sententia Hobbeſii aſſerentis, neminem habere poſſe de præceptis naturalibus certitudinem citra revelationem divinam, eamque ſibi peculiariter factam.

CAPUT VII.

Juri Naturali minime, ut par eſt, proſpiciunt, qui primaria ipſius principia tantummodo ex Traditione certo nobis innoteſcere arbitrantur.

CAPUT VIII.

Præcepta Juris Naturalis non ſolum ſuaderi rationibus probabilibus poſſunt, ſed argumentis etiam evidentibus demonſtrari. Ad hoc tamen neceſſe non eſt methodus mathematica, ſive geometrica; imo ea in re noſtra ne commodior quidem eſt, neque utilior; ſed Scholaſticam methodum in tradendo jure naturæ præferendam cenſemus.

CAPUT IX.

Juris Naturalis præcepta generatim adeo clara ſunt, ſeu cognitu facilia, ut nemo poſſit eorum ignoratione excuſari.

CAPUT X.

Quum in præceptis naturalibus omnimoda certitudo haberi non poteſt, tum id quod probabilius tutiuſque videtur, ſeligendum. Probabiliſmum perperam Proteſtantes Romanæ Eccleſiæ tribuunt, exprobrantque.

Digitized by Google

LIBER DUODECIMUS.

De Juris Gentium notione, ſeu ideâ.

CAPUT I.

Veteres Latini Scriptores, Romanique Juris conſulti nomine juris gentium intellexerunt vel integrum jus naturale, vel potiſſimam partem illius.

CAPUT II.

Juxta S. Thomam Jus Gentium ratione materiæ pars eſt Juris Naturalis; ratione autem formæ diſtinguitur ab illo. Probabile eſt, in eadem Sententia fuiſſe Romanos Juris-conſultos.

CAPUT III.

Jus Gentium ſatis congruenter accipi poteſt pro ea Juris naturæ parte, quæ mutua gentium inter ſe moderatur officia.

CAPUT IV.

Nullum extat jus gentium univerſale, poſitivum, & voluntarium, quodque ex parte materiæ diſtinctum ſit a jure naturæ.

CAPUT V.

Exponitur idea Juris Gentium, quæ omnium probabiliſſima videtur.

CAPUT VI.

Animadverſiones in ideam Juris Gentium a Cl. Emanuele Dunio ad mentem Joannis Baptiſtæ Vici propoſitam & explicatam. Vici commentum de ferino hominum ſtatu refellitur.

Digitized by Google

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, ed Approvazione del P. *F. Filippo Roſa Lanzi* Inquiſitor General del Santo Officio di *Venezia* nel Libro *Manoſcritto* intitolato, *De Principiis Juris Naturæ, & Gentium, adverſus Hobbeſium, Puffendorſium &c. Auctore Jo: Franciſco Finetti* non v'eſſer coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Principi, e buoni coſtumi, concediamo Licenza a *Tommaſo Bettinelli* Stampator di *Venezia* che poſſi eſſere ſtampato; oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 3. Gennaro 1763. M. V.

(Sebastian Zustinian Rif.

(Alvise Valaresso Rif.

(Francesco Morosini 2o. Cav. Proc. Rif.

Regiſtrato in Libro a Carte 190. al Num. 1071.

Davidde Marcheſini Seg.

Adi 13. Gennaro 1763. M. V. Regiſtrato.

Franceſco Gadaldini Seg.

Digitized by Google

DE PRINCIPIIS

JURIS NATURÆ, ET GENTIUM

ADVERSUS

HOBBESIUM, PUFENDORFIUM, THOMASIUM, WOLFIUM ET ALIOS.

LIBER VI.

De Exiſtentia Juris naturæ.

POSITIS iis, quæ hactenus dicta ſunt, nihil amplius obſtare videtur, quominus ad quæſtionem omnium, quæ deinceps occurrent, graviſſimam, nempe de exiſtentia Juris naturæ pertractandam accedamus. Quoniam vero naturæ jus ſpectari dupliciter poteſt; primo, prout ſolum regula eſt, & norma quædam nobis naturaliter inſita, ad quam actiones noſtras liberas exigere debeamus: ſecundo, prout vera lex eſt ab autore naturæ deſcendens, ſtricteque ad eandem normam ſequendam nos obligans; ideo duplici propoſitione rem iſtam expediemus, in quarum altera regulæ naturaliter inſitæ, in altera legis a Deo latæ exiſtentiam demonſtrabimus. Deinde vero oſtendemus, leges naturales non meram ſupremi Principis ordinationem eſſe, ſed & congruam *ſanctionem* tum pro hac, tum pro altera vita, adjunctam habere: atque adeo *Thomaſium*, qui leges divino-naturales *conſiliorum* loco perperam habet, confutabimus.

CAPUT I.

Datur aliqua norma ſeu regula naturalis, ad quam homo actiones ſuas liberas exigere debet, & quæ Jus naturale *vocatur*.

SI id, quod modo diximus, ita intelligatur, quaſi integrum nobis non ſit, indiſcriminatim agere quidquid nobis libido ſuggerat, quin exinde damnum, vel incommodum aliquod incurramus, aut certe amittamus aliquod bonum, quod per actiones ad eam normam exactas nobis comparare poſſemus; res adeo perſpicua eſt, ipſaque experientia confirmata, ut nemo, niſi ratione, ſenſuque communi ſit deſtitutus, eam vocare in dubium poſſit. Quocirca & ipſi *Epicurei* hujuſmodi normam ultro libenterque admittebant; immo tanto accuratius præ ceteris illam ſervabant, quanto majori aviditate quærebant voluptates, vitamque tranſigere jucundiſſimam. Sed hæc nullatenus eſt regula illa, pro qua nobis dimicandum in præſentia ſit: ſublimiorem aliam, ac præſtantiorem inquirimus, quæ propria ſit hominis, quatenus per rationem ceteris animalibus præſtat (nam illa priore vel ipſa bruta pro ſuo modulo utuntur) & qua ſervata, actiones noſtræ laude, præmioque dignæ reddantur, habeanturque, & ſint reipſa, moraliter bonæ: ejuſmodi ſcilicet, queis homines probi ab improbis ſecernuntur. Hanc porro rejiciunt, & negant *Epicurei*, ſiique omnes, qui docent, bonum, malumque morale vel ex ſola hominum opinione pendere, vel ex mutuis pactionibus inter ſe initis, vel ex legibus publica autoritate ſtatutis, vel demum ex eo, quod bonum omne, vel malum ſola ſit utilitate metiendum. Contra hos igitur omnes propoſitionem noſtram his evincimus argumentis.

Primo. Dantur actiones aliquæ, quæ ab omnibus omnino nationibus tanquam malæ, & vituperatione, ac pœna dignæ judicantur: *quæ enim natio* (ut ait Tullius) *ſuperbos, quæ crudeles, quæ ingratos non aſpernatur, non odit?* At hoc profecto eſſe non poſſet, niſi extaret aliqua norma, aut regula naturalis, ſeu a natura ſtatuta, naturalique lumine manifeſta, juxta quam homines actiones ſuas liberas componere debeant: non enim alia ratione malas hujuſmodi actiones judicare omnes homines poſſunt, niſi quia norunt, eas haud eiſe, quales eſſe deberent; quod perinde eſt, ac eas neutiquam exactas ad eam normam eſſe, ad quam exigendæ ſunt: igitur talis norma reipſa exiſtit. De Leg. lib. 1.

Secundo. Quiſquis ad intimum proprium ſenſum parumper attendit, comperit, ſe ab aliquo facinore naturaliter abhorrere, etiamſi occulte, & impune perpetrare illud poſſit: quod ſane indicio eſt validiſſimo, eſſe in nobis aliquam naturalem normam, ac regulam, a qua recedere, malum, ſeu vituperatione, pœnaque dignum ſit; ad quam idcirco actiones omnes noſtras liberas componere debemus, quamque, *jus naturale* vocamus.

Tertio. Ex actionibus, quas libere exercere poſſumus, aliæ quidem ſunt naturæ rationali conſentaneæ, aliæ vero contrariæ: quod aliter eſſe non poteſt, cum natura rationalis, ſicut ceteræ quæque naturæ ſua propria principia, ſuaſque inclinationes ſibi proprias, determinataſque proculdubio habeat: quare contrariarum actionum alias oportet eidem convenire, alias adverſari. At procul dubio homines debent illas quidem ſponte amplecti, has autem ſponte omittere: quid enim tam cujuſque naturæ individuo debitum, quam conſentanee ad propriam naturam vivere, & operari; præſertim cum hæ operationes ipſum conſervent, ac perficiant; illæ vero in ipſius nocumentum, ac deſtructionem vergant.

Quarto. Qui naturalem normam, ac regulam liberarum actionum noſtrarum inficiatur, perinde facit, ac ſi homini adimat naturalem rationem: ſi enim in nobis ratio ineſt, profecto ea actiones bonas & malas, ſeu naturæ rationali conſentaneas, & adverſas, diſcernere

de-

debet, & manifeſtare; alioquin ratio non eſſet: ad ejus vero ductum ſequendum nos adſtringi, tam certum eſſe debet, quam certum eſt, bonum eſſe amandum, curandumque; malum evitandum, odioque habendum: repugnat igitur, eſſe in nobis rationem, ac non eſſe normam aliquam, ad quam actiones noſtras liberas exigere debeamus.

Quinto. Natura, ut probavimus ſupra, hominem condidit ſocialem, ſeu egentem, naturaliterque cupidum ſocietatis, non utique qualiſcunque, ſed tranquillæ, & ordinatæ, qualis nempe homini utilis eſt, ac neceſſaria: at ſi nulla adſit naturalis regula, ad quam hominum actiones ſint exigendæ, profecto ſocietas nec tranquilla eſſe poteſt, neque ordinata; adeoque nec ullo pacto utilis, imo ſumme noxia, & exitialis.

Sexto. Evidentius eſt, quam in dubium vocari poſſit, cuicunque homini ineſſe ordinem aliquem, imo triplicem, nempe ad Deum, ad ſeipſum, & ad ceteros homines; iſtumque ordinem eſſe omnino neceſſarium: non enim ab hominum opinione, vel voluntate pendet, quod homo ſit creatura, ac Deus ipſius Creator; & conſequenter; quod hic ſit Dominus, ille ſervus, Deus ſuperior, homo inferior, Deus ultimus finis, ad quem homo ordinetur &c. Sic etiam neceſſarium eſt, hominem anima, & corpore conſtare; animam eſſe corpore præſtantiorem, ſeu naturam rationalem ſuperiorem eſſe natura animali; indeque hujus appetitum illius inclinationi cedere debere; neceſſarium demum eſt, ut omnes homines natura quidem æquales ſint; quoad ſtatum vero ſint invicem ſuperiores, & inferiores, ut pater & filius, dominus & ſervus &c. At vero evidens quoque eſt, nos ordinem iſtum in actionibus noſtris liberis ſervare debere (exempli gratia, procul dubio debemus Deum ut ſuperiorem agnoſcere, & venerari; homines tanquam nobis æquales habere & tractare; appetitum rationalem animali, ſeu corpus animæ præferre): non poteſt enim non malum eſſe pervertere naturalem ordinem; cum ordo ex ſua propria ratione quid bonum ſit, imo bonum in ordine conſiſtat: extat igitur certiſſima naturalis aliqua norma, & regula, cui actiones noſtras liberas conformare debemus; eam vero *jus naturale* vocamus.

CAPUT II.

Extat divina lex moraliter nos adigens ad actiones liberas eidem regulæ conformandas, & quæ propriiſſime dicitur jus naturale. *Quare Schmauſius plane inſipienter ait, Deum creaſſe hominem* exlegem.

HÆc propoſitio, quæ juris naturalis eſſentiam, ſeu eſſentiale illius exhibet complementum (nam ſola ratio regulæ naturalis non eſt niſi inadæquatus juris naturæ conceptus) quodque non ſimplicis regulæ, ſed legis proprie dictæ rationem habet, utpote rigoroſam obligationem imponens ex Superioris voluntate pendentem; hæc, inquam, propoſitio complectitur duo. Primum, quod Deus verum jus habeat ferendarum legum, earumque hominibus imponendarum. Alterum, quod reipſa uti voluerit hujuſmodi jure ferendi, & imponendi leges hominibus: lex quippe omnis, ut reipſa obliget, præter jus, etiam actum imperandi requirit. Porro Deum ſummo nobis imperandi jure naturaliter frui, jam ſuperius probatum eſt. Nunc igitur contra *Schmauſium*, qui non dubitavit aſſerere, hominem a Deo fuiſſe creatum *exlegem*, luculenter oſtendam, Deum O. M. prædicto jure uſum reipſa fuiſſe, legumque naturalium obſervantiam hominibus impoſuiſſe. Lib. III. Cap. 1.

Probatur itaque primo. Deus ex una parte perfectiſſime poſſidet prærogativas omnes, quæ legitimo Legiſlatori conveniunt, ut ſupra probatum eſt; ex alia ut ſapientiſſimus Auctor, condidit hominem legibus recipiendis aptiſſimum, videlicet intelligentem, & liberum, æque boni, ac mali, præmii, ac pœnæ capacem: nullatenus igitur putandum eſt,

eſt, has hominibus dotes fuiſſe a Deo fruſtra collatas, ſeu inditam facultatem, quæ nunquam redigenda foret ad actum: præſumendum eſt igitur, Deum reipſa tuliſſe, impoſuiſſeque homini leges, quibus prædicta facultas, ſeu aptitudo ad exercitium, actumque tranſiret.

Secundo. Finis, ob quem productæ a Deo rationales creaturæ fuerunt, alius eſſe non potuit, quam ex una parte gloria ipſius Conditoris; ex alia creaturarum earundem perfectio, atque felicitas: qui duo fines (ſi tamen dicendi ſunt duo) inter ſe omnino conſentiunt. Nam ſupremi Numinis gloria ſita eſt in manifeſtatione perfectionum illius, præſertim vero potentiæ, ſapientiæ, bonitatiſque divinæ: hæc autem manifeſtatio obtinetur maxime ex eo, quod Deus & poſſit, & velit perducere homines ad felicitatem, & beatitudinem. Cenſendum eſt igitur, Deum media elegiſſe, quæ ad hujuſmodi finem aptiſſima ſint, & maxime convenientia. Enim vero cum inſit homini libertas arbitrii, medium ad obtinendam felicitatem maxime idoneum erit rectus uſus ejuſdem arbitrii, ſeu rationis regulam in ſuis actionibus ſequi: igitur dubitandum non eſt, hoc ipſum velle Deum, adeoque & præcipere; quod eſt, naturales leges impoſuiſſe.

Tertio. Quilibet artifex vult ſui operis perfectionem: igitur & Deus hominis, quem creavit, perfectionem velle, cenſendus eſt: at perfectio hominis ſita eſt in recto uſu libertatis ſuæ, ſeu in actionibus rationis normæ conſentaneis: ergo hujuſmodi actiones vult Deus; adeoque eas præcipit: præcipit vero non aliter, quam per ipſam naturalem rationem; quod perinde eſt, ac naturales leges imponere; igitur reipſa impoſuit.

Quarto. Si Deus leges homini impoſuiſſet nullas, eum profecto in plena reliquiſſet libertate ſequendi, vel non ſequendi datam ipſi rationis regulam. Verum hoc plane abſurdum foret: perinde enim eſſet, ac ſi Princeps ſubditis ſuis Ducem præficeret, eiſdemque poteſtatem faceret obedientiam eidem non præſtandi, & quicquid illis luberet, agendi.

Quinto. Sed & aliud quam maximum abſurdum ex hujuſmodi homini a Deo relicta libertate ſequeretur; nempe Deum non magis diligere bonum, quam malum, juſtum, quam injuſtum, virtutes, quam vitium; non plus id, quod eſt creaturæ ab ſe creatæ conſentaneum, quam id, quod eſt contrarium; demum non magis Deo gratum eſſe, ſi eum homines amore, quam ſi odio proſequantur: qui enim utrumque facere permittit, ſeu quum poſſit, neque unum præcipit, neque alterum prohibet; is convincitur minime unum præ altero amare, aut gratum habere: quod eſt Deo plane indignum; quippe quod cum ejus ſanctitate, bonitate, ac juſtitia aperte pugnat. Neque vero dicas, rationem hanc ſupponere quidpiam eſſe ex ſe, & natura ſua malum, vel bonum, vitium vel virtutem; quod nondum probatum eſt: quandoquidem ita rem ſe habere, & ex ſupradictis ſatis colligitur, & nihilominus ſuo loco data opera demonſtrabitur.

Sexto. Deus homines ad ſocietatem ordinavit, ut ſupra planum fecimus tum ex ſumma ſocietatis neceſſitate, tum quia præcipuæ hominis virtutes extra ſocietatem exerceri non poſſunt: atqui in hoc ineptiſſime ſe geſſiſſet Deus, ſi leges nullas, quibus homines in ſocietate regi deberent, addidiſſet: nulla enim ſocietas ſine ordine; neque ordo ullus ſine legibus eſſe, aut ſubſiſtere poteſt.

Si dicas, ſat fuiſſe, Deum hominibus rationem, atque intellectum præbuiſſe, quo poſſent leges conſtituere ad ſocietatis conſervationem neceſſarias; hoc in primis firmat legum ad dictum finem neceſſitatem; adeoque rectæ rationi conſentaneum eſſe, ut ea de cauſſa leges ferantur: igitur dubitandum non eſt, ſapientiſſimum naturæ Conditorem hoc per ſeſe præſtitiſſe, quum ſocietatem voluerit; alioquin ſapientiores dicendi forent homines, qui non ſocietatem voluiſſent ſolum; ſed etiam ejus conſervationi neceſſario legum præſidio pro-

pro-

proſpexiſſent. At præterea, vel Deus homines in libertate ejuſmodi leges condendi reliquit, vel ad eas condendas reipſa adſtrinxit: ſi hoc dicas; jam legem aliquam a Deo latam fateris: ſi illud afferas; ergo Deus ſocietatis a ſe intentæ conſervationi nullo pacto conſuluit; quod eſt abſurdum. Deinde, ſi Deus voluit, ut homines pro ſocietate ſervanda conderent leges; vel eiſdem qualeſcunque luberent, condendi libertatem fecit, vel ad peculiares aliqnas ſanciendas arctavit: ſi hoc afferas; jam habemus quod volumus, nempe leges plures eſſe a Deo conſtitutas: ſi illud dicas; ergo non ſatis adhuc Deus ſocietatis conſervationi proſpexit: nam ſocietas non quibuſcunque legibus, ſed rectis, ſed juſtis, ſed rationi conſentaneis ſubſiſtit. Adhuc pauca: vel Deus legibus ab hominibus conditis, ac condendis ſuæ auctoritatis robur addere voluit, vel non: ſi primum; habemus totidem leges a Deo ipſo conſtitutas, quot ab hominibus recta cum ratione latæ ſunt: ſi alterum; igitur denuo Deus ſocietatis conſervationi, ut par erat, non conſuluit: leges [illegible] humanæ parum utique firmæ [illegible] interna conſcientiæ obligatione [illegible]corentur; imo & nullius omnino roboris forent, quoties illas impune violare liceret.

Septimo. Si Deus homini naturales leges non impoſuit, minorem ipſius, quam irrationabilium belluarum curam habuit: has enim ille naturali neceſſario inſtinctu ad operationes ipſorum naturæ conſentaneas, & ad finem eiſdem convenientem adſtrinxit. At hominem neque phyſica, neque morali (quæ ſcilicet per leges inducitur, atque unice homini, utpote libero convenit) neceſſitate operandi ea, quæ naturæ propriæ conſentanea ſunt, ſuamque felicitatem obtinendi devinxiſſet.

Octavo. Si ad nos metipſos attendimus, reipſa in nobis comperimus varia dictata practica, quibus haud minore neceſſitate aſſentimur, quam evidentiſſimis principiis theoreticis, v. g. *Parentibus honorem exhibendum*, *malum pro bono reddendum non eſſe &c.* Porro iſta practica dictata nos ipſi non efformavimus, nec ſtudio, aut labore noſtro camparavimus: ea igitur cordi noſtro inſculpſit, ſeu menti noſtræ impreſſit ipſe Deus; quicquid enim boni a natura neceſſario eſt, id ab Auctore naturæ eſſe cenſendum eſt. Vult igitur, ac jubet Deus, ut ad hujuſmodi dictata actiones noſtras componamus; non enim fruſtra ea inſculpere voluiſſe putandus eſt. Et aliunde, quid aliud eſt hujuſmodi dictaminum impreſſio, niſi quædam Divinæ voluntatis promulgatio, ac denuntiatio? nullus autem Princeps regulam promulgat, denuntiatve, quam non vult obſervari: vult igitur Deus, hujuſmodi dictata ab hominibus ſervari: igitur reipſa naturales leges hominibus impoſuit.

Si dicas, ejuſmodi dictata non eſſe ſpeciali quadam voluntate a Deo impreſſa, ſed eſſe fructus ſponte ſuboleſcentes ex natura rationali. Id ego fateor: ſed cum Deus libere, & meditato, ut ita dicam, conſilio, hanc quæ hujuſmodi dictata naturaliter parit, naturam condere decreverit, id argumentum evidens eſt, eum non ſolum eadem approbare; verum etiam eorundem obſervantiam intendere, velle, atque præcipere: perinde enim eſt, ac ſi creata primum (ſi fieri poſſet) hominum mente ad quæcunque dictata indifferente, poſtea in eadem, velut in alba tabula, illa inſculpſiſſet.

Hæc ratio quidem in eorum Philoſophorum ſententia magis efficax videtur, qui ideas innatas propugnant: ſed revera in aliorum quoque Philoſophorum communi opinione æquale robur habet: ſive enim hujuſmodi ideæ, ſeu, in caſu noſtro, *dictata practica* nobiſcum actu naſcantur, ſive poſtea aliquo intervallo temporis, objectorum occaſione ſoboleſcant; ſeu ita mens noſtra a Deo condita, ac formata ſit, ut eadem ſuo tempore naturaliter progignat; ſemper in Auctorem naturæ refundenda ſunt, eique tanquam Auctori adſcribenda: non dubitandum igitur, Deum per ea nobis loqui, ac ſuam voluntatem manifeſtare, hoc eſt præcipere, legemque nobis imponere.

Nono.

Digitized by Google

Nono. Demum, Sacra Scriptura dubitare non ſinit, naturales leges hominibus a Deo impoſitas eſſe: teſtatur enim, legem aliquam eſſe ſcriptam etiam in cordibus eorum, quibus lex nulla extrinſecus data eſt: ſic enim ait Paulus
Cap. II. 14. da Romanos: *Gentes quæ legem non habent, ea, quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem*, nempe extrinſecus datam, *non habentes, ipſi ſibi ſunt lex; qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium illis reddente eorum conſcientia.*

CAPUT III.

Leges divino-naturales ſunt vere, ac proprie leges non ea ſolum ratione, quod ſupremi Legislatoris autoritate muniuntur; ſed etiam quia ſanctionem *habent adjunctam, præmium nempe vel pœnam cuſtodientibus, aut violantibus rependenda, etiam ſi præſens tantum hæc vita ſpectetur.*

IN hac propoſitione ſupponimus, quod & alibi notatum eſt, duo in qualibet lege proprie dicta diſtingui oportere, videlicet *diſpoſitionem*, ſeu *ordinationem*, ac *ſanctionem*. *Diſpoſitio*, ſeu *ordinatio* eſt ipſum Legislatoris præceptum, vel interdictum: *ſanctio* eſt decretum, & comminatio punitionis, ſeu pœnæ violatoribus infligendæ; cui ſæpe additur præmii alicujus promiſſio iis qui legem accurate ſervaverint. Utraque pars, nimirum *diſpoſitio*, & *ſanctio*, legi eſſentialis communiter reputatur, quia ex conjunctione utriuſque illius robur perficitur, completurque. Porro jus naturale, qua parte mandatum Superioris exprimit, veram rationem legis habere, probatum eſt capite præcedente. Nunc addo, jus illud adjunctam habere ſanctionem, adeo ut quæ juris naturalis ſunt, hac etiam ex parte ſint proprie, & ſtrictiſſime leges. Jam vero de hujuſmodi legum *ſanctione* quæri poteſt, utrum vel ad præſentem ſolum, vel ſolum ad vitam futuram, vel ſimul ad utranque pertineat; ſeu utrum pœna pro legum naturalium violatione ſtatuta luenda ſit in hac, vel in altera vita, vel in utraque ſimul: idque ſolum inquiritur, prout naturali lumine detegi poteſt; nam quid ex divina revelatione credendum ſit, cuique Fidelium ſatis compertum eſt. Porro ſanctionem legum naturalium ſpectare ſaltem vitam præſentem, hæc luculentiſſima argumenta demonſtrant.

Obſervantia legum naturalium, ſpectatis omnibus, eſt opportunius, immo unicum medium ad comparandam ſibi felicitatem ſin omnino perfectam, ſaltem quæ major, puriorque, & magis diuturna in hac vita haberi poteſt; nec ſibi duntaxat, ſed & omnibus aliis; nec ſolum in caſu aliquo particulari, ſed ſempre, ſeu toto præſentis vitæ curriculo. Quæ quidem omnia cum ratione, tum ipſa experientia probantur. Ratione quidem: nam certum in primis eſt, naturali lege præſcribi actiones illas, quæ naturæ hominum rationali conſentaneæ maxime ſunt, & congruunt maxime fini, quem omnes neceſſario reſpiciunt, propriam ſcilicet felicitatem, & ſtatui omnium, & ſingulorum, ſive ſeorſim, ſive in [illegible] ſpectentur: proinde fieri nequ[illegible]nus earundem cuſtodia legu[illegible]ntum in ſe eſt, plura bona, felicitatemque hominibus afferat. (2) Nullum aptius eſt medium, quo ex. gr. agricola in bono ſtatu conſervare arborem poſſit, eamque optimis fructibus fœcundam reddere valeat, quam ſi congruam eidem culturam adhibeat: igitur etiam homo non poteſt melius in proſpero, ac felici ſtatu ſe conſervare, quam ſi actiones naturæ ſuæ conſentaneas exerceat: quod perinde eſt, ac naturales leges cuſtodire. (3) Dubitari non poteſt leges naturales a Deo non in ſui, ſed in noſtri commodum, ac felicitatem, ut optimo imperanti, ac benefico Auctori convenit, conſtitutas eſſe: oportet igitur, ut earum obſervantia ſit nobis medium ad felicitatem, quantum in nobis eſt, comparandam quam maxime idoneum.

Experientia vero: nam (1°.) quiſque dum conformiter ad leges naturales agit, experitur in ſeſe ſuavem quandam

tran-

Digitized by Google

tranquillitatem, ac pacem; non modicam volup[illegible]mo & eximium gaudium o[illegible]cientia, quam habet, ſe[illegible]juxta rationem, ac modo na[illegible]conſentaneo, & ſe eſſe qualis eſſe debeat: quod enim naturale eſt, nonniſi gratum, ac dulce eſſe poteſt. (2°.) perſpicimus, legum naturalium cuſtodiam plurimos etiam externos fructus nobis parere: quid enim eſt niſi ea, quæ & ſanitatem noſtram magis tuetur, & vitam reddit diuturniorem, & facultates noſtras plus perficit, noſque functionibus domeſticis, ac civilibus aptiores efficit, & aliorum æſtimationem, fiduciam, amoremque magis conciliat? nonne ea eſt, quæ communem ſecuritatem, familiarum tranquillitatem, communitatum proſperitatem, commercii emolumenta, ac denique bona quæque ſuppeditat? hæc enim omnia pendent à Religionis cultu, a temperantia, a juſtitia, a fidelitate, ceteriſque virtutibus, quas leges naturales præſcribunt. Quod ſi tot bona ex legum naturalium cuſtodia proficiſcuntur, dubium eſſe non poteſt, quin ex earundem violatione maxima mala, atque infelicitas profluere debeant. Et reipſa experientia ſatis cuique manifeſtat, quanta ex vitiis, maliſque operationibus & in animis amaritudo, & in corporibus moleſtia, & in familiis confuſio, & in communitatibus pernicies, & in imperiis calamitas velut exitiali ex fonte indeſinenter, fluant.

Quæ cum ita ſint, perſpicuum eſt igitur, legum naturalium violationi mala, earumque cuſtodiæ bona naturaliter adnexa eſſe, ſeu malum *phyſicum* cum malo *morali*, & bonum *phyſicum* cum bono *morali* eſſe naturaliter connexa. Quæ res quum nonniſi Auctoris naturæ, ac Supremi Imperantis voluntate, atque ordinatione, ſeu deſtinatione contingat, evidens fit, eum hoc ideo voluiſſe, ut homines ad legum ſuarum obſervantiam vel amore præmii, ac pœnarum timore compellerentur: adeoque dicendum eſt, eadem mala habere reipſa rationem pœnæ a Deo ipſo taxatæ, ſicut & bona rationem præmii ab ipſo conſtituti; & per conſequens ipſum legibus ſuis *ſanctionem* quandam naturalem addidiſſe. Habent igitur leges naturales divinæ ſaltem in hac vita *ſanctionem* ſuam; quod probandum nobis erat.

Duo tamen ſunt, quæ opponi utcunque hic poſſunt: nempe (1) etiam vitia ſuam habere voluptatem; & injuſtitiam haud raro multum commodi, & emolumenti afferre. (2) eſſe plurima hoc in mundo mala, quibus boni æque, ac mali obnoxii ſunt.

Reſponſio ad primum. Virtus multo frequentius, ac ſecurius bona explicata parit. Deinde ratio, & experientia docent, ſi quæ bona ab injuſtitia, aliiſque vitiis afferantur, non eſſe nec ita ſolida, & firma, neque adeo pura, ut ſunt fructus virtutis: quum enim non ſint naturæ rationali, & ſociali conſentanea, apparentia potius ſunt, quam realia; ſuntque veluti flores deſtituti radice, qui vix exorti marceſcunt.

Reſponſio ad ſecundum. (1) Plura ex malis virtute, & ſapientia vitari poſſunt. (2) Virtus vires tribuit ad eadem, ſi absque moleſtia, certe multo levius toleranda (3). In quocunque etiam miſerrimo ſtatu innocentia, & virtus non parum gaudii, & puriſſimæ voluptatis adminiſtrat. Denique quanquam virtus non omnia bona ſuppeditat, neque ab omni malo liberare nos valet; ad rem tamen noſtram ſatis eſt, quod legum naturalium obſervantia omnium aptiſſimum ſit medium, quo quantum in nobis eſt, & mala evitare, & felicitatem comparare poſſimus: hoc enim ſatis eſt, ut intelligere debeamus, Auctoris naturæ voluntatem eſſe, ut leges ipſas cuſtodiamus: hoc eſt, ipſum Leges naturales reipſa, quoad hanc vitam, præmiis pœniſque *ſanxiſſe*.

CA-

CAPUT IV.

Prædicta legum naturalium ſanctio vera quidem, ſed imperfecta eſt, atque inſufficiens. Sed alia ſuppetit perfectiſſima ſanctio, futuræ ſcilicet retributionis poſt mortem; quæ vel ſolo lumine naturali ſatis innoteſcit. Refellitur Auctor Codicis naturæ, *qui docet, mali moralis punitionem pugnare cum idea Entis infinite perfecti, & benefici.*

DIſſident Auctores in ea propoſitionis parte, qua ſtatuimus, ſolo lumine naturali ſatis innoteſcere futuræ retributionis ſanctionem. Nonnulli quippe contendunt, etiam demonſtrari naturaliter poſſe, omnibuſque evidentem eſſe debere futuram operum ſive bonorum, ſive malorum retributionem poſt mortem. Alii contra propugnant, id penitus eſſe, ſi ſola ratio conſulatur, obſcurum, nullamque haberi poſſe, quoad hoc attinet, certitudinem. Verum utrique judicio noſtro falluntur: illi quidem, quod putant, illud demonſtrari per rationem poſſe, quod pendet ex voluntate divina: iſti vero, quia certitudinem agnoſcere nolunt, ubi ratio ſolidiſſima fundamenta ſuppeditat, quibus refragari nemo, niſi imprudentiſſime, poteſt.

Jam vero quoad primam ſpectat noſtræ propoſitionis partem, videlicet memoratam legum naturalium ſanctionem veram quidem, ſed imperfectam, & inſufficientem eſſe, his momentis evinco. Sanctio perfecta, quam leges proprie dictæ requirunt, talis ſit oportet, ut ſemper, & in quolibet caſu creaturam ratione utentem determinare valeat ad legis cuſtodiam ex propriæ felicitatis amore. Ad id vero neceſſarium in primis eſt, quod legum cuſtodiam ſemper comitetur præmium, & ad violationem legum ſemper pœna ſequatur; & inſuper majus præmium ſit, majorque felicitas, ubi exactior cuſtodia legis, vel plurium legum obſervantia intervenit; major pariter pœna, ubi major violatio legum: ut nempe tam bonum phyſicum, & morale, quam morale, phyſicumque malum æquo [illegible] procedant. Hinc tertio loco req[illegible]tantumque præmium, ut [illegible] compenſandum quodlibet de[illegible], atque jacturam, quæ ſubeunda eſſent ob cuſtodiam legum. Jam vero prædicta legum naturalium ſanctio non ita ſe habet quoad vitam præſentem: quamvis enim generatim ad felicitatem magis conferat virtus, quam vitium; nihilominus in hac vita mortali non ſemper gradui virtutis, aut malitiæ reſpondet gradus felicitatis, vel miſeriæ: bona ſiquidem exteriora, ut ſanitas, opes, & alia ſimilia, ſine quibus ægre admodum vivimus, ſæpiſſime pendent ab eventis accidentalibus, atque fortuitis, quæ in poteſtate noſtra non ſunt. Deinde peſſimi effectus malitiæ, ac injuſtitiæ alienæ, publicæque calamitates æque bonos, ac malos premunt, vexantque: imo non raro innocentia ipſa, & virtus malorum invidorumque odium, adeoque calumnias, & perſecutiones excitant: neque leges ad hæc mala ab innocentibus arcenda ſatis habent roboris: ut experientia nimis conſtat. Demum, quandoque naturales leges nonniſi cum vitæ ipſius jactura ſervari poſſunt; ut cum pro patria, pro bono communi, vel pro cuſtodia juſtitiæ, alteriuſve virtutis, vitæ diſcrimen ſubeundum cuiquam eſt: quodnam vero tunc pro virtute tam eximia, ſeu pro adeo fideli naturalium legum cuſtodia præmium in hac vita eſſe poteſt, ſi vita ipſa legibus cuſtodiendis amittitur? nullum profecto: *ſanctio* igitur legum naturalium ſpectata ſolum hac vita, non eſt omnino perfecta.

Alteram propoſitionis partem, quæ effert, naturali lumine ſatis innoteſcere legum naturalium ſanctionem pro altera vita, ſeu futuram in ea operum retributionem rationes ſequentes conficiunt.

Primo. Admittenda eſt legum naturalium perfectiſſima, & exactiſſima ſanctio in altera vita, ſi anima noſtra ſit immortalis, ſeu ſi ſimul cum corpore non intereat: nihil enim magis ſupremo

mo Legiſlatori conſentaneum videtur, quam, ut quidquid ſuarum legum ſanctioni in hac vita deeſt, ſuppleat in altera, [illegible] altera vita detur; perfectiſſimi [illegible] Legiſlatoris eſt, legum ſuarum ſanctionem, quoad fieri poteſt, perfectam efficere: atqui ratio, ſin omnimoda evidentia, ſaltem ſufficientiſſima certitudine nobis manifeſtat, animam noſtram reipſa immortalem eſſe, adeoque alteram ſupereſſe vitam; ut data opera evicimus ſupra libro IV. capite II.

Secundo. Si futura non eſſet in altera vita operum noſtrorum retributio, id nobis argumento foret, Deum nec velle ſerio, ut leges ejus cuſtodiremus; nec eum ſatis amare ordinem naturalem, quem ipſe in hominibus conſtituit: neque enim quiſque ſerio aliquid velle cenſetur, qui ejus executionem aptiſſimo, quo poteſt, modo non urget; nec ille cenſetur vere quidpiam amare, ad quod obtinendum congrua, ſibique facillima media non adhibet: igitur etiam Deus ſecluſa retributione in altera vita, legum ſuarum cuſtodiam, & ordinis naturalis conſervationem non ſatis curaret; cum non illi ſufficiens præmium, ſeu nullum bonum certum, ac durabile alligaſſet; nec earundem legum violationi malum ullum proportionatum: ut ex ſuperius dictis patet. Sane ſi quis Princeps non majoribus beneficiis cumularet, vel in eadem miſeria obſequentem ſubditum relinqueret, ac contumacem; jure convinceretur, cum legum ſuarum obſervantiam, tum debitum ſibi obſequium negligere.

Tertio. Si virtus præmium ſibi proportionatum, ac vitium pœnam ſibi debitam tandem certo, infallibiliter, exacte, & complete non reciperent, profecto legum naturalium ſyſtema imperfectum remaneret; quod in eo leges præcipua vi ſua, atque efficacia deſtitutæ forent: atque adeo ipſum non eſſet creaturis intelligentibus conſentaneum; quarum indoles eſt, ut ad debitum ſuum exequendum propriæ felicitatis intuitu præcipue moveantur. At vero adeo imperfectum moralitatis ſyſtema plane dedecet ſapientiſſimum Legiſlatorem Deum: non eſt igitur a nobis admittendum. Ergo cum vitium, & virtus hac in vita congrua retributione non fruantur, admittendum plane eſt eam rependendam eſſe poſt mortem.

Quarto. Cum anima noſtra ſuperſtes remanere debeat poſt mortem, ut ſupra probavimus; profecto ſtatim ac illa exceſſerit e vita, mutationem aliquam quoad ſtatum ſuum ſubibit: erit igitur hic vel melior, vel pejor; ſeu felicior, aut infelicior. At vero hujuſmodi mutatio nec arbitraria eſſe poteſt, nec caſu contingere; quippe quæ cum indigna foret ſapientiſſimo Creatore, & Proviſore; tum enti rationali, & libero, cui actiones ſuæ merito imputari poſſunt, ac debent, minime eſſet conſentanea: nec vero eſſe poteſt ratio ulla ſufficiens hujuſce diverſæ mutationis in melius, vel in pejus, niſi virtus, aut vitium, in quorum altero in hac vita quis ſe exercuerit: erit igitur in futura vita præmium pro virtute, & pœna pro vitio, hoc eſt pro cujuſcunque merito retributio.

Quinto. Summi ponderis eſſe debet, quod vetuſtiſſima, atque univerſalis fuerit etiam apud Gentiles de futura poſt hanc vitam retributione perſuaſio: quæ conſtat vel ex ipſis Poetis cum Græcis, tum Latinis, qui alias ex communi ſenſu plerumque loquuntur; quanquam omnia fabulis, & figmentis ornare, ſeu potius involvere, ſoleant. Nota ſunt vulgo, quæ illi canunt, & de *Radamantho* mortuorum inexorabili Judice; & de locis cum beatorum, tum damnatorum; de bonis, quibus fruantur juſti, & de ærumnis, quibus premendi ſint improbi poſt mortem. Verba eorum, quippe ſatis nota, & trita, hic referre operæ pretium non duco.

Quæ hic opponi poſſunt, hæc fere ſunt. (1) Ubi nullum eſt meritum, expectandum eſt præmium: nullum vero eſt meritum, ubi quod præſtatur, alias eſt debitum: ſed omnes virtutum actus, quos exercemus, ſunt plane Deo debiti;

biti ; nihil enim facere boni nos poſſumus, quo multo plus Deo non debeamus: non igitur ab eo expectandum nobis eſt ullum præmium. (2) Retributio ſupponit quidpiam eſſe tributum: at nos nihil Deo tribuere poſſumus: non igitur retributionem ullam ab eo ſperare debemus. (3) Virtus non aliud eſt, quam medium aſſequendæ felicitatis: quemadmodum igitur generaliter labor adhibendi medii compenſatur aſſecutione finis ; ita exercitium virtutum ſatis aſſecutione felicitatis compenſatur. (4) Si quid inſit virtuti meritum, vel vitio demeriti, illud quidem ſatis rependitur in hac vita, ſcilicet, tranquillitate animi, intimo gaudio, aliorum æſtimatione, & benevolentia, ſanitate, rerum ſufficientia &c., iſtud vero animi angore, & triſtitia, aliorum contemtu, & ignominia, corporis doloribus, aliiſque ærumnis; quin & ipſa virtus eſt ſibi ſufficiens præmium, & ut ait Poeta, *pulcherrima merces*: ſimiliter vitium eſt ſibi pœna: in vanum igitur vel aliud ſperatur præmium, vel alia timetur pœna. (5) Deus malis actionibus nullatenus offenditur, neque eæ illi diſplicent ullo modo; hoc enim totum imperfectionis eſt: non ſunt etiam malæ actiones contra, imo nec præter ejus voluntatem; quum ſi vellet, poſſet eas plane e mundo eliminare: cur ergo de illis vindictam pœnas infligendo, ſumat? præſertim cum (ut ait Auctor *Codicis Naturæ*) *idea entis infinite perfecti, infiniteque boni excludat plane ideam entis vindictam amantis*; neque veriſimile eſt, ens bonum *crudeli* reos torquendi *exercitio oblectari*. (6) Quum Deus ſit naturæ plane cuicumque noſtro conceptui ſuperioris; adeoque neque ejus attributa a nobis cognoſci, aut intelligi valeant ullo pacto; ſcire plane non poſſumus, quo loco ipſe malum morale habeat, ſeu quomodo hoc illum afficiat; quamobrem ignoramus an illud aliquando punire decreverit: qui enim hoc ex ejus ſanctitate, ſapientia, juſtitiaque deducunt, quum id facere non poſſint, niſi Dei attributa ad inſtar humanarum perfectionum, licet gradu ſuperiora, concipiant, ii *incidunt in quendam anthropomorphiſmum ſubtiliorem quidem altero, ſed æque etiam* [redacted] *perniciosum*: ut ſeſe exprimit [redacted] auctor libri gallice conſcripti *de* [redacted], parte I. capite III.

Code de la Nature, ou le veritable eſprit de ſes loix pag. 155.

Ad hæc paucis reſpondeo. Ad primum. Etiamſi nullum ineſſet virtuti meritum, eo quod illius exercitium alias debemus Deo; certe maximum ineſt vitio demeriti, cum per illud ab eo, quod Deo debemus, libere contumaciterque recedamus: ſaltem igitur retributio pœnæ in altera vita expectanda eſt, cum ea aut nullo modo, aut non ſatis pro gravitate culparum luatur in hac vita, ut experientia conſtat. At etiam virtuti procul dubio maximum ineſt meritum eo ipſo, quod homo id, quod debet, libere faciat, ac libero arbitrio ſuo recte utatur; quod omnium ſenſu laude, præmioque dignum cenſetur: *dignum*, inquam, ſeu, cui, ut præmium aliquod rependatur, maxime congruum, rationique conſentaneum eſt; adeoque indubie rependendum a benigniſſimo Deo, quamvis ad id ex rigore juſtitiæ minime adſtrictum eſſe ultro fatemur. Sic parentes filios obſequentes, & domini ſervos fideles, & accuratos diligunt, remunerantque; quanquam cum filii, tum ſervi, non niſi quod alias debent, faciant.

Ad ſecundum. Tametſi nihil reipſa homo per actum bonum tribuit Deo, nihilque ei ſubtrahit per malum; tamen *quantum in ſe eſt, aliquid exhibet Deo, vel ei ſubtrahit, cum ſervat, vel non ſervat ordinem, quem Deus inſtituit*, ut ait S. Thomas; ſcilicet qui *facit actum referibilem in Deum*, (cujuſmodi ſunt omnes actus virtutum,) *ſervat honorem Dei, qui ultimo fini debetur*, quem non ſervat ille, qui *facit actum malum non referibilem in Deum*: ut idem docet S. Doctor. Deinde is, qui bene, vel male agit, tribuit aliquid, vel ſubtrahit toti Communitati: *quicunque enim agit* (verba ſunt ejuſdem S. Doctoris) *aliquid in bonum, vel malum alicujus in ſocietate exiſtentis, hoc redundat in totam ſocietatem*, & ſi *agit* etiam *quod in bonum proprium*,

1. 2. q. XXII a. 4. ad 1.

Ibid. in corp.

Quæſt. cit. ar. 1.

prium, vel malum vergit, hoc *vergit in commune; ſecundum quod ipſe eſt pars* Ibid. a. 4. *Communitatis*. Cum igitur *in qualibet Communitate ille, qui regit Communitatem præcipue curam habet boni communis, ad eum pertinet retribuere pro his, quæ bene, vel male fiunt in Communitatem. Eſt autem Deus gubernator, & rector totius univerſi, & ſpecialiter rationalium creaturarum*: ad ipſum igitur ſpectat pro bene, ac male factis retribuere.

Quod tertio loco objicitur, validum utique eſt contra eos, qui ſuſtinent, non aliud decus, pretiumve ineſſe virtuti, quam quod ea ſit medium comparandæ felicitatis. At nos hujuſmodi ſententiam infra libro VIII. cap. IV. data opera refellimus, ejuſque patronos ea etiam de cauſſa reprehendimus, quod ita ſentientes, argumentum e medio tollunt, quod eſt adſtruendæ immortalitati animæ noſtræ quam maxime opportunum. Quarta objectio jam in anteceſſum probationibus noſtris eliſa manet. Ceterum *Stoicorum* error, ſeu *paradoxum* de ſufficientia virtutis ad felicitatem adeo male audit hoc tempore, ut operæ pretium non ſit in eo confutando operam ullam inſumere.

Ad quintum. Verum quidem eſt, actiones noſtras malas proprie Deum non offendere, nec illi diſplicere, eo ſenſu, quod Deo moleſtiam aliquam, vel animi mœrorem ſeu faſtidium inferre valeant: id ſane in Ens perfectiſſimum cadere non poteſt. Verum quoque, eas non eſſe contra, vel præter Dei voluntatem ita, ut eo vel inſciente, vel impedire non valente, comittantur; adeoque eas invitus, ac reluctans tolerare cogatur. Attamen negari non poteſt eas offendere Deum, illique diſplicere, quatenus ſunt contra æternum, incommutabilem ordinem in divinis ideis exiſtentem; quatenus per eas lex æterna, quam Deus cordi hominum inſculpſit, & per rationem, ut per clamantem præconem, obſervandas indixit, violatur; quatenus ei ſummam inferunt injuriam, ſurripiendo ipſi quantum eſt de ſe, rationem ultimi finis: quod ſi nihilominus nullam ipſi afferant moleſtiam, id ex ſumma & infinita Dei perfectione oritur, non ex defectu malitiæ actionum pravarum. Hinc non poſſunt ipſæ non eſſe contra Dei voluntatem, quatenus eas non poteſt Deus non improbare, ceu legi abs ſe inditæ contrarias, & rationali naturæ abs ſe conditæ diſſentaneas; adeoque non poteſt non agnoſcere ut malas, pœnaque ſumma digniſſimas. Cur igitur eas in hac vel in altera vita non puniat? Hoc autem non eſt proprie vindictam agere: vel ſi vindicta dicenda ſit, ea profecto digna Deo eſt; quippe quæ non ex paſſione aliqua aut ex crudelitate (ſcilicet ex oblectatione, & complacentia de miſerorum ærumnis & cruciatibus) proficiſcitur; ſed a ſapientia ipſa dictatur, ut ſcilicet ordo violatus ab iniquis per delicta, reſarciatur per pœnam: ordo enim ipſe exigit, ut quicunque *contra ordinem inſurgit, a principe ordinis deprimatur*; ut ſcite adnotat S. Thomas. I. 2. q. Et ſane quinam ordo dignus Dei ſapien- 87. a. 1. tia foret, ſi homines cum boni tum mali eodem modo, cum in hac, tum in altera vita ſe haberent. Non igitur idea judicis, ac vindicis pugnat ullo pacto cum *idea entis infinite perfecti, infiniteque boni*: cum immo neque infinite perfectus, neque infinite bonus foret Deus, ſi & hic ordo a ſapientia ejus negligeretur, & ab ejus bonitate eodem modo cum religioſi legum ipſius cuſtodes, tum contumaces earundem violatores tractarentur. At infinita bonitas quomodo poteſt aut oblectari creaturarum ſuarum cruciatibus, aut ſaltem eos tolerare, quin commoveatur? Reſponſio promta eſt, Deum nec poſſe oblectari creaturarum cruciatibus, nec iis commoveri, aut ad miſerationem flecti; quia utrumque eſt imperfectionis, & quidem nil minus, quam ſi Deus iniquis actionibus revera offenderetur, ſeu moleſtia aliqua afficeretur, vel tædio. Sed hoc mirandum in adverſariis noſtris, quod quum Deum quippe infinite perfectum, actionum noſtrarum malitia proprie non offendi libenter agnoſcant, & velint; velint poſtea ipſum ini-

iniquorum punitione ipſis debita, ſeu eorum cruciatibus, ac tormentis commoveri: cum æque utrumque imperfectionem involvat. Sed planum eſt, eos non ob aliam cauſſam ſic inconſequenter ratiocinari, niſi ut ſopita conſcientia criminum, & ejecto pœnæ aliquando ſaltem ſubeundæ timore, in ſuis voluptatibus tranquillo animo conquieſcant.

Ad ſextum. Tametſi veriſſimum ſit, Dei naturam, ejuſque divina attributa a nobis pro dignitate, ac ut in ſe ſunt, cognoſci, ac intelligi non poſſe; certum tamen eſt multa nos cognoſcere de Deo, veriſſimeque de illo enuntiare, nempe ea omnia quæ imperfectionem nullam in ſua idea includunt. Hinc veriſſime Deo tribuere poſſumus etiam perfectiones humanas, demptis tamen imperfectionibus, quas illæ ex propria idea, atque notione non habent, ſed ex ſubjecti creati, cui inſident, limitatione: quod cum facimus, non tam humanas perfectiones Deo tribuimus, quam alias ſuperioris plane ordinis, quas ex humanarum perfectionum conſideratione extrahimus; ſeu earum occaſione quibuſdam quidem detractis, aliis vero additis, efformamus: quo profecto nequaquam in *anthropomorphiſmum* ullum neque craſſum, neque *ſubtilem* incidimus; quandoquidem hoc pacto Deum minime facimus nobis *ſimilem*, ſed eum plane ſuperiore in ordine collocamus. Attamen ex earum perfectionum ideis ſic, ut ita dicam, acciſis ex una parte per detractionem omnium imperfectionum, ex alia vero parte locupletatis, & adauctis attributione ejus etiam perfectionis, quam nonniſi negative, ſeu per negationem cognoſcimus, nempe immenſitatis, & *infinitatis*, ſi ita loqui licet; clare perſpicueque colligimus futurum ut Deus hominibus pro operibus quæ geſſerint, aliquando retribuat; quandoquidem ideæ vel puriſſimæ ſapientiæ, bonitatis, ſanctitatis, juſtitiæque id certiſſime a Deo præſtandum annuntiant. Quid enim? anne obtentu perfectionis naturæ divinæ ſuperioris omni conceptu noſtro, audendum amplius non eſt, affirmare Deum eſſe *ſanctum*, *juſtum*, *ſapientem*, *providumque*, neque ex hujuſmodi attributis quidquam inferre liceat? Profecto præclara iſta divini Numinis idea potis eſt nos in Epicuri ſententiam præcipitare; ut videlicet Deum utcunque extare admittamus, ſed ita quidem ut nulla ejus nobis habenda ſit ratio, eo quod ejus naturam, ejuſque attributa nullo pacto cognoſcere poſſumus, aut intelligere. Sed hæc accuratius diſcutere alterius loci eſt.

CAPUT V.

Thomaſius, ejuſque interpres, ſive illuſtrator Fleiſcherus jus naturale vel nimis extenuant, vel prorſus evertunt, dum leges divino-naturales conſilii loco habendas eſſe decernunt.

Quamvis videatur primo aſpectu *Thomaſius* præceptis naturalibus non omnino rationem legis adimere, ſed fateri potius eadem eſſe leges ſimul, atque conſilia (*licet inter homines lex, & conſilium ſibi plerumque opponantur*) nihilominus in id magnopere pendet, ut eas non proprie leges, ſed potius conſilia reputet; immo tandem eo delabitur, ut mera eſſe conſilia, quamvis non omnino aperte, pronunciet. Qui error eſt haud parvi pendendus, utpote qui ſin aufert omnino, magnopere ſaltem imminuit obligationem naturalibus præſcriptionibus obſequendi, cum perſuaſum omnibus ſit, liberum eſſe adimplere conſilia; debitum vero ſervare leges a Superiore legitimo impoſitas. Quare *Thomaſius* vel tollit omnino, vel ſaltem maxime extenuat, enervatque jus naturale: quod quidem valde conſentaneum eſt ideæ ab eo conſtitutæ, quod nempe jus naturale nihil aliud ſit, quam ars reddendæ vitæ noſtræ, quoad fieri poſſit, *diuturnæ*, *ſuaviſſimæque*; quemadmodum ex primo juris naturalis principio ab eodem conſtituto colligitur. Ex quo ſequitur, violatores legum naturalium non *malos*, aut *improbos*, ſed *ſtultos* a Thomaſio vocari, ut alibi notatum eſt: & ſane bonis conſiliis non obſequi ſtul-

Fund. Jur. Nat. & Gen. Lib. I. Cap. V. §. 34.

ſtultum reputari ſolet, non *improbum*. Ecce quantopere morum laxat habenas novus iſte juris naturalis reſtaurator, quo nemo *purius* (ſi fides habenda *Fleiſchero*) jus tradidit naturale. Sed jam videamus, quibus ille argumentis firmare ſatagat pernicioſiſſimum hocce commentum: talia profecto ſunt, quæ ſiquid roboris habent, omnem legis rationem præceptis naturalibus auferant, neceſſe eſt.

Et ſane ad veræ rationem legis exigitur, ut ab aliquo vel Rege, vel Principe, vel Domino, uno verbo ab aliquo Legislatore legitimo proficiſcatur: inſuper, quod habeat *ſanctionem* adjunctam, ſeu veram aliquam pœnam violatoribus infligendam: poſtremo quod debita promulgatione non careat. Hæc porro omnia legibus naturalibus, ſi ſola ratione ſpectentur, ſurripit ipſe *Thomaſius*. Ibidem §. XXXVII. Ait ſiquidem: *ratio ſibi relicta neſcit, quod Deum concipere debeat ut Regem, aut Dominum*: ulterius, *ſapiens magis concipit Deum ut doctorem juris naturæ,* §. XL. *quam ut legislatorem*: magna ſane ſapientia hæc eſt Deum ex Legislatore facere Juriſconſultum. Inſuper pœnam proprie dictam violationi legum naturalium adnexam nullatenus eſſe, probat, XXXVIII. ut putat, ex eo quod *pœna ex natura ſua humana eſt, & arbitraria, atque omnis viſibiliter infertur: at mala, quæ Deus ordinavit tranſgreſſoribus Juris naturæ, occulte veniunt*: demum *Philoſophus* ait, qui nempe ſola ratione utitur, *ignorat publicationem Juris naturalis*. §. L. Quod cum ait, perſuaſus eſſe videtur ſufficientem Juris naturalis promulgationem haberi in ſola Sacra Scriptura, adeoque ſola revelatione nobis innoteſcere poſſe; quo manibus, pedibuſque in *Hobbeſii* ſententiam deſcendit, aſſerentis leges naturales non eſſe proprie leges, niſi prout in Sacra Scriptura continentur. Valeant igitur ſi ſic eſt, leges naturales quoad omnes, qui revelationis lumine carent, iique ſe in plenam libertatem aſſertos, ſeu *exleges* Thomaſii, poſt Hobbeſium, beneficio redditos grate agnoſcant. Sed quam pernicioſa, quam indigna Philoſopho ſint hæc, quicunque ſapiunt, ſatis intelligunt. Et tamen hujuſmodi homines tanquam Juris naturalis *illuſtratores* nobis obtrudunt haud pauci *Proteſtantes Germani*! An non hinc firmatur ſuſpicio, quam alibi indicavi, ipſos eo data opera tendere, ut Jus naturale ſpecie ejus excolendi a fundamentis evertant? Quem modice enim inter ſe diſtant inficiari legum naturalium extantiam, atque aſſerere leges naturales non eſſe veras *leges*, ſed *conſilia*! Quam facilis, ac brevis ex uno ad alterum eſt tranſitus! Sed quid verbis hic opus eſt? cum paucis poſt *Thomaſium* annis *Jo: Jacobus Schmauſius* novum Juris *Syſtema* ediderit, in quo diſerte docet hominem a Deo conditum *exlegem*, hoc eſt nullo naturali jure adſtrictum. Non eſt hoc jus naturale penitus evertere? Nonne vero præclarum eſt *novum* hoc *Juris naturalis Syſtema*? Sed *Schmauſius* inquit *Hubnerus* pro *hæretico quoad jus naturale, habetur in Germania, & fortaſſe eſt quid pejus*. At *Thomaſius*, qui proxime ab illo abeſt & *Fleiſcherus* Thomaſii explanator quo loco ſunt habendi? Sed jam e diverticulo in ſemitam regrediamur. Eſſai ſur l'Id. du Droit nat. parte II.

Quanquam plane futilia ſunt, quæ Thomaſius promit, ut paradoxum ſuum tueatur, argumenta, tamen quandoquidem haud exigui momenti res hic agitur, ea in medium adducenda ſunt, & profliganda. *Ratio*, inquit ille, *ſibi relicta neſcit, quod Deum concipere debeat, ut Regem & Dominum, qui pœnas externas arbitrarias velit inferre iis, qui contra præcepta juris naturæ faciunt: quia videt omnes pœnas, quæ ſequuntur tranſgreſſores juris naturalis eſſe naturales, adeoque improprie dictas*. Loco cit. §. XXXVII. Sed primo, quid refert, ſi pœnæ ſint naturales, cum etiam leges, pro quarum violatione inferuntur, naturales ſint? Sane ſicut pœnæ arbitrariæ legibus arbitrariis; ita naturales naturalibus optime congruunt. At *pœna*, reponit ille, *ex natura ſua eſt humana, & arbitraria*. Quis hoc docuit Thomaſium? Exinde colligo, inquit ille, *quia omnis pœna dictatur ab homine imperante, & Jus naturæ dictat ſaltem peccantes mereri pœnam*. §. XXXVIII.

Digitized by Google

nam. Ergone Deus non poteſt non modo *dictare*, ſed infligere pœnas? Quid ergo illi deeſt? jus ne eas taxandi, vel infligendi facultas? hoc poſterius puto, non negaverit *Thomaſius*: ſed neque illud prius inficiari poteſt: niſi velit minus juris convenire Deo in creaturas ſuas, quam conveniat humano domino in ſervos, aut principi in ſubditos ſuos. Hoc tamen, quod mirandum, aſſerere videtur ille, cum tanquam ex tripode pronunciat, pœnam omnem *ex natura ſua eſſe humanam, & jus naturæ dictare ſaltem* (ſolum) *peccantes mereri pœnam*. Siccine vero Thomaſius exſolvit a timore Dei alumnos ſuos! Nam ſi omnis pœna, & quidem *natura ſua, eſt humana:* ergo Deus in peccantes pœnam nullam infligit unquam. At non animadvertit ille hoc commento ſuo ad omne facinus aditum pandere eis, qui calliditate ſua nixi ſperant, ſe poſſe pœnam omnem humanam effugere? Sed ſi *jus naturæ ſolum dictat, peccantes mereri pœnam*; igitur ſcelera pro quibus *humana* nulla taxtata eſt pœna, vel ea, quod occulta ſunt, infligi non poteſt, omnimoda impunitate gaudebunt: honorifica ſane Deo omnium proviſori doctrina! Nonne Deo Sapientior per *Thomaſium* cenſendus Imperans *humanus*; *ſi pœna*, qua ad coercenda ſcelera nil eſt opportunius, *dictatur* a ſolo *homine imperante*? Melius ſane Thomaſio ſenſere Gentiles ipſi, qui Deos ſuos humanorum ſcelerum ultores eſſe, ac vindices non dubitarunt: ex quo tanta trepidatio orta proditur in ſceleratis nonnullis, tametſi eo loco eſſent; ut *humana* nulla pœna timenda illis foret. Similem timorem, natura procul dubio incutiente, ſentiunt generatim qui ſunt ſibi atrocium criminum conſcii, etiam cum ab humanis judicibus tuti ſunt: quod vel ſolum *Thomaſii* commentum falſitatis redarguit: præſertim cum ad illud tuendum rationem nullam ille adferat. Quid enim? Anne quod pœna eſſe debeat *arbitraria?* Sed exinde illud potius inferre debebat, a Deo præter naturales pœnas ſæpe infligi extraordinarias alias, eaſque *arbitrarias*, etiam in hac vita (quod veriſſimum eſſe experientia teſtatur) multoque majores infligendas eſſe in altera vita: ut qui ſapiunt, pro comperta re habent.

Sed quid ſi pœnas ipſas *naturales* ad Deum reſpectu habito, *arbitrarias* quodammodo eſſe oſtendero? anne contendet adhuc eas eſſe tantum *improprie dictas*? at nihil ea re facilius. Certum eſt enim, Deum liberrime humanam naturam condidiſſe, & ex innumeris aliis poſſibilibus naturis hanc ſibi creandam ſelegiſſe, in qua graviſſima mala forent naturali, adeoque neceſſario nexu cum plerique vitiis, atque criminibus colligata. Libere igitur voluit Deus, ut ejuſmodi pœnæ crimina conſequerentur: quid enim refert, ſi illæ hac poſita natura, naturaliter, & neceſſario conſequantur; cum ipſa natura ſit in hunc ipſum finem, ut nempe nemini leges ſuas violare impune liceat, libere a Deo conſtituta? Sane arbitrarium id omne cenſetur, quod ad cauſſam arbitrarie poſitam neceſſario conſequitur: præſertim dum levi mutatione obtineri potuiſſet ne ſequeretur. Potuiſſet vero Deus proculdubio, etiam poſita quoad ſubſtantiam, humana natura, efficere, ne pravas operationes pœnæ naturales conſequerentur: ſatis enim ad id fuiſſet, ſi hominem corpore paullo firmiore donaſſet, ne ex. gr. ex crapula, vel intemperantiore libidine læderetur. Sit igitur, quoniam ita placet *Thomaſio*, pœna *ex natura ſua arbitraria*; id certe non obeſt, quominus dicamus, pœnas *naturales* eſſe proprie dictas pœnas; quandoquidem quoad Deum, ſunt plane arbitrariæ: cujuſmodi ſane non ſunt quoad homines; quamobrem perridicula res foret, ſi Princeps quiſpiam crapulam, ut hoc inſiſtamus exemplo, prohiberet non alia impoſita pœna, quam capitis dolore, aliiſve incommodis, quæ eam conſequi ſolent.

Sed *omnis pœna viſibiliter infertur*, (aliud eſt momentum, quo Thomaſius probare conatur pœnas *naturales* non eſſe veras pœnas): at *mala quæ Deus ordinavit tranſgreſſoribus Juris naturæ, occulte veniunt*. Quid inde? ſentiuntur ta- Ib. §. XXXIX.

tamen, cum adſunt, & ſecutura prænoſcuntur. Quid amplius exigitur ad pœnam? An ne ut non ſolum malum ſit *viſibile*, ſed etiam ut connexio mali cum peccato ſit viſibilis? Apage nugas. Sed neſcio, quo loco habendum ſit, quod ſubdit, *Sapientem magis concipere Deum, ut Doctorem Juris, quam ut Legislatorem*. Ergo ne *Thomaſium* Legislatoris prærogativam adimit Deo, eúmque ad Doctorum juris, ſeu Juriſconſultorum gradum deprimit? Quid abſurdius? Et tamen id, tametſi non aſſeruiſſet exerte, ſatis fluebat ex eo, quod Juri naturæ revera rationem Legis abnegavit. Sed audi Lector perridiculam hujus paradoxi rationem: *Jus*
§. XL. *enim*, inquit, *eſt dictatum rationis tranquillæ, nec turbatæ a cupiditatibus: hoc vero Doctoris eſt, conſilio ſuo reddere rationem tranquillam*. Quid hoc ad abnegandam Deo Legislatoris rationem? Ratio *tranquilla*, *nec turbata a cupiditatibus*, ſeu recta ratio dictat, detegitque, quæ a Deo vel præcipiuntur, vel vetantur. Doctor docet, ac ſuggerit id, ad quod alicujus ratio non pertingit. At Deus jubet vel prohibet, ſeu leges imponit: adeoque Legislatoris ratio ei perfectiſſime convenit: ut non ſapiens, ſed inſipientiſſimus dicendus ſit, qui eum ceu talem non concipit. An ne enim Legislatoris munus imperfectionem ullam includit? Non puto quenquam hoc dicturum, cum Leges ferre ad ſapientiam non minus, quam ad poteſtatem pertineat. Sed etſi *Sapiens* ait *Thomaſius eum concipiat ut hominem imperantem, tamen magis conciperet ut patrem, quam ut Dominum*. Sapiens, ajo ego, concipit Deum & ut *Dominum*, & ut *Patrem*: utrumque enim, demptis imperfectionibus, quæ in humano *Patre*, ac *Domino* reperiuntur, illi perfectiſſime convenit. At errat vehementiſſime Thomaſius, dum pro explorato habet, Deum ſi concipiatur ut *Dominus*, *concipi velut eum, qui legibus hominum cordi inſcriptis quæreret utilitatem ſuam more deſpotico*: nam mos iſte eorum tantum eſt dominorum, qui alienæ opis indigent; vel non domini ſunt ſimul, & patres. Nam Deus, qui nullius eſt indigus, & non minus eſt *pater*, quam *dominus*, mandatis ſuis *bonum hominum tantummodo quærit*: quod non *magis* ut ait Thomaſius, ſed *unice convenit perfectioni bonitatis Divinæ*: nam impoſſibile eſt, nedum minus illi convenit, ut quærat *utilitatem ſuam more deſpotico*.

At patris juſſa conſilia magis ſunt, quam imperia; ita Thomaſius; ego vero ajo: imo *patris* juſſa ſunt validiſſima imperia, præſertim ſi *pater* quis ſit ſimul & *dominus*: quæ quidem duo raro in hominibus, & ſolum per accidens; at in Deo ſemper & neceſſario copulantur. Sed patris etiam, qua pater eſt, *juſſa* mera eſſe *conſilia*, nemo merito dixerit: nam conſilium quidem quicunque ſapit, dare poteſt; patri autem *jubendi* auctoritas communi omnium ſenſu tribuitur. Cumque pater poſſit item filiis mandata ſua vel ſpernentibus, vel negligentibus pœnas imponere, & infligere; nulla eſt ratio, cur ejuſdem mandata ceu imperia, ac leges proprie dictæ a filiis habenda non ſint. Neque quicquam obeſt, quod patris juſſa filiorum utilitatem aut ſemper, aut plerumque reſpiciant: hoc enim parendi obligationem non tollit, ſed auget. Scilicet obligationi *externæ*, quæ paterna nititur auctoritate, adjungitur & alia *interna* orta ex convenientia, ſeu utilitate rei præceptæ: quæ quidem obligatio in quocunque etiam bono conſilio reperitur: ſed hæc alteram, ut dixi, non excludit. Quare oppido aberrat Fleiſcherus Thomaſii explanator, dum in juſſis Paternis obligationem tantummodo *internam* adeſſe contendit: quo eum, qui conſilium tantummodo dat, (dare vero quiſque poteſt) patri jubenti parem abſurdiſſime facit. Ceterum in eo etiam admodum fallitur *Thomaſius*, quod ponit Imperantem quemcunque vel eſſe *Patrem*, vel *Dominum* proprie dictum: quandoquidem Rex, Princeps, ac Legislator quilibet inter utrumque locum tenet, & ex utroque quidpiam participat, ceu qui omnimoda jubendi auctoritate pollet, ut Dominus; & quæcunque jubet, ac leges quas con-

condit, ad ſubditorum utilitatem dirigit, aut dirigere debet, velut Pater: quam ob cauſſam Principes boni communi elogio dicuntur *Patres Patriæ*, *& Patres Populorum*. Nemo tamen eorundem mandata ad *conſiliorum* ordinem ablegat: ut propterea mandata Dei abſurde ablegat *Thomaſius*. Ex quo colligitur nullum in tolerando errore eum agnoviſſe diſcrimen inter dominium deſpoticum, & dominium rectorium, ac inter poteſtatem paternam, & Legiſlatoriam. Omnia igitur infeliciter cedunt *Thomaſio*, quæcunque adhibet, momenta, ut juri naturali veræ legis rationem adimat.

Ibidem Unum tamen adhuc æque ac cetera, abſurdum opponit; nempe, *Philoſophus* inquit, *ignorat publicationem juris naturalis*. Profecto neſcio an *Thomaſius* ſciret, quid ſibi diceret, quum hoc ſcripſit; en enim quid inde ſequatur: ergo Philoſophus, ſeu qui ſola naturali utitur ratione, *ignorat extantiam juris*, ſeu legis *naturalis*: ergo jus naturale naturali ratione non cognoſcitur: ergo ſola ratione nitendo, negari poteſt jus naturale: ergo, quod perinde eſt, non datur jus aliquod naturale: nam abſque publicatione lex aut non eſt, aut nullius roboris eſt. Quo poſito, cur igitur ille librum ſuum inſcripſit: *Fundamenta Juris naturæ?* ſi ita ajendo illud plane evertit? Et ſane paullo ante Legibus naturalibus adimebat ſanctionem; modo eiſdem adimit publicationem: ubinam igitur leges naturales? At non ſunt, inquit leges, ſed conſilia: peſſime hoc quidem: ſed quid? ſi ne conſiliorum quidem loco a philoſopho haberi poſſint, ſi eorum ignorat *publicationem*: nam non ſolum leges, ſed etiam conſilia *publicari* debent, ſeu manifeſtari: nullum enim eſt conſilium, quod ignoratur. Si igitur Philoſophus non cognoſcit leges naturales velut leges ob defectum publicationis; eaſdem neque cognoſcet ut conſilia ob defectum ſufficientis claritatis. Leges itaque naturales juxta *Thomaſii* doctrinam, quicquid ipſe verbis tenus præferat, non ſunt neque leges proprie dictæ, neque conſilia Dei: ſed ſunt conſilia, quæ homo a ſemetipſo ſumit, vel ſibi dat, vel ex naturali inſtinctu, & propenſione, vel ex eo, quod ratiocinio ſuo, aut experientia comperit, ex actionibus, quas poteſt exercere, alias utiles, ſeu boni alicujus conciliatrices, alias noxias eſſe, atque pernicioſas. In hoc ergo *Thomaſianum* jus totum ſitum eſt; ut ex iis, quæ hucuſque dicta ſunt, ſatis patet; atque ex iis, quæ hanc in rem differit ejus explanator *Fleiſcherus*, patebit adhuc luculentius.

Hic enim, ut evincat, Deum concipiendum eſſe non ut *Regem*, aut *Dominum*, aut *Legiſlatorem*, ſed ut *Patrem*; & omnia *præcepta moralia* eſſe tantummodo *monita paterna* ſolum internam, hoc eſt ex actionis exercendæ conditione ortam *obligationem producentia*, ita differit: *Nam ſi abs te quæro, cur edas, bibas, interdum calorem, alio tempore frigus optes; haud aliud tibi reſpondere licebit, quam naturam ipſam, & infirmitatem naturalem ad ea impellere* &c.... *Non igitur expectas juſſa Domini, non ſollicitus de aliqua Lege præcipiente, non quæris aliorum conſilia, an edere, & bibere tibi liceat, ſed ipſum ſequeris naturæ inſtinctum, qui te docet omnia hæc ad tui conſervationem conducere, & pertinere*. Ita quidem addo ego primo, ſi pecudum more vivas; neque altius aſſurgas ad eum, qui, quam tibi dedit vitam, vult, jubetque abs te conſervari. Deinde ajo: ſi inſtinctus naturalis ad hoc ſufficit, neque ulla lege præcipiente opus eſt, neque monito ullo: igitur præcepta naturalia non ſunt neque *monita paterna* Dei: cur igitur idcirco vis Deum non concipiendum ut *Regem*, *Dominum*, aut *Legiſlatorem*, ſed ut *Patrem?* cum neque ut *patrem* neceſſe ſit quoad hoc, concipere; nam paternus iſte Dei amor in eo ſolo conſiſtit, quod hominem cum naturali inſtinctu ad ea, quæ ad *conſervationem* ſui *conducunt*, crearit; ſed hoc ad ſapientiam potius Creatoris pertinet, quam ad benevolentiam *Patris*; eodem enim modo ſe gerit etiam erga bruta animantia, quorum naturales inſtinctus ſi *Thoma-*

Inſtit. Jur. Nat. & Gen. Lib. I. cap. V. §. LV.

ma-

Digitized by Google

maſius appellare velit *conſilia*, vel *monita* Dei *paterna*, per me quidem illi, qui tot alia abſurda profert, licet. Sed audiamus iterum *Fleiſcherum*.

Loc. cit. §. 58. *Jam conſidera quæſo*, inquit, *omnes leges naturales*, & *facile deprehendes te ſine illis, neque vitam conſervare, neque feliciter vitam tranſigere poſſe*. In hoc quidem laudanda eſt Dei benignitas quod hujuſmodi leges homini impoſuerit: at non inde colligendum eſt, non alium eſſe earundem finem, quam conſervationem, felicitatemque hujus vitæ, qua de re nos alibi. *Examina te*, proſequitur ipſe, *cum neminem lædere debeas?* Si me his verbis rogaret *Fleiſcherus*, ego quidem reſponderem: quia Deus id prohibet: quia eſt contra rationem: quia ſic invertitur rectus ordo. At is alios ex ſeſe metiens, ita ſubdit: *Et ſtatim in te ipſo hanc reſponſionem invenies; ne alii me rurſus lædant, atque par pari referant*. En ſummam juris naturæ *Thomaſiani*, ac *Fleiſcheriani*. En cur ſervanda ſit juſtitia juxta homines iſtos: his ſcilicet ſervandæ juſtitiæ cauſſa non eſt neque lex divina, neque ſaltem conſilium Dei; ſed timor alienæ vindictæ: quam certe cauſſam æque afferat improbus quiſque, *Atheus*, *Epicureus*. An non igitur *Thomaſius* de everſo jure naturæ, & inſtaurato *Epicureiſmo* merito a nobis expoſtulatur? Hoc adhuc clarius fit ex iis, quæ ex mente

Loc. cit. §. 59. ipſius ſubdit Fleiſcherus: *Regulæ honeſti tibi præcipiunt* (verba ejus ſunt) *ut modereris, & ſupprimas tuos affectus. Jam iterum examina cauſſam, cur hoc tibi ſit faciendum. Statim natura tibi acclamabit: diu vivere cupio; feliciter vitam tranſigere deſidero: percepta hac acclamatione, & reſponſione, porro ita colliges: ergo fugienda mihi eſt vita voluptuoſa, quia morbos parit*; (nonne qui ita ratiocinatur magno tenetur virtutis amore? Nonne hic, ubi abſit morbi periculum, ſe totum voluptatibus immergat, nil minus quam *Epicuri de grege porcus?*) *vitanda mihi eſt ambitio, quoniam mortem accelerat: deteſtanda mihi eſt avaritia; video enim neminem pauperiorem eſſe avaro, neminemque, pluribus indigere quam qui omnia cupit*; (recte ita ſane ad mentem non ſolum Thomaſii, ſed etiam Epicuri.) *Unde vides*, concludit Fleiſcherus, *neque longam, neque felicem inveniri vitam, niſi apud eum, qui honeſte vivit*: eo ſcilicet modo, quo *Epicurus clamat* apud Tullium, Lib. I. de Fin. *non poſſe jucunde vivi, niſi ſapienter, honeſte, juſteque vivatur*. §. LXI.

Hæc igitur, addit Fleiſcherus, *ſi nobiſcum rite perpendamus, nos ſatis ſuperque convincunt, Deum non ut Dominum, ſed ut Patrem ſe erga nos gerere*, & quidem ſubdo ego, ut *patrem benigniſſimum*, & *doctorem indulgentiſſimum*, qui ſuaviſſimum *Epicuri* jus naturæ *paternis conſiliis* ſuis nobis tradit. Hæc vero ſcribere non erubeſcit *Fleiſcherus*: quin & gloriatur, quaſi præſtantiſſimum aliquod dogma propoſuiſſet. *Porro multo excellentius, multoque convenientius eſt*, inquit, *ſapienti Deum ſibi concipere ut Doctorem, & parentem, quam ut Legiſlatorem*. § LXVII. Sed quæ ſapientia hæc eſt nolle concipere Deum, ſicuti revera eſt, nempe & *Legiſlatorem*, & *Regem*, & *Dominum*, & *Judicem*, & *Remuneratorem*, non minus quam *Patrem*? Profecto non ſapientia eſt hæc, ſed calliditas, ſed improbitas, ſed malitia; ut videlicet dempto legis proprie dictæ fræno, & timore impendentis pœnæ ſublato, liberius affectibus ſuis indulgere liceat; idcirco ſcilicet Deum velut patrem, doctoremve indulgentiſſimum hi concipere amant. Sed quid? ſi neque ut talem, adeoque nullo modo in præceptis naturalibus ipſum conſiderant. Si enim homines, ut paulo ante docebat *Fleiſcherus*, tantummodo vel inſtinctu naturali, vel neceſſitate ſui conſervandi, vel evitandi alicujus incommodi cauſſa, vel vitæ ſuaviter, feliciterque tranſigendæ deſiderio, ad operationes naturali jure præſcriptas exercendas permoventur; nihil opus eſt conſideratione Dei, neque ut patris, neque ut doctoris; cum non ſolum non conſiderato Deo, ſed etiam negato, ut impie faciunt *Athei*, eædem ſuppetant cauſſæ, quibus moveantur vel ipſi *Athei*, & *Epicurei* ad ſpeciem quandam ſervan-

dam juſtitiæ & honeſtatis. Externa juſtitia ſufficit ad evitandam alterius vindictam: & non ſemper inhoneſtæ actiones morbos, aut alia incommoda pariunt: quandoque etiam occulta injuſtitia ad felicitatem conferre, & furtivæ quædam, quantumcunque inhoneſtæ, voluptates vitam ſuaviorem reddere videntur. Exitialis igitur, & ſumme pernicioſa eſt hæc *Thomaſii*, ejuſque expla-
§. LXXI. natoris doctrina: quippe quæ *gignit libertatem effrænem, magiſque homines, atheos, diſſolutos, atque contemptores voluntatis Divinæ efficit, quam ut eos emendet, & ad veram ducat felicitatem.*

§. LXXII. Vidit hoc ipſe, ſibique objicit *Fleiſcherus*: at quam miſere reſpondet! *Verum quæſo*, inquit, *quibus hominibus datum eſt jus naturæ? Omnibus quidem, quod haud negamus; ſed qui ita debent eſſe comparati, ut incipiant ſana uti ratione.* At inquio ego, datur omnibus, ut omnes ſana ratione utantur, ſeu uti debeant: ſi enim datur tantum iis, qui *incipiunt ſana uti ratione*: igitur non omnibus datur, ac plerique erunt omni ſoluti jure naturæ. *Qui enim brutorum inſtar vivunt* (proſequitur ille) *non deſinunt deſipere, ſi ipſis proponas, Jus naturæ producere obligationem internam, imo ſi maxime exclamas: Leges Divinas eſſe proprie dictas, & producere obligationem quoque externam.* Sed multo minus, regero ego, ii *deſipere deſinent*, ſi iis proponas, leges divinas eſſe mera *conſilia*, quibus proinde liberum ſit non obtemperare: neque aliam producere obligationem præter eam, quæ ex exercendarum actionum profluit utilitate; quam idcirco negligere poſſunt, ſi velint: ut reipſa volunt permulti, contenti imaginaria ea felicitate, quam dilecta ipſis pariunt vitia. Quam major vero ſpes eſt, ut ejuſmodi homines reſipiſcant, aliique contineant ſe, ne in *brutorum mores* ruant, ſi ipſis proponantur præcepta naturalia, ceu veriſſimæ, & ſtrictiſſimæ Supremi *Legislatoris*, *Regis*, ac *Domini* leges, eæque graviſſimam pœnam adjunctam habentes, ab inexorabili judice violatoribus vel in hac vel in altera, aut in utraque vita infligendam. Hoc igitur eſt urgendum in jure naturali, ſi cui ut cuſtodiatur (unde cum privata, tum publica felicitas, pendet) cordi ſit. Qui aliter ſe gerunt, & Thomaſium, Fleiſcherumque imitantur, certiſſime de jure Naturæ, ac de tota humana Republica peſſime merentur. Qua de re etiam alibi: ſcilicet rem hanc tanti momenti eſſe puto, ut vix crediderim, ſatis pro merito inculcari unquam poſſe.

Digitized by Google

DE PRINCIPIIS
JURIS NATURÆ, ET GENTIUM
LIBER VII.

De primo, & univerſali juris naturæ principio.

QUI compertam exploratamque habet juris naturalis extantiam (habeat autem neceſſe eſt, quiſquis intenderit animum in ea, quæ capite ſuperiori dicta ſunt) is videtur, ſtudium, curamque ſuam eo convertere debere, ut principium aliquod univerſale (ſi fieri poſſit) veritatemque, ſeu legem aliquam generalem comperiat, qua officiorum omnium, quæ naturali jure præſcribuntur, certam ſibi notitiam comparare valeat. In hoc principio (quod vulgo dicitur *cognoſcendi principium*, eo quod leges omnes naturales per illud ſint cognoſcendæ) inveſtigando, determinandoque inſudarunt fere omnes, qui de hoc jure hucuſque ſcripſerunt, illudque ut peculiarem, ac ſeparatam diſciplinam tradere aggreſſi ſunt. Utrum vero ipſi propoſitam ſibi metam attigerint, ex dicendis in hoc libro conſtabit. Ad examen quippe vocabimus præcipuas de re hac, celebrioreſque ſententias (nam expendere omnes ſupervacaneum, & fere impoſſibile foret) eaſque impugnabimus, quæ falſæ nobis videbuntur. Deinde vero proponemus veritatem illam, quæ ut primum, & univerſale principium (ſi tamen unicum ſtatuendum ſit) convenientius haberi poſſit, ac debeat. Si *unicum*, inquam, juris naturæ principium ſit ſtatuendum: neque enim id credimus omnino neceſſarium; immo ne fortaſſe quidem utilius, ſive commodius ob rationem, quam in libri hujus capite ſeptimo producemus.

CAPUT I.

Sententia Valentini Alberti aſſerentis primum juris naturæ principium eſſe convenientiam cum ſtatu integritatis, in quo conditus eſt homo, *explodenda penitus eſt: ſicut etiam illorum opinio, qui pro primo principio conſtituunt vel* voluntatem divinam, *vel* convenientiam cum divina ſanctitate.

OPinio *Valentini Alberti* modo relata ſolum ea gaudet celebritate, quam ei diuturnæ ejuſdem cum *Puſendorfio* hac de re concertationes conciliarunt: alioqui vix eſſet operæ pretium, hujus ſententiæ hoc loco mentionem facere. Sed quomodo ille ipſe opinionem ſuam exponat, audiamus. „ Fons, inquit, ex quo a Chriſtianis pura juris „ naturalis notitia hauriri poteſt, ac debet, eſt orthodoxa doctrina de ſtatu „ integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem Dei, inter cujus reliquias eſt jus naturæ. Nam quemadmodum ratione exiſtentiæ ſequitur, „ quod in ſolo homine ſit jus naturæ „ proprie dictum, quia ſolus ille reliquias imaginis divinæ habet; & ratione eſſentiæ, quod jus naturæ non „ conſiſtat in primis naturæ (quid enim „ his cum imagine divina?) ſed obſcure, & confuſe denotetur per ſecunda: ita & ratione cognitionis quod „ hæc, ſi diſtincta eſſe debeat, a notitia illarum reliquiarum dependeat... „ Non igitur homo hoc loco alius, „ quam ſub initium fuit, concipiendus „ eſt, non ut αὐτόχθων, aut terræ filius, non ut caſu in mundum proje-

Compend. Jur. Nat. Orthod. Theol. conform. Part. I c. I. §. 1.

„ ctus, aut quæ ſimiles poſſent eſſe ſpe-
„ culationes; ſed ut integer ad imagi-
„ nem Dei creatus. Id autem unice ex
„ ea ratione fieri debet, quia homini
„ jus naturale non aliter ineſt, quam
„ prout reliquias imaginis divinæ eſta-
„ tu integritatis in nos traductas poſſi-
„ det . . . . Ex hac cauſa ſolus hic ſta-
„ tus dignus eſt, qui naturalis dicatur:
„ ſiquidem in eo non tantum natura
„ fuit integra, ſed & ad eundem cor-
„ rupta, quantum fieri poteſt, forma-
„ ri, & reformari debet. " Hinc vero generalem hanc regulam ſtatuit: *quidquid ad ſtatum integritatis orthodoxe expoſitum hodie in moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, id jure naturæ præceptum eſt; adeoque a nobis faciendum*. Ita Theologus iſte Lipſienſis, cujus in hac parte doctrinam tuetur *Joachimus Zentgravius* Profeſſor Auguſtanus in *diſquiſitione de origine, veritate, & immutabili rectitudine juris naturalis ſecundum diſciplinam Chriſtianorum, ad Gentilium tamen captum*, edita Auguſtæ an. 1678.

Commentum iſtud tam infirmo nititur fundamento, ut Puſendorfio, viro alias haud inepto, facile fuerit illud evertere. Ad plenam illius confutationem hæc paucula nobis adnotare ſufficiet. (1) Juris naturalis principium naturali lumine notum ſit oportet. At ſtatus integritatis, in quo conditus homo eſt, divina ſolum revelatione innoteſcit: immo feliciſſimi illius ſtatus nobis admodum pauca vel ipſa Dei revelatione comperta ſunt. (2) Non omnia, quæ conveniebant ſtatui integritatis, ea præſenti corruptionis ſtatui congruere poſſunt: multa pariter in hoc ſtatu utilia ſunt, ac neceſſaria, quæ illi incongrua, vel inutilia fuiſſent. (3) Per illud principium explicari neutiquam poſſunt jura belli, civitatum, commerciorum, & id generis alia, quibus fortaſſe locus in eo ſtatu nullus fuiſſet. (4) ineptum eſt hoc principium ad eos qui Scripturarum revelationem non agnoſcunt, de naturalibus officiis perſuadendos. (5) Ex Scriptura vix quicquam aliud novimus de illo ſtatu, niſi hominem a Deo factum eſſe *rectum*. Tantum igitur abeſt, ut ex eo ſtatu actionum noſtrarum rectitudinem definire poſſimus, ut ni prius habeamus ideam ipſius rectitudinis, ne quidem ſtatus illius felicitatem, qualiſque fuerit, cognoſcere utcunque poſſimus. (6) Status *integritatis* fuit ſtatus *ſupernaturalis*, ſeu ſupernaturalibus dotibus ornatus (tametſi *Albertius* perperam velit eum eſſe *naturalem*) quomodo igitur eſſe poteſt naturalis ſtatus, naturaliumque officiorum norma?

Principium alterum, nempe *voluntatem Divinam*, idcirco arbitror tanquam primum juris naturæ principium minus recte conſtitui, quod lumen nullum ad peculiaria officia dignoſcenda ſubminiſtrat. Quanquam enim ambigere nemo poteſt, divinæ parendum eſſe voluntati; tamen inquirendum remanet, quid divina voluntas a nobis velit; adeoque aliquod proferendum principium, quod eam nobis valeat compertam facere. Sed & illud principio iſti adverſatur, quod non eſt juris naturalis ita proprium, ut non etiam juri poſitivo æque conveniat: utrumque enim eſt divina voluntate conſtitutum; illud quidem neceſſaria; hoc autem libera: infra etiam a nobis docebitur jus naturale non penitus interire, tametſi Dei exiſtentia, aut ignoretur ſtupidiſſime, aut impiiſſime abnegetur. Profecto, hoc poſito, voluntas divina naturalium officiorum norma unica eſſe non poteſt. Aliud igitur, & magis clarum, & magis proprium, magiſque generale inveſtigari oportet juris naturalis principium.

Hoc profecto eſſe non poteſt id quod tertio loco in poſita propoſitione commemoramus, nempe *convenientia cum Sanctitate Divina*; cum quia hoc principium iiſdem ac præcedens, vitiis laborat; tum quia quum Deus ſit plane alterius, ac immenſum ſuperioris naturæ, ejus Sanctitas non poteſt eſſe norma actionum ad humanam naturam pertinentium: quælibet enim natura, ut peculiaria ſua principia, ita, & propriam normam habet. Et ſane non pauca hominibus incumbunt officia, queis non vi-

Digitized by Google

videtur Sanctitas Divina exemplar ullum ſuppeditare poſſe; ut ſunt gratitudo, reverentia erga ſuperiores, reſtitutio crediti, redditio debiti &c. quorum materia, vel occaſio in præcellentiſſimam, ſummeque perfectam naturam cadere non poteſt. Sed de his ne plura.

CAPUT II.

Hobbeſius abſurde ſtatuit, ſui ipſius conſervationem *ut primum, integrumque juris naturæ principium*; *& pro prima, & fundamentali naturæ lege*, quærendam eſſe pacem, *ubi haberi poteſt; ubi vero non poteſt*, auxilia belli.

QUanquam Hobbeſius de primo, generalique juris naturæ principio quæſtionem peculiarem nullibi inſtituat, nec unquam fortaſſe fuerit de eo conſtituendo ſollicitus (a) nihilominus ex definitione ab ipſo tradita *juris ſeu legis naturalis* ſatis ſuperque colligitur, *conſervationem ſui* ab illo habitam primi principii loco fuiſſe. Ait enim: *eſt igitur lex naturalis, ut eam definiam, dictamen rectæ rationis circa ea, quæ agenda, vel omittenda ſunt ad vitæ, membrorumque conſervationem, quantum fieri poteſt, diuturnam*. Porro ſi hæc legis naturalis idea rata habeatur, liquido conſtat, conſervationem ſui eſſe primum, integrumque juris naturalis principium, ex quo proinde peculiaria quævis officia naturæ ſint derivanda; ita ut ea ſolum ratione præſcriptum aliquid intelligatur lege naturæ, quatenus propriæ conſervationi vel prodeſſe concipitur, vel obeſſe. Quocirca in dubium vocari non poteſt, Auctorem iſtum pro primo integroque principio habuiſſe conſervationem ſui ipſius; adeoque & propriam utilitatem: utile enim propriiſſime dicitur quidquid ad propriam conſervationem.

De Cive Cap. I. §. 1.

fert conſervationem. Et hanc reipſa fuiſſe mentem Hobbeſii confirmat tum axioma illud, quo ſtatuit: *quidquid conſervandi ſui cauſa fit, jure fit*; tum ea naturæ lex, quam *primam*, & *fundamentalem* appellat, videlicet, *pacem eſſe quærendam, ubi haberi poteſt; ubi vero non poteſt, quærenda auxilia belli*: nam & pax ſi haberi poſſit, ſui ipſius conſervationi utilis eſt; ſi haberi non poſſit, bellum eſt ad conſervationem ſui neceſſarium: & ſi omnia, quæ conſervandi ſui cauſa fiunt, jure fiunt; ejuſmodi conſervatio non poteſt non eſſe unica norma, & primum integrumque juris naturalis principium, ac veluti fundamentum. Jam vero commentum iſtud abſurdiſſimum eſſe, & jus naturæ fere totum evertere, paucis ita demonſtro.

Cap. cit. §. 2.

Primo. Si ſui ipſius conſervatio ſit primum integrumque juris naturæ principium, immo ſi ipſum naturæ jus nihil aliud ſit, quam rationis dictamen circa ea, quæ agenda ſunt, vel omittenda propriæ conſervationis gratia, quemadmodum ſentit Hobbeſius; nullum Deo, vel aliis hominibus per ſe debemus officium: & ita jus naturale duabus præcipuis mutilatur partibus: quo quid abſurdius, univerſoque generi humano pernicioſius eſſe poteſt?

Secundo. Si ad noſtram conſervationem referenda ſunt omnia (quod luculenter conſequitur ex prædicta idea, prædictoque principio Juris naturæ): Igitur non alia nobis habenda eſt ratio de ceteris hominibus, quin & de ipſomet Deo, niſi quatenus ſunt conſervationi noſtræ utiles & neceſſarii: quorum alterum eſt iniquum; alterum impium. Impium quidem iſtud; quia Deum, qui ſicut eſt primum principium, ita & ultimus finis; ordinat ad creaturam, ut medium ad finem: iniquum vero illud, quia eſt contra naturam, qua omnes homines ſunt æquales.

Ter-

(a) Hinc eſt quod alii aliam ei hac de re ſententiam adſcribunt. Nonnulli enim putant ejus principium eſſe *potentiam*; alii *conſervationem ſui ipſius*, ut nos; alii *bellum omnium in omnes*, de quo nos ſupra; alii demum illud Servatoris, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris &c.*

Digitized by Google

Tertio. Si conſervatio eſt unicum juris naturalis principium, legeſque omnes naturales ad vitæ membrorumque conſervationem unice ordinatæ ſunt: ergo nunquam nobis licitum erit pro amicis, pro parentibus, pro principibus, pro patria ſubire vitæ diſcrimen: quod dictu eſt abſurdiſſimum, & ab omnium ſenſu prorſus abhorret. Omnes quippe plurimum admirantur, efferuntque ſummis laudibus eos, qui ob dictarum cauſſarum aliquam, vel inſignis alterius virtutis gratia, ſalutem, vitamque ipſam contemſere.

Quarto. Si jus naturæ non unice conſervationi noſtræ addicit, nulla erit actio tam turpis, tam iniqua, tam criminoſa, quæ non poſſit hac ratione cohoneſtari; nam facile vitæ propriæ, ſin utcunque, ſaltem congruo in ſtatu conſervandæ neceſſaria exiſtimabitur. Hac de cauſſa homo voluptuoſus impura oblectamenta & adulteria; avarus vel prodigus aliorum opes; Princeps ambitioſus alienas provincias propriæ conſervationi neceſſaria judicabit; quod ſine illis vita ducenda videatur uni quidem amara, alteri miſera, tertio obſcura & ingloria: ſiquidem hujuſcemodi vitam æſtimare hi homines ſolent morti parem, quin & illa deteriorem: atque in ſui defenſionem ſacro illo textu abutuntur: Eccl. XXX. 17. *Melior eſt mors, quam vita amara.* Verum hujuſmodi eſt hoc *Hobbeſianum* principium, ut eos etiam, qui moderatiore ſunt ingenio, in horrenda poſſit crimina præcipites agere: ex eo enim haud ægre colligent, non tantum Imperanti, qui in ſubditorum conſervationem, ut par eſt, non incumbit, minime obtemperandum; ſed concitari etiam in eum a ſe cives, quin ipſum interfici poſſe, ſi vitæ ſuæ periculum aliquod ejuſdem aut ſocordia, aut pravitate immineat. Scilicet ita quiſpiam amantiſſimus vitæ ſuæ ratiocinari poſſet: Imperantes in id conſtituuntur, ut ſubditorum ſuorum curam gerant; nec alia ratione privati homines quod cuique per naturam competit, ſeipſos conſervandi jus in Principem transtulerunt, niſi quia ſe hac ratione melius conſervationi propriæ proſpecturos exiſtimarunt: alias propriæ conſervationi renuntiare nemo poteſt, quum illa primum, integrumque juris naturalis principium conſtituat, ſeu omnium primo a naturali lege præſcribatur. Pereat ergo Princeps ille, cujus conſervatio cum mei conſervatione conciliari non poteſt: quum enim a pactis ille receſſerit, ad me protinus jus rediit conſervandi meipſum. En quo demum perducit *Hobbeſianum* juris naturæ principium, ſeu legum naturalium idea, quam Auctor ſibi iſte confinxit. Et quidem haud levi admiratione capior, dum conſidero, *Hobbeſium*, qui, ut in tuto poneret Principum Majeſtatem, tot figmenta procudit, & paradoxa; hujuſmodi exinde ſtatuiſſe juris naturæ principium, quo poſito nedum ſolium quodcunque vacillat; ſed & ipſa Principum vita, ſi illud ratum habeatur, in manifeſtum diſcrimen adducitur.

Iis, quæ contra *Hobbeſianum* principium hucuſque delibavimus, ſatis quoque lex illa refellitur, quæ *prima & fundamentalis* ab ipſo vocatur. Pauca tamen addo. Primo, lex illa nec *prima* dici poteſt, nec *fundamentalis*: non quidem *prima*; quia ante illam eſt ſeſe conſervandi lex (inde enim vel pax quærenda, vel *belli auxilia* paranda:) & ante hanc ſe ipſum amandi lex eſt: inde nanque oritur deſiderium ac debitum ſui conſervandi. At neque *fundamentalis*, ſaltem ratione ad jus naturæ univerſum habita; ſiquidem ex ea deduci nequeunt, quæ nobis incumbunt erga Deum, & erga nos officia: at ne quidem colligi actiones omnes poſſunt, quæ circa proximum verſantur; ſed illæ duntaxat, quæ ad conſervationem noſtram ordinantur, nempe quæ pacem, ſi adſit, non turbent; & ſublata pace, quæ *belli auxilia* non impediant. Sed illud imprimis ac præ ceteris hujus rei abſurditatem magis ob oculos ponit; oſtenditque, quam inconſulto, inſipienterque ea propoſitio velut prima ac fundamentalis naturæ lex obtrudatur, quod ex ea ita abſolute prolata non minus pravæ actiones quam bonæ deduci valent: etenim & pax cum iniquis nonniſi pravis

vis

Digitized by Google

vis actionibus plerumque obtinetur, ſervaturque; & injuſtiſſimæ actiones, cujuſmodi ſunt furta, rapinæ, violentiæ, innocentum oppreſſiones nonnunquam promovent *belli auxilia*. Quid quod quæ in ea apponitur propoſitione, conditio, *ubi pax haberi poteſt*, aut *non poteſt*, occaſionem præbet invadendi alium eo prætextu, quod pax haberi non poſſit cum illo? Et reipſa quidem quis habere pacem non poterit; at ſui ipſius non alterius culpa: quod videlicet proprio minime contentus jure, invadit alienum. Primo itaque præſcribendæ ſunt ſervandæ pacis leges; & non protinus conclamandum, *ubi pax haberi non poſſit, paranda eſſe belli auxilia*. Sed & in parandis belli auxiliis quot, & quæ leges ſervandæ non ſunt, ut ipſum juſte geratur? Ex quibus omnibus liquet, quam diminuta & defficiens ſit iſtæc *Hobbeſiana* fundamentalis lex: quæ ceteroqui nihil proponit præter id, quod cuilibet, quantumvis rudi, notum ſit.

CAPUT III.

Pufendorfius inutiliter fatigatur in ſtatuenda pro primo juris naturæ principio Socialitate, *ſeu hac propoſitione*: cuilibet homini colenda, & ſervanda eſt ſocietas.

TAmetſi ex veteribus plures, & aliqui etiam Scholaſticorum, ut primum juris naturalis principium ſtatuiſſe videntur *ſocietatis cuſtodiam*, eorumque ſententiam probaverit *Grotius*; nihilominus *Pufendorfius* data opera id evincere, & propugnare primus omnium aggreſſus eſt: in ejuſque ſententiam manibus, pedibuſque, ut dici ſolet, conceſſere tum ipſius *Pufendorfii*, tum *Grotii* aſſeclæ, apologetæ, & plerique interpretes. Et quidem quoad *Pufendorfium* attinet, hæc ſententia ita illius inſedit animo, ut pro uno eodemque *leges ſocietatis*, ac *leges naturales* haberet. Cap. III. §. I. Hinc lib. I. de Offic. Hominis, & Civis, poſtquam neceſſitatem ſocietatis evincere variis rationibus annifus eſſet, ſubdit: *hujus ergo ſocietatis leges, quæ docent, quomodo quis ſeſe gerere debeat, ut commodum membrum ſocietatis ſubſiſtat, vocantur leges naturales*. Et paulo poſt, prædictam propoſitionem appellat *fundamentalem legem naturalem*. Verum enim vero a veritate penitus receſſiſſe, atque in ea confirmanda opinione perdidiſſe oleum, & operam, cum alia plura, quæ adferri poſſent, tum hæc præſertim argumenta demonſtrant.

Primo. Hoc principium proculdubio adæquatum non eſt. Cum enim officia, quibus homines ex naturali lege obſtringuntur, dividantur in partes tres, *quarum prima tradit, quomodo juxta rectæ rationis dictamen unuſquiſque ſe gerere debeat adverſus Deum; altera, quomodo erga ſeipſum; tertia quomodo adverſus alios homines*, ut & ipſe Pufendorfius agnoſcit; Loco cit. §. 11. nonniſi tertii generis officia ex ſocialitatis legibus colligi poſſunt, ut ſatis compertum eſt.

At ille reponit, „ *ſola quidem præcepta* legis naturalis, quæ ad alios homines ſpectant, ex ſocialitate *directe* derivari; attamen etiam *indirecte* officia hominis erga Deum tanquam Creatorem inde deduci poſſe, quatenus ultimum fundamentum officii erga alios homines a religione, & metu Numinis accedit: ſicut ſocialis quoque non eſſet homo, niſi religione foret imbutus .... Officia autem hominis erga ſeipſum ex religione, & ſocialitate conjunctim promanare: ideo enim quædam non pro abſoluto ſuo lubitu homo circa ſeipſum diſponere poteſt, partim ut cultor idoneus divini Numinis; partim ut commodum, & utile membrum *ſocietatis humanæ eſſe queat*. “

Sed hic in primis miramur, Auctorem iſtum, qui adeo deſpicit Scholaſticos omnes, & tam elate in eorum ſubtilitates invehitur, modo ad eaſdem confugere. Nam quo alio pacto ad hæc reſponderet Scholaſticus quiſque gregarius, niſi pariter diſtinguendo, *directe*, & *indirecte*? Sed ne in Pufendorfio condemnem, quod aliis, ſi res poſtularet, facile ignoſcerem, hanc, ſi placet, diſtinctionem, tanto Philoſopho deferen-

te,

Digitized by Google

te, admittamus. Ergone præclare ſe habebit illud juris naturalis principium, ex quo duæ officiorum naturalium partes eæque præſtantiſſimæ, magiſque neceſſariæ nonniſi *indirecte* colligi poſſint, ac deduci? Deinde: quæ tum ad Deum, tum ad nos referuntur officia, præter *indirectum*, allud etiam, ſemoto quocunque ſocialitatis reſpectu, *directum* habent, immediatumque fundamentum; ut optime animadvertit *Barbeyracus* in nota ad hunc locum. Etenim homo vel ſi in orbe eſſet ſolus, aut in deſerta aliqua inſula; nihilo ſecius, & Deum colere, & ſeipſum conſervare, & facultates ſuas, quantum fieri poteſt, perficere omnino deberet. Falſiſſimum eſt præterea quod poſt recitata verba immediate ſubdit Puſendorſius, videlicet: *ſola ratio in Religione progredi ulterius neſcit, quam quouſque illa inſervit promovendæ tranquillitati, & ſocialitati hujus vitæ: nam prout Religio ſalutem animarum procurat, ex peculiari revelatione divina provenit*. Ita ſcilicet *Puſendorſius* Religionem naturalem ſocialitati unice alligat, eique ſubordinat; quod eſt plane abſurdum. Enimvero naturalis ratio unicuique dictat, Deum vel ea tantummodo ratione colendum eſſe ab homine, quod ipſum condiderit, multiſque eximiis facultatibus, atque innumeris beneficiis cumulaverit: dictat quoque eadem naturalis ratio, Religionem naturalem felicitatem aliquam parere poſſe atque debere, ut ſuperius probatum eſt. Quæ ſane res, ſecluſa etiam qualicunque ſocietatis ratione, ſummopere nos impellere deberet ad Deum, ut melius novimus, colendum. Ceterum horum atque ſimilium objectorum difficultate ac pondere *Puſendorſius* preſſus, ſeſeque ad incitas redactum jam ſentiens, cum tamen ingenita ipſi cupido *ſemel dicta præfracte tuendi* (quam in eo agnovit vel ejus laudator *Maſcovius*) manus dare ipſi haud permitteret, ad aliam reſponſionem confugiens,
Specim. Controv. Cap. V. §. 15. ſerme indignabundus ait: „ quicunque „ librum meum de *Jure Naturæ & Gentium* non ſolo calumniandi animo inſpexit, facile deprehendit, mihi „ præcipue propoſitum eſſe, officia hominum erga ſe invicem tradere, & „ quid juris inter homines exerceatur: „ cui fini nullum commodius principium adſumi quam ſocialitatem poſſe, in aprico eſt. Et eam ob rationem caput de Religione naturali nuſpiam eſt. “

At ego quidem neque *ſolo*, nec ullo prorſus calumniandi animo *Puſendorſii librum inſpexi*, perpendique, & nihilominus in ea eram perſuaſione atque ſententia, ei propoſitum fuiſſe univerſa *officia hominum tradere*. Quod ſi vero animum ejus accurate non ſum aſſecutus, ipſe in cauſſa eſt, qui tam magnifica, & illimitata inſcriptione *de Jure Naturæ & Gentium* opus ornavit ſuum: quis enim merito conjectare potuiſſet, ſub pleno integroque Juris Naturæ & Gentium titulo animum latere, tertiam tantummodo tradendi officiorum naturalium partem? Eſtne res ingenuo Philoſopho digna plus polliceri, quam ſit animus reipſa præſtandi? Eccur vero in tractatus epigraphe, aut in ipſa præfatione, aut ubi magis libuiſſet, limitatum hocce propoſitum non aperuit, non indicavit? Cur ſemper abſque limitatione loquitur, etiam quum legum naturalium indolem, earumque principium explicare aggreditur? Sibi ergo omnino imputet, nec in aliorum *calumniandi animum* conferat, ſi ipſum de tali tantaque omiſſione, deque imminuto ac deficientiſſimo Juris Naturalis principio ab eo tradito reprehendatur. Quid quod ne quidem hoc loco inficiari abſolute audet, univerſa Juris naturalis officia tradenda ſe ſuſcepiſſe? quum enim aſſerat ſibi *PRÆCIPUE propoſitum* fuiſſe, *officia hominum erga ſe invicem tradere*, an non indicat, cetera quoque officia, ſe ſuſcepiſſe aliquo modo tradenda? Cur ergo *caput de Religione nuſpiam eſt?* Et quod magis ad præſens attinet, cur principium non propoſuit, unde ea etiam derivari poſſent, quæ *minus præcipue* tradenda forent? Caput quidem de Religione inſeruit in parvo opere *de officiis*: at ne videretur errorem agnoviſſe ſuum, ait, ſe

Digitized by Google

ſe ex *Theologia naturali*, ſeu philoſophia prima *mutuo ſumſiſſe*, & *in eum libellum transfluxiſſe*: quo ſeſe in magis implexas conjecit tricas. Nam ſi revera ad jus naturale ea officia minime ſpectant; cur ſimul varias diſciplinas miſcet? ſi vero ſpectant; cur ait, ſeſe ex aliis diſciplinis *mutuo ſumſiſſe*? At *Pufendorfius* ne errorem fateatur ſuum omnia potius effugia adhibebit atque percurret, ut, *directe*, *indirecte*, *præcipue*, *minus præcipue*, *proprie*, *improprie*; atque etiam purum, putumque *calumniandi animum* ſuis reprehenſoribus affinget, prætexens ſcilicet, ſe nonniſi aperta calumnia reprehendi poſſe: ſed hic nullum ei patet effugium. Nam vel propoſitum ei fuit, integrum naturale jus, ſeu omnia naturalia officia in ſuo opere exhibere; & tunc principium prorſus deficiens deſignare convincitur: vel voluit duntaxat officia tradere hominum inter ſe; & tunc hoc ipſum ſummopere improbandum eſt, quod jus naturæ duabus partibus mutilarit (a). Sed hac de re plura inferius. Interim dicta hæc ſint, non quidem illius gratia, qui proficere hiſce monitis non poteſt; ſed propter illos, qui ſuis eum laudibus uſque in cœlum efferunt, & tantum non adorant. Ad alia nunc momenta contra *Pufendorfianum* iſtud principium proponenda accedamus.

Secundo. Hoc principium non eſt *primum*. Nititur enim principio alio, nempe amore ſui ipſius, quo impellente, quæ ad noſtri conſervationem, perfectionemque neceſſaria ſunt, quærere debemus, amare, atque implere. Si enim nulla lege ad noſmetipſos amandos adſtringeremur, nec fieri certe poſſet, ut lex eſſet ſocietatis ſervandæ ulla; quum ea tantum ratione, Pufendorfio ipſo docente, ſervanda ſit ſocietas, quod ad conſervationem & perfectionem noſtram neceſſaria videtur: ita enim ſocietatem jure naturali eſſe præceptam ipſe probat; atque diſerte ait, hominem a Deo obligatum eſſe ad legem naturalem, ſeu *ſocialitatem* ſervandam, quod eſt §. XL. medium expreſſe a Deo ſuæ naturæ incolumitati, atque conſervationi procurandæ conſtitutum: qui enim obligat ad finem, cenſetur obligaſſe quoque ad media uſurpanda fini eidem neceſſaria. Igitur, ſubdo ego, ante præceptum *ſocialitatis* præintelligitur a Deo impoſitum ſeſe conſervandi præceptum; & ante iſtud, præceptum amandi ſe: igitur ſocietatis cuſtodia non eſt primum juris Naturalis principium.

Tertio. Sed neque eſt principium omni ex parte verum: neque enim locum habet, niſi inita, & ſubſiſtente ſocietate. At nullum adeſt præceptum in ſocietate inita permanendi, ut patet; quum cuilibet per ſe liceat, modo congrua ſubſit cauſſa, ſeſe ab aliorum hominum conſortio ſegregare; velut pietatis quidem cauſſa innumeri præſtitere primitivæ Eccleſiæ *Anacoretæ* (quod ſuperſtitioni cum *Thomaſio* adſcribere, temerarium, & impium eſt) & plures quoque ex vetuſtis Philoſophis, ut Philoſophiæ commodius vacarent. Quid quod talis erat Adam, antequam ei ſocia adjungeretur *Eva*? Anne vero hujuſmodi homines a naturali lege eſſent ſoluti: nullumque eis vel erga Deum, vel erga ſeipſos officium incumberet, quod eo in ſtatu ſocialitatem colere & ſervare nequirent? Quid demum ſi unum duntaxat hominem condere Deo placuiſſet? Anne propterea *exlex* fuiſ-

Tom. II. D ſet

(a) Ex hoc liquet, quam irrito labore eum hac in re purgandum ſuſceperit *Barbeyracus* in triplici ipſius declaratione, quam habet L. I. Cap. III. §. 19., Specim. Controv. Cap. V. §. 25. & in Spicileg. Controv. Cap. I. §. 4. Nec eſt vero quod dicat *Barbeyracus*, in poteſtate cujuſvis eſſe, tractatui, quem aggreditur, quos velit, limites aſſignare. Nam tametſi cuilibet integrum ſit, vel integram diſciplinam, vel ejus aliquam duntaxat partem ſibi tradendam aſſumere; nemini tamen licet, unam vel alteram partem pro diſciplina integra venditare; nec parti uni titulum totius imponere ac præferre. Vel igitur mutanda erat inſcriptio operis *Pufendorfiani*, vel ſupplenda quæ deſunt; vel fatendum, illud eſſe opus imperfectiſſimum.

Digitized by Google

ſet penitus, eo quod illi imponi minime potuiſſet colendæ ſocietatis præceptum?

Quarto. Dum ait præterea Puſendorfius, *fundamentalem* naturæ *legem* eſſe, *colendam & ſervandam ſocietatem*, aut loquitur de ſocietate conjugali, atque familiæ; vel de ſocietate *civili*. Errat porro, de quacunque ſocietate loquatur. Nam in ſocietatem *civilem* libere homines coivere, eamque abſolute diſſolvere poſſent, ſi vellent, quod certe facere nequirent, ſi ſocietatis cultus atque cuſtodia lex eſſet fundamentalis naturæ. Colendæ vero ſocietatis conjugalis & familiaris debitum a præcepto non diſtinguitur propagationis & educationis prolis: quod quidem præceptum totum humanum genus in communi, non ſingulos homines peculiariter afficit: at illud eſſe primum totius legis naturalis principium, nemo ſanæ mentis dixerit.

Quinto. Si ſocietatis cuſtodia & cultus eſt prima lex fundamentalis naturæ: igitur homo in ſtatu naturali, ſeu ante initas ſocietates fuiſſet plane *exlex*; ut vult quidem *Hobbeſius*; ſed *Puſendorſius*, ceterique omnes negant.

Sexto. Præcepta amandi & non lædendi proximi ante qualemcunque ſocietatem eſſe concipiuntur. Si enim homines vel tanquam fungi e terra orti concipiantur, ſeſe invicem tamen lædere prohiberentur, & ob naturæ ſimilitudinem ſeſe mutuo amare deberent. Hinc falſum omnino eſt quod ait *Maſcovius* in præfatione ad opus majus *Puſendorfii*; *præceptum Chriſti, quo proximum diligere jubemur ſicut noſmetipſos, in ſanctiſſimam reſolvi ſocietatis legem*.

Pag. ii.

Septimo. Malum eſt alterum lædere, non præciſe quia id ſocietatis tranquillitatem perturbat, ſed quia per hoc violatur jus, quod habet quælibet privata perſona ad ſui conſervationem; & quia ob æqualitatem naturæ unus homo nullum in alterum naturaliter dominium habet; ſed ſubſunt omnes immediato dominio, & protectioni Dei Creatoris: qua ratione videri poſſet, ne licitum quidem homini fore, brutis animantibus vitam eripere, niſi ipſe hanc dediſſet homini poteſtatem.

Octavo. Societates humanæ ſubſiſtere valent per pacta legeſque humanas: eapropter ut ſummum, ſocietatis cuſtodia poteſt eſſe principium ac regula juris humani poſitivi.

Nono. Si ſocietas juris naturæ principium foret, ſequeretur, ſocietatis conſervationem eſſe primum, intimumque finem ejuſdem juris; adeoque normam juris eſſe *utilitatem*. Et quidem ſolius utilitatis, ſeu mutui juvaminis gratia ſocietates initas eſſe, communiſſima ſententia eſt. Hinc *Socialiſtæ* in utilitatis principium incidunt, quod in *Hobbeſio* & *Spinoſa* damnavimus, & iterum improbaturi ſumus, dum de fundamento juris naturæ ſermo erit.

Ex his luculenter conſequitur, hoc eſſe potius *Politiciſmi*, quam *Juris Naturalis* principium; utpote quod ad externam, temporalemque Reipublicæ felicitatem promovendam eſt unice accommodatum; ut idcirco qui illud tanquam unicum totius Juris Naturalis principium, aut fundamentum ſummo ardore, omnique conatu propugnant, ferme in ſuſpicionem veniant, non aliam ipſis præter hanc, cordi eſſe felicitatem. In hoc ſaltem vel maxime peccare videntur, quod hoc eorum dogmate occaſio ſunt incautæ juventuti, ut ad hujus vitæ felicitatem unice ſpectandam, habendamque præ oculis aſſueſcant: quam rem non inter leviora Reipublicæ, humanique generis detrimenta referendam cenſemus. Ceterum prædicta lex ne quidem pro ipſa hominum ſocietate, ſatis idoneis verbis a *Puſendorfio* exprimitur: ſiquidem nimis generali conſtat formula, neque eſt ad captum cujuslibet accommodata: nullam enim actionem præſcribit, aut vetat, qua ſocietas cuſtodiri poſſit, ac debeat. Si ergo *Puſendorfio* propoſitum unice fuiſſet, ſocietati, ſeu hominum inter ſe commercium habentium paci ac tranquillitati, uno verbo, felicitati proſpicere; multo ſatius ei fuiſſet, cum communi Sapientum, ac fere etiam vulgi conſenſu has leges ſtabilire: *neminem læ-*

lædito: *ſuum cuique tribuito*: nam ex his ſimplicibus præceptis facile quiſque colligeret, qua ratione ſibi humana ſocietas colenda ſit, atque cuſtodienda.

CAPUT IV.

Juris naturalis principium a Thomaſio propoſitum, *videlicet* eſſe facienda, quæ vitam humanam reddunt & maxime diuturnam, & feliciſſimam; vitanda pariter, quæ vitam reddunt infelicem, & mortem accelerant, *rejiciendum omnino eſt*.

CHriſtianus Thomaſius in *Jurisprudentiæ divinæ inſtitutionibus* Pufendorfianum *ſocialitatis* principium *non male*, ſi ipſi fides habenda, defendit. At in *fundamentis juris nat.*, & *gent.*, ubi opinandi ſingularitatem affectaſſe videtur, repudiato Pufendorfii principio, tanquam univerſale actionum omnium, primumque juris naturæ, & gentium principium conſtituit illud, quod modo in propoſitione noſtra retulimus. Lib. I. Cap. VI. Porro ſi hoc principium præciſe, ut a Thomaſio proponitur, accipiatur, nemo non videt, abſurdiſſimum eſſe; noſque ſuperius oſtendimus, illud vix in aliquo ab *Epicureiſmo* differre. Et tamen hoc ſibi Thomaſius ceu ſcopum finemque præfigit, ubi docet, naturæ principium ita proponi debere, ut ſit etiam *ad captum*, & *palatum ſtultorum*; eorum ſcilicet, juxta Thomaſii phraſim, *qui ambitioni*, *luxuriæ*, & *avaritiæ ſtudent*, *ut per illud ſuaviter colligi*, & *paulatim perduci ad ſapientiam poſſint*. At mihi contra videtur, maximum ſubeſſe periculum, ne, propoſito juris naturæ principio, inſanis eorum paſſionibus conſentaneo, illud ii quidem excipiant ulnis, ut dici ſolet, expanſis; ſed tamen interim tenacius hæreant, & altius defigantur in ipſo ſtultitiæ ſtatu; tantoque obſtinatius medicinam reſpuant, quanto minus proprio deſiderio, & præconceptæ opinioni vel ipſa *Thomaſiani* principii propoſitione firmatæ reſpondere deprehenderint. Sed jam videamus, quo pacto Thomaſius ſuum illud principium explicet, & utrum ita illud attemperet, ut minus habeat abſurditatis, quam habere prima fronte videtur.

In primis ille fatetur, principium hoc fore *ſane obſcurum*, *ſi non palpabiliter explicetur*, *cum ſtulti habeant varios*, & *pugnantes*, *immo erroneos conceptus de felicitate ac infelicitate*, *jucunditate*, & *dolore* &c. Explicationem ergo ſuam ſic orditur. *Vita feliciſſima eſt*, *quæ ſimul maximam laudem meretur*, & *ſuaviſſime tranſigitur*, & *omnium rerum ſufficientia prædita eſt*. Deinde, *eſt hæc vita*, inquit, *ad palatum omnium hominum*, *ambitioſorum ob laudem*, *luxurioſorum ob ſuavitatem*, *avarorum ob ſufficientiam*. Ib. A. VIII. §. IX. Pape! quibus hominibus principium ſuum probari optat ſublimis iſte philoſophus? *Et tamen*, ſubdit, *nihil præjudicat veritati*: *nam quis neget*, *virtutem eſſe maxime laudabilem*, *ſuaviſſimam*, & *ſibi ſufficientem*? Utique, ajo ego; ſed ſapiens non erit ille, qui actionibus ſuis & laudem & ſuavitatem quærat, & qui de carentia rerum eſſe contentus neſciat. Cur ergo Thomaſius *laudem*, & *ſuavitatem* tanquam juris naturæ principium proponit; quum, ſi ipſum audierint, citius ſapientes evadent ſtulti, quam ſtulti ſapientes fiant? Omnes enim *ſuavitatem* quærent in eo, quod magis ſapiat palato ſuo: ſicque pergent voluptuoſi voluptatem ſectari, laudem ambitioſi &c. *Sed mox tamen* (ait novus hic magiſter) *ſapiens ſtultos in viam rediget*, *oſtendendo*, *quod hæc tria nonniſi in vita quieta conjuncta ſint*: & *quod inquies ſtultorum omnis generis privet eos vera jucunditate*, *laude*, & *ſufficientia*. §. XXXI. Tum vero per plures ambages oſtendere nititur, ſolam virtutem eſſe, quæ parit felicitatem illam, quam primo ſectandam propoſuit velut juris naturæ principium. Illud tamen in tria *honeſti*, *decori*, & *juſti* principia reſolvit, quæ his verbis exponit: *Primum principium honeſti*: *quod vis*, *ut alii tibi faciant*, *tute tibi facies*. *Decori*: *quod vis*, *ut alii tibi faciant*, *tu ipſis facies*. *Juſti*: *quod tibi non vis fieri*, *alteri ne feceris*. Ita ergo ſe habet *Thomaſii* principium,

Digitized by Google

ut ab ipſo explicatur. At ita etiam explicatum *Thomaſianum* Juris naturæ principium non ſatis ab *Epicureiſmo* recedere ex iis liquet, quæ diximus citato loco: atque hæc prima eſto, atque potiſſima illius refutatio. Alteram ſic propono.

Primum juris naturæ principium ſit oportet *per ſe* clarum atque perſpicuum, ut peculiaria ex eo hominum officia deduci queant, iiſque deducendis veluti facem præferat: præterea debet eſſe *adæquatum*, ut omnia exinde juris ejuſdem officia valeant derivari. At vero hujuſmodi non eſt *Thomaſianum* principium: primo, quia ipſe fatetur, *illud eſſe ſane obſcurum, ſi non palpabiliter explicetur*; quam quidem *palpabilem* (adeoque ſatis certe craſſam, ut *palpari* poſſit) explicationem exhibet ipſe longo decem, aut duodecim paragraphorum circuitu. Secundo, quia ex ſe lumen ſuppeditat nullum ad diſcernenda peculiaria officia; neque illius cum debitis officiis connexio apparet. Tertio, quia hujuſmodi eſt, ut ex eo mali homines æque ac boni actiones qualeſcumque deducere valeant & elicere: quiſque enim felicitatem actionibus quærit ſuis. Immo quarto, eo ſemel ut regula poſito, arceantur, deterrenturque homines a præcipuis naturæ officiis, ſummeque Reipublicæ neceſſariis, quum pleraque ſummum laborem conjunctum habeant; & aliqua exerceri non poſſint abſque vitæ diſcrimine. Anne enim quis unquam, dum id Patriæ neceſſitas poſtulat, ſtrenue dimicando, vitam ſuam, periculo ac certæ morti objiciat, qui apud ſemet ſtatuerit, ſibi cuncta, aut ea ſola præſtanda, quæ vitam ſuam faciunt *maxime diuturnam, & feliciſſimam*; eaque idcirco vitanda, *quæ mortem accelerant*? Alia prætereo hujuſce principii vitia, quæ illi cum ſocialitatis principio communia ſunt; ſpectare nempe illud præſentem tantummodo vitam, & actus duntaxat externos, nulloque modo Deum, niſi quatenus ad hujus vitæ felicitatem nobis procurandam, ut ita dicam, conducere poteſt & inſervire: quæ ſumma profecto recti ordinis inverſio eſt. Hoc unum addo, principium hoc ſupervacanee omnino proponi, quum tantum exprimat naturalem hominis propenſionem ad felicitatem capeſſendam (quam omnes naturaliter ſentiunt, noruntque,) & nihil includat, quod ad ipſius aſſecutionem conferat vel conducat. Subduntur quidem a *Thomaſio* aliquæ explicationes, quæ illud nonnihil purgant: at eæ ad principii commendationem ſatis eſſe non poſſunt: quum eidem deliria ſua *Epicureus* quiſque ſuperſtruere poſſit, ut vidimus.

CAPUT V.

Abſurde ſtatuitur a Wolfio, velut adæquatum Juris Naturalis principium, hæc propoſitio: Committendæ ſunt actiones, quæ ad perfectionem hominis, atque ſtatus ejuſdem tendunt: & eæ omittendæ, quæ ad imperfectionem ipſius, & ſtatus ejuſdem tendunt. *Ex hoc principio fruſtra conatur ille deducere, demonſtrareque debitum naturale amandi, colendique Deum, & proximum diligendi.*

HOC principium, quod exhibet Wolfius in Inſtit. Juris Nat., & Gen. univerſale eſſe contendit, quia nimirum, *ex eo continuo ratiocinationis filo deduruntur omnia, quæ juris naturæ ſunt*. Hoc idem principium, ſed brevius efferunt ii, qui Wolfii ſyſtema, methodumque ſequuntur; quos inter Joachimus *Georgius Daries* illud ſic exprimit: *fac ea, quæ te perfectiorem reddunt; & omitte ea, quæ te imperfectiorem reddunt*. Deinde addit, *hanc propoſitionem facile in duas alias deduci; quarum altera affirmans, altera negans. Prior eſt:* fac ea, quæ te perficiunt; *quæ eſt fundamentum præceptorum naturalium. Poſterior:* omitte ea, quæ te imperficiunt; *quæ eſt fundamentum legum naturalium prohibitivarum*. Denique ſubdit, propoſitiones illas perinde ſignificare, ac ſignificent iſtæ, quæ vulgo teruntur: *fac ea, quæ bona ſunt; omitte ea, quæ mala ſunt*. Ita Daries.

§. 43.

Inſtit. Juris univerſal. §. 141.

§. 144. in corol.

Jam vero principium illud a Wolfio,

Aſſe-

Aſſeclisque propoſitum ea primum de cauſſa improbandum cenſeo, & penitus rejiciendum, quod cum abſurdiſſimo *Hobbeſii*, & *Spinoſæ* principio ſolam utilitatem reſpiciente, plane conſentit. Cujus rei vel illud eſſe argumento ſatis poteſt, quod & ipſe *Spinoſa* eodem *perfectionis* vocabulo utatur ad deſignandum idem principium; quo tamen vocabulo ſolam *utilitatem* intelligit: ut ſatis conſtat ex iis, quæ ſcribit Ethices parte

Prop. 18. in ſchol. quarta: *Cum ratio nihil contra naturam poſtulet, poſtulat ergo ipſa, ut unuſquiſque ſe ipſum amet, ſuum UTILE, quod revera utile eſt, quærat, & id omne, quod hominem ad majorem PERFECTIONEM revera ducit, appetat.* Nonne hæc ſimilia ſunt iis, quæ docet Wolfius, dum ait: *quæ ad perfectionem hominis, ac ſtatus ejuſdem tendunt*? Quare dubitari vix poteſt, *VVolfium* ex impuriſſimo fonte ipſius *Spinoſæ* ſuum hauſiſſe principium, & ſub honeſtiori perfectionis vocabulo ſolam intellexiſſe *utilitatem*. Eo vel magis, quod ſicut *VVolfius* ſummum hominis bonum conſtituit *in non impedito progreſſu ad majores ſemper perfectiones*, ita & notiſſimus Spinoſæ ſectator Lehnoſius moralitatem actionum, ipſamque hominis felicitatem reponit *in tranſitu a minore perfectione ad majorem*, hoc eſt ad majorem bonorum poſſeſſorum copiam.

Verum quid opus eſt aliunde venari germanum *Wolfiani* principii ſenſum, cum ipſe alibi mentem ſuam apertiſſime prodat, nimirum propoſitione illa, quam habet §. 181. Juris Nat., & demonſtratione eidem annexa, quæ hiſce verbis exprimitur: *Quilibet operam dare debet, ut ea conſequatur animi, corporis, ac fortunæ bona, quæ in poteſtate ipſius ſunt*. Quam propoſitionem hac ratione confirmat: *Operam enim dare debet, ut eam conſequatur animæ, corporis, ac ſtatus externi perfectionem, quam conſequi in poteſtate ipſius poſitum eſt*; (quod §. 170. ex principio, de quo hic nobis eſt ſermo, deducit.) *Sunt vero bona animi, quæ animum, bona corporis, quæ corpus, bona denique fortunæ, quæ ſtatum noſtrum externum perficiunt. Quilibet itaque operam dare debet, ut ea conſequatur animi, corporis, & fortunæ bona, quæ in poteſtate ipſius ſunt*. Igitur perfectio hominis, de qua loquitur *Wolfius*, nihil aliud eſt, quam complexio bonorum *animi*, *corporis*, *atque fortunæ*, adeoque *Wolfii* principium in hanc reſolvitur propoſitionem: *cura, ut, quoad potes, acquiras bona animi, & corporis, atque fortunæ*; quo certe utilitas tantum proponitur; adeoque conſequens eſt, totum illius *naturæ jus* ſoli ſuperextrui utilitati. Hique etiam ſuperius de eodem *Wolfio* differentes oſtendimus, ſolvimusque nonnulla, quæ in ejus defenſionem afferri poterant. Lib. I. cap. 10.

Neque hic dixerit quiſpiam, ex §. 518. *Pſychologiæ* ejus *empiricæ*, (ad quem in allata probatione Wolfius appellat,) ſatis conſtare, per bona animi intellexiſſe virtutem, *cum per eam anima perfectior evadat, quam ſine illa*. Et ipſe id fateor: at negari ſaltem non poteſt, ſub *perfectionis* idea incluſiſſe pariter utilitatem, cum ſubdat ibidem: *ſanitas eſt bonum corporis, quod per eam perfectius eſt, quam abſque eadem eſſet: opes denique ſunt bona fortunæ, quod per eas ſtatus externus perfectior eſt, quam abſque iiſdem foret*. Sed quid, ſi etiam oſtendero, *virtutis* nomine *Wolfium* nihil aliud, quam *utilitatem*, ſeu bona phyſica intellexiſſe? (nam & ego, & alii omnes, ni fallor, nomine utilitatis intelligunt bonum quodcunque phyſicum (*a*).) Id autem haud difficile eſt demonſtrare.

Wolfius quippe definit in *Philoſophia practica univerſali* virtutem, quod ſit *habitus actiones ſuas legi naturali conformiter dirigendi*. Quare actus virtutum ex Wolfio ſunt *actiones legi naturali conformes*; & juxta ejuſdem principia ſunt moraliter bonæ: nam *moraliter bonum* Part. I. §. 321.

illud

(*a*) Cicero lib. I. de Off. cap. 3. docet *deliberationem omnem in rationem utilitatis cadere*, qua aliqui inquirunt, *aut conſultant, ad vitæ commoditatem, jucunditatemque, ad facultates rerum atque copias ad opes, ad potentiam,... conducat id nec ne, de quo deliberant*.

Digitized by Google

Ib. § 124. illud eſſe definit, quod *legi conforme eſt*. At, ne forte putes, ab ipſa lege derivari quidpiam bonitatis in id, quod lege præcipitur, animadvertit, *eorum*, Ibid. Ib. *quæ lege naturali præcipiuntur, bonitatem eſſe intrinſecam, nec demum bona fieri, quod præcipiuntur: quin potius præcipi, quia bona*. Hinc, quanquam doceat, retineri poſſe *receptum vocabulum*; *cavendum tamen* ſubdit, *ne rationem denominandi moraliter bonum erroneam amplectamur*; quaſi nimirum bonitas moralis in actiones manaret a lege, cum illis intrinſeca ſit. Hæc igitur bonitas juxta *Wolfium* conſtituit actum virtutis, ſeu actiones moraliter bonas.

Quocirca, ſi oſtendero, hujuſmodi bonitatem mere phyſicam eſſe juxta eundem Wolfium, ſimul etiam conſtabit, nomine *virtutis moralis* nonniſi *phyſicum bonum*, ſeu quidquid utile eſt, intellexiſſe. Jam vero primum illud manifeſtum videtur ex definitione bonitatis intrinſecæ, quam exhibet; ait enim: *bo-* § LVII. *nitas actionis intrinſeca appellatur, quæ eidem competit per ea, ſine quibus concipi nequit; ſeu propter determinationes eſſentiales, & accidentales ejuſdem; ſeu* (quod perinde eſt,) *quæ rationem ſufficientem in iſtis determinationibus habet*; adeoque juxta indolem *rationis ſufficientis per eaſdem determinationes, ſeu principia intelligitur, cur bonitas intrinſeca eidem competit*. Porro hæc definitio, ſi quidquam ſapio, ſolam reſpicit bonitatem phyſicam: quandoquidem ex determinationibus, ſeu principiis eſſentialibus, vel accidentalibus nihil, niſi *phyſicum*, profluere poteſt. Vide quæ in hanc rem diximus ſupra lib. I. cap. 10.

Solam pariter bonitatem *phyſicam* præ- [illegible] fert definitio actionis *bonæ*, quam ex *Pſychologia Empirica* citat in *phyſica pra-* [illegible] *ctica univerſali* part. I. §. 53. quæ definitio talis eſt: *bona actio eſt, quæ nos, ſtatumque noſtrum externum perficit*: in eo enim opere de ſola perfectione *phyſica* ſermonem habet. Huc etiam facit generalis illa perfectionis definitio, quod Ontol. ſit *conſenſus in varietate, seu plurium a* § 42. *ſe invicem differentium in uno*. Nomine vero conſenſus, ut ſe ipſe explicat, vo-nit tendentia ad idem aliquod obtinendum; ut ſcilicet eundem finem plura illa reſpiciant. Hinc infert, quod ſi *a-* Phil. pract. *ctiones liberæ per eaſdem rationes fina-* part. I. *les determinentur, per quas determinan-* §. 55. *tur naturales*, (ſeu finem eundem, ac naturales inſpiciant,) *bonæ ſunt*. Quis vero non videat, *actiones naturales*, & quæcunque homini naturaliter inſunt, non tendere, niſi in bonum aliquod *phyſicum*? Igitur etiam actiones liberæ, & bonæ dirigantur oportet in bonum *phyſicum*, tanquam in *finem*. Ex *Wolfio* itaque perfectiones phyſicæ ſunt & ipſæ virtutes: virtutes, inquam, non modo intellectuales, (de quibus dubium nullum,) ſed etiam *morales*, cum inter utraſque nullum aliud agnoſcat diſcri- Jus nat. men, quam quod illæ priores ſint *ha-* & gent. *bitus intellectus*; iſtæ vero ſint *habitus* part. I. *boni*, ſeu in bonum voluntatis tenden- §. 147. tes. Cæterum eadem ratione probat, utraſque eſſe perfectionem acquiſitam animæ, *quia animæ facultates* (inquit,) §. 151. *perficiuntur acquirendo habitus iis utendi; habitibus enim illæ promptæ, & expeditæ redduntur ad actus ſuos exercendos*. Hanc perfectionem nonniſi phyſicam eſſe quis neget? Igitur ex his omnibus concludendum, eum non habuiſſe præ oculis, niſi bona *phyſica*, quæ vulgo *utilitatis* nomine veniunt, dum univerſale principium juris naturalis conſtituit hominis *perfectionem*.

Hinc, dum ille videtur admittere *bonum morale* ſitum in *conformitate cum lege naturæ*, nullatenus recedere cenſendus eſt ab ipſomet utilitatis principio. Nam, præterquam quod *morale bonum* admittunt etiam illi, qui apertiſſime ſtatuunt ſolum utilitatis principium, & putant, quod quærere utilitatem propriam ſit illud, quod ſolummodo conforme ſit propriæ naturæ; Wolfius contendit, *actiones ipſas legi naturæ conformes* non eo præciſe bonas eſſe quod ſint *tali legi conformes*, *ſed ob intrinſecam earum bonitatem*; quia ſcilicet *ad perfectionem noſtram, ſtatuſque noſtri tendunt per ſe*, ſeu ex intima ſui conditione, eaque non *morali*, ſed *phyſica*, utpote fundata in *eſſentia*, & *natu-*

tu-

Digitized by Google

tura hominis. Solam igitur perfectionem phyſicam ſpectat illud omne, quod docet in ſuo *Jure naturæ* (*a*) adeoque non minus rejiciendum eſt illius principium, ac *Hobbeſii*, & *Spinoſæ* ſyſtemata rejiciuntur.

Alia quoque ratione illud *VVolfii* principium improbandum videtur, nimirum quod nimis *generale* ſit, & *indeterminatum*. Etenim, ut explicat *Daries* inſignis *VVolfii* ſectator, perinde valet illud, ac iſtud: *faciendum eſt bonum, malum omittendum*: quod plane convenit cum primo principio practico Scholaſticorum: *bonum eſt amandum, malum fugiendum*; proinde tale principium nedum bonis, ſed etiam malis actionibus quibuſcunque applicari poteſt, & reipſa applicatur: igitur principium proprium, & intrinſecum juris naturalis eſſe non poteſt; quum ex eo nonniſi actiones bonæ, legique naturali conformes ſint deducendæ: ac præterea, cum lex naturalis non obliget ad proſequenda omnia, & ſingula bona; quomodo propoſitio hæc indefinita: *bonum eſt amandum, ſive faciendum*, eſſe poterit proprium juris naturalis principium? (*b*) Nec minus indeterminatum eſſe cognoſcitur, ſi verba ipſa, queis utitur *VVolfius*, retineantur. Quiſque enim opinari pro ſuo genio poterit, quod quidquid agit utilitatis, aut voluptatis cauſſa, aliquo modo conferat ad ſui ipſius, propriique ſtatus perfectionem.

Aliud, & quidem maximum *VVolfiani* principii vitium in eo poſitum cenſeo, quod graviſſimam Dei colendi, & amandi proximi obligationem aut nullatenus, aut ſaltem ut nobis incumbit, ex illo deducere nequeamus. Nam quamdiu ex ſolo propriæ perfectionis amore proximo exhibeas humanitatis officia, aut vaces cultui Divino; nec diliges proximum, ut diligere debes, neque Deo ſervitutem debitam, eoque, quo teneris, impulſu præſtabis.

Quemadmodum vero hac ex parte imperfectum, multilumque videtur *VVolfii* principium; ita ex altera immodicum, atque redundans. Si enim lex naturalis nos obligat ad eas omnes *comitendas actiones, quæ nos, ſtatumque noſtrum perficiunt*, quam grave nobis onus imponitur! Anne toto vitæ curriculo danda opera ſcientiis, artibus, diſciplinis, opibus, honoribus comparandis, quia hæc omnia ſemper augere poſſunt vel animi, vel corporis, vel ſtatus noſtri perfectionem? Et tamen oppoſitum ex eodem principio videtur deducere, dum ſubdit, *nos obligari, ut moleſtiam quantumvis minimam evitemus*. Non igitur grave, ſed ſuaviſſimum eſt principium illud. Qua vero ratione conciliari poſſit iſtud ſecundum cum ſtudio, curaque perfectionem noſtram adipiſcendi, judicent, qui ſapiunt.

In eo denique videtur deficere *Wolfii* principium, quod primum non ſit, ſeu

(*a*) Scilicet, ſi *VVolfii* principium evolvatur, & cum idea, quam ipſe exhibet, humanæ felicitatis componatur; hæc demum *VVolfianorum* dogmatum ſumma eſt: curandum cuique eſſe, ut intellectum ſuum ſcientiis, & artibus ornet, ac recte judicandi habitu; ut voluntatem inſtruat habitu appetendi duntaxat vera bona, ſeu quæ moleſtiam nullam, nullumque detrimentum ſint paritura; ut corpus ſervet incolume, ejuſque robur, imo & pulchritudinem, ſi fieri poſſit, adaugeat; ut ſtatum denique ſuum ſemper meliorem reddat comparando opes, cumulando divitias, commoda extruendo ædificia &c. Hæc vero omnia, ut ex triplicis hujus perfectionis conſideratione, ſeu fruitione ſummam, ac permanentem capiat voluptatem, qua felix conſtituatur. Nonne vero præclarum, ac ſublime hoc jus naturæ? Nonne opus erat, ut novus exurgeret *Triſmegiſtus*, qui nos illud edoceret? Et tamen hunc eſſe *VVolfiani* juris ſuccum, ac veluti compendium, dubitaverit nemo, qui in ejus operis lectione attento, & præjudiciis vacuo verſatus animo fuerit.

(*b*) Equidem etiam S. Thomas 1. 2. q. 94. a. 2. docet, *hoc eſſe primum præceptum legis naturæ, quod bonum eſt faciendum, & proſequendum; & malum evitandum*. Sed quantum S. Doctoris ſententia a *VVolfiano* principio abhorreat, ex capite ſequente ſatis conſtabit.

Digitized by Google

ſeu prima lex naturalis. Nam ex debito amandi ſe ipſum oritur obligatio (quæcunque ea ſit) perficiendi ſe ipſum, & ſtatum proprium, ut nemo non videt.

Ob has quidem rationes improbandum videtur principium illud *Wolfianum*. Ceterum mihi perſuaſiſſimum eſt, ut ſupra innui, Wolfium ſolis verbis diſcrepare a ceteris, qui abſolute vel *utilitatem*, vel *felicitatem* hujus vitæ pro juris naturæ principio conſtituunt: quidquid enim nobis utile eſt, illud & bonum nobis eſt, & noſtrum perficit ſtatum, & præſentis vitæ felicitatem reſpicit, quatenus illam vel conſtituit, vel auget. Igitur ratio, cur *perfectionis* vocabulo hac in re uti voluerit *Wolfius*, eſſe poteſt alterutra ex his; vel quia honeſtiore vocabulo abjectum, tritumque *utilitatis* principium decorare voluerit; vel quia dignius phyloſophi gravitate, & ad ea omnia, quæ ſibi libuerint, inferenda magis accommodatum exiſtimarit: re tamen ipſa a prædicto utilitatis principio nequaquam receſſit, ut ſupra probatum eſt.

Adde, quod cum Wolfius per tot ambages, tam longa ratiocinationum ſerie, tam ſubtili diſcurſu ex ſuo principio deducat, quæ agenda homini ſunt; vel ex hoc conſtare facile poteſt, quam inepte fons officiorum omnium juris naturalis illud habeatur. Quis enim non videat, conſtituendum eſſe tale principium, ex quo omnes colligere facile poſſint, quod omnes facere debent? At ex oppoſito *VVolfius* non vulgo, *ſed iis qui ſupra vulgus ſapiunt, & quorum ſententiæ vulgus ſtare* debet, nempe *Viris doctiſſimis, ſe ſcribere profitetur*. (Loc. ſup. cit.) Illius ergo principium tale non eſt, ex quo vulgus, ſeu maxima hominum pars (nam nomine vulgi, quoad præſentem rem attinet, omnes fere homines intelligi poſſunt) colligere poſſint ac debeant peculiaria, quibus obſtringuntur, officia. Igitur tale principium non eſt, quale a ſapientibus quæritur in hac juris naturalis diſciplina. Inſuper modus, quo peculiaria deducuntur officia, communem hominum intelligentiam ne tranſcendat, oportet. At mathematica methodus, ſubtilitateſque, queis utitur *VVolfius* in peculiaribus deducendis officiis, omnium captui accommodatæ non ſunt; nec magis videntur congruere rei, de qua agimus, quam ſi mathematica methodus adhiberetur in tradenda arte colendi agros, quam ruſticus quiſque callere debet. Verum de hoc alias.

Illud addere præſtat, quod etiam retento, ſi ita lubet, *VVolfii* principio, (quod alias vulgariſſimum eſt,) omnibus illius ſubtilitatibus nuncius remitti poteſt, ac breviſſime expediri quidquid ille tam longo ratiocinationum apparatu deducit: nam machina omnis *VVolfiana*, (demptis iis, quæ ratione methodi addita ſunt,) ad pauca, & quidem obvia, & vulgaria contrahitur. Non abs re vero fuerit aliquod hoc loci ſpecimen exhibere quoad officia, quæ ſunt ad ſeipſum: ſic enim, quod & alibi dictum eſt, illius methodi nimia prolixitas, ac redundantia magis magiſque patebit.

Primum igitur hoc eſt principium: *bona facienda ſunt*; *ea utique bona, quæ nobis vera bona ſunt, noſque vere perficiunt*; ſeu, (quod in idem recidit,) *perfectio noſtra, ſtatuſque noſtri comparanda eſt*, per vera utique bona, quæ ſcilicet in detrimentum noſtrum converti aliquando non poſſint. Porro, cum notum omnibus ſit, nos corpore, animaque conſtare, indigereque rebus quibuſdam externis ad noſtri conſervationem, perfectionemque; colligitur inde, enitendum nobis eſſe, ut bona triplicis generis comparemus, nimirum quæ animam ſpectant, & corpus, ſtatumque exteriorem. Jam vero exploratum eſt, animam perfici per intellectuales, moraleſque virtutes; per ſanitatem corpus; poſtremo per opes ſtatum externum. Igitur nullo negotio colligimus; hæc nobis omnia comparanda; proinde, quoad poſſumus, colendas eſſe artes, & ſcientias; inſuper dandam eſſe operam virtutibus moralibus adipiſcendis ex. gr. temperantiæ, ſobrietati &c.; ne corpus nimia cibi, potuſque quantitate gravetur, lædaturque; vehementibus com-

pe-

peſcendis paſſionibus, ne animus interioribus agitatus tumultibus moleſtiam ſubire cogatur: enitendum pariter eſſe, ut aſſequamur ea omnia, quæ neceſſaria ſunt, vel utilia ad conſervationem noſtram, & perfectionem; imo etiam ad oblectamentum, & voluptatem: nam & hanc comprehendere voluit ille ſuo univerſaliſſimo perfectionis principio. Per ſimplicem quoque rerum comparationem cum eodem principio colligi & alia poſſunt, quæ ſpectant officia erga ſe ipſum, quæque Wolfius deducit per tot ambages, atque circuitus. Quare ſatis mirari non poſſum, cur ille negotium tam breve, & tam facile reddere maluerit tam prolixum, & arduum: niſi forte crediderit emolumentum aliquod ex ipſa difficultate ſibi eſſe obventurum; aut videri voluerit, ſe magnum aliquid in medium proferre ex hoc ipſo, quod rem difficili, maximeque operoſa ratione proponat: quaſi vero difficultas per ſe ipſam ſufficeret ad utilitatem operis comprobandam. Ex eodem quoque principio ſub idea felicitatis propoſito poſſunt tam bona, quam mala omnia deduci, quemadmodum mali homines reipſa deducunt: quod ſatis conſtat ex hactenus dictis. Fruſtra igitur illam *VVolfii* propoſitionem pro legitimo juris naturalis principio quis obtrudere niteretur, ut demonſtratum eſt.

Quia vero diximus ſupra, ex principio *VVolfiano* recte deduci non poſſe duo illa graviſſima naturæ præcepta, colendi ſcilicet Deum, & proximum diligendi, (qua de re unam ibi, vel alteram tantum rationem attigimus, ne probationum noſtrarum filum abrumperemus,) non abs re fuerit appendicis loco, hic examen ſubjicere ratiocinationis, qua *VVolfius* duo illa præcepta ex ſuo principio conatur elicere. Hinc enim Lector magis magiſque deprehendet nedum illius imbecillitatem principii, ſed etiam *VVolfianam* ratiocinandi rationem, (niſi mea me fallit opinio) quandoque non adeo accuratam eſſe, ut vulgo creditur, neque propoſitam ſibi metam ſemper attingere. *VVolfius* itaque probaturus debitum naturale proximi diligendi, (ab hoc enim auſpicari libet,) methodo ſua ſynthetica ita procedit. *Nemo hominum* (inquit priori loco,) *ſolus ſe, ſtatumque ſuum perficere poteſt; ſed unuſquiſque aliorum indiget auxilio, nec niſi conjunctis viribus perfectio iſta haberi poteſt*. Idque tanquam experientia compertum aſſumit. Ego vero, antequam ultra progrediar, animadverto. Phil. Pract. §. 222.

Primo, quod Wolfius, cum ex prædicta propoſitione, ſive principio deducat generalem diligendi proximi obligationem, videlicet amandi omnes, & ſingulos, debuiſſet hoc modo dicere: *Nemo hominum ſine aliorum omnium auxilio ſe, ſuumque ſtatum perficere poteſt*: quod falſum eſſe, nemo non videt. Nam quiſque indiget quidem aliquorum auxilio, nempe parentum, aut tutorum, qui pertinent ad ſtatum ejus naturalem; non tamen indiget omnium auxilio, ut ſatis evidens eſt. Quare Wolfius in ſubjecta nota perperam affert exemplum pueri inter urſorum gregem decem circiter annos educati; eo ſiquidem tempore puer ille in ſuo ſtatu naturali non erat; quod ex alibi dictis patet: quare hinc male deducit, quod *homines* (nimirum, generaliter *omnes*,) *per ipſam eſſentiam, & naturam ſuam obligantur ad perfectionem ſuam, ſtatuſque ſui conjunctis viribus promovendam*: nam vel ipſa experientia conſtat, neceſſarium non eſſe, quod *omnes* homines velut inita ſocietate, ad perfectionem propriam *conjunctis viribus* enitantur, (licet quiſque aliquorum egeat auxilio, ut ſupra dictum eſt:) infans enim, ut pariter diximus, ſolis parentibus indiget; imo alterutro tantum ex illis, ut ſtatum ſuum acquirat, in quo deinde ſeipſum perficere queat; quemadmodum contigit filiis Protoparentum, qui horum duntaxat auxilio perfectionem ſibi congruam adepti ſunt, vel certe acquirere potuerunt. At *Wolfius*, ea verba, *conjunctis viribus*, addidiſſe videtur, ut exinde poſſet inferre, *unumquenque aliorum omnium perfectionem procurare debere, quemadmodum ſuam; proinde & diligere omnes ſicut ſemetipſum*.

Digitized by Google

Animadverto ſecundo, voluntatem aliis benefaciendi, quæ originem ducat ex propria indigentia, non eſſe illum proximi amorem, qui lege naturali præſcribitur; ſed alium quendam ex tacita conventione profectum: imo amorem proprie non eſſe, utpote qui non ex affectu naturali, & intima in alium propropenſione, ſed ex propriæ utilitatis cupiditate promanat; qualis etiam mercatoribus ineſt, qui lucri cauſſa mutuam ineunt ſocietatem. At homo ideo alteri benefacere debet, quia diliget; non ex oppoſito proprie diligit, quia beneficium aliquod præſtat: quia poteſt tunc alteri benefacere, cum noverit, id ſibi utile fore ſine ulla veri nominis dilectione.

Tertio, ſi hæc tantum *VVolfiana* ratio proximi diligendi ſuppeteret, ſequeretur, hominem ſolitariam vitam agentem ab ejuſmodi debito liberum eſſe. Quis autem hoc affirmarit?

Quarto, illa ratio *VVolfiana* locum non habet, niſi inita ſocietate, totaque ex ſocietatis conditionibus pendet: igitur amandi proximi ratio primigenia non eſt, neque eſſe, poteſt.

Poſtremo, amor iſte minime extenderetur ad alias hominum ſocietates; cum impoſſibile ſit, ſocietates omnes conſpirare ad cujuſque felicitatem *conjunctis viribus*, promovendam. Proinde ratio univerſalis eſſe non poteſt amandi ceteros omnes, ſicut ſeipſum. Alia de re hac infra dicemus: interim perſequi lubet inſtitutam a Wolfio demonſtrationem.

§. 221. *Unuſquiſque hominum, ait ad perfectionem alterius, ſtatuſque ipſius conferre obligatur per ipſam eſſentiam, & naturam ſuam, quantum conferre valet:* In probatione vero nititur iis, quæ ante docuerat, videlicet, *homines obligari* in univerſum omnes *conjunctis viribus perfectionem ſuam, ſtatuſque ſui promovere.* At vero nos ſupra adnotavimus, hanc *virium conjunctionem*, nonniſi inita ſocietate, & pacto ſaltem tacito intelligi poſſe: demonſtrare igitur debuiſſet *VVolfius*, obligari homines lege aliqua naturali ad ineundam ejuſmodi ſocietatem: quod minime præſtitit. Quoad id, quod ſubdit, *neminem obligari ad id, quod eſt impoſſibile*, reſponderi poteſt, a natura neminem obligari niſi ad perfectionem, quæ in ſua poteſtate eſt, obtinendam vel propriis viribus, vel aliorum, quoad ſuppetit, auxilio. Si reponas, culpandam fore naturam, utpote quæ deficeret in neceſſariis, ſi non omnes, ſinguloſque obligaret ad ferendam aliis pro viribus opem; naturam ſatis conſuluiſſe, reſpondeo, hoc ipſo, quod naſcuntur homines in ſocietate domeſtica, indideritque parentibus adeo vividam erga liberos inclinationem, graviſſimaque obligationem addiderit eos tamdiu educandi, ac inſtruendi quouſque ſeipſos ſervare, congruamque perfectionem acquirere poſſint. Quod ſi neceſſarium ad hoc videatur auxilium etiam alienum: poterunt vel inita ſocietate, vel mutuis pactionibus, & officiis id ſibi conſciſcere. Quidquod melius intelligimus, nobis conſuluiſſe naturam, ſi immediate præcipere, & inſpirare dicatur proximi amorem, (hoc enim facile incitamur ad ferendam aliis, quoad poſſumus, opem,) quam ſi dixerimus, prædictum amorem oriri ex neceſſitate, vel debito ſe, atque alios *conjunctis viribus* perficiendi? nam ſi cui videatur, ſe aliorum ope non indigere, is facile ſe ab aliis diligendis abſolutum putabit.

Non negaverim tamen, neceſſitatem, cui homines communiter ſubſunt, mutua ſibi auxilia ferendi, vehemens indicium eſſe illius obligationis, qua ſinguli obſtinguntur ad aliis ferendam pro viribus opem. Quare Wolfii diſcurſus ita reformari poſſe videtur: *Unuſquiſque tenetur perfectionem propriam, quoad poteſt, promovere; quumque ad hoc indigeat aliorum auxilio, debet eodem auxilio uti. At vero fruſtranea eſſet hæc obligatio, niſi alius quiſque illud præſtare deberet: igitur cenſendum eſt, ſingulos a natura homines obligari ad ferendum ſingulis, quoad poſſunt, auxilium.* Et ſane æquitas poſtulare videtur, ut qui utitur alieno, quo eget, auxilio, ipſe pariter aliis indigentibus opituletur. Iſte, ni fallor, ſenſus eſt ratiocinationis *VVolfianæ*. Porro ex hac argumentatione conſtat,

ſtat, amorem proximi, & obligationem prædictam ex propria tantum utilitate deduci: quod certo abſurdum eſt. Sed ultra pergamus.

Jurh Nat. Par. 1 §. 8. Ex eo, quod teneatur quiſque pro viribus promovere perfectionem alterius, infert Wolfius, *quemlibet hominem alteri cuicunque debere quod ſibi; quatenus alter id non habet in poteſtate; ipſe autem citra neglectum officii erga ſemetipſum præſtare poteſt*. Si primum recte intuliſſet, haud perperam etiam inferret uniuſcujuſque obligationem promovendi tum in ſe, tum in aliis eandem perfectionem. Sed limitatio illa notanda eſt: *quatenus ipſe citra neglectum officii erga ſemetipſum præſtare poteſt*: nam inter alia erga ſeipſum officia iſtud quoque recenſet, *evitare omnem, quantumvis minimam, moleſtiam; & curare, ut voluptas noſtra quam diutiſſime duret; & ut commode, & jucunde vivamus*; ut ſupra vidimus: hinc vero nemo non videt, quam leve onus imponat promovendi perfectionem alterius; cum vix quidpiam auxilii conferri alteri poſſit ſine labore, & incommodo noſtro, & *ſine ulla quantumvis minima, moleſtia*. O præclarum proximi amorem! Oh prævalidam, quæ huic principio nititur, amicitiam!

§. 615. Ex his, quæ præmiſerat infert, *unicuique homini conſtantem, & perpetuam* ineſſe voluntatem debere promovendi aliorum omnium perfectionem, felicitatemque, ſemper tamen *citra neglectum officii erga ſeipſum*: deinde præmiſſa *dilectionis proximi* definitione, nimirum, quod *ſit conſtans, & perpetua voluntas*
§. 617. *felicitatem alterius promovendi*; conclu-
§. 618. dit, *unumquenque hominem alterum quemcunque diligere debere, tanquam ſeipſum*. Si veræ eſſent præmiſſæ, admittenda quoque eſſet illatio: at præter ea, quæ diximus ſupra, non ſatis recta videtur definitio dilectionis alterius: nam ſi voluntas promovendæ felicitatis alienæ oriretur ex benevolentia, & amore, intimaque erga alterum affectione, recta definitio eſſet; ſecus vero, ſi illa voluntas ex propriæ felicitatis amore, & deſiderio profluat, ut Wolfius contendit. Facile enim contingere poteſt, quod velit aliquis alteri benefacere, non ejus intuitu, ſed potius emolumenti, & commodi proprii; ac proinde quin illum vero, ſinceroque proſequatur amore. Itaque Wolfius ſolum difinire videtur dilectionem externam, (ſi ita loqui liceat,) quæ conſiſtit in eo, quod quis alteri ferat auxilium libere, & voluntarie; ſolamque operis voluntatem requirit. At in hoc non conſiſtit præciſe vera, & germana *dilectio*: ut ſatis exploratum arbitror tum ipſa experientia, tum omnium communi judicio.

Quod ſi *Wolfius* forte reponat, dilectionem hanc juri naturali ſufficere, cum ſatis unicuique ſit, ſuam conſequi poſſe felicitatem; adeoque neminem eſſe debere de interna alterius affectione ſolicitum: & ipſe reponam, ejuſmodi amorem nequaquam ſufficere ad ſatisfaciendum vel ipſi rationi, quæ amorem proximi jubet ſine propriæ utilitatis intuitu; vel naturæ inclinanti ad amorem aliorum, eo quod ſint ejuſdem conſortes naturæ; vel Deo Legiſlatori ſupremo, qui alios diligendos eſſe decernit; tum quia ejuſdem Opificis ſunt creaturæ, & communem habent parentem; tum quia ipſi Deo, utpote omnium proviſori ſingulorum felicitas curæ eſt, tum quia demum rationis largitor non poteſt non velle, quod homo ſequatur rationis ductum in proximi dilectione. Ratio autem cuique dictat, proximum eſſe ex animo diligendum, etiam ſepoſita, ſeu præciſa qualibet utilitate.

Sed unde colligis, (inquiet Wolfianus aliquis,) Wolfium in ea eſſe ſententia, quod ſolius utilitatis gratia diligendus ſit proximus; cum neque in definitione dilectionis proximi, neque in allata propoſitione mentionem faciat utilitatis? Reſpondeo, ſatis colligi ex eo, quod amorem proximi ex utilitatis principio deducit: hoc enim perinde eſt, ac ſi definitioni ſuæ, ultimæque propoſitioni appoſuiſſet utilitatis impulſum. Nam propoſitionum ſenſus pendet ex principiis jam poſitis, & quod continetur in illis, ineſſe pariter concluſioni cenſendum eſt. Igitur ſi definitioni, ac propoſitioni Wolfianæ addatur id, quod ex principio jam

poſito in ipſis latet, definitio dilectionis proximi ita eſſet efferenda: eſt *conſtans, & perpetua voluntas felicitatem alterius promovendi ex propriæ utilitatis impulſu*. Propoſitio autem hoc modo: *Unuſquiſque intuitu propriæ utilitatis alium quemcunque diligere debet tanquam ſeipſum*. Nonne vero iſte proximi amor præclarus eſt & Philoſopho dignus? Hoc ne naturale
Matth. XXII. 39. mandatum diligendi proximum, ſicut ſeipſum, quod Chriſtus affirmat eſſe *ſimile primo, maximoque mandato* diligendi Deum? Nonne Wolfius rationem virtutis penitus aufert quoad proximi dilectionem? Quomodo vero ille ex ſuo principio deduceret, *dilectionem* illam, *qua major* haberi non poteſt, nimirum ut *ponat quis animam ſuam pro amicis*
Joann. XV. 14. *ſuis*, rationem virtutis habere? Quomodo ex eodem principio ſuaderet hominibus ab aliorum ſocietate ſejunctis, ut eis impenderent caritatis officia, in quos forte inciderent? Vitioſum igitur, maximeque vitioſum principium illud, ex quo non deducitur verus, & univerſalis proximi amor, neque etiam proponitur ullus virtutis impulſus; ſed ſola ratio utilitatis, adeoque tale motivum, quo moveantur etiam *pſeudopolitici homines, & improbi, & athei*. Ecce Philoſophum, qui quaſi e cælo demiſſus, ut diſciplinam moralem e *Democriti* puteo extraheret, res ſuas, licet plerunque vulgares, magnificis verbis, phraſibuſque proponit. Nonne omnia, quæ hoc loco docet, vulgatiſſima ſunt? Certe apud nos non modo ſapientum, ſed & ruſticorum, & muliercularum ore tritum eſt illud: *oportet, ut alter alteri opituletur, quia alter alterius auxilio eget*. Quid amplius Wolfiana ratiocinatio concludit? Imo habet aliquid falſitatis adjunctum, ut demonſtratum eſt. Eſt etiam ex alia parte deficiens: nam vulgus ipſum apud nos pro illius fundamento ſtatuit non utilitatem ſolum, ſed etiam æquitatem, quæ exigit, ut alieno egens, & utens auxilio, ipſe pariter aliis indigentibus opem ferat. At Wolfiana argumentatio ſola nititur utilitate, ut conſtat ex dictis.

Age vero expendamus etiam, an debitum naturale colendi Deum recte colligat Wolfius ex ſuo *perfectionis* propriæ principio. Probat ille, *hominem per ipſam* Jur. Natur. P. I. §. 11. 12. *eſſentiam, atque naturam ſuam* ad cultum Deo præſtandum obſtringi, quia (1) *per ipſam eſſentiam, & naturam obligatur ad actiones ſuas omnes dirigendas ad manifeſtationem gloriæ Divinæ*. (2) *ad eas determinandum per motiva ab attributis Divinis deſumpta*. Primum probat Phil. Pract. P. I. §. 130. hoc pacto: *per eſſentiam, & naturam ſuam obligatur homo ad committendas actiones, quæ per ſe ad perfectionem ſuam, ſtatuſque ſui tendunt*. Ex hoc vero, quod & demonſtratum ſupponit ex §. 128., ita ſubſumit: *ſed perfectio hominis conſiſtit in habitudine repræſentandi perfectionem Dei ſummam*. *Ergo* (concludit,) *per ipſam eſſentiam, & naturam ſuam obligatur actiones ſuas omnes dirigere ad gloriæ Divinæ manifeſtationem*. Propoſitionem illam ſubſumptam, in qua vertitur cardo difficultatis, hac ratiocinatione conatur evincere. „ Homo, quatenus eſt „ ens, Deum repræſentat, tanquam ens Theol. nat. §. 912. „ a ſe, & neceſſarium, quod intellectu, „ & voluntate, & potentia præditum, „ & vi immutabilis ipſius decreti auctorem ſui agnoſcit: quatenus vero „ cum ceteris in ſyſtema relatum, eum „ repræſentat tamquam ſapientem, & „ bonum, omniſcium, ac ſumma ratione præditum. Quamobrem cum „ ens ſit per determinationes eſſentiales, unde ceteræ pendent, & vi earundem cum rebus cæteris in ſyſtema redigi poſſit; determinationes eſſentiales, ac ceteræ inde pendentes „ hominem aptum efficiunt ad repræſentandam perfectionem Dei: quoniam „ itaque determinationes omnes eſſentiales, ac ceteræ inde neceſſario reſultantes tandem ad repræſentationem „ Divinæ perfectionis tendunt, perfectio hominis tam eſſentialis, quam „ accidentalis, naturalis in aptitudine „ repræſentandi perfectionem Dei ſummam conſiſtit". Tantum porro abeſt, ut hæc mihi ratiocinatio probetur, ut eam (pace dixerim tanti Viri,) merum paralogiſmum exiſtimem. An fallar ego, vel Wolfius reipſa erraverit, judicabit æquus,

æquus, ſapienſque Lector, cum expoſuero, quæ contra militare videantur. Primo igitur exploratum cenſeo, *perfectionem hominis propriam* non conſiſtere in *habitudine*, ſive *aptitudine repræſentandi perfectiones Divinas:* nam hæc habitudo creaturis omnibus pro ſuo modulo convenit; quare ut ſacræ litteræ enunciant, etiam *cœli enarrant gloriam Dei:* quamobrem dicendum foret, creaturarum omnium perfectionem in hac habitudine poſitam eſſe; quod utrum alicui in mentem venerit, neſcio. Sed hoc etiam admiſſo, ſequeretur inde, ſolam hominis perfectionem, quam habet ceteris creaturis communem, conſiſtere in prædicta aptitudine. An vero ex perfectione adeo communi recte inferatur naturale hominis debitum Dei colendi, judicent omnes, qui ſapiunt (*a*).

Pſalm. XVIII. 1.

Sed neque communis, ut mihi quidem videtur, neque propria hominis perfectio recte ſtatuitur in *aptitudine repræſentandi perfectionem Divinam:* nam hæc habitudo ſolum aliquid reſpectivum importat, ut compertum eſt. At vero quis dixerit, rei *abſolutæ*, qualis eſt procul dubio natura hominis, perfectionem in ſolo *reſpectu* conſiſtere? nam perfectio afficit naturam, & veluti auget, ſeu gradum aliquem addit in eadem linea, ſi perfectio ſit *accidentalis*; vel naturam ipſam in ſuo eſſe conſtituit, & complet, ſi fuerit *eſſentialis*: & hæc eſt ipſa natura in ſuo eſſe completa. Hinc, ſi rei natura ſit *reſpectiva*, quemadmodum eſt imago, cujus eſſentia eſt repræſentare exemplar ſuum; illius perfectio eſt utique *reſpectiva*. Si vero *abſoluta*, cujuſmodi eſt humana natura, nonniſi in aliquo *abſoluto* conſiſtere poteſt. Sic corpus, & anima rationalis, quæ utique ſunt res *abſolutæ*, conſtituunt perfectionem hominis eſſentialem. At Wolfius, inquies, *abſolutam* hominis perfectionem non negat, ſed & *reſpectivam* admittendam eſſe contendit. Si ita eſt, repono, cur ille abſolute pronunciat, perfectionem hominis in prædicta habitudine, ſeu relatione conſiſtere? Cur propoſitionem ſuam ad ſolam hominis perfectionem *reſpectivam* non limitat? Præterea, ſi duplicem hominis perfectionem admittit, admittat etiam neceſſe eſt duplicem naturam, *abſolutam* ſcilicet, & *reſpectivam*. Si forte dicat, non duplicem naturam admitti oportere, ſed unam, eandemque dupliciter conſiderari; eadem igitur (inquio ego,) perfectio erit, ſed diverſa ratione ſpectata. Et ſane capacitas illa, ſeu habitudo nihil aliud eſt præter naturam ipſam in ſe: nam ex ſe habet, ut repræſentare queat perfectionem Divinam. At, inquies, tunc non inſpicitur natura in ſe ipſa, ſed prout creatura Dei eſt. Sit ita; ſed humana natura, prout creata eſt, nullam perfectionem affert, aut exprimit. Nam tantum abeſt, quod eſſe creatum, ſeu eſſe ab alio, ullam exprimat perfectionem, ut potius videatur aliqua imperfectio oppoſita perfectioni illi, quam exprimit *eſſe a ſe*. Quomodo igitur hominis perfectio conſtitui in prædicta habitudine queat, ſi homo ſpectatur, qua parte dependentiam exprimit, & imperfectionem?

Inſuper quæro, quid ſit habitudo iſtæc? aliquidne intrinſecum ipſi naturæ, eique realiter inſidens? Minime: ſed, ut ajunt Scholaſtici, *denominatio* tantum *extrinſeca* profluens ex eo, quod intellectus humanus per eandem naturam ratiocinando perveniat in qualemcunque notitiam perfectionis Divinæ. Dicendumne igitur, in hoc poſitam eſſe hominis perfectionem? Magna quidem hominis perfectio eſt, quod is ratiocinando conſequi poſſit hujuſmodi cognitionem; at quænam humanæ naturæ perfectio eſt, quod ipſa illius ratiocinii fundamentum eſſe poſſit, vel occaſio, vel anſa; præſertim cum id commune ſit omnibus creaturis, ut diximus ſupra?

Quar-

(*a*) In nota ad cit. §. Par. I. Phil. Pract. *Probe notandum, ait, obligationem ad manifeſtationem gloriæ divinæ ex ipſa hominis eſſentia, & natura eo loci eſſe deductam*. Nonne pari ratione ex natura cujuſcunque rei creatæ deduci eadem obligatio poſſet?

Ontol. §. 30.

Quarto. Wolfius generatim perfectionem definit, quod ſit *conſenſus in varietate, ſeu plurium a ſe differentium in uno, ac tendentia* diverſorum ad idem *aliquod obtinendum*. Si igitur ſumma hominis perfectio conſiſtit in habitudine repræſentandi perfectionem Divinam; nobis explicet ille, cum quibus, & ad quid obtinendum ea habitudo conſentiat. Præterea, cum iſte conſenſus, juxta Wolfium, nihil aliud ſit, niſi *tendentia ad unum aliquo obtinendum*; explicet etiam, quomodo aptitudo illa poſſit eſſe tendentia; cum hæc denotet actum, illa vero ſolam exprimat capacitatem.

Quinto. Si illa aptitudo ſumma hominis perfectio eſſet, deberet hominem proculdubio perficere. Quid vero hominis perficit? Animamne, vel corpus, vel ſtatum ejus externum? (nam ad hæc tria capita revocat Wolfius, quidquid perficit hominem;) Nobis igitur explicet: nam ego haud ſatis intelligo, vel quid perficiat, vel quomodo perficere poſſit; cum nihil aliud ſit, quam mera capacitas, ut ex hominis conſideratione aliquatenus cognoſcatur divina perfectio: perficere autem ſit aliquid boni conferre, vel augere bonum præcedens, (*a*) ut conſideranti patebit.

Sexto.

(*a*) Wolfius quidem *bonum* definit, quod *nos ſtatumque noſtrum perficit*: verum non explicat (quod ipſe noverim) quid ſit, quidve ſignificet vox illa: *perficere*. Quare notum per ignotum, ſeu quod notius eſt, per minus notum explicare videtur. Forte reponet, id jam ſatis conſtare ex definitione tradita perfectionis. Verum, præterquamquod definitio illa accommodari vix poteſt actui, quo quidpiam perficitur; falſa, aut ſaltem minus accurata videtur. Eam paucis expendere liceat. *Perfectio* (ait Wolfius Inſt. Jur. Nat. §. 9.) *eſt conſenſus in varietate, ſeu plurium a ſe differentium in uno*. In primis hæc definitio non minus obſcura videtur, quam ſit definitio *Ariſtotelica* motus; videlicet, *actus entis in potentia, prout in potentia*. Sed illam ſic explicat Wolfius: *Conſenſus vocatur tendentia ad unum quid obtinendum*: Hinc clarioribus verbis ad *VVolfii* mentem ita poſset efferri: *Perfectio eſt plurium a ſe invicem differentium tendentia ad unum quid obtinendum*. Ex qua definitione videtur colligi poſſe, quod ſi *plures a ſe invicem differentes tenderent* ad unum quid obtinendum ex bonis alterius furto ſublatis, ii vel perfecti evaderent, vel perfectionem cauſarent. Sed hæc, inquies, craſſa nimis ſubtiliſſimæ definitionis VVolfianæ interpretatio eſt. Eget igitur explicatione. Explicat vero (Ontol: Part. 1. §. 503. in nota) exemplo oculi, & horologii, quæ perfecta dicuntur, ſi ſingulæ illorum partes conſentiant, ſive *oculus tendat ad delineationem immaginis claræ, & diſtinctæ objecti viſibilis in retina; horologium vero ad reddendum motum indicis motui ſolis proportionalem, & contemporaneum*. Sed quid ſi plures horologii, vel oculi partes tendant in unum, ſed deſit aliqua ex partibus neceſſariis? Perfectus ne adhuc vel oculus erit, vel horologium? Igitur non ſufficit *plurium*, ſed requiritur omnium, quæ neceſſaria ſunt, tendentia, & conſenſus in unum, ut rei perfectio habeatur. Inſuper tendentia hæc non perfectio, ſed cauſſa perfectionis eſſe videtur. Alia autem eſt cauſæ, alia perfectionis eſt idea; ſicut aliud victoria, aliud militum ad eam obtinendam neceſſariorum tendentia, atque conſenſus. Quid igitur perfectio eſt? Facilius intelligitur, quam explicetur; ſicut olim de tempore *Auguſtinus* ajebat. In concreto melius deſcribitur, quam in abſtracto. Illud enim perfectum eſt, *cui nihil in propria linea deeſt*: nanque *perfectum* idem eſſe videtur, ac *factum omnino*, ſeu ad ſuum ultimum complementum redactum. Nam particula *per* verbis adjecta prædictam vim habet; ſic perlegere librum, eſt totum omnino legere: quare Lactantius ait: *qui legit, perlegat*: hoc eſt totum legat a capite ad calcem. *Perfectum* itaque (ſi ſpectetur vis nominis) perinde eſt, ac *complete factum*, ita ſcilicet ut nihil faciendum, vel addendum ſuperſit. In abſtracto autem definiri perfectio poteſt: *complexio eorum omnium, quæ ad alicujus rationem pertinent*. Demum ſi *perfectio* pro actione perficiente ſumatur; definiri poteſt: *additio, vel incrementum eorum, quæ cuique juxta propriam naturam conveniunt, vel quæ cum ejus eſſentia, & natura conſentiunt*: nam hic conſenſus ſatis apte pro

con-

Digitized by Google

Sexto. Aptitudo illa neque *phyſica*, neque *moralis* eſſe hominis perfectio poteſt. Non *phyſica* quidem, utpote quæ nihil *phyſicum* affert: non *moralis*, quia omnibus creaturis, licet ratione, ſenſuque carentibus, communis eſt, (nam ex omnibus creaturis ad cognoſcendam Creatoris perfectionem aſſurgere poſſumus;) & quia illa nullatenus a libertate pendet, ſine qua moralitas haberi nulla poteſt. Igitur nullo modo perfectio eſt.

Septimo. Ædificium elegans, atque concinnum proculdubio eſt idoneum, & aptum ad repræſentandam Architecti ſapientiam: & tamen quis dixerit, illius perfectionem poſitam eſſe in habitudine ad repræſentandam ſapientiam Architecti; vel per ſe tendere ad manifeſtationem ſcientiæ, & artis illius, tametſi forte ad ejuſmodi finem fuerit ab ipſo Artifice deſtinatum? Igitur neque etiam ex eo, quod homo ſit aptus ad Dei perfectionem repræſentandam, jure poterit affirmari, poſitam eſſe hominis perfectionem in habitudine illam repræſentandi; vel hominis naturam per ſe, & ab intrinſeco tendere ad manifeſtationem gloriæ Divinæ. Tametſi enim quælibet creatura a Deo fuerit ad ejuſmodi finem deſtinata; quia tamen deſtinatio hæc ſolum extrinſeca eſt, reſidetque in mente Divina, non in homine ipſo; abſolutis illius perfectionibus nihil adjungit. (*a*) Quæ mihi comperta ſatis, & manifeſta videntur.

Itaque Wolfius paralogizat, imo & ſubdole loqui videtur, (verbo abſit invidia,) dum hac propoſitione præmiſſa: *determinationes eſſentiales, ac ceteræ inde pendentes hominem aptum efficiunt ad repræſentandam perfectionem Dei*, ita pergit: *quoniam itaque determinationes omnes eſſentiales, ac ceteræ inde neceſſario reſultantes tandem ad repræſentationem perfectionis Divinæ tendunt* ec., quaſi vero idem eſſet; *aptum effici ad repræſentandam perfectionem Dei, ac tendere demum ad repræſentationem perfectionis Divinæ*; aut unum ex alio evidenter, nulla interpoſita probatione conſequeretur. Neutrum ex iis verum mihi, exploratumque videtur, ut ſatis probant, quæ diximus ſupra; præſertim vero ædificii exemplum, quod quamvis aptum ad Architecti ſapientiam repræſentandam effectum fuerit; inde tamen non ſequitur, illud *tandem tendere ad manifeſtationem ſapientiæ Architecti*. Wolfius itaque nobis illudit, dum ſine probatione aliqua ſtatuit, *determinationes hominis eſſentiales, & accidentales TANDEM TENDERE ad manifeſtationem perfectionis Divinæ*; ut inde inferat, atque concludat, *perfectionem hominis naturalem in aptitudine repræſentandi perfectionem Dei ſummam conſiſtere* (*b*).

Jam

convenientia uſurpatur: perinde enim eſt dicere, *quæ alicui conveniunt*, ac dicere, *quæ cum ejus eſſentia & natura conſentiunt*; adeoque *perficere* eſt vel rem *in ſuo eſſe complere*, vel aliquid illi *conveniens*, ſeu *cum ejus natura conſentiens addere*, vel *augere*. Hæc eſt idea perfectionis, quam omnibus eſſe inſitam puto, & quam ut abjiciam, vel immutem, auctoritas VVolfii a me nunquam impetrabit.

(*a*) Hinc concidit argumentum, quod aliquis ſtruere poſſet in favorem *VVolfii*, ajens, aptitudinem de qua diſceptatur hoc loco, *perfectionem* utique *VVolfiano* ſenſu dicendam eſſe, quia convenit quoad *rationes finales* cum natura, & eſſentia hominis; ſiquidem ratio finalis, cujus gratia conditus eſt homo, eſt ut per ipſum manifeſtetur gloria Dei. Verum cum ratio iſta ſit homini tantummodo *extrinſeca*, quippe quæ tota ſe habet ex parte Dei condentis, ut potius dicenda ſit ratio finalis creationis hominis, quam ipſius hominis creati; hinc non apparet conſenſus ad perfectionis ideam neceſſarius, qui eſſe debet intrinſecus: quanquam & ſi adeſſet ejuſmodi conſenſus, perfectio ſita foret potius in hominis actione ad perfectionis divinæ manifeſtationem directa, quam in aptitudine divinam repræſentandi perfectionem.

(*b*) Si cuipiam ex Scholaſticis Doctoribus proponeretur hæc VVolfii ratiocinatio ad ſylogiſticam formam redacta; ipſe, ut arbitror, ita eam expediret, ut ad *VVolfii* propoſitum nihil concludere luculen-

Digitized by Google

Jam vero ruente hac propoſitione, ruant pariter neceſſe eſt aliæ omnes, quæ illi nituntur, ut illa, quæ adſtruit *naturale debitum repræſentandæ Divinæ perfectionis*; & quæ *naturale debitum determinandi proprias actiones per attributa Divina*; & quæ inde fluit *circa debitum naturale colendi Deum*: omnes, inquam, ruunt: ſicut avulſo, vel fracto catenæ annulo, quo illius partes colligatæ tenebantur, & iſtæ concidant neceſſe eſt. Præterea cum Wolfius non modo Dei cultum, ſed & alia erga Deum officia, inter quæ primum, maximumque mandatum dilectionis Dei ſuper omnia, ex eodem principio deducat, hæc pariter ruant omnia, neceſſe eſt. Principium igitur, de quo agitur in præſentia, ineptum eſſe cognoſcitur ad inferenda quævis officia naturæ, adeoque perperam conſtructum a Wolfio fuiſſe. Hinc judicet quiſque, utrum Wolfiicolæ jure, an injuria jactitent, eum demonſtrare omnia, atque ab errandi periculo, ſicut ille gloriatur, immunem fuiſſe: poſtremo, an pretium operæ fuerit, trita, ac veterit relicta via, novam in demonſtrandis juris naturalis officiis inire; præſertim cum adeo facile ſit evincere debitum colendi Deum rationibus obviis, atque communibus; contra vero difficile, immo forte impoſſibile, *VVolfiana* methodo, Wolfiique principiis hoc ipſum oſtendere, ſaltem ad communem hominum intelligentiam.

Sed quia jam inchoavi Wolfianæ methodi examen, qua præcipua naturæ officia demonſtrare ſuſcepit; animus non ſinit manum e tabula ſubducere, niſi ante perpendero ratiocinium, quo naturale Dei ſuper omnia diligendi præceptum demonſtrare, ex ſuoque univerſali principio deducere conatur. Itaque Dilectionem Dei ſuper omnia probaturus, definitionem amoris Dei præmittit his verbis: *amor Dei eſt diſpoſitio animæ ex ſumma ejus perfectione voluptatem maximam percipiendi*. Cujus definitionis hanc rationem aſſignat: *alio amore homo Deum proſequi nequit: cum enim ſibimetipſi ſufficientiſſimus ſit, nec ente quodam alio, nec re quadam alia extra ſe indigeat ad ſui conſervationem, vel voluptatis percipiendæ gratia; nihil eſt, quod ab homine ipſi ſuperaccedere poſſit. Atque adeo appetitus ad nihil tendere poteſt, quo conſervetur, & augeatur ſumma illa, qua Deus fruitur, voluptas*. Itaque amor Dei nihil aliud eſt, aut eſſe poteſt, quam voluptas ex ejus perfectione percepta. *Quemadmodum enim* (verba ſunt, quæ paullo ante habet) *res inanimatas amamus, quatenus in iis quidpiam deprehendimus, quod nobis multam affert voluptatem pro gradu iſtius voluptatis; ita non abſonum videri debet quod Deus dicatur amari, dum ex perfectione ejus ſummam voluptatem percipimus, ſeu eadem delectamur; & amari ſupra omnia, dum ex re nulla alia tan-*

Jur. Nat. Par I §. 1171. In no a ad hunc §.

In nota ad §. 1172.

lenter oſtenderet. Primam ſcilicet propoſitionem, quæ majoris obtinet locum, ita diſtingueret: *Homo quatenus eſt ens, Deum repræſentat* &c. *intrinſece*, ſeu per ordinem naturalem in ipſo exiſtentem, nego; *Deum repræſentat extrinſece*, ſeu per meram denominationem extrinſecam; quatenus nempe ex hominis conſideratione mens aſſurgere poteſt in divinæ perfectionis notitiam, concedo. Alteram vero propoſitionem, videlicet: *Homo eſt ens per determinationes eſſentiales* &c. concedendam facile arbitraretur: at conſequentiam his verbis expreſſam: *ergo homo per determinationes eſſentiales, ac cetera inde reſultantes, tandem ad repræſentationem perfectionis divinæ tendunt*, vel abſolute negaret, vel ita diſtingueret: *Tendunt* &c. per ordinem aliquem *intrinſecum eiſdem* naturaliter inſidentem, nego; tendunt *extrinſece*, ſeu extrinſeca Dei ejus opificis deſtinatione; quatenus nempe creaturas omnes condidit, ordinavitque ad ſuæ gloriæ manifeſtationem, concedo. Tertiam denique conſequentiam, in quam tota hæc VVolfii argumentatio collineat, & quæ eſt hujuſmodi: *ergo perfectio hominis in aptitudine repræſentandi perfectionem Dei ſummam conſiſtit*, omnino negaret; & quidem jure, ut mihi videtur. Saltem hæc demonſtratio a VVolfio jactata talis non eſt, ut intellectum impellat, cogatque ad aſſenſum.

Digitized by Google

tantam percipimus voluptatem, quantam ex Dei perfectione percipimus; ſeu re nulla alia tantopere delectamur, quantum nos delectat perfectio Dei ſumma. Quod ut amplius declaret, ſubdit: *Cur aliquo modo amor Dei accedere videatur ad amorem rerum inanimatarum, ratio hæc eſt: res inanimatæ cum ſint felicitatis incapaces, nil a nobis ad earum felicitatem conferri poteſt, quo tendit amor, quo homines proſequimur; Deus cum ſit ens feliciſſimum, cujus felicitati nihil a nobis accedere poteſt, amor quoque, quo eumdem proſequimur, tendere nequit ad felicitatem ejus amplificandam: quamobrem ſicuti amor rerum inanimatarum terminatur in voluptate; ita quoque amor Dei terminandus eſt in voluptate omnium maxima, quam ex ſumma ejus perfectione percipimus.* Hæc omnia exſcribenda erant, ut clarius innoteſceret divini amoris idea, quam ſibi Wolfius procudit, & quæ utrum probetur aliis, ignoro; mihi certe non omnino probatur. Si enim hic ſolum de amore concupiſcentiæ ageretur, haud equidem inficiarer, *aliquid analogi eſſe inter amorem Dei, & inter amorem rerum inanimatarum.* At neque ipſe crediderim unquam, neque alium quempiam ſenſiſſe arbitror, Deum O. M. ſolo amore concupiſcentiæ eſſe ab homine diligendum. Omnes quippe conſentiunt, æque Deum, atque homines, amari poſſe amore *amicitiæ*, ſeu tanquam perſonam *amicam*, cui intima affectione conjungi, & mutua benevolentia obligari poſſimus; proindeque fieri Deo grati, & accepti: per quæ ſatis diſtinguitur amor amicitiæ ab amore ſolius *concupiſcentiæ*. Iſte enim nullatenus ſiſtit in re, quam aliquis amat, vel amare videtur; ſed reipſa reſpicit ſolum amantem: & ideo amare aliquid amore concupiſcentiæ nihil aliud eſt, quam nobis velle optareque bonum, quod objecto ineſſe deprehendimus; vel eo frui, ac delectari, ſi jam poſſideatur. Et quamvis in more poſitum ſit, ut amari dicantur res etiam inanimes, quibus delectamur, & fruimur, ſive, ut loquitur Wolfius, ex quibus capimus voluptatem; nihilominus diſtinguendus omnino eſt *amor rei* (claritatis gratia ſic voco) ab *amore perſonæ*. Dum amantur res inanimatæ, primo tantum, non altero amoris genere amantur, ut patet. Quare amor concupiſcentiæ maxime differt ab amore amicitiæ, quemadmodum in confeſſo apud omnes huc uſque fuit; nec velim has communes probatiſſimas ideas, duplicemque ſpeciem amoris omnino diverſam a Wolfio confundi, atque perverti, dum agitur de amore divino. Voluptatem quidem maximam ex rei perfectione, puta ex pulchritudine viridarii, vel ædificii elegantia percipimus, nec tamen proprie dicuntur a nobis amari; vel ſi aliquo modo amari dicuntur, ſolum amantur ut res, non ut perſonæ, ſive eo amore duntaxat, qui concupiſcentiæ vocatur. Uno verbo earum bonitatem, ſi abſit, concupiſcimus; eaque fruimur, ſi poſſidemus: non vero illis *bene volumus*, quod proprie eſt amare, ſeu diligere. (*a*)

Neque Wolfius opponat, *appetitum noſtrum ad nihil tendere poſſe, quo conſervetur, & augeatur ſumma illa, qua Deus fruitur, voluptas, ſive felicitas; & amorem, quo Deum proſequimur, tendere nequire ad felicitatem ejus amplificandam.* Quid enim hinc inferat? An forte, quod Deum amore benevolentiæ proſequi, eique bonum velle non poſſimus? Quid abſurdius? Certe cum diligimus Deum; ei bonum volumus, non quo careat, ſed quo jam fruitur: videlicet de illius felicitate gaudemus, quia Dei felicitas eſt, ſeu quia illa jam fruitur; tantoque magis gaudemus, quanto minus augeri poteſt, minuſque indiget re aliqua exteriori qua conſervetur. Anne de viridarii, aut ædificii perfectione eodem modo gaudemus, cum voluptatem ex illa percipimus? Quæ-

(*a*) *Ille proprie dicitur amicus, cui aliquod bonum volumus: illud autem dicimur concupiſcere, quod volumus nobis.* S. Th. 1. 2. q. 26. a. 4. ad 1. *In amore concupiſcentiæ amans proprie amat ſe ipſum.* Idem part. cit. q. 27. a. 3.

Quænam igitur analogia inter Dei O. M., rerumque inanimatarum amorem? Sed præterea dico, ad aliud tendere appetitum illius qui Deum amore benevolentiæ proſequitur, nimirum ad amplificandam non quidem ejus felicitatem, ſed gloriam: hoc eſt ad majorem divinarum perfectionum manifeſtationem, ejuſque inter homines beneplaciti executionem; ex quibus concipitur, non quidem *intrinſece* (quod fieri nullatenus poteſt) ſed ſolum *extrinſece*, ei aliquid felicitatis accedere: quod ſatis eſt, ut ſuam quiſque benevolentiam in illum exerere, atque exercere poſſit. Quid huic analogum in amore rerum inanimatarum reperias? Certum præterea eſt, nos multa velle, & facere poſſe, quæ Deo grata, & accepta eſſe cognoſcimus. Porro ne iſtud quidem locum habet in ordine ad res inanimatas, quæ a nobis amari lato modo dicuntur. Nihil autem refert, quod per ea, quæ volumus, agimuſque, felicitas Dei creſcere nequeat, ſi affectus noſter ita feratur in Deum, ac ſi reipſa eandem augere poſſemus. Hæc igitur idea amoris eſt, quo Deum amare ſuper omnia debemus; fruſtraque Wolfius eam nobis conatur eripere. Sed notum eſt artificium, quo Wolfius definitiones ſuas non ad veras, omnibuſque inſitas exigit ideas; ſed eas plerumque demonſtrationibus, quas efficere ſibi præfigit, accommodat. Verum neque hoc artificium ſemper illi feliciter cedere deprehendetur, ſi vel breviter expendamus ratiocinationem, qua Deum ſuper omnia amandum eſſe, nititur demonſtrare.

loc. cit. §. 2172. *Deum*, inquit, *agnoſcere, ac operam dare debemus, ut certa nobis ſit Dei cognitio. Cum vero Deus ſit ens perfectiſſimum abſolute tale, qui Deum agnoſcit, ſummæ ejuſdem perfectionis ſibi conſcius eſt; & conſequenter ex ea tanto majorem percipit voluptatem, quo certior eſt ea cognitio, & quo major perfectio. Quoniam itaque Deum ſuper omnia amat, qui ex perfectione ejus ſummam voluptatem percipit; Deus ſuper omnia amandus eſt.* Wolfius itaque debitum amandi Deum ſuper omnia colligit ex eo quod ex Dei cognitione, quam ſibi quiſque comparare debet, neceſſario ſimul oriatur hujuſmodi amor. Mentem ſuam clarius patefacit in ſubjecta nota inquiens: *Fluit nimirum amor Dei neceſſario ex cognitione ejus, modo certa ſit, adeoque viva cognitio: quamobrem cum obligemur ad Deum cognoſcendum, ad cjus autem cognitione viva amor Dei ſeparari nequeat; neceſſe omnino eſt, ut etiam obligemur ad Deum amandum.* Sed mihi imprimis non ſatis recta videtur illatio, qua ex obligatione cognoſcendi Deum, etiam amandi debitum infert, & quidem ea ſola ratione, quod amor Dei *neceſſario ex ejus cognitione fluat*. Nam aliud eſt, quod illud, ad quod obligamur, pariat neceſſitatem, & aliud quod pariat obligationem agendi: ad primum ſufficit neceſſaria connexio unius rei cum alia re; ad ſecundum requiritur, quod præceptum obligationem cauſans extendatur etiam ad aliud cum priore connexum, ſuoque ambitu eſſentiali (ſi ita loqui fas eſt) complectatur: quæ duo ſane differunt inter ſe. Plura ſiquidem præcipiuntur, aut præcipi poſſunt, ex quibus & alia neceſſario ſequuntur; quin tamen hæc præcipi intelligantur. Exemplum eſto in comeſtione, quæ jure naturali præcipitur ad vitam, ſanitatemque tuendam, quin tamen voluptas, quæ ex comeſtione neceſſario percipitur, cenſeatur eſſe præcepta; quia ſcilicet ratio, qua nititur præceptum edendi, non reſpicit, neque complectitur voluptatem: cum præceptum illud ad ſolam corporis, ſanitatiſque conſervationem referatur. Hinc ſine ulla voluptate, immo etiam cum moleſtia (ut in ægrotis plerisque uſuvenit) præceptum edendi, & bibendi omnino ſubſiſtit. Non igitur recte colligit *VVolfius* obligationem naturalem diligendi Deum ſuper omnia ex obligatione illius cognoſcendi; ſed ad ſummum, quod amor ſequatur ad cognitionem, ad quam naturaliter obligamur. Quis vero ambigere poſſit, dari naturale præceptum, quod per ſe, & directe Dei amorem reſpiciat? Hoc igitur demonſtrandum illi erat ex ſuo perfectionis principio: quod

ta-

Digitized by Google

tamen nec præſtitit, nec præſtare forſitan potuit.

Inſuper nonne ipſa experientia conſtat, amorem Dei ex Dei cognitione neceſſario non fluere? Quot homines reperiuntur, qui Dei, ejuſque perfectionum cognitionem habent, & quidem certam, nitidam, claram; & tamen Deum ſuper omnia non diligunt? Contra vero quot homines rudes, ac ſimplices, qui Dei, ejuſque attributorum notitiam admodum tenuem habentes, eum tamen ardentiſſime diligunt? At, inquit *VVolfius*, cognitio Dei unde amor oriatur, debet eſſe *certa*, & *viva*. Quid ſit *certa* cognitio jam novi; eamque multos habere conſtat, qui Deum ſuper omnia non diligunt. Quid autem hoc loco ſignificet cognitio *viva*, non ſatis intelligo, cum eam non explicet Wolfius. Fortene cognitionem *vivam* appellat, quæ frequenti aſſiduaque meditatione, ſeu contemplatione excitatur, perficitur, vegetatur? Si hoc velit, prius illi probandum erat, nos ad hujuſmodi contemplationem teneri, non qualicunque modo, ſed ita ut per eam in nobis excitaretur Dei dilectio.

Præterea alind eſt ex re cognita, aliud ex cognitione rei voluptatem percipere. Etiamſi voluptas percepta ex re cognita vocari amor poſſit; anne etiam voluptas, quæ ex ſola cognitione percipitur, amor dicenda erit? Cognitio ipſa bonitatem in ſe aliquam habet, qua oblectare animum valeat. Quamobrem etiam cognitio malorum nos quandoque delectat; quin tamen malum ipſum amemus; & cognitio rerum alienarum ſæpenumero voluptatem parit; quin tamen affectus noſter rebus ipſis adhæreat. Cur voluptas, quæ ex *Dei cognitione fluit*, talis eſſe non poſſit? Sed quod neceſſario ſequatur ex cognitione voluptas, non adeo perſpicuum apparet, ut probatione non egeat: veruntamen hanc probationem, immo & demonſtrationem tradendam ſibi Wolfius aſſumit in *Pſycologia Empirica*, quam paulo inferius

§. 117. expendamus. Hic interim conſiderare breviter præſtat ſequentem Wolfii propoſitionem: *Qui Deum agnoſcit, ſummæ ejuſdem perfectionis ſibi conſcius eſt*. Hęc propoſitio mihi falſa videtur, aut ſaltem probationis egere, quin tamen vel aliquam afferat, vel more ſuo, ad alium locum remittat. Falſa, inquam, videtur: nemo enim proprie dicitur, & *eſt ſibi conſcius*, niſi propriorum actuum, & ſenſationum, quibus intime afficitur. Quare, dum quis quidpiam intelligit, ſuæ quidem cognitionis *ſibi conſcius eſt*; non vero rei abs ſe cognitæ, quæ extra ipſum eſt. Qui igitur Deum cognoſcit, conſcius ſibi eſt non perfectionis divinæ, ſed ſolum cognitionis propriæ, qua Dei perfectionem attingit: niſi dicere velis, eum eſſe conſcium perfectionis Dei, quatenus cognitæ (res enim ut cognita intra cognoſcentem quodammodo eſt;) ſed hoc nihil aliud eſt, quam eſſe conſcium ſui actus, qui eſt ipſa cognitio. Utrum autem Wolfius ea loquendi ratione nobis illudere aliquo modo voluerit, fateor, me ignorare. Sed illius mens fortaſſe patebit ex duobus paragraphis, quos citat ex libro laudato. Demonſtrationes §. 316. 317.
eo loco confectæ omnino nituntur definitione *voluptatis*, quam his verbis præmiſerat: *Voluptas eſt intuitus ſeu cogni-* §. 311.
tio intuitiva perfectionis cujuſcunque, ſive veræ, ſive apparentis. Quam definitionem, ſeu diſtinctam voluptatis notionem *Carteſio* ſe debere fatetur, qui in epiſtola ad Eliſabetham Principem Palatinam: *Tota noſtra voluptas*, inquit, *poſita eſt tantum in perfectionis alicujus noſtræ conſcientia*. Quamvis hæc definitio accuratior fortaſſe videretur, ſi voluptatem non in ipſa conſcientia, ſed in intimo ſenſu, qui oritur ex conſcientia, reponeret; nihilominus modo illam admittere non detrecto: ſolum animadverto, *Carteſium* ponere voluptatem in *conſcientia perfectionis* non cujuſcunque, ſed *noſtræ*: quę duo inter ſe maxime differunt. Carteſii doctrina admitti poteſt ut vera: ſed quod afferit Wolfius, falſum eſſe videtur, ipſique experientiæ contrarium: nam intuitus perfectionis, ſeu felicitatis alterius creat immo moleſtiam in homine inimico, vel invido; & in ordine ad alios indifferenter ſe habet: ſolum in homine amico pro gradu

Digitized by Google

ipſiusamicitiæ cauſſa eſt voluptatis. Sed Wolfium ad experientiam pariter appellantem audiamus. *Nemo non novit*, Pſy. h. Empir. §. 510. inquit, *nos voluptatem percipere ex imagine v. g. uvæ quam prototypo ſuo adeo ſimilem deprehendimus, ut idem adeſſe exiſtimemus. Neque enim hic voluptas percipitur ex objecto, quod repræſentatur, veluti in præſenti caſu ex uva, cum gemina voluptate non perfundamur uvas conſpicientes, licet earum nobis probe conſcii ſcimus, judicantes quod uvæ ſint, quas videmus. Neque voluptas inde eſt, quod ad imaginem propius accedentes agnoſcamus, nos minime ex veritate judicaſſe, dum uvam pictam pro naturali habebamus; cum tædio potius afficiamur, quando certiores reddimur, judicium noſtrum nos fefelliſſe. Ideo igitur voluptas oritur, quod ſimilitudinis uvæ pictæ cum naturali nobis conſcii ſimus, & ejus inde convincamur, quod pictam cum naturali confuderimus. Enim vero in ſimilitudine imaginis cum prototypo perfectio ejus conſiſtit. Quamobrem voluptas tota ſita eſt in eo, quod perfectionis imaginis tibi conſcius es, ſeu quod perinde eſt, eam intuitive cognoſcas.*

Quod cognitio *intuitiva* mirabilis artefacti, cujuſmodi eſt imago adeo ſimilis exemplari, ut ſubintuentium oculos fallat, ingentem parere valeat voluptatem, nullatenus mirandum eſt: humani ſiquidem animi ea indoles eſt, ut rebus pulcherrimis, ac mirabilibus oblectetur. Sed hinc inferre, quamlibet cognitionem (modo certa ſit) perfectionis cujuslibet rei extra nos exiſtentis, & ad nos minime pertinentis, neceſſario voluptatem parere, juxta gradum perfectionis illius, judicium mihi præceps videtur; aut ſaltem illius, qui in judiciis ferendis mathematicam evidentiam non deſideret. Quævis pulchritudo, venuſtas, artificium, & concinna rei diſpoſitio ſuum habet illicium, adeo ut intuitive perſpecta animum per ſe in illa proclivem voluptate perfundat. At non omnia, quorum perfectionem cognoſcimus, eodem modo ſe habent.

Quantam enim capimus voluptatem ex eo, quod noverimus, ex. gr. Salomonem fuiſſe omnium ſapientiſſimum, pulcherrimum, quod ædificavit templum, ac ſummo conſilio ordinatam ejuſdem Principis aulam? At, inquiet Wolfius, hæc minime intuemur, ſeu intuitivam cognitionem de his non habemus. Si hoc reponat ille, profecto ex ſua voluptatis definitione nihil præſidii referre poterit, ut demonſtret, cognitionem Dei quantumvis perfectiſſimam (quoad comparari in hac vita poteſt) neceſſario parere voluptatem. Nam impoſſibile eſt, *intuitum*, ſeu *intuitivam* Dei cognitionem, quamdiu in hac vita ſumus, nos conſequi poſſe; cum hæc in futura vita, ſeu Patria cæleſti diligentibus Deum reſervetur, in qua *videbimus eum ſicuti eſt, & facie ad faciem; nunc* autem *per ſpeculum in ænigmate*, ſolumque *ex parte* cognoſcimus. 1. Joan. 3. 1. Cor. 13. 12.
Alterutrum itaque eligat Wolfius; aut cognitionem, ex qua neceſſario *fluit amor Dei*, *intuitivam* eſſe debere; aut aliam quamlibet cognitionem, quam Scholaſtici vocant *abſtractam*, ſufficere ad amorem neceſſario excitandum. Hoc poſtremum aſſerere nequit, utpote experientiæ omnino contrarium: igitur primum eligat, neceſſe eſt: idque fortaſſe innuere voluit, dum addidit conditionem illam; videlicet Dei cognitionem non ſolum *certam*, ſed etiam *vivam* eſſe debere; & dum remittit ad definitionem a ſe traditam voluptatis. Verum ſi hæc eſt ejus ſententia, admittat etiam oportet, Dei *intuitum*, ſeu cognitionem *intuitivam* non ſolum poſſibilem eſſe in hac vita, & ab ipſa beatitudine poſſe ſejungi (quod tamen communi ſenſui adverſatur;) ſed etiam naturalem hominis, tametſi vulgaris, & ex infima plebe, facultatem non excedere; cum ex lege naturali teneantur omnes, & ſinguli Deum ſuper omnia diligere. Hoc autem ſi dixerit, ſimul aſſerat neceſſe eſt, omnem Dei cognitionem eo ipſo quod certa ſit, eſſe pariter *vivam*, ſeu *intuitivam*: quod & abſurdum eſſe nemo non videt, & contra eundem Wolfium probaret, ex cognitione *certa*, *viva*, & *intuitiva* Dei amorem neceſſario non ſequi, cum omnes illi, qui Dei

exi-

Digitized by Google

exiſtentiam, ac perfectiones certo cognoſcunt, eum ſuper omnia non diligant: ſi autem admiſerit, ad ejuſmodi cognitionem non neceſſario conſequi amorem, tota ejus demonſtratio concidit. Si enim ex cognitione Dei, qualis haberi in hac vita poteſt (ſive *intuitiva*, ſive *abſtracta*, ſeu quocunque vocetur nomine) non neceſſario ſequitur Dei dilectio, ſed quamdiu in hac vita ſumus, ſemper libere amatur; profecto ex Dei cognitione perperam demonſtrare contendit ejus amorem: ſicut etiam ex debito cognoſcendi Deum male colligitur obligatio illius ſuper omnia diligendi. Quocunque ſe vertat Wolfius, ego ſane non video, quo pacto tueri demonſtrationem ſuam ut legitimam poſſit.

At recte ne vero deducit ille naturale debitum *cognoſcendi Deum*, *& operandi, ut certa nobis ſit Dei cognitio?* Illud quidem demonſtrare planum, atque expeditum videbatur; cum ad hominis perfectionem procul dubio pertineat cognoſcere res ſuapte natura præſtantiſſimas, præſertim vero D. O. M. ipſius hominis conditorem. At via tam brevis, & trita giganteis Wolfii greſſibus minime congruebat. Quare ad demonſtrandum aggreditur, *quemlibet hominem*, *Deum agnoſcere debere*, *quia quilibet obligatur ad determinandum actiones ſuas per motiva ab attributis Divinis deſumpta*. Nonne ordo iſte præclarus eſt? Prius demonſtrat debitum determinandi *actiones ſuas per motiva ab attributis divinis deſumpta*, deinde debitum *agnoſcendi Deum*: cum illud fieri nullatenus poſſit, niſi Deus præcognoſcatur? Sed ordinem iſtum exigebat perfectiſſima methodus *mathematica geometrica*, & *ſola ſcientifica*, qua Wolfius jus ſuum naturale digeſſit; quod quidem, inquit, *tentarunt multi*, *perfecit nemo*. Utinam vero ne ipſi quidem in mentem hoc unquam veniſſet: ſic fortaſſe haberemus jus naturæ minus hiulcum, atque rimoſum. Deinde demonſtrare nititur hominem obligari ad *determinandum actiones liberas per motiva ab attributis divinis deſumpta*, *quia obligatur dirigere actiones ſuas ad manifeſtationem Dei gloriæ*. Quæ demonſtratio nititur principio illo, quod falſum eſſe ſuperius oſtendi; videlicet quod *perfectio hominis conſiſtat in aptitudine repræſentandi perfectionem Dei ſummam, ſeu manifeſtandi gloriam ipſius*. Proinde hoc etiam ex capite concidit demonſtratio Wolfiana, qua ſcilicet ex propriæ perfectionis principio inferre nititur obligationem diligendi Deum ſuper omnia. Quid interim tibi videtur, optime Lector? Arbitratus ne unquam fuiſſes, Wolfianas de rebus graviſſimis demonſtrationes tot, tantiſque obnoxias eſſe difficultatibus, rimaſque tot in partibus agere? Nonne ſupra præmonui, pleraſque *Wolfii* demonſtrationes *ſophiſticas* eſſe magis, quam *ſolidas*; *irretire* potius, quam *illuminare*; ac ſæpe demum in *paralogiſmos* abire? Specimen habes, unde judicium ferre aliquatenus poſſis; & quo tibi perſuadeas velim, magni etiam hujus ac celeberrimi viri demonſtrationes non ſine juſto examine excipiendas: præſertim poſtea quam etiam D. *de Vattel* in gallico libello, quem hac ſuper re conſcripſit, (*a*) eum in multis pravi ratiocinii accuſavit. Ceterum ego hæc omnia mea peritorum judicio libenter ſubmitto.

Lib. cit. § 1129.

Ph. Pract. Part. I. § 251.

Ib. § 252.

CAPUT VI.

Si unicum juris naturalis principium ſtatuendum ſit, hoc ceteris præferendum videtur: naturalis ordo ſervandus eſt. *In cuſtodia iſtius ordinis virtus proprie conſiſtit. Refellitur* Martinus Hubnerus, *qui intrinſecam virtutis pulchritudinem, amabilitatemque deridet.*

Ratio, cur hanc propoſitionem non abſolute, ſed adjecta conditione ſtatuerim, ex capite ſequente conſtabit. Nunc morem iis gerens, qui unicum, integrumque principium juris naturæ ſta-

(*a*) Quæſtions de droit naturel; & obſervations ſur le traité du droit de la Nature de M. Le Baron de Wolf. à Berne, MDCCLXII.

ſtatuendum exiſtimant, illud quod ceteris anteferendum mihi videtur, producto, videlicet: *naturalis ordo ſervandus*. Quibus verbis ſignificare id unum velim, quod omnes affectus, actuſque noſtros ita moderari debeamus, ut ordo, qui naturaliter ineſt ſive rebus, ſive perſonis, circa quas verſamur, integer, inviolatuſque ſervetur. Ut vero rationem primi principii, ſeu primæ, & univerſaliſſimæ legis huic vindicem propoſitioni, duo mihi probanda ſunt: primo, verum adeſſe debitum ſervandi hujuſmodi ordinem naturalem; ſecundo, ex eodem ordine officia omnia, ſeu leges quaslibet peculiares derivari poſſe.

Porro debitum ſervandi ordinem naturalem oritur ex duplici capite: primo ex ipſa ordinis idea; ſecundo ex Dei naturæ auctoris, ſupremique Legislatoris imperio, & voluntate.

Quoad primum. Idea *ordinis* in ſe complectitur etiam ideam *boni*: etenim bona omnia ex ordine profluunt; quemadmodum & omnia mala ex ordinis perverſione: ille rationi maxime conſentaneus eſt; quum ad ſolam rationem pertineat vel inducere ordinem, vel jam conſtitutum agnoſcere atque probare: neque ratio ipſa quidpiam melius ipſo ordine reperit; adeoque non poteſt non præcipere, ut ordo ſervetur. Hæc omnia ſi ad inſitas ideas, & ad ea, quæ in ſe quiſque experitur, attendat, certa, exploratаque ſunt. Nullatenus igitur dubitandum, nos ad ordinis cuſtodiam obſtringi: & ſane quis per ſe malum non judicet, ab ordine recedere? Quis dignum vituperatione non ducat qui eundem violet, atque pervertat?

At ne illud quidem revocari in dubium poteſt, quin Deus (quod alterum eſt, præcipuumque obligationis principium) a nobis ſervari naturalem ordinem velit. Nam ſi Ductor exercitus nullatenus patitur turbari ordinem a ſe conſtitutum; ſi ægre fert Artifex, operis a ſe conſtructi diſpoſitionem everti; ſi Architectus merito indignaretur in partes ædificii ſui, puta ſtatuas, columnas &c. ſi movere ſeipſas poſſent, cum locum ordinemque ſibi conſtitutum deſererent; quanto magis cenſendus eſt Deus homini prohibere, ne ordinem ſapientiſſime conſtitutum perfundent, vel audeant ab illo recedere? Quum itaque hoc per ſe notum & evidens videatur; ſolum reliquum eſt, ut oſtendamus, omnia hominum officia ex ordine naturali poſſe deduci. Sed & labor iſte inutilis ferme videri poteſt, quum exploratum ſit, in quovis officio ordinem aliquem elucere; nullumque ex oppoſito crimen eſſe, in quo non appareat ordinis perverſio. Majoris tamen claritatis gratia ita rem explano.

Ordo naturalis, quem homines pro norma habere in ſuis operationibus debent, vel ipſis ineſt hominibus, vel partibus, queis conſtant, vel actionibus, quas exercent, vel denique rebus, quibus utuntur. Quoad primum, ſi quis oculos in hominem ipſum conjiciat, ſtatim intelliget, eundem ad tria referri poſſe, primo ad Deum rerum omnium auctorem; ſecundo ad alios homines ejuſdem naturæ conſortes; tertio ad ſeipſum. Hinc triplex ordo reſultat, primus *inferioris* ad *ſuperiorem*, ſecundus *æqualis* ad alios *æquales*; tertius *ſui* ad *ſeipſum*; nam & hic ultimus ordo admitti debet, quum homo cogitationes ſuas reflectere in ſeipſum poſſit, ſibique ſive bona, ſive mala conſciſcere. Et ut rem clarius, licet minus latine, explicemus, primum vocare placet ordinem *inferioritatis*, alterum *æqualitatis*, tertium *identitatis*: neque enim vox mihi aptior ſuppetit ad hunc poſtremum ordinem exprimendum.

Ex hoc triplici ordine triplex officiorum genus exurgit; ſcilicet ex ordine *inferioritatis* qui eſt ad Deum, deducitur ſubmiſſio, reverentia, cultuſque, quæ illi debentur: *æqualitatis* ordo exigit, *ne alteri faciamus, quod nolumus fieri nobis*; adeoque ne proximum ullo modo lædamus. *Denique* ordo *identitatis*, peculiarem erga ſeipſum amorem poſtulat, ſuique conſervandi ac perficiendi curam, ſtudiumque.

Huic triplici officiorum generi moderando tres præcipuæ, vel ex præcipuis vir-

Digitized by Google

virtutibus, incumbunt; nempe religio, quæ circa Dei cultum verſatur: juſtitia, quæ æqualitatem ſervat, unicuique quod ſuum eſt, tribuendo: & temperantia, quæ interiores animi affectus, uſumque rerum moderando, uniuſcujuſque conſervationi bonoque ſtatui proſpicit. At quia poteſt contingere, quod homines malorum impendentium formidine a recto ordinis tramite avocentur; virtus fortitudinis addenda eſt, quæ contra ejuſmodi difficultates erigat animum, atque corroboret. Poſtremo ut virtutes ſingulæ propriis muneribus tuto, & ſine errore fungantur, opus habent aliquo dirigente, nimirum virtute prudentiæ; cujus proprium eſt dictare, atque præſcribere, quid in qualibet circumſtantia recto ordini ſit conſentaneum. Igitur vel ex hoc capite habemus virtutes quinque præcipuas, ſcilicet *religionem*, & quatuor *cardinales*, ut vocant, nempe *prudentiam*, *juſtitiam*, *temperantiam*, & *fortitudinem*, quæ humana quævis officia ſuo ambitu complectuntur. Jam vero quum iſtæ omnes, & ſingulæ in ordinis cuſtodiam incumbant; inde oritur generalis idea Virtutis, quod nempe in ordinis cuſtodia proprie conſiſtat, quemadmodum vitium in ordinis perverſione. Quamvis autem virtutes omnes, omniaque officia derivari poſſint ex ordine, qui reſultat ex cujuſque ad ſe, vel ad alios homines comparatione; nihiloſecius prætereundi non ſunt & alii ordines, qui ſæpe concurrunt ad idem præſcribendum officium; præſertim quum ſæpe promptior occurrat unus, quam alter; qui proinde facilius pro actionum norma arripi poteſt. Horum itaque peculiarium ordinum ſeriem ita paucis expedio.

Quum homo diverſis partibus conſtet, variiſque inſtructus ſit facultatibus, ex quibus aliæ aliis ſunt præſtantiores; inde naſcitur ordo, quem *præferibilitatis* appello: vi cujus magis excolere, majoreque habere in pretio debemus animam, quam corpus, rationem, quam ſenſus; & ex quo plurima erga nos officia definiri facile poſſunt. Ordo, qui actionibus naturalibus, rebuſque, quibus utimur, ineſt, ſolum eſt ordo *medii* ad finem. Quandoquidem humana ratio hujuſmodi actiones expendens, & cum illarum effectibus comparans, facile intelligit, eaſdem referri ad certos aliquos fines: ratio pariter dictat, ſervandum hunc ordinem eſſe, proindeque malum eſſe, & homine indignum, prædictis actionibus ad alios fines veluti extraneos abuti. Hinc plura determinari poſſunt officia, quæ ad virtutem temperantiæ pertinent; actiones nimirum, quibus vel propagatur genus humanum, vel vita cujuſque individui per cibum, potumque ſervatur. Ex his vero confici poſſe videtur, nullum hominis officium eſſe, quod ex ordinis idea derivari, definirique non poſſit: idque ſecundo loco demonſtrandum erat, ut quod initio capitis tanquam univerſale juris naturalis principium propoſuimus, vindicaretur. Nunc alia nonnulla, quæ animadvertenda ſuperſunt, breviter perſequamur.

I. Ordo cum juris naturalis, tum *Ethices* univerſæ (ſi placeat, Ethicam a jure naturali diſtinguere) tanquam univerſale principium haberi merito poteſt: quum Ethica omnis verſetur circa virtutes & vitia; virtus autem in ordinis cuſtodia conſiſtat, ut ſupra dictum eſt; & vitium in ipſius ordinis perverſione. At quemadmodum in aliquo ex. gr. ædificio alius eſt ordo, ſine quo illud conſiſtere nullatenus poteſt, alius vero qui ad ſolam pertinet perfectionem & ornamentum illius; ita & ordo naturalis, quem virtutes reſpiciunt, alius omnino eſt homini neceſſarius, cujus nempe perverſio in detrimentum cedit, atque perniciem vel univerſæ ſpeciei, vel alicujus individui; alius vero qui auget tantummodo vel privatam vel communem hominis perfectionem. Prior ille, cujus cuſtodiam lex naturalis præſcribit, pro juris naturalis principio ſtatui merito poteſt; ſecundus eſt Ethicæ relinquendus, ſi tamen fas eſt, alterum ab altera ſeparare: quid enim prohibet, unicam ex utroque diſciplinam conflari, quam ſive *Ethicam*, ſeu *Moralem*, ſive *jus naturale* appellare placuerit; eamque

que

Digitized by Google

que pro diverſa ordinis gravitate graviorem, levioremque obligationem injicere, ſeu continere, dicamus? Certe Doctor Angelicus omnem talis ordinis cuſtodiam referre videtur ad jus natura-
1. 2. q. 94. le, dum ait: *omnes actus virtutum, ſunt*
a. 3. *de lege naturali: dictat enim hoc naturaliter unicuique propria ratio, ut virtuoſe agat.*

II. Ordo *inferioritatis* ad Deum plane immutabilis eſt; ſecus ordo *æqualitatis*, qui inter homines intercedit. Nam per mutuas pactiones, atque contractus induci inter homines poteſt *ſuperioritas*, & *inferioritas*, ſalva æqualitate naturę; quemadmodum nemo neſcit, reipſa invecta hæc fuiſſe in ſtatu civili. Ordinem, qui ex hac inæqualitate ſuboritur, inductum in humani generis utilitatem, ab unoquoque ſervandum, humana ratio dictat, atque præſcribit. Hinc debitum ſubjectionis, & obedientiæ Principibus, Magiſtratibus &c. Præter ſuperioritatem, quæ inducitur per mutuas pactiones, ipſa etiam natura aliquam tribuit ſuperioritatem parentibus in filios eo ipſo, quod eorum ſunt cauſſa, atque principium. Hinc ordo inferioritatis iſtorum ad illos. Ex parte parentum ſervatur hujuſmodi ordo per amorem & curam erga filios: ex parte vero filiorum per obedientiam, & pietatem erga parentes.

III. Præter æqualitatem inter homines, extat etiam inter eos relatio ſimilitudinis cum in natura, tum in ratione effectus ejuſdem cauſſæ; partis ejuſdem totius; ſervitutis ad eundem Dominum, ac demum ordinationis ad eundem finem.

Nam homines omnes habent & eandem naturam, & cauſſam, eundem Dominum, & finem ultimum, videlicet Deum. Jam vero hæc multiplex ſimilitudo exigit, & quantum in ſe eſt ingenerat erga alios amorem, & quidem ſimilem illi, quo quiſque amat ſeipſum: & inde præceptum naturale *amandi proximum ſicut ſeipſum*. Immo hujuſmodi debitum vel ex ipſa inclinatione hominis naturali colligi poteſt, ut ſuo loco dicemus. Quoad amorem vero erga ſeipſum, quum ſit plane neceſſarius, ſolummodo, ut recte ordinetur, nobis enitendum eſt. Ordinabitur autem, ſi & rerum & actionum naturalium ſervetur ordo, ut dictum eſt alibi.

IV. Ad noſtrum de ordinis cuſtodia principium revocari poſſunt, ſeu per illud explicari aliquę propoſitiones, quę a quibuſdam ſtatuuntur primi principii loco; cujuſmodi ſunt pręſertim hę duę: *in omnibus vitam age conſentaneam rationi: convenienter naturæ tuæ vive*: nam neque ducitur vita conſentanea rationi, neque conveniens humanæ naturæ, niſi quatenus rectus ordo ſervatur. S. Thomas tanquam juris naturalis principium, ſeu *primum præceptum legis naturæ* hanc 1. 2. q.
ſtatuit propoſitionem: *bonum eſt facien-* 94. a. 2.
dum, & proſequendum, & malum vitandum. Deinde ſubdit: *& ſuper hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ, ut ſcilicet omnia alia facienda pertineant ad præcepta legis naturæ, quæ ratio practica naturaliter apprehendit, eſſe bona humana*. Quibus verbis aperte concinit noſtræ ſententiæ: nam ratio apprehendere nequit ut *bona humana*, quæ ordine careant, ſeu in quibus proſequendis non ſervetur debitus ordo; quin ex ipſo ordine habent, quod proprie ſint hominis bona; quum ſine eo bona ſolum animalia, ſive brutalia forent. Quocirca, ut idem ſubdit Ange- In reſp.
licus, *omnes inclinationes quarumcunque* ad 2.
partium naturæ humanæ, puta concupiſcibilis, vel iraſcibilis eatenus pertinent ad leges naturæ, quatenus regulantur ratione, ſeu quatenus ratio debitum in illis ordinem videt, dictatque, illum eſſe ſervandum; ſubdit enim: *ratio eſt ordinativa omnium, quæ ad homines ſpectant: & ſecundum hoc ſub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari poſſunt*. Ratione autem regulantur omnia, ſi ordo ſervetur. Ex mente igitur S. Thomæ bonum, quod *eſt faciendum & proſequendum*, ceu *primum legis naturalis præceptum*, eſt bonum *ordinatum*; ut perinde ſit dicere hoc ſenſu, *bonum eſſe faciendum*, ac *ordinem eſſe ſervandum*. Satis igitur congrue hæc pro-

Digitized by Google

propoſitio pro primo juris naturalis principio a nobis conſtituitur.

At quia virtutis mentionem fecimus, ſtatuimuſque, in ordinis cuſtodia poſitam eſſe, non abs re, ut arbitror, erit, in ejus idea enucleanda paullulum immorari. Quærere præſertim hoc tempore ſolent nonnulli, in quo proprie conſiſtat pulchritudo virtutis, quam tantopere commendarunt antiqui Philoſophi; adeout pronunciaverit Plato, quod ſi videri oculis poſſet, omnium in ſe amorem converteret. Nobiliores veterum Philoſophorum, & maxime Stoici ratum habuere, pulchritudinem intrinſecam eſſe virtuti; adeoque in ſe & propter ſeipſam amandam, expetendamque præciſa qualibet utilitate, emolumento, vel commodo, quod profluat, & ſit diſtinctum ab illa; quamvis nemo unquam dubitaverit, vel dubitare queat, eam ſummæ utilitatis eſſe, maximeque ad felicitatem noſtram conferre. Ex recentioribus vero non pauci, præſertim qui excolendo juri naturæ poſt Grotium ſe dedidere, contendunt, nullam virtuti per ſe, & proprie pulchritudinem, vel amabilitatem ineſſe; adeoque non alia de cauſa expetendam, atque excolendam, niſi quia ad felicitatem noſtram (& quidem præſentis vitæ) per bona aliqua ex virtutis exercitio fluentia & ab eadem diſtincta conducit. Hinc *Puſendorfius* ſtatuit, excolendam eſſe virtutem, præſertim juſtitiæ, ob ſocietatis tranquillitatem ſervandam; *Thomaſius* eo quod vitam noſtram feliciſſimam, ac ſuaviſſimam reddit; *Wolfius*, quia nos, ſtatumque noſtrum perficit animæ, & corporis, & fortunæ bonis, ex quibus voluptas exurgit humanam felicitatem conſtituens. Ita & alii fere omnes, qui poſtremis hiſce temporibus jus naturæ excoluere, quantumvis diverſa ratione loquantur. Hos ego omnes virtutis ideam corrumpere, ac de medio tollere arbitror; immo & indignos eſſe, qui Philoſophorum moralium numero habeantur. Propugno itaque, pulchritudinem, amabilitatem, præſtantiam, decorumque virtutis diſtingui & ſeparari debere a quavis utilitate, emolumento, [illegible] commodo inde manantibus; & quæ ſolius utilitatis gratia expetitur, & exercetur, veram virtutem non eſſe, ſed *Epicuream*, ſed *Hobbeſianam*, ſed *Spinoſiſticam*, ſive umbram & ſimulacrum virtutis: nam & *Epicurei*, & *Hobbeſiani*, & *Spinonoſiſtæ*, & alii, ſi qui ſunt, pejoris notæ Philoſophi, immo & agreſtes, & barbari omnes fatebuntur, virtutes eſſe colendas ob utilitatem & commodum, quod inde promanat. Horum tamen omnium cauſſam perorandam ſuſcepit paucis ab hinc annis *Martinus Hubnerus*, publicus Hafnienſis in Dania Juris Profeſſor, in *ſpecimine Hiſtoriæ Juris naturalis* gallice ſcripto, qui non modo negat, ſed & deridet intrinſecam pulchritudinem, amabilitatemque virtutis: *aſſerere*, inquit, *virtutem habere ex ſe ipſa intrinſecam pulchritudinem, quæ nos ad illam exercendam impellat; & contra, vitium ſua turpitudine validam in nobis ſui averſionem excitare, non eſt aliud, niſi tantummodo aſſerere, rationem ſuppetere nobis aliquam virtutem ut vitio præferamus, ſi modo in moralem diſciplinam qualitates occultas jamdudum e Phyſica ejectas revocare non velimus, ac virtuti, vitioque tribuere arcanam quandam vim faſcinandi homines. Si quis hoc velit, is hoc ſaltem tempore, quo magicis incantationibus fides omnis abrogata eſt, qui ſuam amplectatur opinionem, inveniet neminem*: Sic ille, quem de re hac ex animo locutum fuiſſe, ſatis conſtat ex ipſa loquendi ratione. Verum argumenta, quæ congerit in ſuæ probationem ſententiæ, nullius roboris ſunt, ſemel admiſſa virtutis idea, quam ſupra exhibuimus.

Eſſai ſur l'hiſtoire du Droit naturel. Part. II. §. 15.

Quod ut planum fiat, argumenta ipſius *Hubneri* verbis latine redditis adferam, & refellam. Ait itaque: *cum nihil ſit abſque ratione ſufficiente, oportet item extare rationem ſufficientem, cur virtus ſit amabilis. Ratio vero iſta neceſſe eſt, ut ſit vel in ipſa virtute per mentem ſejuncta a quacunque relatione; aut extra illam in ea relatione, quam habet ad naturam hominis, ejuſque finem.* Hic ſiſtamus paulisper: dico, rationem ſufficientem, cur virtus amanda ſit, ipſimet ineſſe virtuti. Verum ut hæc ra-

ratio ſufficiens cenſeatur ineſſe virtuti, falſum eſt, *a quacunque relatione ſejungendam eſſe*, ſi hæc intime, & ſuapte natura virtuti conveniat: ſed ea ſolum ſejungenda eſt a quolibet bono, vel utilitate, vel commodo, quod licet ex illa profluat, eſt tamen ab illa diſtinctum: proinde falſum eſt, rationem ſufficientem, cur amanda ſit virtus, eſſe extra virtutem ipſam, ſi ratio ſufficiens poſita ſit *in ea relatione quam ipſa habet cum natura, & fine hominis*: nam iſta relatio eo ipſo, quod virtutis eſt, eſt ei intrinſeca; quum virtus, qua virtus, præciſo quovis effectu, ſeu bono eam conſequente, eſt conveniens & proportionata naturæ, & fini ipſius hominis, ut ſatis conſtat ex dictis, & clarius ex dicendis infra conſtabit. Interim audiamus rurſus *Hubnerum: ratio*, inquit, *ſufficiens eſſe non poteſt in ipſa virtute, quia nihil aliud in ea reperitur, niſi ad ſummum quidpiam ignotum, & occultum, ſeu, ut vulgo dicitur, unum neſcio quid* (un je ne ſçais quoi) *ad quod confugiendum eſſet*. At nos non confugimus *ad aliquid occultum*, ſive ad illud *neſcio quid*; ſed ex hactenus tradita virtutis idea intrinſecam ejus pulchritudinem, bonitatemque faciliter explicamus, aſſerentes, ordinem ipſum, quem virtus in ſui idea complectitur, intimam ejus pulchritudinem, & bonitatem conſtituere: nam pulchritudo, & bonitas vel eſt ipſemet ordo, vel ex ordine neceſſario conſurgit. Qua in re provocamus ad ideas omnibus inſitas: quidquid enim ordinatum eſt, illud omnes ut pulchrum, bonumque concipiunt. En igitur *rationem ſufficientem*, cur virtus amabilis ſit: hæc autem ratio tantum intranea virtuti cenſenda eſt, quantum eſt intrinſecus ordo, in cujus cuſtodia conſiſtit eſſentia virtutis. En igitur illud, quod, ſecluſo alio quolibet bono ab ipſa virtute diſtincto, determinare hominem poteſt ad exercitium illius: quandoquidem ſervare ordinem rerum, ex. gr. pluris æſtimare quæ majore in pretio habenda ſunt, puta præferre animum corpori, honeſtatem utilitati, lucro juſtitiam, quemadmodum per ſe bonum, & pulchrum eſt, ita & amore & laude & præmio dignum, adeoque per ſeipſum idoneum ad appetitum hominis rationalem determinandum ad ſui ipſius proſecutionem. Mirum ſane, quod *Hubnerus*, alioqui vir doctus, & prudens, iſta non viderit. Mirum, quod neque viderint *Puſendorſiani*, *Thomaſiani*, *Wolfiani*, aliique chriſtiani Philoſophi id quod pleroſque gentilium Philoſophorum non latuit: nam homo ſuapte natura fertur in bonum, honeſtum, & pulchrum, uno verbo in virtutem, & quidem ut virtus eſt; unde illam admiramur, atque ſuſpicimus etiam in aliis, tametſi nullum inde commodum, vel emolumentum in nos redundet. Et ſane quam humiles animos, propriiſque utilitatibu addictos eſſe oportet, qui virtutis in ſeis pſa ſpectatæ non ſentiunt illicium! quam hebetes oculos, qui venuſtatem ejus, decuſque non vident, & opus habent ſatelitio alicujus emolumenti, vel commodi, ut eandem amore dignam exiſtiment! Hi ſane non minus indigni ſunt virtutis amore, quam indignus eſſet pulcherrimæ ſponſæ amplexibus qui eam nonniſi phaleratam, & auro, gemmiſque circumdatam ſibi eſſe diligendam arbitraretur. Verum hæc differens novas *Hubneri* objectiones pene anteverto. Eum itaque præeuntem ſequamur.

Aliunde, inquit Hubnerus, *virtus abſque ulla relatione ſpectata non eſt niſi abſtracta quædam idea, quæ, quum realis non evadat niſi in concreto, non poteſt talem effectum producere, cujuſmodi eſt obligatio*. Sed jam præmonui, ideam virtutis ab omni relatione ſejungi non poſſe, ſolumque ab omni utilitate, emolumento vel commodo ex illius exercitio manante, ab eaque diſtincto poſſe præſcindi. Ceterum haud ſatis intelligo, quid ſignificare velit Hubnerus nomine *ideæ abſtractæ*, *quæ nonniſi in concreto realis* evadit. Idea virtutis per ipſum exercitium, ſeu per actus virtutis fit realis. Falſum eſt autem, ideam virtutis cauſſare non poſſe realem obligationis effectum, animumque ad ſui proſecutionem allicere: nam bonum mente perceptum excitat ad amorem,

& de-

& deſiderium ſui; proinde & voluntatem movet, atque determinat ad illud agendum, quod neceſſarium eſt ad boni conſecutionem. Ut itaque virtus realem parere obligationem poſſit, ſatis eſt, illius ideam mente percipere: nam intima bonitas, ac pulchritudo virtutis pertrahit animum recte diſpoſitum in ſui amorem ac deſiderium: idque experientia, licet non adeo frequens (quum pauci ſint, qui moveantur ſolo virtutis amore) ſatis oſtendit. Sed iterum audiamus *Hubnerum* ita cauſſam ſuam perſequentem.

Secundo, hæc doctrina aſſerens, virtutem habere in ſeipſa rationem ſufficientem cur amanda ſit, adverſatur naturæ hominis, ejuſque voluntatis, quæ quum nunquam determinet ſeſe, niſi generatim ob bonum, velle non poteſt virtutem, niſi quia aliquod eſt bonum, & quia eam ut talem agnoſcit; (quis de hoc dubitaverit?) *exinde ſequitur, rationem ſufficientem, cur virtus ſit pulchra, & amabilis, eſſe debere extra illam*. Nos contra jam oſtendimus, rationem ſufficientem illi intime ineſſe. At in quo tandem conſiſtit hæc ratio ſufficiens? *In relatione*, inquit *Hubnerus*, ſive proportione, *quam habet cum natura, & fine hominis*. Sed iſta relatio, repono ego, ſive convenientia, ſive proportio cum natura & fine hominis ineſt virtuti in ſeipſa ſpectatæ, & ſejunctæ a quolibet bono diſtincto ab ipſa fluente. Quomodo igitur hæc ratio ſufficiens cenſenda eſt extra virtutem? Probandum *Hubnero* manet, ſolum bonum extrinſecum, & a virtute diſtinctum eandem amabilem reddere, ex. gr. ſobrietatem ea ſolum de cauſſa expetendam, quod ſanitatem vel reſtituat, vel ſervet; juſtitiam ob ſolam tranquillitatem ſocietatis, quam fovet; liberalitatem nonniſi ratione amicorum, quos acquirit, amandas eſſe, atque colendas. At *Wolfius* & hanc ipſam bonitatem virtuti intrinſecam eſſe contendit; nec prorſus immerito: nam cibi moderatus uſus ſuapte natura ſanitatem juvat; juſtitia tranquillitatem, liberalitas amicitiam &c. Sed bonitas iſta, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca virtuti dicatur, ſolummodo phyſica eſt, non moralis, nec propria virtutis, quatenus virtus eſt; ut alibi demonſtravimus. Sed hoc prætermiſſo, certum mihi videtur, haud levem virtuti injuriam inferre qui aſſerit, ut aſſerere videtur *Hubnerus*, eam quidem & pulchram, & amabilem eſſe, ſed pulchritudine tantum extrinſeca, adſcititia, & aliunde quæſita; ſcilicet inſtar illius pulchritudinis, quam fœmina de ſe invenuſta ſibi extrinſecus comparat aſcititiis ornamentis, ac fucis. Hocne loco habenda pulchritudo, decorque virtutis? V. C. X. Lib. I.

At regerit ille, *vanum eſt*, quoad hominem attinet, *velle abſtrahere ab omni utilitate*. Cur quæſo? *Quia*, ſubdit, *bonum generatim eſt perpetuum objectum ejuſdem voluntatis, & ſpes obtinendi aliquod bonum eſt unicum incitamentum, quo ipſa moveri poteſt, ac ſe determinare ad quidpiam alteri præferendum. Si ſpes iſta præcidatur homini, omnis illi adimitur impulſus ad agendum, omni ſpoliatur activitate, & ad indifferentiam reducitur; quo fieri non poteſt quin deſtruatur*. Sed hæc inaniter reguntur. Nam ſi virtus in ſe bona & pulchra eſt, ut ſupra probavimus, & amplius probabitur infra lib. VIII. cap. IV.; jam adeſt in ipſa virtute bonum, ob cujus conſecutionem voluntas ſe moveat, & ad agendum determinet. Neque animadvertit *Hubnerus* dum hæc ſcribit, ſe, ut ajunt, ponere quod eſt in quæſtione, & quod a nobis negatur, nempe virtutem in ſe pulchram, & bonam non eſſe, ut exinde concludat, eam amari a voluntate non poſſe, niſi ob aliquod bonum eidem extrinſecum. Hæc ratiocinandi ratio minime decere videtur virum ſapientem; ſed magis adhuc dedecet, quod deinde innuit, ratumque videtur habere, videlicet in rerum natura aliud bonum non eſſe, niſi quod utile eſt, ſeu quod aliquod emolumentum, oblectationem, vel commodum pariat. Quam ego ſententiam Philoſopho indignam exiſtimo, & vix in rudioribus tolerandam; eamque profligavi ſupra lib. VI. cap. IV. Aſſerere vero, quod homo non poſſit ab omni utilita-

litate abſtrahere (*de tout interet*) videtur humano generi injurioſum, ipſique experientiæ contrarium: nam & amicus amico (ſi vere talis ſit) & ſponſus ſponſæ, & filius quandoque parentibus, & qui ſublimiore ſanctitate præfulgent, Deo inſerviunt ſolo caritatis impulſu, nullius gratia utilitatis, *ſans aucun interet*. Verum dum dico, *nullius gratia utilitatis*, hoc nomen ſtricte ſumo, nimirum pro bono ab actione, & objecto, circa quod verſatur, & ab iis, quæ ipſis intrinſeca ſunt diſtincto atque diverſo: nam ſi nomine utilitatis omne omnino bonum, atque ipſius etiam boni amati fruitionem intelligas; quis neget, nos omnes, ac ſemper utilitatis gratia operari? Nam quilibet determinatur ad agendum ratione boni, ut ſæpius dictum eſt: exemplis rem illuſtro. Servus Domino famulatur ob pactam ſibi mercedem; is ſervire dicitur cauſſa utilitatis (*pour interet*) quia ſervit ob bonum a Domino ſuo, & a propria actione diſtinctum. Amicus autem ſervit amico, & ſponſus ſponſæ, eiſque benefaciunt, nulla ratione habita ad mercedem vel præmium ab objecto, quod amant, diverſum; hi amare & operari dicuntur *gratis*, *& amore*, ut fert commune proloquium; & tamen nec ipſi agunt, niſi ob aliquod bonum; quia ſcilicet amare amicum, vel ſponſam propter ſeipſos, iiſque gratuito inſervire eſt bonum conveniens amanti; immo ipſamet ſervitus grata, & jucunda iiſdem eſt, ſeu ex ipſo ſervitutis actu gaudium puriſſimum hauriunt, ortum ex eo, quod ſit conformis inclinationi naturæ rationalis, adeoque intime ſentiunt, ſe recte honeſteque agere, dum rationi obſequuntur. Et ſane ſi operari juxta naturalem ſenſuum inclinationem voluptate & delectatione non caret; qui fieri poterit, ut agere juxta præſcripta rationis, quæ hominem proprie conſtituit, & rationali inclinationi parere nullam adſerat voluptatem? En itaque intimam pulchritudinem, amabilitatemque virtutis: en *rationem ſufficientem* eidem intraneam, ob quam diligatur, ſeu diligi debeat: en denique bonum virtutis proprium, quo voluntas ad ejus amorem propter ſeipſam determinatur. Neque enim puritati amoris illius officit voluptas, & gaudium, quod ex illa percipitur, & quod allicit ad exercitium virtutis; quum talis voluptas profluat ex ipſa virtute, quatenus virtus eſt; ſicut puritati amoris Dei non obeſt, quod aliquis ex eo capiat voluptatem, Deumque poſſidere ſe gaudeat, eoque perfecte frui deſideret: impurus utique amor eſſet, ſi diligeretur Deus ob aliquod bonum ab ipſo diſtinctum atque diverſum. Quamobrem qui ſub puritatis prætextu vult etiam, ut ab ipſa fruitione rei amatæ abſtrahatur, & a delectatione, quæ ex tali amore percipitur; ille vult puritatem chimericam, & amorem ſibi ipſi repugnantem: vult ex. gr. quod amicus erga amicum, & ſponſus erga ſponſam, & qui amore Dei flagrat, erga eundem indifferenter ſe habeant; quod perinde eſt, ac amorem ipſum deſtruere; quum alias quilibet neceſſario delectetur de eo, quod amat. Verum jam ſentio, me ultra id, quod poſtulabant *Hubneri* objectio, excurriſſe: nec tamen omnino me pœnitet; quod haud paucis hæret aqua, dum explicare volunt, quid ſit diligere aliquem amore puro, ſive illum propter ſeipſum amare.

Ceterum ex doctrina hactenus tradita corruit & aliud *Hubneri* argumentum, quod quidem primo loco ille proponit; ſed opportunius nos ceu huic loco reſervandum exiſtimavimus. Opponit itaque: *quamnam ideam ſibi quis efformare poteſt de pulchritudine virtutis, & de deformitate vitii, de proportione, & convenientia illius, de improportione, & turpitudine alterius, ſi non utrunque referatur ad ipſum hominem, ad ejus perfectionem, & ad felicitatem, ad quam deſtinatus eſt?* Fateor, virtutem (idemque de vitio, ſervata proportione, dicendum, ad hominem referri debere, & ad perfectionem, & felicitatem illius. At noſtra hic quæſtio eſt, utrum virtus in ſe & per ſeipſam habeat cum homine convenientiam, ejuſque perfectionem, & felicitatem ex ſeipſa promoveat; vel potius

Digitized by Google

tius id habeat ratione boni, quod profluat quidem ex illa, ſed tamen ſit ab illa diverſum, eique extrinſecum. Hoc poſterius affirmat, vel affirmare videtur *Hubnerus* (non enim mentem ſuam ſatis luculenter patefacit); nos primum aſſerimus, & quomodo illud verum ſit, pro noſtri ingenii modulo explicavimus. Quamobrem fruſtra regerit ille: *deſiderium propriæ felicitatis, illud nempe deſiderium adeo firmum, & naturale homini, idipſum tandem eſſe debet, quod obligationem producat conformandi actiones noſtras regulis incommutabilibus, quas eidem dicta ratio;* ſiquidem non minus homo moveri poteſt ex propriæ felicitatis deſiderio ad amandam virtutem propter ſeipſam (quippe quam in ſe bonam, & pulchram, & amabilem eſſe cognoſcit, & cujus exercitium eidem ſapit, & oblectationem parit) quam moveatur ex eodem felicitatis ſuæ deſiderio ad proſequendum, expetendumque aliud quodcunque bonum. Cur enim deſiderium propriæ felicitatis inclinet hominis voluntatem ad corporis bona, puta ad ſanitatem, ad delectationem ſenſibilem; & non inclinet ad bona animi, atque rationis, cujuſmodi eſt virtus ſpectata in ſeipſa? Toties igitur homo ob propriam agit felicitatem, quoties bonum aliquod, cujuſcunque generis ſit, amplectitur: quum enim humana felicitas ex bonorum omnium, quorum ille ſit capax, aggregatione conſurgat, & compleatur; ideo quodlibet bonum eſt veluti pars humanæ felicitatis: proinde propriæ felicitatis amor includitur in amore cujuslibet boni. Itaque qui virtutem in ſe, & propter ſe diligit, propriam diligit felicitatem, quia diligit illud, quod bonum ſibi eſt, ut ſupra explicavimus. Non negaverim tamen, poſſe etiam amari, & quidem recte, virtutem ob bonos, qui inde conſequuntur, effectus, ſeu propter bona diſtincta, quæ adfert, ex quibus pariter promovet felicitatem humanam; ex. gr. ſobrietas recte diligitur etiam ob valetudinem corporis, juſtitia ob tranquillitatem &c. At colere ſobrietatem, juſtitiam &c. hac tantum de cauſſa, nulloque amore virtutis in ſeipſa ſpectatæ cieri, hoc *Spinoſiſticum* cenſeo, hoc *Hobbeſianum*, hoc *Epicureum*: nam hoc pacto virtutes habentur, ut olim habebantur ab Epicureis, ceu meri *ſatellites* voluptatis, ſeu, quod in idem recidit, felicitatis: & quod pejus eſt, ſæpe anſa præbetur deſerendæ virtutis, quum ſcilicet (ut aliquando contingit) ſeparata cognoſcitur ab emolumento, vel commodo, quod ſolet alias adferre; & dum vitium virtute utilius videtur; quod haud infrequens eſt. Accidit etiam ſæpe ſæpius, exercendæ virtutis cauſſa nedum plures tolerandos eſſe labores, ſed & odia malorum, & perſecutiones identidem ſuſtinendas. Tunc, amabo, quid faciat, aut quo pacto ſe gerat qui alte imbiberit animo, nullam per ſe ineſſe virtuti intimam pulchritudinem, & amabilitatem; ſed a bono tantum extrinſeco ex illa manante, atque diverſo amabilitatem mutuari ſuam, ſolumque bonum iſtud extrinſecum ad felicitatem conferre? Nonne cum *Bruto* moriente dicturus eſt, *non in re, ſed in verbo eſſe virtutem*? nonne vitium pro virtute amplectetur? En quo tandem ducat hæc de virtutis pulchritudine, & amabilitate doctrina, quæ tantopere arridet hodiernis de jure naturæ ſcriptoribus, maxime *Thomaſianis*, ſed & ipſis *VVolfianis*, tametſi quod alii vocant extrinſecum, iſti dicant intrinſecum: vel potius quod virtuoſæ actioni in eſſe phyſico intrinſecum eſt, intrinſecam virtutis bonitatem vocent eo modo, quo ſupra explicavi. Sed hac de re hoc loco ne plura, præſertim quum doctrinæ a nobis hactenus traditæ, ſine qua totum jus naturæ vacillat, iterum confirmandæ opportuna recurret occaſio, nimirum Lib. VIII. Cap. IV., ubi de fine juris naturæ contra *VVolfium* differemus.

Flor. lib. IV. cap. 2.

lib. I. c. 8

CA-

CAPUT VII.

Neceſſe non eſt, imo forte minus expedit, unicum in hac diſciplina ſtatuere officiorum omnium principium. Hinc reprehenſione digni non ſunt, qui principium triplex admittunt, vel ſcilicet cum Barbeyraco, & Burlemaquio religionem, amorem ſui ipſius, & ſocietatem; *vel cum Heineccio* amorem Dei, ſui, & proximi: *hic tamen in ſuo triplici aſſerendo principio minus recte procedit.*

QUo ex tempore jus naturale ad peculiaris diſciplinæ formam redigi cœpit, ſeparatimque doceri, fere omnes, qui in illud excolendum, perficiendumque incubuere, conati ſunt unum aliquod generale principium invenire, atque ſtatuere, rati vel neceſſarium omnino eſſe, vel ſaltem conferre plurimum ad diſciplinam hanc perficiendam omnia naturæ officia ordinatim ex uno, eodemque principio deducere. Quocirca cum Grotius *ſocialitatem* ut idoneam huic obeundo muneri propoſuiſſet, Puſendorfius in adſerenda eidem hujuſmodi prærogativa nervos omnes intendit; eumque velut agmine facto ſequuti poſtea fuere plerique præceptores, ſtudioſique illiuſmodi diſciplinæ. Sed cum illius inſufficientia principii clarior eſſet, quam ut diu poſſet latere, alii alia excogitavere pro ſuo quiſque genio principia: aliorumque principiis ante impugnatis, atque rejectis, ſuum quiſque ſtatuere, & rationibus confirmare contendit. Ex quo factum eſt, ut ea mirum in modum excreverint ſine ullo profectu, imo cum aliquo detrimento ob confuſionem ex illorum multitudine invectam. Nullum autem adhuc inventum eſt, quod omnibus probaretur, fueritque communi doctiorum Juriſtarum conſenſione receptum. Porro tot, ac tam inſignium virorum irrito conatu perſpecto, ſibi tandem perſuaſere quamplures, nullum reipſa dari, invenirique poſſe principium generale, adæquatum, & integrum juris naturæ: qua in re an recte ſentiant, nec ne, aliorum eſto judicium; neque enim pretium operæ cenſeo, id accuratius inveſtigare. Imo per me liceret, totam hanc de primo juris naturæ principio diſputationem ommittere. Quare niſi nos ad refellendos errores, & quidem graviſſimos, *Hobbeſii*, *Thomaſii*, & *VVolfii* neceſſitas compuliſſet, ut ſummum, nonnulla duntaxat majoris eruditionis gratia de hac celebri controverſia attigiſſemus.

An ergo unum aliquod generale, integrumque Juris naturalis principium reipſa habeatur, aut excogitari poſſit, in medio relinquimus. Illud nobis citra errandi periculum affirmari poſſe videtur, minime neceſſe eſſe, unicum ejuſmodi principium ſtatuere, ex eoque officia omnia naturalia continuo veluti filo deducere. Illud enim in ſcientiis momenti maximi eſt, ut omnia earum effata certo, evidenterque demonſtrentur; atque ut nihil dubii incertique remaneat: quod vero theoremata omnia ex unico, aut ex pluribus principiis certis utique & evidentibus deducantur, perinde prorſus eſt: ac ſi alicujus rei ratio habenda ſit, præter certitudinem & evidentiam, ea certe non eſt generalis cujuſdam principii unitas; ſed potius methodi facilitas & brevitas: ne ſcilicet aut abſterreantur ſtudioſi, aut longioris itineris cauſſa lentius progrediatur, tardiuſque propoſitam metam attingant. Deinde, ſi percurrantur diſciplinæ omnes, reperietur vix aliqua, cujus omnes concluſiones unico nitantur primo, generalique principio: cur illud ergo in ſcientia juris naturalis neceſſarium aſſeratur? Certum eſt demum, eandem ex variis diverſiſque principiis concluſionem deduci poſſe, quod vel ex ipſis juris naturalis ſcriptoribus manifeſtum eſt: quum enim ii in primo principio ſtatuendo quammaxime diſſideant, aliique unicum, aliique plura conſtituant; attamen in concluſionibus, ſeu in officiis naturalibus definiendis plerique conſentiunt. Non eſt igitur multum de qualitate, aut numero principiorum hujus diſciplinæ laborandum; modo quæcunque ad id muneris obeundum proponantur, cer-

Digitized by Google

certa ſint & indubia , apteque ex iis naturalia hominum officia erui ac definiri queant .

Addo hic vero *fortaſſis etiam minus expedire* , ut unicum ſtatuatur hac in diſciplina principium . Ex unico nanque principio vix , ac ne vix quidem ſine multo labore, ſine prolixa , ſubtilique ratiocinatione , ac ſine profunda meditatione tam varia , tamque multiplicia juris naturæ officia deduci poſſunt : quo hujuſcemodi ſtudium nequit non magis arduum , diuturnum , laborioſumque evadere ; quum ceteroqui, ſi in qua alia diſciplina, in hac potiſſimum , quæ ut ad omnes ſpectat , ita ad omnium captum ſit oportet, claritas, facilitas, brevitas, perſpicuitas inquirenda atque ſectanda videatur . Si cum his omnibus generalis cujuſdam primique principii unitas conciliari poſſit , utique fateor, illud & ſedulo inquirendum, & inventum grate excipiendum : id enim ad majorem quandam perfectionem diſciplinam iſtam eveheet . Verum num ejuſmodi ſit illud, quod ipſe propoſui, ut ferme mihi videtur ; vel an ſaltem ſpes ſit, aliud aliquod adeo commodum reperiundi , conſtanter affirmare ipſe non auſim .

Ut ut tamen hæc ſeſe res habeat, ex hucuſque dictis ſponte fluit, iis , qui tria juris naturalis principia prima conſtituunt, defectum unitatis principii non eſſe aut criminis , aut magni alicujus erroris loco imputandum ; ſive illi ad id præſtandum deſperatione unius detegendi omnino idonei principii , ſive majoris claritatis, & facilitatis ſtudio adducti ſint . Porro non abs re fuerit , de his etiam ſaltem pauca eruditionis gratia adnotare. Duas tamen tantummodo ſententias hoc loco commemoratione dignas exiſtimavi, quarum altera *Barbeyraci* (1) *& Burlemaquii* , (2) altera *Joan: Gottliebi Heineccii* : qui tria juris naturalis pro triplici ejus parte principia conſtituunt: nempe illi *quidem* primo *Religionem, quæ omnia hominum* (verba ſunt *Barbeyraci*) *erga Deum officia complectitur*; ſecundo *Amorem ſui* ; *ex quo quidquid idem homo directe ſervare tenetur, fluit*: & tertio *Socialitatem*; *unde quæ aliis hominibus debentur , reſultant* . Heineccius vero ſtatuit *triplicem amorem*, *nempe Dei*, *ſui* , *& proximi*. Inde tria colligit axiomata , e quibus omnia, ad quæ homines adſtringuntur, officiorum genera deduci queant. Axioma primum de amore Dei ita ſe habet: *Deus tanquam ens perfectiſſimum , & a quo toti pendemus , omnibus animi viribus colendus , eique perfectiſſimum , ac internum quoque obſequium præſtandum eſt*. Alterum: *Homo nihil eorum , quæ ad perfectionem, felicitatemque aſſequendam , conſervandam , amplificandamque pertinent, prætermittere tenetur, dum id ſine amoris divini violatione fieri poſſit*. Tertium : *Homo hominem non minus quam ſeipſum tenetur amare , nec alteri quod ſibi fieri non vult , facere ; contra, illi facere quæ ab alieno ſibi fieri cupit*. Triplicis deinde hujus principii prærogativas explicat his verbis : „ Nihil illo „ poteſt eſſe *verius*, quum ex ipſa vo„ luntate divina , naturæque humanæ „ indole fluat; & quo ego magnopere „ delector, in ipſis ſacris Literis præſi„ dium reperiat . Nihil *evidentius*, quum „ omnes, quæ illud ingrediuntur , no„ tiones ſint comparatæ, ut ex ſola re„ cta ratione, etiam ab homine lite„ rarum rudi, immo & a pagano, co„ gnoſci facillime poſſint . Nihil deni„ que magis *adæquatum* , quum reipſa „ paullo poſt nos demonſtraturos putemus, nullum eſſe vel hominis , vel „ civis officium , quod non ex his prin„ cipiis, tamquam ex uberrimo , lim„ pidiſſimoque fonte , promanet “. Hactenus *Heineccius* ſatis recte.

Addere potuiſſet, triplex hocce principium ſpecie quadam unitatis donari poſſe , ſi triplicis amoris loco dicatur cum *Richardo Cumberlando* , verum , adæquatumque juris naturæ principium eſſe *Benevolentiam univerſalem*, ſeu *amorem erga omnia entia intelligentia*. Dixi *quadam ſpecie unitatis* : nam *benevolentia* iſtæc *univerſalis* non eſt niſi triplex amor erga *Deum*, erga *ſe*, & erga *proximum* diverſimode enunciatus. Hinc non eſt cur Auctor ipſe de unitate principii ſui ,

(1) Ad Cap. III. Lib. I. de Off. Pufend.
(2) Par. II. Cap. IV.

Elem. J. N. Lib. I. Cap. III.

Traité Philoſophique des Loix Naturel. Cap. I. §. 4.

ſui valde ſibi blandiatur. Rectius gloriatur, principium ſuum cum doctrina *Servatoris* congruere de *diligendo Deo*, *& proximo*, adeoque & ſeipſo: nam quiſque eſt, ut ajebat quidam Poeta, *proximus ipſe ſibi*. *En benevolentiam univerſalem*, *en amorem erga omnia entia intelligentia*. *En triplicem amorem*. Nihil ergo vetat, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum cum cæleſtium dogmatum, tum juris etiam naturalis *magiſtrum unum* agnoſcere; illiuſque duplex, & virtute triplex, de amore *Dei*, *ſui*, *& proximi* (Matth. XXIII. 8.) præceptum velut primum diſciplinæ noſtræ principium, & fundamentum ſtabilire. Objicit quidem *Puſendorfius*, *Amoris fundamentum magis ſapere Theologiam* (a); ſed immerito: quum nihil magis naturale ſit, quam ipſemet amor. Si vero id afferat propterea quod ejuſmodi fundamentum propoſitum legatur in Evangelio, eadem ratione ipſe affirmabo, etiam præcepta non *occidendi*, non *furandi*, non *mœchandi* &c. Theologiam ſapere, quod in Sacra Scriptura haud ſemel propoſita inveniantur. Non ergo id omne quod in Scriptura legitur, Theologiam ſapit; ſed id duntaxat, quod nonniſi gratuita revelatione innoteſcere nobis poteſt. Anne hoc *Puſendorfius* dicere auſit de triplicis amoris debito? non puto. Cur ergo ipſe amori potius, quam *Socialitati* ſuæ legis fundamentalis honorem non detulit; præ-

§. XII. ſertim quum in præfatione ad ſuum *de Officiis* libellum fateatur, *ſocietatem commode in dilectionem proximi reſolvi poſſe*? Sed jam tunc illi ſententia capta erat: ab ea autem recedere erat ejus indoli minus conſentaneum.

Sed ut ad *Heineccium* revertar, illud mihi in ipſo probandum non videtur, quod in triplici ſuo principio conſtituendo, non ipſimet triplici amori, ſed amori potius generatim vel propriæ felicitatis amori honorem, gradumque principii ac fundamenti juris naturæ videatur tribuere. Ita enim differit: Deus (Loc. cit. §. 39.) *veram hominis felicitatem intendit*, *ad eandemque conſequendam Jus naturæ comparatum eſt*. *At vera felicitas in fruitione boni, malique abſentia conſiſtit*: *& vero bono perfrui non poſſumus, niſi per amorem*. Igitur *nos Deus obligat ad amorem*; *iſque & principium juris naturæ eſt, ejuſdemque veluti compendium*. Perſpicuum videtur, hoc ratiocinio, ſi quidpiam in eo eſt roboris, vel amorem tantummodo generalem, vel peculiariter amorem propriæ felicitatis concludi. Uterque porro (ille quia nimium late patet; hic quia nimis eſt determinatus & coarctatus) ineptus facile intelligitur ad triplicem eum amorem, ut par eſt, inferendum; amor ſiquidem generatim poteſt eſſe & bonus, & malus, & tum hujus, tum illius objecti: amor vero felicitatis propriæ amorem Dei, & proximi inferre non valet, niſi ut ſummum, quatenus ad felicitatem noſtram uterque conducit: qui quidem amor non ejuſmodi eſt, ut eſſe debet. At vero ſi *Heineccii* verba attentius diſpiciuntur, ea amori generatim accepto favere videntur; præſertim quum in marginali compendio ita ſe exprimat: *felicitas in fruitione boni per amorem poſita eſt*; *adeoque principium J. N. eſt amor*. Si res vero ita ſe habet, plane non video, quo jure in ſubjecta ſtatim nota ſic ſibi plaudat: *En mirificum religionis revelatæ, ac naturalis concentum*. *Illius ſummam Servator his paucis comprehendit: diliges Dominum Deum tuum ec. & proximum tuum ſicut teipſum*. (Matth. XXII. 36. Luc. X. 27.) *additque: ab iſtis duobus præceptis tota lex pendet*. Sed intempeſtive ſibi plaudit *Heineccius*: quandoquidem inter amorem generalem & amorem Dei ac proximi magnum adeo intervallum poſitum eſt, ut non videam, quomodo concentum ullum faciat, nedum *mirificum*, cum lege divina revelata. Sed quid quod ne recte quidem probat *Heineccius*, amorem qualiſcunque is ſit, eſſe principium juris naturæ? Vult, inquit, Deus nos eſſe felices, adeoque perfrui vero bono; at-

(a) In Spicileg. J. N. Cap. I. §. 13. poſtquam dixerat, *Zentgravium* Caritatem pro fundamento legis ex *diſciplina Chriſtiana*, *ſe neutiquam repugnante ſubſtituiſſe*.

atqui vero bono perfrui nequimus niſi per amorem: igitur nos Deus obligat ad amorem. Hoc ratiocinium haud abſimile mihi videtur huic: *Deus nos obligat ad parandum nobis congruum victum labore; at laborare non poſſumus ſine manibus: igitur Deus nos obligat ad habendas manus*: ſcilicet amor eſt entis intelligentis naturalis proprietas, ut manus ſunt naturale membrum corporis: quæ idcirco quoad ſubſtantiam, vel exiſtentiam ſui non ſunt materia legis; ſed quoad uſum tantummodo: adeoque non amor abſolute, ſed peculiaris determinatus *amor Dei, noſtri, & proximi* prima lex fundamentalis, ſeu principium juris naturæ dicendus eſt. Deinde & illud reprehenſione non vacat, quod amorem cum fruitione confundat: nam nos fruimur quidem re amata; ſed nec amore fruimur, nec amor eſt ipſa fruitio: quod vel ex eo liquet, quod rem etiam abſentem amamus; fruimur vero tantummodo præſente. Demum (ut alia præteream, ob quæ *Heineccii* ratiocinatio continenter vacillat) ſi idcirco, ipſo auctore, Deus *nos obligat ad amorem, quia bono perfrui non poſſumus niſi per amorem*, jam inde conficitur, nos non obligari niſi ad amorem, quo perfrui valemus: at vero nec nobis, nec proximo frui poſſumus: igitur amor ille, quem Heineccius *principium juris naturæ* conſtituit, neque noſtri, nec proximi amorem complectitur; ipſum immo excludit. Minus ergo recte auctor iſte ex generali ſuo amoris principio deducit, amorem triplicem, videlicet *Dei, noſtri & proximi*, eſſe principium triplicis partis hujus diſciplinæ.

CAPUT VIII.

Commentum Jo: Jacobi Rouſſeau *duo hæc conſtituentis juris naturæ principia, amorem ſui, & commiſerationem erga alios probari nullatenus poteſt.*

INter eos, qui non unicum ſed plura conſtituenda juris naturalis principia putant, adnumerari poteſt etiam *Jo: Jacobus Rouſſeau*, qui gradum hujuſmodi tenere commentus eſt hæc duo: *Amorem ſui, & naturalem commiſerationis ſenſum erga alios. Primas*, inquit, *ſimplicioreſque animæ humanæ operationes perpendens mihi videor, duo rationem antevertentia principia detegere; quorum unum efficit, ut felicitatem noſtram, noſtrique conſervationem ardentiſſime procuremus; alterum magnam nobis ingerit moleſtiam, atque triſtitiam, quoties entia ſenſibilia, ac præſertim nobis ſimilia, interire, vel graviter torqueri videmus. Ex duobus hiſce principiis*, ſubdit, *ſeu ex eorum combinatione, quam mens noſtra facere poteſt, etiam ſecluſo ſocialitatis principio, fluere mihi videntur regulæ omnes juris naturalis*. Præf. pag. 30. Hæc duo principia eſſe ſubinde declarat *amorem ſui*, & naturalem *commiſerationis* ſenſum erga alios, ut mox videbimus: ſed interim adnotanda oppido ſunt verba, quæ hoc loco mox ſubjicit: *quas*, inquit (regulas), *ratio poſtmodum inſtaurare cogitur ſupra alia fundamenta, quando ſcilicet illa evolutionibus ſuis ſibi ſuccedentibus demum ad naturam præfocandam pertingit*. Ex quibus verbis videtur colligi, ipſum duplicis generis admittere regulas, primo nempe *naturales*, quæ antevertant rationem, & ſponte fluant ex dictis principiis: deinde vero alias minime naturales, ſed factitias; quippe quæ formantur a ratione, & quidem *ſuper alia principia* (quæ ei non placuit nobis prodere, ſed fortaſſis innuit principia ſocialitatis) *quando illa* (quod maxime notandum) *jam perfecte naturam præfocaverit*. Mirabe is fortaſſe Lector, hoc potuiſſe dici a viro philoſopho, humanam naturam a ratione præfocari, quaſi ratio ad humanam naturam nequaquam pertineat, & dictata rationis non ſint naturalia. Sed *Rouſſeau* in hoc firmus ac conſtans eſſe videtur, ut humanæ naturæ nomine ſolam animalitatem intelligat: hanc ille reſpicit unam; ea ſolummodo oblectatur, hanc unice amat: Ratio, eo judice, corrumpit, *depravat*, *ſuffocat* naturam humanam. Quænam, quæſo, eſt hæc philoſophia? Hæc in iſto adeo illuminato ſæculo pro-

Digitized by Google

Pag. 186. ſeruntur audacter & impune! At perſequamur ejus hac de re qualecunque ſyſtema.

Adnotat ille, *amorem ſui* non eſſe cum *amore proprio* confundendum; *ſed duas haſce paſſiones valde inter ſe tum natura, tum effectibus differre. Amor enim ſui*, inquit, *eſt ſenſus naturalis, qui hominem incitat, ut propriæ conſervationis curam habeat. At amor proprius eſt ſenſatio quædam relativa, & factitia orta in ſocietate, quæ impellit peculiares homines, ut ſeſe magis æſtiment, curentque, quam alium quemlibet*. Ait, effectum eſſe *amoris ſui* (ſi tamen ratione regatur, & commiſeratione) humanitatem parere & virtutem. At *amoris proprii* effectum aſſerit, inſtigare ad ea omnia mala, quæ homines ſibi mutuo inferre ſolent. Hæc diſtinctio, utcumque arbitraria, admitti facile poteſt. Ceterum nihil obſtat, quominus communem retinentes dicendi modum dicamus, amorem ſui, & amorem proprium unum eſſe eumdemque amorem; & *bonum* quidem eſſe, ſi ratione regatur; *malum* vero, & malorum omnium fontem, ſi rationis fræno intra æquos limites minime coerceatur.
Pag. 187. *Amor proprius*, pergit ille, *in ſtatu primitivo, in vero ſtatu naturæ* (hoc eſt juxta ipſum in ſolitario, ac mere *animali*) *nullatenus exiſtebat; quia ſenſus, qui in homine ex ſui ad alios comparatione, quam homo ſolitarius facere non poterat, profluit, in ipſius animo germinare nequibat.* Solus ergo amor ſui eo in ſtatu vigebat *commiſerationi conjunctus*.

Hunc porro commiſerationis ſenſum eſſe omnibus communem probat, quia *antecedit omnem reflexionem*: eſſe item *naturalem*, tum quia *quandoque ſenſibile aliquod ejuſdem indicium exhibent vel beſtiæ ipſæ*; tum quia nos ipſi experimur, quam vehementer tragico alterius infortunio commoveamur, etiamſi ipſum tantummodo in theatro vivide repræſentari intueamur. Ex *commiſeratione* virtutes omnes ſociales manare
Pag. 77. hoc ratiocinio confirmat: *quid enim eſt generoſitas, quid clementia & humanitas, niſi commiſeratio debilibus, vel reis, aut toti generatim humanitati applicata? Benevolentia etiam, & amicitia, ſi recte ſumantur, nil aliud ſunt, niſi effectus cujuſdam miſerationis permanentis ac firmæ erga perſonam aliquam peculiarem: nam deſiderare, ne malum aliquis patiatur, quid aliud eſt, niſi deſiderare, eum eſſe felicem?* Hoc idem validius confirmari Pag. 78.
putat, *ſi commiſeratio tantum ſumatur pro affectione quadam, quæ nos ponat loco illius, qui cruciatur... nam*, inquit, *eo efficacior erit commiſeratio, quo magis commiſerans identificat ſe cum eo, qui torquetur. Evidens eſt vero*, ſubdit, *identificationem hanc magis arctam in ſtatu naturæ eſſe debuiſſe, quam in ſtatu rationis: ſiquidem ratio eſt, quæ amorem proprium gignit, eumque reflexio corroborat: ratio eſt, quæ hominem ſupra ſeipſum complicat: ea eſt, quæ ipſum ſeparat a toto eo, quod ipſum torquet, affligitque: philoſophia eſt, quæ facit, ut ſeſe homo, velut ſi ſolus in mundo eſſet, conſideret; atque quum aliquem torqueri videt, dicat in corde ſuo: peri, ſi tibi pereundum eſt, ego ſecurus ſum ac tutus ec.* Hæc præclarus hic philoſophus de philoſophia ſentit: atque hac præſertim in re præfert philoſopho hominem ſylveſtrem, qui *defectu ſapientiæ & rationis ſemper obſequitur primo ſenſui humanitatis*. Hinc vero tanquam *certum*
Pag. 82. *elicit, commiſerationem eſſe naturalem quendam ſenſum, qui temperans in quocunque individuo efficaciam amoris ſui, concurrit ad mutuam totius generis conſervationem. Ea eſt, quæ nos ante omnem reflexionem impellit ad auxilium eorum, quos videmus torqueri. Ea eſt, quæ in ſtatu naturæ locum tenet legum, morum, & virtutis; & hoc quidem majore commodo, quod nemo dulci ejus voci obedire facile reſpuat. Ea eſt, quæ ſylveſtrem hominem continebit, ne puero imbecilli, aut infirmo ſeni alimenta ægre ſibi parata ſurripiat, ſi ipſe ſperet, aliunde ſibi poſſe comparare. Ea eſt, quæ loco ſublimis iſtius ratiocinatæ juſtitiæ regulæ: fac aliis quod tibi vis fieri; hanc aliam hominibus inſpirat naturalis bonitatis regulam, minus quidem illa perfectam, ſed fortaſſe utiliorem: fac quod tibi bonum eſt minore, quo potes, incommo-*

Digitized by Google

modo alterius. *Uno verbo in hoc ſenſu naturali potius, quam in ſubtilibus ratiociniis quærere oportet cauſſam ejus repugnantiæ male agendi, quam homo, ſecluſa inſtitutione, experitur*. Hæc eſt integra hac de re hujus Auctoris doctrina. Nunc quæ mihi in ipſa improbanda videantur ſubjicio.

Illud vero imprimis mihi ſummopere diſplicet (quodque præcipuum errorum, in quos *Rouſſeau* lapſus eſt, fontem exiſtimo) quod is leges alias naturales agnoſcere nolit præter eas, quæ omnem antevertunt rationem, adeoque eas repetat ex parte hominis *animali*, quæ illi cum ceteris animantibus communis eſt. Cur enim non potius eruendæ ſunt ex parte ipſius rationali, quæ eſt in eo potiſſima, & ipſius conſtituit ſpecificam differentiam? An ne timet, quod iſtæ leges, ſi ſint rationales, non ſint amplius naturales? Ego autem cenſeo, leges iſtas, ſi mere animales ſint, ut velle videtur *Rouſſeau*, vere *humanas* dici non poſſe. At, inquit, ſi eas conſtituit ratio, jam non ſunt naturales & congenitæ, ſed factitiæ. Sed hoc eſt, quod ego nego, ac pernego: nam ratio minime eas primo conſtituit, minime ex ſe invenit, non cudit, non creat; ſed jam præexiſtentes detegit, involutas evolvit, & explicat, inculptaſque ab Auctore naturæ legit, ut ita dicam, & dictat. Quare non magis hæ leges rationi tanquam auctori tribuendæ ſunt, quam legum auctor dicendus ſit præco, qui eas a legitimo Legislatore præſcriptas recitat populo, promulgatque.

Ceterum leges naturales a ratione ipſa proponi oportere, nec eas eſſe meras congenitas inclinationes, propenſioneſque, ut ſtatuit *Rouſſeau*, inde planum, clarumque fit, quod eſſe debeant humano agendi modo conſentaneæ. Porro modus agendi hominis proprius eſt agere libere & ex electione, non vero ex mera naturali inclinatione; ſiquidem modus hic operandi proprius brutorum eſt. Oportet ergo, ut hujuſmodi leges in ratione reſideant, ab eaque proponantur; quandoquidem ad rationem proprie pertinet liberarum directio operationum. Perperam igitur a *Rouſſeau* leges naturales ad eas coarctanantur inclinationes, quæ rationem omnem, & reflexionem antevertunt; alioqui naturæ conditor eodem modo ac bruta animantia, hominem in ſuis operationibus dirigi voluiſſet: quod profecto non eſt dicendum; quanquam ad ſuavem ipſius providentiam pertinuit, inclinationes etiam homini impertiri rationi ipſi conſentaneas; ſive ne deficeret omne operandi principium, quum nondum ratio regulas ſuas evolvere potuit, & explicare; ſive ut, accedente naturalis inclinationis ſtimulo, homo facilius ad obtemperandum rationi induceretur.

Quod commiſerationis ſenſum attinet, ego quidem eſſe illum homini naturalem, atque rationem omnem & reflexionem poſſe antevertere, facile aſſentior; attamen puto, eum a *Rouſſeau* haberi non poſſe ceu naturalem, quin ſuis ipſe principiis repugnet. Si enim natura, ut ait ipſe, vitam præſcripſit homini *ſolitariam*, cur ei indidit atque inſeruit inclinationem, ac ſenſum, qui per ſe ſocietatem reſpicit; quippe qui ex aliorum malis & ærumnis excitatur, & ad remedium aliquod ipſis afferendum inclinat, aut ſaltem ab injuria illis irroganda revocat & abſterret? At licet demus contra ipſius principia, ſenſum hunc eſſe naturalem, & non ex ſtatu ſocietatis in ſtatum naturalem ab ipſo translatum; merito ſaltem poſſumus ambigere, an ille in ſylveſtribus hominibus adeo vividus futurus eſſet, & quidem etiam vividior, quam ſit modo in ſocietate, ut ipſe contendit: quum enim ſylveſtres homines & primitivi ex crebro cum beſtiis ferocioribus conflictu, *æque*, ut docet ipſe, *feroces* evadere debuiſſent, jam vividum eſſe potuiſſe in ferocibus animalibus commiſerationis ſenſum, non video. Profecto inter ſylveſtres Americæ homines, qui ferociores ſunt, & ad ſtatum naturalem, qualis a *Rouſſeau* deſcribitur, propius accedunt, non quidem vividæ commiſerationis, ſed

Digitized by Google

truculenti ac crudelis animi exhibent argumenta: nam ii populi crebris inter ſe inteſtiniſque bellis ſèrociunt, pugnantque inter ſe finitimæ civitates, nec prius finem faciunt, quam alterutra ommimode deſtruatur; & quod majus eſt, dictuque horrendum, miſeros captivos exquiſitiſſimis tormentis coram excruciatos ſine miſeratione morti tradunt; vel etiam, quod adhuc horribilius eſt, ſibi alii reſervant, faginantque, ut eos demum contra omnem humanitatis ſenſum mactent ac devorent. Neque hoc quidem in ſolos captivos bello captos, ſed aliqui in extraneos etiam exercent, ſiqui in eorum manus infeliciter cadant: ſunt inſuper, qui non minus venandis hominibus, quam volucribus & quadrupedibus operam dant. Quin de ipſis *Groenlandenſibus*, quos alias *Anderſonius* ſumma inter ſe tranquillitate vivere teſtatur, refert tamen ipſe, eorum aliquos, quum in extraneum hominem incidiſſent, eum humi dejectum pluribus in locis confodiſſe, ſcaturientemque ſanguinem admoto ore exſuxiſſe. Quid tibi videtur, *Rouſſeau*, de hoc præclaro commiſerationis ſenſu? (a) An vero potior extitiſſet commiſerationis ſenſus, & an magis valuiſſet in ſtatu naturali, qui juxta *Rouſſeau* ſyſtema ſylveſtris ac ſolitarius eſſe debuerat, ut minimum incertum eſt, præſertim quum tunc quiſque unicuique utpote ſolitarie viventi fuiſſet extraneus. Quare abſque ullo fundamento aſſerit *Rouſſeau*, in ſtatu naturali abs ſe excogitato vividiorem fuiſſe commiſerationis ſenſum, quam eſſe ſoleat in ſocietate; & tunc gerere potuiſſe vices *legum*, *morum*, atque *virtutis*: ut nihil dicam de calumnia, quam hic in Philoſophiam promit, quaſi ea naturalem commiſerationis ſenſum tolleret ac præfocaret: quod ſane falſiſſimum eſt.

Verum utut ſit de commiſerationis ſenſu in ſtatu naturali, & quomodocunque in eo viguerit; illud perſpicuum videtur & certum, hujuſmodi commiſerationis ſenſum perperam ſtatui juris naturalis principium: quandoquidem ex eo non tantum juſtæ, ſed æque, ſin etiam magis, injuſtæ actiones deduci valent. Quin regula, quam juxta *Rouſſeau* commiſeratio ipſa ſuppeditat, nempe *fac quod tibi bonum eſt, minore, quo potes, damno alterius*, per ſe continet injuſtitiam: huic enim propoſitioni æquivalet: *fac quod tibi bonum & utile eſt, etiam cum damno alterius; quando ſcilicet aliter facere non potes*: quod profecto injuſtum eſt: nam nunquam licet bonum ſibi facere cum damno alterius. Hæc itaque regula inſtructus ſylveſtris homo, fame preſſus, ſi in *infirmum ſenem*, vel *in puerum imbecillem* incidiſſet, victum, quem ipſi magno fortaſſe labore ſibi paraverant, tuta conſcientia ſurripuiſſet: & non quidem tantummodo ſi alium ſibi victum comparare deſperaſſet; ſed etiamſi ſi de hoc tantummodo dubitaſſet, vel etiam duntaxat ne præſentem, quæ angeretur, famem diutius toleraret. Siccine vero ſe habere poteſt principium juris naturæ? Siccine inter homines ſervatur æqualitas a *Rouſſeau* tantopere commendata? Hæccine eſt regula, quæ ſupplere vices poſſit *legum*, *morum*, atque *virtutum*? Sed illud multo pejus, quod eam præferre audeat, ſin perfectione, ſaltem utilitate, illi Chriſti Domini: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: hanc vero nimiæ *ſublimitatis* incuſat, quum tamen ea ſit unicuique ſanæ mentis obvia, utpote quæ ab auctore naturæ cordibus hominum inſculpta eſt; ſicut & altera: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: quæ quidem regula opportunior hoc loco videtur, quum non de bono faciendo ſeni & puero, ſed de malo illis non inferendo agatur. Quare non video, cur hujus hic mentionem non fecerit, atque cum ſua regula eam minime contulerit; niſi dicere velimus, quod admodum veroſimile eſt, eum alte-

(a) Rouſſeau ipſe diſerte ait: *Sylveſtres homines ſunt crudeles . . . . . pergunt ad bellum ſicut ad venationem, & ita ſe gerunt in homines, ſicut in urſos*. Emilii Tom. I. pag. 332.

terius tantummodo meminiſſe, quod ad producendam ſuam *de ſublimitate* ejus accuſationem opportuniorem judicavit.

Quod demum ait, *ex commiſeratione* virtutes omnes ſociales fluere, nemini probandum cenſeo, qui veram earum virtutum notionem habeat. Vera quippe ipſarum idea ſat indicat, eas a ſola ratione, independenter a quocunque commiſerationis ſenſu, dictari poſſe. Verum hac de re diſſerere hujus loci non eſt. Dicam tamen id unum: ſi *humanitas*, *benevolentia*, & *amicitia* naturalis commiſerationis, ut ipſe docet, effectus ſunt; qui fieri potuit, ut per plura annorum millia (quod tamen contendit *Rouſſeau*) ſtatus ſolitarius perduraret? Quomodo non cito ſylveſtres illi homines in ſocietatem aliquam coaluiſſent? Finge enim, quod plane fingit *Rouſſeau*, ſylveſtrem aliquem hominem obvium habuiſſe vel puerum imbecillem, vel ſenem infirmum, non quidem qui paratum haberent cibum, ſed qui ad eum, ſibi parandum laborarent, aſt ob virium debilitatem aut ægre aut nullatenus ſibi valerent comparare; an non juxta ejus hypoteſim homo ille ex vivido commiſerationis ſenſu ad auxilium illis præſtandum excitaretur? non ne hæc & alia benevolentiæ ſigna, eodem commiſerationis ſenſu extimulante, eis exhiberet? Facile ergo cum eis amicitiam iniret: nam non eſt ambigendum, quin illi viciſſim & benevolentiam & gratitudinem teſtarentur, ut poſſent. Hiſce porro amoris ac benevolentiæ ſignis ultro citroque exhibitis, aliqua ſtatim amicitia conſurgeret, quam confeſtim fore, illis ſine mora in diverſas partes abeuntibus, diſſolvendam, inveriſimile plane eſt: quin æquum eſt credere, puerum illum, ac ſenem, tum jam conceptæ benevolentiæ gratia, tum ulterioris auxilii ſpe, viro illi ſtrenuo ac robuſto adhæſuros; ipſumque, eodem commiſerationis ſenſu permovente ab eis minime diſceſſurum, ne eos in proximo relinqueret periculo aut fame pereundi, aut in ferarum eſcam evadendi. Facilius adhuc ſylveſtris homo cum obvia fœmina amicitiam iniret, difficiliuſque & ægrius ab ea recederet, aut eam abs ſe diſcedere pateretur: quo vel uno domeſtica ſtatim ſocietas inſtrueretur. En quam parum cohæreat ſecum iſte philoſophus, dum hominem natura ſolitarium eſſe conſtituit, & tamen contendit, ex naturali commiſerationis ſenſu omnes fluere virtutes ſociales. Alterutrum ergo eligat oportet, aut ſtatum naturalem non eſſe *ſolitarium*; aut commiſerationis ſenſum non eſſe naturalem, nec virtutum ſocialium fontem; adeoque neque juris naturalis principium. Fatendum tamen, commiſerationem eſſe a natura inditam hominibus in ſubſidium rationis, ut dixi; ſive ut ejus dictata redderet efficaciora, ſive ut rationis vices pro data occaſione ſuppleret; atque hominem rationi immorigerum modo aliquo demulceret, humanioremque efficeret: at pro principio juris naturæ a nemine admittendum cenſeo: pro principio, inquam, ſaltem morali; nam ſi quis velit, eſſe aliquod principium phyſicum in actiones influens phyſice bonas, ego nolim cum eo contendere; modo principio illi, quod Chriſtus Dominus nobis propoſuit, illud non audeat quomodolibet anteferre.

DE

DE PRINCIPIIS
JURIS NATURÆ, ET GENTIUM
LIBER VIII.

De fundamento, & fine juris naturalis.

CUM primum principium in qualibet ſcientia tanquam fundamentum ipſius ſcientiæ habeatur (unde propoſitio illud continens a quibuſdam dicitur *fundamentalis*); ideo poſtquam ſuperiore libro diſputavimus de primo principio juris naturæ, ſupervacaneum videri poſſet, ſermonem de illius fundamento inſtituere. Verum quia plura a Scriptoribus Juris etiam ſub hac fundamenti notione diſcuti ſolent; ne mens Tyronum perturbetur, & hæreat, haud inutile fuerit, hoc libro luculenter exponere, quid fundamenti nomine veniat in jure naturæ. Prius tamen nonnulla ſcribere præſtat in eos, qui perniciosiſſimo errore utilitatem pro integro juris naturalis fundamento conſtituunt. Cum autem in moralibus fundamentum maxime cum fine conveniat, ac ſæpe ſit idem; idcirco nobis opportunum videtur, de fine juris naturæ brevem, ſed quæ maximi momenti eſt, diſputationem hic adtexere.

CAPUT I.

Qui utilitatem propriam conſtituunt pro fundamento juris naturæ, jus ipſum a fundamentis evertunt. A quo quidem errore graviſſimo Proteſtantes plerique non ſatis recedunt.

PLures ex veteribus docuere, utilitatem propriam eſſe unicum fundamentum juris naturæ, & quidquid utile eſt, illud etiam eſſe juſtum, & æquum; vel ſola utilitatis cauſſa jus conſtitutum fuiſſe. Porro ſi hæc tantum de jure poſitivo, civilique dixiſſent, leviore eſſent reprehenſione digni. At maxime condemnandi, qui hoc indefinite, & abſolute pronunciant, neque aliud eſſe juſtum, & æquum præter utilitatem propriam agnoſcunt. Ad horum doctrinam reſpexiſſe videtur Horatius, dum tritum illud cecinit: *utilitas juſti prope mater, & æqui: jura inventa metu injuſti fateare, neceſſe eſt, tempora ſi faſtoſque velis evolvere mundi*. Et ne quis putet, eundem loqui duntaxat de jure poſitivo, atque civili, ſubdit: *nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum*. Jam vero Hobbeſium huic perniciosiſſimo errori adhæſiſſe ejus dogmata vel leviter perpendenti conſtat ex. gr. quod *civitates metu fuerint conſtitutæ; in ſtatu naturæ nihil eſſe juſtum, aut injuſtum: quidquid conſervandi ſui gratia fit, jure fieri*; aliaque ejuſdem generis plura.

Serm. lib. I. Sat. 3. v. 98.

Eos porro omnes, qui ita ſentiunt, jus naturale prorſus evertere, per ſe evidens eſt. Nam aſſerere, utilitatem propriam eſſe unicum juris naturalis fundamentum perinde eſt ac aſſerere, nullum extare jus, quo coerceamur a propria utilitate in omnibus, & ſingulis perquirenda; nos ceteris omnibus ſemper & poſſe, & debere anteferre; nullam de aliis habendam eſſe rationem, niſi dum cura aliorum cum noſtra eſt utilitate conjuncta; nullam denique actionem ſuapte natura, vel ex præcepto cujuſpiam Legiſlatoris naturalis bonam eſſe, vel malam. Quocirca qui hujuſmodi jus naturale ſolum admittunt, hi profecto non rem ipſam, ſed ſolum retinent nomen. Et ſane ſi utilitas propria ſit unicum juris fundamentum, cum diverſa pro cujuſque conditione utilitas ſit, nullum jam erit jus naturale; quippe quod idem eſſe apud omnes

opor-

Digitized by Google

oportet. Demum utile per ſe a juſto honeſtoque diſtingui, immo & ſæpe eidem opponi, norunt omnes, qui recte ſapiunt. Itaque utilitas propria fundamentum juris eſſe non poteſt; ſeu ea pro fundamento poſita, jus ipſum naturale funditus evertitur.

Dolendum vero, pleroſque ex proteſtantibus juriſtis, eoſque præſertim, qui de jure naturali ſeſe optime meritos putant, jactantque, non ſatis ab hac maximo errore receſſiſſe, ſi tamen in ipſum omnino prolapſi dicendi non ſunt. Et *Pufendorfius* quidem ſin unicum, præcipuum ſaltem Juris, quo de agimus, fundamentum in amore propriæ utilitatis, quæ rebus corporeis continetur, reponit; licet ſubinde moneat, non
Lib. II. Cap. III. §. 24. oportere, *quemlibet ſeipſum ſolum reliquis omnibus ubique præferre, aut omnia propria utilitate metiri*. Interim quiſque videt, eum valde ad præfatum errorem accedere: ſiquidem quod eſt *præcipuum* non multum abeſt ab *unico*. Nec ſatis bene præfatum ejus monitum cohærere videtur cum ipſius doctrina: nam ſi non quidem unicum, ſed tamen præcipuum juris fundamentum ſit amor propriæ utilitatis, nihiloſecius conficitur, *quemlibet ſeipſum ſolum reliquis omnibus præferre* poſſe, aut debere, quanquam ipſi habenda ſit aliorum quoque utilitatis ratio.

Utut vero *Pufendorfius* videri velit, non ſolam utilitatem propriam pro fundamento juris naturalis habere; tamen non aliud eum agnoviſſe & admiſiſſe ex iis ipſis perſuaſum mihi eſt momentis, quibus ipſemet pro *fundamento*, ſeu pro primo juris naturalis principio *Socialita-*
Loc. cit. §. 13. *tem* conſtituit. Quum enim ad id adſtruendum hoc uno utatur argumento, quod *ejuſmodi animali*, cujuſmodi eſt homo, *ut ſalvum ſit, boniſque fruatur, quæ in ipſius conditionem heic cadunt; neceſſarium eſt, ut ſit ſociabile, ideſt ut conjungi cum ſui ſimilibus velit, & adverſus illos ita ſe gerat, ut ne iſti anſam accipiant eum lædendi, ſed potius rationem habeant ejuſdem commoda ſervandi, ac promovendi*; planum eſt, ac manifeſtum, ex ipſius mente atque ſententia ſocietates ſolius neceſſitatis, ſeu utilitatis gratia & primo conſtitutas & poſtmodum colendas eſſe; adeoque primum omnium juris naturalis fundamentum fore utilitatem, & quidem propriam, quum propria cujuſque egeſtas condendarum ſocietatum integra ratio ſit. Promovendæ ergo utilitati jus totum naturæ addicit *Pufendorfius*. Nec ſublimius de ipſo ſentiunt plerique alii proteſtantes Juriſtæ, ac præ ceteris *Thomaſius*, qui, ut conſtat ex primo ejus principio, juri iſti id tantum tribuit, ut vitam noſtram *quammaxime diuturnam & feliciſſimam* efficiat: quod proculdubio eſt, pretium in eo nullum, præterquam utilitatis agnoſcere. Nam quidquid *ad vitæ commoditatem, jucunditatemque, ad facultates rerum, atque copias; ad opes, ad potentiam* (quibus vita redditur *ſuaviſſima*), id totum in
rationem utilitatis cadit, ut ait *Tullius*. Lib. I. de offic. cap. III. n. 9.
Neque ab hac juris naturalis idea abhorret vel ipſe *Wolfius* ſua illa primaria, univerſalique lege, *facienda eſſe, quæ nos ſtatumque noſtrum perficiunt*: quibus verbis utilitatem ſolam ſignificari, alibi demonſtravimus. En vero quam præclare, ſublimiterque de præſtantiſſima hac diſciplina ſenſere hi, ſi diis placet, eximii juris naturæ *Inſtauratores*. Quid enim quæſo diſcriminis eſt inter hos, illoſque, qui nonniſi utilitatem agnovere velut humanarum actionum normam, niſi ferme hoc unum, quod illi id quod ſentiebant aperte, candideque proteſſi ſunt; iſti honeſtiorum phraſium vocumque involucris rectius inſinuant. Ceterum nec illi adeo inſipientes putandi ſunt, ut vel qualemcunque utilitatem, nempe etiam illam, quæ majore damno excipienda foret, perſequendam putarent; vel non eam potiſſimam agnoſcerent, quæ vitam noſtram *maxime diuturnam & ſuaviſſimam*, ut loquitur *Thomaſius*, ſeu *nos ſtatumque noſtrum perfectiorem reddunt*, ut inquit *Wolfius*. Hoc porro aſſerere non eſt ab utilitatis principio recedere; ſed utilitatem maximam determinare, quod illi quidem unicuique prudenti intelligendum relinquebant.

At

Digitized by Google

At inquiet fortaſſe quiſpiam: Nonne jus naturæ utiliſſimum eſt? Cur ergo ſtatui non poteſt utilitas ejus eſſe fundamentum? Quia, reſpondeo, ut antea innui, ideæ *utilis*, *honeſtique* ſunt omnino diverſæ: nec utile exprimit quidpiam ad gradum virtutis pertinens, & ab honeſtate non raro ſejungitur, quin ſæpe eidem adverſatur. Eapropter ſi ejuſmodi fundamento jus naturæ ſuperſtruatur, corruet illud omnino, aut evadet in artem, quæ tum bonis tum improbis erit communis; quæque aliquando hominem utcunque felicem in hac vita reddere poterit, bonum autem nunquam. Sed quidnam ergo juri naturæ fundamenti loco tribuendum eſt? Noſtra hac de re ſententia tum ex iis, quæ ſuperius diximus, patet; tum magis adhuc ex ſequente capite manifeſta fiet. Sed illud adhuc hic animadvertere præſtat, catholicos etiam doctores aliquos in errorem quem huc uſque improbavimus, imprudentes impingere; nempe eos omnes qui virtuti non aliud pretium adſcribunt, quam quod ſit medium aſſequendæ felicitatis hujus vitæ: nam ratio medii nonniſi utilitatem exprimit, ut alibi diximus.

CAPUT II.

Fundamentum juris naturæ merito ponitur in cognitione ordinis æterni, & incommutabilis, cui actiones noſtræ conformari poſſint, ac debeant. Joannes Baptiſta Vico Verum, *pro juris fundamento conſtituens vel ſentit nobiſcum, vel nullum peculiare fundamentum aſſignat.*

IIs jam præſtitutis, quæ cap. VI. ſuperioris libri dicta ſunt de primo juris naturalis principio in cuſtodia ordinis poſito, hic nobis vix ulla opus eſt probatione, ut evincamus, iſtiuſce juris fundamentum eſſe *cognitionem ordinis æterni, & incommutabilis*; ordinis, inquam, non jam illius, qui ad ſolam pertinet contemplationem, ſed cui *conformari poſſint, ac debeant actiones hominum liberæ*. Ratio in promptu eſt. Nam ex una parte in actionibus liberis eo ordine dirigendis, ſeu in eiſdem actionibus huic ordini conformandis (quæ actiones ita ordinatæ pro diverſitate materiæ vel honeſtæ, vel juſtæ dicuntur, ut adnotavimus ſupra) totum impenditur jus naturæ; ex alia parte, tali ordine ignorato, id obtineri nullatenus poteſt. Igitur cognitio hæc cenſenda eſt fundamentum, cui totum juris naturæ ædificium ſuperextrui debeat; ſeu fons, unde haurienda ſint officia quælibet naturalia. Sed cuiquam fortaſſe videbitur potius dicendum, quod ipſemet ordo, non ordinis cognitio ſit juris naturalis fundamentum. Per me quidem, ſi ita quis loqui voluerit, licet: dummodo fateatur, neceſſariam eſſe hujuſmodi cognitionem ſaltem ut conditionem, ſine qua in hac diſciplina ædificari non poteſt. Verum ſi adhuc accurratius quis loqui voluerit, dicere, ut ego arbitror, poterit, quod *cognitio ordinis* ſit fundamentum juris naturæ, prout diſciplina quædam, & ſcientia eſt: ipſe autem ordo ſit fundamentum juris ejuſdem, prout jus iſtud officiorum omnium naturalium complexio eſt, proindeque facultatis, ac ſcientiæ moralis objectum.

Sed quomodocunque id demum ſe habeat, certum exploratumque eſt, huic ordini convenire dotem fundamenti propriam, aut certe præcipuam, videlicet firmitatem, ſeu ſtabilitatem quæ totam diſciplinæ hujus ampliſſimæ molem ſuſtinere valeat: quam quidem ordinis dotem tunc expreſſi, cum illum *æternum*, & *incommutabilem* dixi. Neque vero hic opus eſt, fuſius de firmitate ordinis diſputare, tum quia per ſe ipſam in omnium incurrit oculos (quis enim non videat, ex. gr. ordinem dependentiæ Creaturarum a Creatore, & ſubjectionis hominum ad Deum, æqualitatis vero inter eos, qui eiuſdem naturæ ſunt, eſſe penitus neceſſarium?) tum etiam quia hac de re & aliqua diximus ſupra, & inferius plura dicemus, cum de immutabilitate juris naturalis ſermo erit.

Sed nec proprietatem aliam, quæ ad conſtituendum moralis diſciplinæ fundamentum

Digitized by Google

damentum plane neceſſaria videtur, ut nempe ſit fons & cauſſa obligationis moralis, ipſimet Ordini deeſſe conſtat ex ſæpe citato loco, ubi hominem ad ipſius ordinis cuſtodiam per ſe obligari demonſtravimus tum ex eo, quod Ordo in ſe contineat rationem boni, ad quod naturali conſtitutione fertur noſtra voluntas; tum ex eo, quod exiſtentiæ ipſius auctor ſit Deus; tum demum quia ejuſdem cuſtodia eſt unicum, quod nobis ſuppetat, præſidium, quo felicitatem, in quam ferimur naturali impulſu, poſſimus nobis utcunque comparare.

Novum verbis ſaltem tenus, Jur. Ed. Neap. Anno MDCCXX. Nat. fundamentum proponit *Jo: Baptiſta Vicus* in libro *de juris naturalis principio uno & fine uno*. Placet ejus ſententiam verbis referre. *Nicolai Concinæ* O. P. ac Metaphyſices Profeſſoris Patavii, qui ita in libello cui titulum fecit: *Origines & fundamenta, & capita prima juris naturalis & Gentium*, eam explicat: *Juris naturalis fundamentum quærendum eſt: quod ego cum ingenioſiſſimo atque eruditiſſimo Viro* Joanne Baptiſta Vico *poſitum eſſe contendo in* cognitione Veri, *non qualiſcunque quidem, ſed ejus tantum, quod hominum officiis perſolvitur. In cujus rei qualemcunque facit confirmationem, quod, quemadmodum vir laudatus obſervat, locutio volgaris latina erat, ſed origine ſatis ſapienti, ut* vere vivere *pro rectæ naturæ convenienter vivere diceretur; ſicut extat* In Heautontimorumeno. Act. I. Scen. I. *apud Terentium, qui, pro Comici ſtylo, communi vulgi ſenſu loquebatur. Recta autem natura, hominis propria, eſt Ratio recta, cujus proprium eſt* Verum noſſe. *Homo igitur rectæ ſuæ naturæ convenienter vivit, quando ex* vero, *aut vere vivit: id quum facit*, honeſte *quoque*, bene, *ac* juſte *vivit. Quod namque eſt* verum, *dum mente aut ratione cognoſcitur, idipſum eſt* honeſtum, bonum, *ac* juſtum, *dum animo ſeu voluntate eligitur, atque perficitur.* Verum *enim*, ſeu veritas *nihil eſt, quam mentis, vel Rationis cognitio cum ordine rerum conſentiens: in cujus proinde ordinis amore, delectu, uſuque conſiſtit omnis animi noſtri* honeſtas, bonitas, *atque* juſtitia. *Ergo* Verum, *quod actionem officiumque reſpicit, primum eſt fundamentum juris naturalis*. Verum dum hæc attente conſidero, nihil in iis quoad ſubſtantiam video, quod non ſit illud ipſum fundamentum a nobis paullo ante propoſitum & explicatum. *Etenim Verum, quod actionem officiumque reſpicit*, quid demum eſt, niſi *naturalis ordo* rerum, *cui actiones noſtræ conformari poſſunt, ac debent?* Favent profecto verba, quibus *verum*, ſeu *veritas* hic definitur *eſſe mentis vel rationis cognitio cum ordine rerum conſentiens*. Non poteſt ſane hujuſmodi *Verum* ac *Veritas* aliter *actionem officiumque reſpicere*, niſi quatenus *cognitio*, quæ cum *ordine rerum conſentit*, *actionem* ipſam, *officiumque* regit ac dirigit juxta eundem ordinem, præſcribendo nimirum, vel indicando, quænam actio eidem ordini conformis ſit, quodve *officium* ſit ipſi conſentaneum: quod perinde eſt ac ſtatuere, ordinem eſſe regulam omnium officiorum moralium: adeoque fundamentum totius juris naturæ eſſe ipſummet ordinem, ſeu cognitionem ejuſdem. Verumtamen, ut quod hac de re ſentio, libere dicam, quid neceſſe erat, ſi res ita ſe habeat, cum *Vico* rem apertiſſimam, clariſſimamque, ac pene vulgarem vel verbis obſcurioribus involvere, vel ita proponere, ac ſi novum quid in lucem eſſet productum? Quumque ſpecialis ſuppetat & aptiſſima *Ordinis* appellatio, cur illum ſub generali *Veri* nomine propoſuit, & adjunctis tantummodo definivit? *Verum* enim eſſe alioqui modo aliquo fundamentum cujuslibet ſcientiæ, adeoque & ipſius juris naturalis, quis ignorat? Omnis utique ſcientia verſatur circa *Verum*; omnis exordium ducit ab aliqua cognitione vera omniſque veris conſtat propoſitionibus, quæ nonniſi ex *vero*, ſeu juxta conſuetum loquendi modum, ex veris principiis deduci poſſunt: ac diſciplinam quoque moralem non qualicunque *vero*, ſed eo, quod *hominum officiis perſolvitur*, ſeu *vero morali* niti, æque manifeſtum eſt, ac Metaphyſicam *verum metaphyſicum*, & Matheſum verum

rum mathematicum, & quamcunque demum ſcientiam *verum* ſui generis hac ratione pro fundamento habere.

Ceterum non placet omnimode quæ hic proponitur *veri* ſeu *veritatis* idea: nam ſi hic verum generatim accipiatur, definitio nimis arcta videtur: quemadmodum enim non ſolus ordo rerum, ſed res ipſæ quoque in ſe objectum ſunt mentis, & cognitionis; ita conformatio mentis atque rationis non in ſolo ordine locum habet, ſed etiam in rebus ipſis, ſive non tantum reſpicit ordinem in rebus poſitum; ſed & res ipſas: & idcirco non videtur, univerſam, omnemque veritatem conſiſtere poſſe in conſenſu mentis ſeu rationis cum ordine. Si autem de vero tantummodo morali ſermo ſit, tunc definitio nimis ampla videtur: extat enim etiam ordo, qui *actionem officiumque* reſpicit nullum, eo quod actiones ei libere conformari non poſſunt; cujuſmodi ex. gr. eſt ordo, qui in maximis hujus Univerſi partibus, Cœlo, Terra, Planetis ec. relucet: qui quandoquidem ſolius contemplationis ſubjectum eſt, de eo propterea dici non poteſt, in ejus *ordinis amore, delectu, uſque conſiſtere omnem animi noſtri honeſtatem, bonitatem, atque juſtitiam*: *Verum* igitur *morale* coarctandum eſt ad id generis ordinem, cui actiones noſtræ liberæ conformari poſſint, ac debeant: prout nos quidem in hujus paragraphi epigraphe coarctamus.

Sed neque illud plene ſatisfacit, quod *verum*, ac *veritatem* abſolute in *conſenſione mentis*, ſeu rationis reponat. Quum enim duplex diſtinguatur *verum*, aliud quod rebus ipſis inſidere concipitur, & aliud quod menti; nam & dicitur *verus homo*, & *vera* hominis *idea* (illud verum *objectivum*, hoc *formale* diſtinctionis gratia *Logici* vocant), poſterius tantummodo in definitione illa exhibetur, quæ notionem veri per mentis ſeu rationis conſenſionem, ſeu per *cognitionem cum ordine rerum conſentientem* tradit: nam quod alterum *verum* attinet, illud potius reponendum eſt in conſenſione ipſarum rerum cum mente divina, ſeu cum archetypa Dei *idea*, quam in conſenſione, vel conformatione mentis, ſeu rationis cum ipſis rebus. Et hæc dicta ſint de *Vici* doctrina, prout a P. Concina proponitur.

Non multo vero poſt quam hæc ſcripſiſſem, Roma perlata mihi eſt diſſertatio ab *Emanuele Dunio* Neapolitano *Juriſprudentiæ* in Romana Academia publico Profeſſore, italico idiomate exarata (*a*). Quumque ex ejus epiſtola nuncupatoria intellexiſſem, hoc in libello, duce prælaudato Vico (quem non tantum *æternum nationis ſuæ decus*, ſed etiam ſublimium *ingeniorum*, *quotquot fuerunt*, quin & *Philoſophorum omnium*, *Magiſtrum* appellat) proponendum ſibi ſumere, *fracto, disjectoque opinionum vulgo obtinentium aggere, integrum, accuratumque juriſprudentiæ univerſalis eo magis ruinoſæ, quo pluribus ſuffulta eſt adminiculis*, ſyſtema, *illudque omnibus, quæ hucuſque tradita ſunt, ſyſtematibus longe diſſimile*; magno incenſus deſiderio ſolidam hanc, novamque addiſcendi doctrinam, avide, attenteque perlegi quidquid ille imprimis ex mente *Vici* circa juris naturæ fundamentum tradit, cetera commodius poſtmodum viſurus. Verum ut ingenue quod ſentio, fatear, nihil in ea comperi, cujus cauſſa ab iis, quæ hactenus ſcripſiſſem, mihi recedendum exiſtimarem: miratus ſum potius eum inter ſyſtemata, quæ *ſubſiſtere non poſſint*, illud etiam enumeraſſe, quod *ordine rerum* nititur; quum ipſe non aliud poſſit, meo quidem judicio *veri* nomine intelligere; niſi velit, juris naturalis principium ac fundamentum eſſe aut *verum* abſtracte ſumtum; aut vagam aliquam, indeterminatamque veritatem. Ceterum quæ adnotavi in *Vicum*, ea quoque quadrant in *Dunium*, qui ipſius doctrinam ex-

(*a*) Integra hujus diſſertationis inſcriptio hæc eſt: *Saggio ſulla Giuriſprudenza univerſale, in cui ſi propone altresì la Metodo, colla quale ſarà pienamente trattata da* Emanuele Duni *Profeſſore di Giuriſprudenza nella pubblica Univerſità de' Studj di Roma*. In Roma MDCCLX.

explicandam propugnandamque ſuſcepit.
Hic vero diu anceps hæſi mecum ipſe
deliberans, num ulterius aliquod eorum,
quæ in rem, qua de agimus, proponit
& diſſerit ille, examen inſtituerem; an
potius cetera omnia intacta præterirem.
Demum quum ipſe profiteatur ſolemni-
ter, ſe libenter aliorum judicium de
aſſumto ſibi opere auditurum, rem ei
gratam me facturum putavi, ſi ſincere,
ſi candide, ſi liberaliter, pro ingenii
mei tenuitate nonnulla proponerem,
quæ, ut minimum, majoris alicujus
elucidationis indigere videantur.

Præfatur itaque ille, omnia nutare
pag. 1. adhuc in diſciplina morali; *non quod
iſtæc doctrina ſuapte natura incerta ſit ac
dubia*; ſed quia hactenus *erratum eſt in
conſtituendo fundamento, quo niti debeat,
ſuſtentarique hoc ædificium: hinc non mi-
rum*, ſubdit, *ſi ſyſtemata omnia ad hæc uſque
tempora procuſa difficultatibus & contra-
dictionibus implexa comperiantur*. Quibus
certe verbis, tum quid de tot auctorum,
qui in illuſtrando jure naturæ inſuda-
runt, ſtudio ac labore ſentiat, ſatis in-
dicat; tum certam ſpem facit, non pro-
babile tantum, aut veriſimile, ſed cer-
tum, dilucidum, evidenſque juris hujus
ſyſtema ſe daturum; quo & *omnis pro-
babilitas, ac veriſimilitudo ſcientificæ cer-
titudini locum dare cogatur, & auctorum
hac de re diſſidia penitus ſopiantur* quo
nihil veritatem amantibus carius, ni-
hilque contingere poteſt optatius. Uti-
nam vero hoc illi tam feliciter cedat,
quam liberaliter pollicetur.

Principio illud ſibi *conſtituendum, &
a nemine inficiandum*, putat, *unicum eſ-
pag. 5. ſe debere omnium omnino, quæ homo ſci-
re poteſt, univerſale principium; quia
unica eſt*, inquit, *facultas intelligendi,
& unicus uſus* (ſeu modus utendi) *ta-
pag. 6. lis facultatis in quacunque cognitione, cu-
jus capax ſit homo*: hoc vero proculdu-
bio *aliud non eſſe, quam VERUM*. At
illud hic diſplicet, quod Vir Cl. non
præmonuerit, quid hic intelligat *uni-
verſalis principii* nomine: nam quicun-
que hac caret notione, de hujus ratio-
cinii rectitudine judicare non poteſt. Si
enim *univerſalis principii* vocabulo quid-
piam intelligat, unde veritates omnino
omnes, quas cognoſcere homo valet,
deducendæ ſint, ut ipſa *principii* vox,
videtur innuere & ita a Philoſophis ſumi
ſolet, nihil proficit: nam ex vero abſo-
luto, abſtractoque nihil deducitur; ve-
rum autem *unicum* in concreto, ſeu
propoſitio aliqua vera, unde omne ſci-
bile deduci poſſit, ac debeat, nulla da-
tur: ac ſi daretur, ea potius proponen-
da foret tanquam *univerſale* ſcientiarum
omnium *principium*, quam *verum* gene-
ratim acceptum. Si autem per *univer-
ſale principium* ſignificare velit, unicum
eſſe ſcientiarum *objectum* (quod ſolum-
modo colligi videtur ex eo, quod uni-
ca ſit *intelligendi facultas, & unicus
ejus utendi modus*) illudque eſſe *verum*;
hoc imprimis eſt vulgatiſſimum, nulliuſ-
que indiget probationis: quis enim igno-
rat aut ignorare poteſt, quemadmodum
unicum eſt objectum viſus *color*, que-
madmodum auditus *ſonus* ec. ita facul-
tatis intelligentis, omniumque ejus a-
ctuum objectum eſſe *verum*? Sed ut
præteream, non ſatis aptenomine *prin-* pag. 6.
cipii deſignari *objectum*; cuinam uſui id
eſſe poteſt, quum de firmo ſcientiarum
& præſertim diſciplinæ Moralis funda-
mento quæſtio verſatur? Sed *verum*,
ait ille, *eſt unicus univerſalis character
cujuſcunque cognitionis ſcientificæ; quia
tunc dicitur verum, quum res perfecte
cognoſcitur: & perfecte cognoſcere illud
proprie eſt quod dicitur Verum*. Haud ita
communiter ſentiunt Logici, apud quos
univerſalis character ſcientificæ cognitionis
non eſt *verum*, ſed *evidentia*, qua certo
cognoſcitur *Verum*: nam & cognitio tan-
tum probabilis ſæpe vera eſt: & perfecte
cognoſcere non eſt proprie *verum*, ſed cer-
ta & evidens cognitio veri. Hinc quum
dicere pergit: *Adeo ut, quando mens ita
perſuaſa eſt de percepta cognitione, ut nul-
lus relinquatur dubitationi locus, tunc di-
citur cognitio vera*, rectius dixiſſet: *tunc di-
citur cognitio CERTA*. Et ſane *Dunius* cer-
tum ſeu indubium cum *vero* confundere
videtur: quod non eſt ſatis periti Philoſophi.

At ſaltem claram *Veri* notionem, quæ

præmittenda videbatur, nobis aliquando tradidiſſet *Dunius* : ſed eam fortaſſe ut nimis notam , præterire voluit ; idque unum ſibi explicandum proponit : *Unde oriatur cognitio Veri?* Reſpondet ex men- pag. 6. ad calcem. te Vici : *Conformatio noſtræ mentis cum ordine rerum, id proprie eſt , quod producit in mente Verum* . Sed hoc ipſum verum in mente productum , aio ego , quid demum eſt? Hoc non explicat ille : ſed paullo poſt indicat neque ab illa quidem conformatione mentis proxime verum gigni, ſed a cognitione, quæ ab ea conformatione oriatur . Ita enim ait : *iſta conformatio cum ordine rerum proprie dicitur RATIO, & cognitio, quæ* pag. 7. *ex ea conformatione oritur, illud eſt, quod in mente producit Verum*: atque ita *Verum* nonniſi mediate ex ea conformatione oritur. Fateor hæc me non intelligere, præſertim quum etiam innuere videatur, *Verum* eſſe rem ipſam : nam hæc habet proxime ante : *Mens cognoſcendo realitatem rei, cognoſcit per conſequens verum* . At, *res* , vel *realitas* rei non eſt quidpiam ab ea mentis *conformatione*, ſive a *cognitione* productum. Non ſatis ergo videtur ſeſe explicare *Dunius*; neque enim aliud ex ejusdictis colligere valemus, niſi hujuſmodi principium eſſe id , quod in mente producit *conformatio* ejuſdem mentis *cum ordine rerum* , ſive ex eadem *conformatione* orta cognitio. Hactenus igitur non multum profecimus in indagatione fundamenti juris naturalis. Nec magis fortaſſe proficiemus, ſi *Veri* nomine intelligamus vel ipſam conformationem,vel cognitionem ex ea ortam , vel in ea potius ſitam eſſe *Veri* notionem ; nam illud tantum ex hoc colligitur, dictum univerſale principium eſſe cognitionem aliquam *veram* . Itaque fortaſſe ſub his involucris nil aliud intelligit *Dunius*, niſi principium univerſale, ſeu fundamentum *eſſe cognitionem ordinis rerum;* quod equidem uti falſum eſt quoad alias pleraſque ſcientias , ita veriſſimum de ſcientia Morali ac juris naturæ ; ut ſupra expoſui , & probavi.

At ſi hoc intellexit, & ſignificare illc voluit ; illud ego non capio, cur determinato *vero* in *ordine* ſito ſubrogare voluerit genericum nomen *Veri* . Et, quod amplius eſt, cur inter nutantia ſyſtemata juris illud etiam , quod ordine pag. 4. Ep. Nunc rerum nititur, connumerarit , & a ce- pag penult. teris omnibus longe diverſum appellarit ſuum : ſed parumper progrediamur.

Quid ſit *Verum morale*, explicare volens, id a vero *mathematico* & *metaphyſico* ſecerni aſſerit , quod illud *in ſola cognitione ſiſtat* (quod tamen non eſt undequaque verum , nam plures mathematicæ veritates utcunque rediguntur ad praxim) ; *Morale autem actiones humanas dirigit* . Hoc omnibus notum eſt. pag. 5. Sed hinc , animadverto ego , ſequitur, *verum morale* eſſe ipſas regulas & præſcripta, quibus mores conformandi ſunt; atque adeo quum jus naturale pro diſciplina aut ſcientia ſumtum eſſe non poſſit, niſi certa ejuſmodi regularum præſcriptorumque cognitio , perinde videtur dicere, juris naturalis fundamentum eſſe verum morale, atque aſſerere , cognitionem eorum, quæ humanas dirigunt actiones, fundamentum eſſe cognitionis regularum actionum : quod quis intelligat? Fortaſſe tamen voluerit ille, *verum morale* cognitum, ſeu cognitionem regularum moralium eſſe fundamentum executionis earundem, quia *voluntas*, ut pag. 6. ait paullo poſt, *non eligit quidquam incognitum* ; nam *voluntas natura ſua eſt pediſſequa intellectus* , quod quidem eſt vulgo notiſſimum : verum in eo vertitur difficultatis cardo, ut ſtatuatur principium ſeu fundamentum illud, ex quo ipſum *verum morale* dignoſci poſſit : ad quod nihil omnino confert , ſi affirmetur, *verum electum eſſe verum morale*; & quum ejuſmodi *electio ab anteriore pendeat cognitione, neceſſe eſſe, ut prin-* Ibidem. *cipium fundamentale ſcientiæ moralis* ſit ipſum *verum*, quod eſt principium univerſale omnis cognitionis ſcientificæ . Explicandum porro eſt ipſum VERUM, demonſtrandumque, illud eſſe diſtinctum, ut eſſe omnino debet , ab ipſis regulis morum ; quum earum cognitione moralis ipſa ſcientia conſtetur . Hinc iſtud v-

verum aliud eſſe non poteſt, quam *Ordo*, cui actiones noſtræ debeant conformari. Nec aliud puto in mente habuiſſe *Vicum* quem magiſtrum ſequitur Dunius: ſaltem illud ei nunquam in mentem veniſſe arbitror, ut iſtud *verum* velut fundamentum a ceteris omnibus diverſum proponeret; ac minus etiam ut fundamentum noſtrum *in ordine rerum* poſitum uti non ſatis firmum rejiceret. Sed illud etiam in utroque mihi minus probatur, quod modum loquendi hucuſque tritum velle videantur invertere, quum dicunt, illud *ipſum verum, quod agnoſcit mens, eligere voluntatem*; nam melius communi, ac recepta phraſi diceretur, intellectum cognoſcere verum; ac bonum ſub ratione veri; & voluntatem bonum eligere, quod intellectus tanquam verum bonum proponit.

Pergit vero *Dunius* ſigillatim explicare, qua ratione tum *honeſtas*, tum *juſtitia* oriantur ex *Vero*: quod nonniſi per multas ambages tandem utcunque concludit: quæ res multo brevius, meo quidem judicio, confici poteſt ex rerum ordine: ad quem tamen ille non poteſt non poſtremo confugere: ut quum æquales eſſe debere *utilium diſtributiones in-*
pag. 17. *ter omnes* ultimo ex eo probat, quod *utile cognitum tanquam æquale, quia conformatur rerum ordini, producit illud verum, quod actionem reddit juſtam*: quod clarius obvia locutione diceretur, actionem, qua utilitates æqualiter diſtribuuntur, quia ordinem ſervat æqualitatis, quæ eſt inter homines tum quoad naturam, tum quoad indigentias, eſſe juſtam. Quomodo enim aliter per *verum* efformari vel reddi poteſt actio *juſta*, niſi quatenus dignoſcitur conformis eſſe ordini, adeoque a ratione dictatur? Eapro-
pag. 18. pter paullo ante ait: *Æquum & juſtum in utili ex eodem principio neceſſario oriri debet, in quo fundamentum habet humanarum actionum honeſtas, & juſtitia, hoc eſt ex recto uſu, rectaque diſtributione. Qui autem rectum uſum, rectamque diſtributionem dicit, aliud per hoc intelligere non poteſt, niſi uſum, aut diſtributionem directam a ratione æterna*. Subſumo vero ego: atqui hujuſcemodi uſus & diſtributio dirigitur a *ratione æterna*, quatenus redditur conformis æterno rerum ordini: ergo in conformitate cum æterno rerum ordine (qui in uſu commenſuratur *neceſſitati*, & in diſtributione *æqualitati*) ſita eſt rectitudo ejuſdem uſus diſtributionis: ex qua oritur, ut ſit actus vel *honeſtatis* vel *juſtitiæ*. Uno verbo: uſus *ordinatus*, ſeu conformis ordini, qua talis, rectus eſt: & quia rectus eſt, præſcribitur a ratione, & eſt actus virtutis. Neque *verum* hic quidquam ſupra illam conformitatem addit; ſed tantum exprimit, conformitatem ipſam revera actui ineſſe. Conformitas porro iſtæc cognita ſit oportet, non quod hæc cognitio ſit cauſſa rectitudinis, ſed quia actus exerceri nequit ut rectus, niſi rectitudo ipſa cognoſcatur. Hinc conformatio mentis cum rerum ordine, vel cognitio cum ordine conſentiens, ſeu cognitio vera, vel ut loquitur *Dunius*, *verum producens*, ipſumque demum *verum* cognitum conditio eſt exercitii actus, non forma *honeſtatis* ejuſdem. Neſcio an ſatis mentem hic aperuerim meam; eam certe explicare conatus ſum: nihil enim magis Philoſopho, poſt falſitatem doctrinæ, cavendum arbitror quam locutionis obſcuritatem. Concludo itaque: *Conformatio*, ſeu *conformitas* mentis cum rebus eſt *verum*, ſeu *veritas* in mente; ſicuti conformatio, ſeu conformitas rerum cum idea archetypa Dei eſt *Verum*, ſeu *veritas* in rebus. Conformatio ſeu *conformitas* mentis cum rerum ordine in rebus agibilibus eſt *Verum morale*, ſeu *moralis veritas* humanarum actionum directrix. *Conformatio*, ſeu *conformitas* voluntatis cum rerum ordine eſt *bonum morale* ſeu *moralis bonitas*, vel *honeſtas* in iis quæ ſunt ad ſe; & *juſtitia* in iis, quæ ſunt ad alterum. Facile mihi perſuadeo, neque *Dunium*, neque alium quempiam poſſe in his propoſitionibus mecum pugnare & diſſentire. Quæcunque ergo *Dunius* ad tuendum ſuum VERUM, ceu principium & fundamentum Juriſprudentiæ univerſalis in medium profert, fundamentum a nobis in *Ordine* repoſitum nullo modo concutiunt, ſed potius confirmant.

Quum

Digitized by Google

Quum autem eorum, quæ hic ſcribo, ſcopus tantummodo ſit, prædictum noſtrum fundamentum tueri; lubens brevitatis etiam cauſſa, prætereo quæ objici poſſent vel contra ejus definitionem *juſtitiæ*, quam eſſe ait *rectam diſtributionem utilium*, vel contra ipſius *diviſionem Societatis*, ut altera ſit *Societas Rationis*, altera *Societas utilis*; quarum illam ſpectare ait *regnum intelligentiæ*, hanc *corporis conſervationem*: & ſocietatem generatim nihil aliud eſſe, quam *communicationem utilis*. Quæ omnia ex *Vico* depromſit; ſed vereor an ad mentem quoque *Vici* ſemper explicarit, in ſuumque ſyſtema tranſtulerit. Prætereo denique quæ habet pag. 21. quippe quæ ad nos non pertinent; aſſignamus enim, ut ille exigit; *regulam conſtantem ac immutabilem diſciplinæ moralis*, nempe *Ordinem*: qui certe quidpiam amplius exprimit, quam ſimplex *Verum*; quo quidem, ait ille, *nullum eſſe poſſe in morali diſciplina principium certius atque ſecurius*: ſed ajo ego, nullum quoque eſſe, quod minus morali diſciplinæ lucis adferat, & claritatis. Donec ergo firmius aliud, clariuſque indicetur, nos quod poſuimus & hucuſque propugnavimus, fundamentum retinebimus.

pag. 18.

CAPUT III.

Puſendorfius de jure naturæ peſſime meritus eſt, dum ejus finem ambitu præſentis vitæ concludi, *docet*.

PUfendorfius doctrinam hanc, ut mihi videtur, erroneam data opera tradit in præfatione minoris ſui Operis, ubi diſcrimen juris naturalis a morali theologia ſibi explicandum aſſumit: *diſcrimen*, inquit, *longe maximum eſt, quod finis diſciplinæ juris naturalis tantum ambitu hujus vitæ includatur, adeoque ea hominem format, prout hanc vitam cum aliis ſociabilem tranſigere debeat. Aſt Theologia moralis hominem chriſtianum informat, cui propoſitum eſſe debet, non hanc ſolum vitam honeſte tranſigere, ſed quia fructum pietatis poſt hanc vitam maxime expectat.* Deinde rationem ſubjicit inquiens: *quamquam enim animus hominis ardenti cum affectu immortalitati velut immineat, ſuique deſtructionem vehementer averſetur; atque inde apud pleroſque Gentilium inoleverit perſuaſio de animæ a corpore ſeparatæ duratione, & quod tunc bonis bene, malis male ſit futurum: ejuſmodi tamen circa hæc perſuaſio, in qua animus hominis plane, & firmiter adquieſcere poſſit, ex ſolo Dei verbo hauritur.* Barbeyracus haud equidem probat, Puſendorfium *excluſiſſe a jure naturali omnem futuræ vitæ conſiderationem*; veruntamen hanc *levem eſſe omiſſionem* exiſtimat. Ego vero errorem graviſſimum puto, præſertim cum ille non *omiſerit* ſolum, ſed etiam *excluſerit* conſiderationem vitæ futuræ, ut ex verbis allatis luculentiſſime patet. In hujus tamen erroris cenſura videtur mihi exceſſiſſe Leibnitius, ſi velit, ut quidem videtur, quod remota conſideratione vitæ futuræ, *multa vitæ hujus officia penitus tollantur. Cur enim*, inquit, *aliquis pro caritatibus pro patria, pro rep., pro recto, & juſto diſcrimen fortunarum, dignitatum, vitæque ipſius ſubeat, ſi everſis aliorum rebus, ipſe conſulere ſibi, & in honore, atque opulentia vitam ducere poſſit? Nam vani nominis immortalitati, famæque poſtumæ, ideſt rumoribus, unde nihil ad nos perveniat, vera, ac ſolida bona poſthabere, quid aliud, quam ſplendida ſtultitia fuerit?* Negari non poteſt, quod præmio, ac pœna futuræ vitæ ſublatis, adhuc juſta aliqua ratio ſupereſſet, cur homines prædicta officia, tametſi perardua, implere deberent, nempe vel ipſa rei honeſtas, vel Dei naturæ auctoris voluntas, & juſſio. Hæc tamen minime labeſactant aſſertionis a nobis poſitæ veritatem, quam ſic evinco.

§. VI. ed. 1. 31.

In not. ad ep. cenſ. alt. §. 6.

In cit. ep. cenſ.

Is male, immo & peſſime meritus de jure naturæ, ac de republica cenſendus eſt, qui validiſſimum incitamentum ad cuſtodiam ipſius juris, unde ſalus reipublicæ, & cujuslibet ſocietatis tranquillitas pendet, ſupprimit ac de medio tollit. Quis autem ignorat, futuræ vitæ vel præmia, vel pœnas validiſſimum eſſe ad ejuſmodi officia incitamentum?

Nam

Nam ex una parte non multi ſunt indole adeo præclara, ut ſolo honeſtatis, voluntatiſve divinæ intuitu ducantur; ex alia parte quidquid præſtolari in hac vita poſſumus pro cuſtodia juris naturæ, vel quidquid pro violatione veteri, cum futuro collatum & breve, & exiguum eſt: quin & incertum: nam ſæpe improbi juris naturæ violatores iis qui illud, diligenter cuſtodiunt, & ne latum quidem unguem ab eo recedunt, feliciores ſunt: quin aliquis non aliud ejuſdem cuſtodia aſſequitur præmium, niſi vel præproperam necem, vel vitam ærumnarum miſeriarumque plenam. Igitur *Puſendorfius*, qui omnem futuræ vitæ conſiderationem a Juris naturæ diſciplina removit, peſſime tum de ipſo jure, tum de omni humana ſocietate meritus eſt.

At non tantum validiſſimum ad juris naturæ cuſtodiam impulſum, qui ſuppetere hominibus poteſt, ſuppreſſa futuræ vitæ conſideratione, retudit, ſuſtulitque *Puſendorfius*; ſed etiam præcipuum illi decus ac pretium, maximamque atque potiſſimam ademit laudem. Quid enim ad juris naturæ decus & laudem poteſt eſſe præſtantius, quam quod ipſius cuſtodia poſt hanc vitam nos perpetuo felices reddere, beatoſque poſſit? Quam male igitur vel ex hac tantum ratione de jure naturæ ille meritus dicendus eſt?

Quod rationem attinet, qua ille non ultra hujus vitæ terminos extendendum putavit Juris naturæ finem, jam alibi adnotavimus, quam levi hoc concluſerit momento; ex eo videlicet, quod *certa & firma* de futura vita *perſuaſio ex ſolo Dei verbo hauriatur*: nam etiamſi hoc verum eſſet, probabilitas ipſa tamen, & veriſimilitudo, quin & ſola *poſſibilitas*, ut ait vel ipſe *Puſendorfii* laudator *Maſcovius* (*a*), ſatis eſſe deberet, ut ejus rei conſideratio in Juris naturæ diſciplina haberetur: quandoquidem vel ipſa tenuis ſpes ſummi alicujus boni, vel ſola graviſſimi impendentis mali ſuſpicio ad magna, atque præclara aggredienda facinora excitare hominum animos ſolet. Ecquid vero ſi non tantum ſuſpicio & probabilitas, ſed & firma perſuaſio de altera vita, expectandiſque in ea vel ſummis præmiis, vel maximis pœnis haberi ſola ratione poſſit humana? Id nos ſuperius non tantum ex conſenſu Gentium, inſitoque immortalitatis deſiderio (quæ duo duntaxat argumenta non utique ſpernenda *Puſendorfius* delibat) ſed præcipue ex infinita Conditoris noſtri potentia, ſapientia, æquitateque demonſtravimus. Quid vero refert quod hic profert *Barbeyracus*, poſtremum hoc *argumentum omnium quidem validiſſimum* haud detectum Gentilibus fuiſſe, ſi tamen illud una humana ratio valeat ſuppeditare? (*b*) eccur illud minime proferendum? Eccur non illo aliiſque ſimilibus argumentis ante omnia futura vita demonſtranda, ac fundamenti loco ponenda ab iis præſertim, qui diſciplinam hanc iis etiam qui a Chriſtiana Religione alieni ſunt, fidemque Verbo Dei non habent, ſeſe tradere & explicare profitentur? Intereſt certe humanæ Reipublicæ, hoc perſuaſum eſſe omnibus, quibuſcum negotii aliquid habendum eſt, ut ad officia implenda arctius adſtringantur. Mirabiles profecto iſti homines ſunt; qui quum a revelatione omnino abſtrahendam juris naturæ diſciplinam contendant, eamque totam Societati devoveant; negligunt deinde ex naturali ratione ea ſubſidia depromere, quæ juris ejuſdem cuſto-

Præfat. pag. xvi.

(*a*) Digna ſunt, quæ hic referantur hujus auctoris verba hac de re; ſunt vero: *Si vel poſſibilis tantum eſſet animæ immortalitas, rationem ejus haberi in jure naturæ noſtra intereſſet; quia per eam adſtringitur obligatio interna, qua Dei reverentia in officio continentur homines: tantum abeſt, ut in tanta graviſſimorum argumentorum copia, omiſſis palmariis, elevatis ceteris, animæ immortalitatem tanquam ſententiam minus neceſſariam ſemovere deberet.*

(*b*) Errat etiam in re facti *Barbeyracus*: nam certum eſt, præmium, pœnamque vitæ futuræ innotuiſſe Gentilibus, adeoque ſolo naturali lumine fuiſſe detecta, vel ſaltem a majoribus natural aliqua traditione accepta.

Digitized by Google

ſtodiam urgeant validius, firmiuſque Societatem ipſam tueantur. At hæc tamen omiſſio *levis* videri potuit *Barbeyraco:* quod certe admiratione dignum eſt, quum ipſe paullo poſt fateatur, *Rationem, qua homines ad abſervanda illa, quæ pertinere ad officium ſuum intelligunt, validiſſime poſſint permoveri, eſſe imprimis, intuitum pœnarum & præmiorum alterius vitæ*. Qui ergo hæc non proponunt, nec expectanda edicunt, male juri ipſi & ſocietati conſulunt, quæ abſque illius cuſtodia ſubſiſtere nullatenus poteſt.

Neque vero diſputare hic attinet cum *Barbeyraco*, an *nobiliore motu officii partes expleant ii*, qui ſolo virtutis amore, quam qui etiam præmiorum ſpe, vel pœnarum timore operantur? nam quum ſalus Reipublicæ pendeat ex vigente juris cuſtodia, is melius eidem conſulere cenſendus eſt qui illud proponit & inculcat, quod ad ipſius cuſtodiam promovendam cenſetur validiſſimum, nempe una cum dignitate virtutis & turpitudine vitii perpetuam aut felicitatem, aut miſeriam, quæ pro vitæ diverſitate conſequi debeant. Duo hæc ſejungenda non ſunt. Et ut nobilior ſit, operantique honeſtior ſolius virtutis impulſus, tamen utilius eſt Reipublicæ præmiorum, pœnarumque incitamentum, quod ad ejuſdem felicitatem magis firmata juris cuſtodia, confert uberius. Deinde vero ipſum Jus naturæ præmiis pœniſque adjectis, ut validius, ita perfectius rationem legis conſequitur: nanque ad rationem legis, eamque proponentis ſapientiam ſpectat, non tantum præcipere, verum etiam ad præcepta implenda præmiis, pœniſque propoſitis excitare, impellere, adſtringere. Lex enim duabus veluti conſtat partibus, *ordinatione* & *ſanctione*, ut alibi dictum eſt; & ſapiens quiſque Legiſlator utranque ſimul partem conjungit. Sic plane ſe geſſit Deus ipſe tum in vetere, tum in nova lege promulganda: quam enim multa, quam eximia præmia legem implentibus repromiſit; quam magnas, diraſque pœnas comminatus eſt violatoribus; quam frequenter, quam fortiter, utraque inculcavit! Non itaque metuendum, ut metuere *Barbeyracus* videtur, ne doctrina Moralis præmiis, pœniſque adjectis impurior, ignobiliorque evadat: exploratum eſt potius, eam diſciplinam, iiſdem præmiis pœniſque ſemotis imperfectam fore; quum unam tantummodo partem nempe *ordinationem*, ſeu *juſſionem*, non item alteram, nempe *ſanctionem* proponat, explicetque. Et quidem aliud eſt quærere, num nobilius operetur qui ſola *ordinatione*, ſeu *juſſione*, quam qui etiam *ſanctione* promovetur; aliud eſt quærere, num perfectior ſit diſciplina, quæ ſolam *juſſionem* legis, non item *ſanctionem* proponat. Ut enim concedamus, nobilius operari priorem illum, non eſt tamen ambigendum, diſciplinam, quæ præterea *ſanctionem* ob oculos ponit, ob rationem dictam eſſe perfectiorem. Quanquam ne illud quidem concedendum eſt, eum ignobilius operari, qui officii ſui exequitur partes etiam ut eximia aſſequatur promiſſa præmia, comminataſque effugiat pœnas: hoc enim & rationi apprime congruit, & ſupremi Legiſlatoris intentioni conſentaneum eſt: ipſe nanque quæ in altera præſertim vita naturales, ideſt ſuas, cuſtodientibus leges paravit, præmia deſiderari a nobis, intendique non tantum patitur, ſed etiam vult; quemadmodum vult etiam a violatoribus pœnas in hac frequenter, in altera vero vita certiſſime infligendas timeri. Nullus eſt enim ſapiens Legiſlator, qui æquo ferat animo, aut promiſſa a ſe præmia, aut comminatas pœnas deſpici, aut pro nihilo haberi. Eapropter hac etiam in parte valde peccat *Puſendorfius*, Juris Naturæ finem *hujus vitæ ambitu* concludens: hac ſiquidem ratione alterius vitæ bona & mala aut ſe negligere oſtendit, aut aliis negligenda aliquatenus inſinuare.

CA-

CAPUT IV.

Abſurda eſt, & ad Epicureiſmum vergens ſententia VVolfii docentis, ita per legem ſeu per jus naturale felicitatem noſtram tanquam finem intendi, ut ad illam ſervandam non obligemur, niſi quia ejus cuſtodia felicitatem conſequimur, nec ſine eadem eandem conſequi datur.

SEntentiam hanc, quam modo impugnandam ſuſcipimus, exprimit citatis verbis parte I. cap. II. Juris Nat., & Gent. ubi præmittit, *legem naturalem eſſe medium conſequendi felicitatem*, quia *legis naturalis cuſtodia felicitatem conſequimur, & acquiſitam conſervamus*; idque ut demonſtratum aſſumit ex Philoſoph. Pract. Univ. parte I. Huc etiam facit quod, ſcribit in nota ad ſ. 280. videlicet *in philoſophia morali præcepta moralia ex Felicitate, tanquam ex FINE, deducere licet; nec a vero aberrat, qui Ethicam habet pro ea Philoſophiæ parte, quæ modum conſequendi felicitatem docet. Imo ex notione felicitatis totum quoque jus naturæ deduci, & obligatio naturalis deduci poterat ex naturali felicitatis appetitu*. Tum paucis interjectis ſubdit: *nec inconſultum foret, ſiquis doctrinam juris naturalis, immo totius Philoſophiæ practicæ ad captum populorum compoſiturus hac via incederet, cum felicitatis notio communior, & captu facilior ſit notione perfectionis*.

[Marginal notes: ſ. 466. in not. — ſ. 19. 197.]

Hæc omnia, ni fallor, luculenter oſtendunt, Wolfium conceſſiſſe in eorum ſententiam, qui docent, jus naturale nihil aliud eſſe, quam diſciplinam acquirendæ felicitati accommodatam, legeſque naturales nonniſi documenta, ſive præſcripta ad illius conſecutionem neneceſſaria; adeoque virtutes aliud non eſſe, quam media obtinendi hujuſmodi finem, nec aliud in ſe pretium habere, quam quod felicitatem afferre valeant, ſeu ad eam conſequendam utiles ſint, ac neceſſariæ. Et cum ab ipſomet Wolfio felicitas definiatur: *ſtatus, in quo voluptas* (a) *perdurat*, hoc eſt, ſtabilis, permanenſque voluptas; conſequens eſt, decus omne virtutis in eo poſitum eſſe, quod tanquam medium permanenti voluptati aſſequendæ deſerviat, ſeu virtutes ſint *miniſtræ voluptatis*, quemadmodum olim ſenſiſſe Epicureos, docet Tullius, ut & alibi dictum eſt. Igitur Wolfius idem ſentit, ac Thomaſium ſenſiſſe, jam vidimus, & ſicut recentiores plerique ex Juriſtis Proteſtantibus ſentiunt.

[Marginal note: De Fin. lib. II.]

Ego autem exiſtimo (verbis utor Tullianis) *ſi honeſtum aliquid oſtendero, quod ſit ipſum vi ſua, propterque ſe expetendum, & jacere horum* philoſophorum *omnia*, qui virtutem omnem, honeſtatemque volunt eſſe expetenda tantummodo propter felicitatem, ſeu voluptatem, quam pariunt: a qua emplectenda ſententia eos ſaltem revocare debuiſſet dedecus, quod ex conſenſu cum Epicureorum Secta in eoſdem redundat: at illi proprio quidem honori ſe ſatis conſuluiſſe putant, ſi negent (ſicut & ego ex apertis Torquati Tulliani verbis ſuperius oſtendi) Epicurum pro ſummo bono ac felicitate ſolas habuiſſe corporis voluptates, ſed maxime atque præſertim voluptatem animi; quippe quæ latius patet, & firmior eſt, longiuſque perſeverat. Horum opinionem *VVolfius* (poſtquam demonſtraverat, *ſummum hominis bonum vera voluptate conſtanter conjungi*) abſque ulla reprehenſione refert, inquiens: *Inde omnino eſt, quod quidem ipſum ſummum bonum in voluptatem conſiſtere exiſtimaverint, quam fuiſſe ſententiam Epicuri docuit Gaſſendus, quamvis vulgo ei tribuatur noxia omnino opinio, quaſi ſummum bonum in voluptate corporis conſiſtat*. At vero etiam ſic temperatam *Epicuri* ſententiam aſpernati ſunt cordatiores gentiles Philoſophi, & imprimis *Tullius* ipſe, cujus verba & argumenta hic nonnulla ſubiiciam, ut pudeat tan-

[Marginal notes: loc. cit. — In not. ad ſ. 193. par. 1. Phil. prac. univerſ.]

(a) Dicit quidem Wolfius: *Voluptas vera*; ſed *verum* nihil addit ad rei exiſtentiam: quare nonniſi ad fucum faciedum particulam illam addidiſſe videtur.

tandem, Chriſtianos Philoſophos humilius & abjectius, quam Gentiles ipſi, de virtute ſentire.

Honeſtum, ſeu opus virtutis, inquit ille, *id intelligimus, quod tale eſt, ut detracta omni utilitate, ſine ullis præmiis* (a) *fructibuſque* (licet ſuapte natura ex eo profluentibus) *per ſe ipſum poſſit jure laudari: quod quale ſit, non tam definitione, qua uſus ſum, intelligi poteſt* (*quanquam aliquantum poteſt*) *quam communi omnium judicio, & optimi cujuſque ſtudiis & factis, qui permulta ob eam unam cauſſam fecerunt, quia decet, quia rectum, quia honeſtum eſt, etſi nullum conſecuturum* (vel etiam naturali conſecutione) *ſe emolumentum viderent*. Huic porro communiſſimæ *Honeſti*, ſeu *Virtutis* generali notioni adverſatur *VVolfius*, quippe qui *Honeſtum* ipſum, ſeu virtutes eam tantum ob cauſſam expetendas docet, quia *ad noſtri, ſtatuſque noſtri perfectionem tendunt*, vel quia aliquod phyſicum ſive animi, ſive corporis, ſive fortunæ conferunt bonum; uno verbo, propter utilitatem aliquam, vel voluptatem præter eam, quæ ex ipſa virtute, ut virtus eſt, naturaliter fluit; ut nos ſupra demonſtravimus. Igitur Wolfii ſyſtema decus omne virtutis, pretiumque tollit.

Et reipſa quidem Virtutis, ſeu juſti, recti, honeſtique decus in eo ſitum eſſe intelligitur, quod rectæ rationi, adeoque & divinæ legi conforme ſit, ſeu quod eo rectus ſervetur ordo, ut ſupra lib. VII. cap. 6. explicuimus; non vero in eo, quod qualemcunque, & qualicunque modo adferat utilitatem. Exemp. gr. non exercet proprie temperantiæ virtutem ille, qui ſolo conſervandæ ſuo corpori valetudinis, amovendique ab eo morbi cujuſque ſtudio veſcitur moderate: id eſt enim medicinæ potius quam legis naturalis rationem habere; ſed qui ſeſe a nimio cibo, potuque propterea continet, quod moderatus eſus rationi rectæ conformis eſt, eaque rectus ſervatur ordo (b); unde & lege naturali ſeu divina præſcribitur: hic vere operatur *virtutis amore*, alter vero agit potius *formidine pœnæ*. Quid enim refert, an hæc pœna poſitiva aliqua lege impoſita ſit; vel potius ex inſita inordinatæ comeſtioni vi naturaliter conſequatur? ſemper enim pœnæ, malique rationem habet id, quod inde conſequitur: illudque eſſe quidem incitamentum poteſt ad temperate veſcendum; ſed iſtud tamen incitamentum a virtutis impulſu diverſum eſt manifeſte.

Adde, Virtutem eſſe omnium omnino ſenſu ſumme laudabilem, & laude quidem ſibi uni propria, nullique alteri rei communi. At Utilitatis laus quibuſvis etiam vilioribus artibus communis eſt: laus vero ex voluptate ejuſmodi eſt, *quæ etiam ex macello peti poſſit*; ut ait *Tullius*.

Omnium quoque ſenſu omniumque judicio Virtus eſt, quæ hominem facit *bonum*, & *probum*, quemadmodum vitium *malum* reddit, ac *improbum*. At Loc. cit.

quæ

(a) Ne ſicut ego aliis objicio *epicureiſmum*, ita ii me viciſſim de *Stoiciſmo* accuſent, monitos omnes velim, me ea tantum ratione verba Stoicornm adoptare & adhibere, quatenus ſignificant & probant, Virtutem eſſe propter ſe expetibilem, ſeu habere bonitatem intrinſecam, & propriam, id eſt diſtinctam diverſamque a voluptate, & utilitate, quæ ab actione, qua virtus exercetur, promanat, aut conſequitur; non vero quatenus exprimunt vel indicant, virtutem eſſe ſummum, & unicum bonum, adeoque eam ſolam appetibilem; nec ad ulteriorem aliquem finem ordinabilem. Ab hoc me errore plane abhorrere, quanquam ex iis quæ hucuſque dixi, ſatis planum eſt, tum vero ex infra dicendis apertiſſime conſtabit: nihilominus hic data opera monuiſſe, fortaſſe ad præcavendas aliquorum accuſationes non inutile erit.

(b) Quod hic ajo, plane congruit cum doctrina, quam Clar. & præſtantiſſimus Vir *Franciſcus Maria Zanotti* exhibet in aureo ſuo libello italico idiomate conſcripto de *Philoſophia Morali juxta ſententiam Peripateticorum*, part. II. cap. 12. ubi docet, non eſſe actum virtutis ſumere medicinam intuitu ſolius ſanitatis.

Digitized by Google

quæ bonitas, ac probitas eſt ſuæ tantum vacare felicitati, ſeu utilitatem tantum captare aut voluptatem; indeque iis tantum incumbere operationibus, quæ earum alterutram, vel utranque conſciſcere poſſint? Profectò ſi Virtutis pretium non aliud eſt, quam ut medium ſit comparandæ felicitatis, corruit omnis diſtinctio hominum *malorum*, & *bonorum*, ſeu proborum, & improborum; atque adeo juxta Epicuri præſcriptum, duo tantum genera admittenda ſunt hominum, nempe *ſapientum*, & *ſtultorum*; ſcilicet, eorum qui ſcite curant propriam felicitatem; & illorum, qui eam negligunt, aut ſibi comparare neſciunt: quod eſt abſurdum.

Præterea, Virtutis prærogativa eſt patere meritum. Sed quis in eo meritum ullum concipiat, qui omnia ad utilitatem ſuam referat, vel voluptatem? An non hujuſmodi merito ornati ſunt omnes, ac etiam ii qui iniquiſſime operantur? Omnes enim actionibus ſuis propriam felicitatem ceu ſcopum præfigunt. Nullum igitur peculiare meritum erit in virtute, ſi tota ac unice in promovenda felicitate verſatur. Nulla igitur in altera vita retributio ſperanda, quæ tantum pro merito datur. Errant igitur omnes, atque immane falluntur qui animi immortalitatem ex debito hujuſmodi retributionis demonſtrare enituntur. En quot ex ſententia quam impugnamus, conſequuntur abſurda.

Sed illud etiam æque abſurdum conſequitur, nullam admittendam eſſe virtutem, præter ſolam *Prudentiam*. Si enim non aliud præſtandum eſt homini, niſi ut felicitatem ſuam aſſequatur; ſufficit illi *Prudentia*, cujus eſt apta media ad finem aſſequendum adhibere. Ceteræ virtutes, ut ſummum, tanquam ancillulæ, & miniſtræ felicitatis ſeu voluptatis juxta *Cleanthis* tabulam a *Cicerone* memoratam, admitti poterunt.

Denique, negari non poteſt, Virtutem *nominare*, ut ait S. Thomas, ſeu ex ſe afferre *potentiæ*, cui inſidet, *perfectionem*, quatenus ſcilicet Virtutes morales, (de quibus tantummodo hic nobis eſt ſermo) *potentias rationales*, *quæ ſunt propriæ hominis*, *determinant ad actus* ſibi convenientes, ſeu rationi conſentaneos; eſt igitur per ſe expetenda Virtus; cum in confeſſo ſit apud omnes quamlibet perfectionem per ſe expetendam eſſe. (*a*). De Fin. l. II. 1 2. q. 55 a. 1.

Verum dum hæc ediſſero, quiſpiam fortaſſe ex illorum numero, qui utilitati propriæ, voluptative addicti ſunt, continere ſe amplius non poterit, quin reponat: ſi ex virtutis cultu fructus expectandus eſt nullus, jam nomen virtutis vox erit vacua, & inanis: quique operam illi navant, *nubem pro Junone amplectuntur*. In hunc ferè ſenſum Wolfius ipſe loquitur in nota ad laudatum *§. 353.*

Verum enimvero quiſquis hæc loquitur is certe cum *Epicuro* conſentit, qui *omnino ignorare ſe dicebat*, Cicerone teſte, Loc. cit.

K 2

(*a*) Clemens Baronius ex March. de Cavalcabò Vir doctiſſimus, & Academiæ Roveretenſis Secretarius, quem ego hic honoris cauſſa nomino, hac S. Thomæ ratione ſe adductum fatetur, (in quarta ex elegantiſſimis epiſtolis, quas ad Cl. Zanotti conſcripſit) ut admitteret Virtutem eſſe propter ſe, ſeu ob intrinſecam bonitatem ſuam expetibilem. At quod hoc ad Virtutem *abſtracte* ſumtam ipſe limitet, velitque eam in praxi nunquam ad ſui proſecutionem efficaciter movere poſſe, niſi quatenus quis videat conſideretque, ex cognita ejuſdem poſſeſſione ſibi animum gaudio, voluptateque complendum; id (quod pace tanti Viri dixerim) mihi ſatis non probatur: videtur enim mihi hoc abunde refelli vel ſolo facto alicujus, qui ob virtutis amorem mortem oppetere elegerit; quem profecto ſperata ex virtutis poſſeſſione voluptas movere non potuit. Alios etiam licet fortaſſe non multos reperiri, pro certo habeo, qui aliquem virtutis actum exerceant, quin ullo modo voluptati ex ea poſtea percipiendæ animum intendant: quibus ſe ipſum accenſendum facile, ut puto, agnoſcet vel ille Cl. Auctor, ſi nobilem animum ſuum, ſtimulumque quo plerumque ad agendum incitatur, paullo diligentius excuſſerit.

Digitized by Google

ſte, *quam aut qualem eſſe velint* formam virtutis, qui *honeſtate ſummum bonum metiuntur. Si enim ad honeſtatem omnia referuntur, nec in ea utilitatem, vel voluptatem dicant ineſſe, ait, eos inani voce ſonare, his enim ipſis verbis utitur; neque intelligere neque videre, ſub hac voce honeſtatis, ſeu virtutis, quæ ſit ſubjicienda ſententia*. At nos quæ voci virtutis *ſubjicienda ſententia* ſit, jam ſupra diximus. Verum audiamus *Torquatum* Epicuri cauſſam perorantem apud eundem Tullium: *Qui in una virtute*, inquit, ſummum bonum *ponunt, & ſplendore nominis capti, quid natura poſtulat, non intelligunt, errore maximo, ſi Epicurum audire voluerint, liberantur. Iſtæ enim veſtræ eximiæ, pulchræque virtutes, niſi voluptatem*, vel utilitatem *efficerent, quis eas laudabiles, aut expetendas arbitraretur?* (a) *Ut enim medicorum ſcientiam non ipſius artis, ſed valetudinis gratia probamus, & gubernatoris ars, quia bene navigandi rationem habet, utilitate, non arte laudatur; ſic ſapientia, quæ ars vivendi putanda eſt, non expeteretur, ſi nihil efficeret: nunc expetitur, quod eſt tamquam artifex conquirendæ, & comparandæ voluptatis*, vel utilitatis. Videant vero, quibuſcum ſentiant, qui utilitate vel voluptate virtutem univerſam contineri ſibi perſuadent, aliiſque perſuadere conantur: vel, quod eodem recidit, qui contendunt, virtutes eſſe tantummodo conſequendæ felicitatis ſubſidium.

Lib. VII. cap. VI.

Ceterum haud ego inficias iverim, Virtutem ſummam parere utilitatem ſuaviſſimamque voluptatem & gaudium; at quod nego ac pernego, illud eſt, non aliud ei decus inſidere vel pretium, niſi quod ſit utilitatis vel voluptatis effectrix; tum nonniſi utilitatis, quam parit, voluptatiſve cauſſa expetendam eſſe atque colendam. Scilicet Virtutis ratio, ab ejus effectu ſecernenda eſt; quemadmodum amicitia ab emolumento plerumque etiam maximo, quod ex ea conſurgit: nam alioqui quemadmodum concidente emolumento, amicitia ipſa concideret; ita ſublata, ut non raro contingit, utilitate vel voluptate, quæ aliunde ſolet a virtute profluere, nulla ejus amplius ratio habenda eſſet; quin ei vitium foret præferendum, quoties maiorem ex eo utilitatis, ſive voluptatis fructum ſperare liceret. Et quidem quoties utilitas, voluptas quoties, ut virtus teneatur, abjicienda eſt? Quam enim utilitatem capit ille, qui aut debitum ſolvit, aut depoſitum reddit, quod abſcondere, quod ſervare tuto potuiſſet? Quam quoque voluptatem exinde decerpit præter illam, eamque puriſſimam, quæ ex recte facti conſcientia in intimiore animi parte ſoboleſcit? Sit quoque adeundum mortis periculum, aut certa mors oppetenda vel militi ne ſtationem deſerat ſuam, vel civi ut patriam ſervet; quam iſti, rogo, ex præcellentiſſimæ exercitio virtutis vel utilitatem, vel voluptatem ſperabunt? Videant ergo qui juris naturalis vel Ethices id generis finem faciunt, ne vel virtutem in integrum evertant, vel ſolum illi ignobilem quendam locum ab oppoſito vitio non raro ſurripiendum concedant. Plura in rem hanc diſſeruimus ſupra Libro VII. Cap. VI.

Quod hic opponi ex principiis *Wolfianis* poteſt, ferme iſtiuſmodi eſt. Explorata res eſt, juris naturalis, ſeu cunctarum ipſius legum cuſtodiam aptiſſimum eſſe medium, quo contendere ad felicitatem poſſimus: felicitas ergo, adeoque & conſtans, quia illa continetur, voluptas, eſt juris naturalis, officiorumque noſtrorum finis. Neque enim aptius aliunde virtutum finis definiri, quam ex effectibus valet: ad id nanque virtutes deſtinatæ a natura cenſendæ ſunt, quod producunt. Itaque omnino a ratione abludit, alium in earundem cultu ſibi ſcopum, finemque præſtituere præter emolumentum ipſum, ſeu utilitatem, vel felicitatem, quam ipſæ pariunt.

Hæc tamen hoc pacto facile diſpelluntur. Quinam actionibus noſtris liberis præſtituendus ſit finis, & quo ſcopo, quove incitamento nobis ſit operandum, non

(a) Ovum ne ovo ſimilius cui, quam huic dicto allata VVolfii propoſitio?

Digitized by Google

non tam ex naturalibus actionum effectis, quam ex inſitis rationi principiis dijudicandum eſt. Rationis eſt enim, finem, quemadmodum reſpicere, ita & præſtituere. Ipſa porro ratio, uti ſupra omnia animalia bruta nos evehit; ſic excellentiorem, præſtantioremque præ illis finem operantibus nobis indicit. Hinc quum etiam ipſamet bruta ferantur natura ipſa impellente, in utilitatem, ac voluptatem, ſuique generis felicitatem; ratio id quod altius eſt & ſublimius, perſequendum hominibus præſcribit, rectum nimirum ordinem, quo virtus quæque & honeſtas continetur. Finis itaque Juris naturæ, ut rationalis creaturæ proprius ſit, cenſendus eſt recti ordinis cuſtodia, & vita rationali creaturæ conveniens, ſeu conformis regulæ rationis (quæ omnia eodem recidunt): quæ quidem plerumque felicitatem parit maximam, prout in hac vita conſequi nobis licet; ſed hæc rectæ vitæ dicenda eſt potius præmium, quam finis, immediatus ſcilicet & proximus, quo nempe ad recte operandum proxime permoveamur, quemque in operatione ipſa unice reſpiciamus. Si enim proxime felicitatem intendimus, cum amittimus virtutis meritum, tum periculum ſubeſt, præſertim ſi felicitatem noſtram metiamur utilitate, vel voluptate, ne & vitium præferamus virtuti, & ab ipſa, quam conſequi optamus, felicitate excidamus. Quanquam igitur virtutum actus ſæpenumero ex inſita ſibi vi aliquod adferant emolumentum, & fructum; non tamen in eo præciſe figendus eſt intentionis obtutus; ſed altius aſſurgendum eſt, rectuſque, qui in illis eſt, ordo reſpiciendus, honeſtas, rectitudo, uno verbo pulchritudo virtutis conſideranda, *quæ ſi videretur, quam illa ardentes amores excitaret ſui!* ut inquit Plato: hujuſque præſertim intuitu ac cupiditate operandum, ſi ut homines decet, operari optamus; ac præterea, ne ſi aliquem quemcunque ſcopum, utilitatem puta, vel voluptatem tantummodo perſequamur, ut primum illarum alterutra, vel utraque, (quod frequenter contingit) nos deſerit, ipſi

Apud Tullium lib. II de Fin.

virtutem quoque deſeramus; quod eſt indignum. Cæterum felicitatem quoque noſtram poſſe aliquo modo dici finem juris naturalis, ſequente capite docebimus.

CAPUT V.

Proximus, intimuſque juris naturæ finis eſt cuſtodia recti ordinis, proindeque vita ad rationis normam exacta. Finis autem mediatus *nedum communis, ſed etiam propria cujuſque felicitas, quam adipiſci propriis actionibus quis poteſt. Finis* ultimus, *atque perfectus eſt felicitas vitæ futuræ, & quæ inde conſurgit, ſupremi Conditoris, & Proviſoris gloria.*

HÆc propoſitio, quæ finem omnem juris naturæ complectitur, vix ulla indiget probatione: quippe quæ ex hactenus dictis ſatis luculenter conſequitur; & vix in dubium vocari ab aliquo poteſt, qui juris naturæ indolem fructus, effectuſque parumper expenderit. Scilicet finis cujuſque diſciplinæ cenſetur bonum illud, quod eandem conſequitur, (ut Wolfius etiam docet) ſeu quod per ejus exercitium, cultumque obtinetur: quemadmodum finis ferendarum arborum ſunt fructus, quos illæ producunt, & finis agriculturæ eſt commoda humanæ vitæ traductio. Quidquid igitur boni ex jure naturæ, ſive ex ejus cuſtodia in homines profluit, totum illud cenſendum eſt aliquo modo finis juris naturæ, ſcilicet magis, vel minus proximus, aut remotus, quo magis, vel minus intima eſt effectus juris cum ipſo jure connexio, ſeu prout remotius, aut propius ab ipſo dimanat. At vero quod proxime, & intime præſtat cuſtodia juris, procul dubio eſt recti ordinis conſervatio; quin ipſa juris cuſtodia nihil aliud in ſeipſa eſt, quam cuſtodia ordinis recti, proindeque & vita juxta rationis normam traducta, & quæ hominem ratione præditum decet. Iſte igitur eſt illius primus, & intimus cum effectus, tum finis. Porro ordinis accurata cuſtodia, ſeu vita rectæ rationi con-

conformis primo quidem communem Reipublicæ ſive ſocietatis humanæ felicitatem progignit; tum propriam uniuſcujuſque, quoad poteſt humana induſtria comparari. Et ſane quid ea republica, regnoque felicius, in quibus naturalia juris præcepta ad amuſſim ab omnibus, ſingulisque ſervarentur? Cum enim quiſque ab injuria alterius abſtineret, vigeret utique tranquillitas ſumma; & rurſum cum omnes ſe mutuo diligerent, eos inter regnaret gaudium, lætitia, jucunditaſque perennis; & cum ſeſe omnes invicem juvarent, unanimiterque ad promovendum commune bonum incumberent, omnia quæ ad vitæ neceſſitatem, animique cultum, ad oblectationes honeſtaſque delicias conferre poſſunt, mirum in modum efloreſcerent. Nemo autem non videt, in hac communi felicitate privatam pariter uniuſcujuslibet contineri; quam præterea ſinguli augerent privatis officiis, quæ exercere erga ſeipſos debent. Cum igitur tum communis, tum privata felicitas ſit fructus legitimus juris naturæ, conſequitur, utranque pariter eſſe illius finem, mediatum tamen, ſi ad priorem illum ipſi intimiorem, quem explicavimus, comparetur. Quam vero communis felicitas felicitate privata potior ſit, atque præſtantior; eam præcipue a ſapientiſſimo Legislatore intendi aſſerimus, contendimuſque; ita tamen ut benevolentiſſimæ ejus Providentiæ curam atque ſollicitudinem etiam ad ſingulorum felicitatem extendi non dubitemus.

Dixi autem humanam felicitatem, *quatenus hominum induſtria comparari poteſt*, fructum eſſe, adeoque & finem juris naturalis; ut indicarem, quod alioqui plane exploratum eſt, eam in hac vita ſemper eſſe imperfectiſſimam, & valde quandoque exiguam, vel etiam nullam; quod vel adverſæ fortunæ caſibus perturbatur, vel aliorum hominum nequitia minuitur, niſi etiam extinguatur penitus; vel ipſa quoque cuſtodia juris in occaſionem miſeriæ convertitur; quod non raro contingit. Quam ob rem multum profecto de præſtantia juris, multum de exiſtimatione ſupremi Legislatoris adimeretur, ſi humana felicitas in hac vita eſſet ejuſdem juris & Legislatoris adæquatus & ultimus finis. Quam frequenter enim uterque aberraret a ſcopo? Vidit hoc ſapientiſſimus ac providiſſimus Legislator, tantumque damnum, ut repararet, decrevit, eos qui ad ſuarum legum præſcripta vitam compoſuiſſent ſuam, plena atque perfecta felicitate in altera vita donare: hinc ejuſmodi felicitatem ac beatitudinem ipſe conſtituit ultimum certiſſimumque juris naturalis finem, a quo nemo proinde niſi ſua excidere culpa poſſit. Qua ratione pro ſua ſapientia tum ſui ipſius velut Legislatoris honori, tum juris naturalis dignitati, tum etiam inſito abs ſe homini perfectæ felicitatis deſiderio pleniſſime conſuluit, atque proſpexit. Ex his vero omnibus conficitur, veriſſimam eſſe quoad ſuas partes omnes eam, quam initio poſuimus, propoſitionem.

Quid adverſus ſic conſtitutam aſſertionem noſtram objici poſſit, non video; niſi fortaſſis illud cuiquam in mentem venerit, eam minus cohærere cum præcedente propoſitione, qua tantopere in *Wolfio* reprobavimus quod ipſe docuerat, per jus naturale *felicitatem noſtram tanquam finem intendi*. Si hoc quis objiciat, mentem ille noſtram, quantumque ea a *Wolfiano* diſcrepet ſenſu, nondum eſt aſſecutus. Aliud eſt enim, unicum, primariumve juris naturalis finem eſſe felicitatem noſtram, & quidem hujus vitæ; aliud vero eandem felicitatem finem eſſe *mediatum* & *ſecundarium*, ita ut adſit & alter, ejuſdem finis, qui prior iſto ſit, ipſique juri omnino intimus, proximuſque, ac veluti eſſentialis; & alter quoque ſuppetat, qui illo quidem ſit conſecutione poſterior, attamen præſtantiſſimus, perfectiſſimus, ultimus, & adæquatus. Inſuper aliud eſt docere, ut nos quidem dicimus, cuſtodiæ juris naturalis fructum hujus etiam vitæ felicitatem eſſe, adeoque & tanquam finem, utique *ſecundarium*, intendi poſſe; aliud contendere nos ad ipſum jus *implendum non obligari* niſi, quia *ejus cuſtodia felicitatem conſequimur*, *nec ſine eadem ipſam conſequi datur*, adeoque

præ-

præcepta moralia ex felicitate tanquam ex fine deducere licere ; & ex notione *felicitatis totum jus naturæ deduci* ; *neque alio fine Ethicam adiſcendam* : quæ & alia his ſimilia docet *Wolfius* . Illud & verum eſt , & nulli pravæ obnoxium conſecutioni ; quin ad excitandum erga illud affectum noſtrum, promovendamque ipſius cuſtodiam haud modice confert : hoc vero & pravis deductionibus viam parat , & in *Epicureiſmum* facile ducit, ut nos quidem probavimus , ſi quid probavimus. Itaque in Wolfio illud minime reprehendo, quod hujuſce vitæ felicitatem diſciplinæ noſtræ utcunque fecerit finem ; ſed quod nullum alium vel priorem admiſerit , vel potiorem . Hoc eſt ſane diſciplinam præſtantiſſimam expoliare præcipuo decore ſuo , hominesque infimis hiſce bonis plus æquo ceteroqui addictos, altius infigere atque firmare: qua vel una de cauſſa jus *Wolfianum* omnibus , qui ſapiunt , minus probari, imo & contemni debet.

Digitized by Google

DE PRINCIPIIS JURIS NATURÆ, ET GENTIUM

LIBER IX.

De Objecto Juris Naturæ.

JActo juris naturæ fundamento, rectus ordo poſtulare videtur, ut ad ejus explicandum objectum noſtra traducatur oratio. Hanc vero diſputationem eo libentius aggredimur, quod non modo communis tradendarum diſciplinarum ratio, conſuetaque metodus id exigere videtur; verum etiam quia nos ad id compulere Proteſtantes nonnulli de hoc jure ſcribentes; ex quibus aliqui nimis coarctant juris naturalis objectum, alii vero nimis extendunt. Quandoquidem *Schmauſius* ab illius conſideratione removet, ac præcidit quævis officia ex innatis congenitiſque principiis per ratiocinationem illata. Puſendorfius vero nedum actiones omnes internas, ſed & officia erga Deum, & erga ſeipſum errore ſane graviſſimo ſubtrahit. Alii autem cum ex una parte detrectent veram libertatem admittere, ex altera juris naturalis extantiam negare non audeant; eo ſe recipiunt, ut jus naturæ etiam circa neceſſarias actiones verſari poſſe contendant. Hos igitur omnes in præſentia refellere mihi in animo eſt.

CAPUT I.

Objectum juris naturæ perperam limitat Schmauſius *ad illa principia, quæ intimo ſenſu quiſque comperit innata ſibi eſſe, atque congenita; quæ vero ex principiis eiſdem deduci per rationem poſſunt, ad jus naturæ nequaquam pertinere contendit. Sed adhuc abſurdius docet, eadem naturæ principia non in ratione, ſed in voluntate duntaxat, tanquam in propria ſede, eſſe quærenda.*

NOn minu abſurda, quam ſingularis *Schmauſii* opinatio eſt contendentis ea, quæ per rationem inferuntur ex juris naturæ principiis, non ad ipſum jus naturale, ſed ad poſitivam juriſprudentiam pertinere. Ait enim: *natura inter cetera opponitur arti: ex quo ſequitur, jus humanæ naturæ non unam ex inventis hominum ſtudio ſcientiis reputandam eſſe; ſed nudum, nullaque arte elaboratum opus naturæ, quatenus tantummodo hominibus innatum eſt. Huc ſpectat notum illud Ciceronis effatum, quo Lex Naturæ dicitur non ſcripta, ſed nata Lex, quam non didicimus &c.*,, Sunt Neues Syſtema des Rechtes der Natur. Cap. I. §. 5.
,, equidem multæ ſcientiæ (pergit ille)
,, quarum origo ex ratione hominibus
,, aliquatenus innata profluit; ſed quæ
,, revera meditatione, obſervationibus,
,, atque experientiis non unius tantum,
,, ſed plurium hominum ad ſcientiæ
,, gradum evectæ ſunt, v. g. *Arithmetica*, *Aſtronomia* ec., quæ plurium
,, ſeculorum cultura, atque experientiis
,, tandem ad floridum hodierni tempo-
,, ris ſtatum pervenerunt. Eadem non
,, eſt juris naturæ conditio. Hoc non
,, extenditur ultra id, quod unuſquiſque
,, in ſe ipſo, abſque labore, multave
,, conſideratione perſentit, deprehendit-
,, que ſibi innatum eſſe. Hic ſiſtit, ne-
,, que ultra progreditur: quare nullo in-
,, diget ulteriore labore, diligentia, ar-
,, te, cultura, aut demonſtratione per
,, alia principia. Hac ratione hoc jus ab
,, aliis per homines invectis juribus ſe-
,, cernitur: quæ quidem omnia, quoad
,, primam eorum originem attinet, ſu-
,, pra innata principia æquitatis natu-
,, ralis ſundantur; ſed præterea multo
,, longius extenduntur pro variis cir-
,, cumſtantiis, quæ in ſocietatibus oc-
,, currunt, & pro beneplacito eorum,
,, qui

„ qui leges condiderunt. Hinc omnia „ jura humana poſitiva linboriofam aliquam culturam exigunt, & propriam „ aliquam ſcientiam, quam adiſcere primum oporteat, conficiunt. Etiam jus „ quidem nobis innatum conſcribi, certoque ordine digeri, ac uno verbo, „ ſub forma aliqua artis proponi poteſt. „ Attamen ſi id fiat, nihil addendum „ ei, quod in ſimplici natura hominis „ reperitur: quidquid ſuperadditur, in „ Juriſprudentiam humanam, aliamve „ diſciplinam degenerat, atque ad Jus „ Naturæ non pertinet „. Hactenus *Schmauſius*: cujus verba etſi paullo fuſiora referre libuit, quod fere integrum novi ipſius ſyſtematis fundamentum, ideamque continet, palamque faciunt quid, eo auctore, de tot a Juriſtis Proteſtantibus ad inſtaurandum, perficiendumque Jus naturale exantlatis laboribus, totque tamque confertis in rem hanc præſertim a *Wolfio* conſcriptis libris ſentiendum ſit. Annon enim ii omnes aut ſeſe ſupervacaneo contrivere labore, aut putido in errore verſati ſunt omnes, dum de naturali jure ſe ſcribere arbitrantes, nonniſi *juriſprudentiam humanam* poſitivam, aliamve diſciplinam tradiderunt? Verum illos non parum certe extra juris naturalis limites vagatos eſſe, dudum alii obſervarunt: at ego quoque *Schmauſium* anguſtioribus, quam par eſt, limitibus jus ipſum circumſcripſiſſe pro certo habeo; nec dubito, quin ad jus naturæ pertineant quæcunque ex ipſius per ratiocinationem deducuntur principiis; ut effert poſita propoſitio: quam ſic evinco breviſſime.

Primo. Quæcunque ex principiis legitime deducuntur, non ſunt niſi ipſa principia explicata, & evoluta; neque enim poteſt quidpiam ex iis derivari, niſi quod in iiſdem continetur virtute. Ergo ſi hæc ſint juris naturalis principia, quæcumque ex ipſis fluunt, ſeu ratiocinatione deducuntur, ad ipſum pertinent jus naturæ.

Secundo. Quæ ex principiis juris naturæ per rationem colliguntur, ſunt eo ipſo aut vetita, ſi cum vetantibus principiis, aut debita, ſi cum principiis jubentibus, aut licita, ſi cum permittentibus connexa ſunt. Non ſunt vero aut *debita*, aut *vetita*, aut *licita* jure aliquo humano poſitivo; vel quia nullum adhuc de iis extat hujuſcemodi jus; vel quia ante ipſum jam fuerant vel vetita, vel debita, vel licita: igitur talia ſunt jure naturali; atque adeo ad ipſum ſpectant.

Hæc plane ſufficerent ad propoſitionem noſtram evincendam. Verum ut fundamentum quoque, quo *Schmauſii* hac de re nititur ſingularis ſententia, funditus diruamus, placet unam vel alteram objectionem ponere, ac diluere.

Objectio prima. Quæ ex principiis deducuntur, per rationem excogitantur; quæ per rationem excogitantur ad artem pertinent, non ad naturam: igitur quæ ex principiis naturalibus deducuntur, non ſpectant ad illud jus, quod eſt *naturæ*, ſed ad illud, quod *artis* eſt.

Reſponſio. Quæ ex principiis naturalibus deducuntur proprie non excogitantur; nam excogitari eorum eſt, quæ nullo modo ſunt: at veritates, quæ ex naturalibus principiis ratiocinatione colliguntur, ſunt virtute ſaltem in ipſiſmet principiis unde rationis ope dimanant: non igitur hæc proprie ad artem pertinent. Inſuper, licet etiam per artem e principiis naturalibus veritates aliæ eruerentur, ejuſdem nihilominus conditionis forent ac ſunt principia; quemadmodum ſuccus ex aliquo corpore vi artis expreſſus ipſius corporis pars eſt, ejuſque ſuo modo naturam retinet; ac proprietates.

Objectio ſecunda. Naturale non eſt, quod non ineſt reipſa naturæ; non inſunt vero reipſa hominis naturæ, quæ ex principiis practicis deducuntur ratione: igitur non pertinent ad jus naturale.

Reſpondeo primo, veritates, quæ ratione deducuntur, virtute, ut dixi, eſſe in principiis, unde fluunt: ſi ergo principia æquitatis, auctore *Schmauſio*, inſunt, immo & innaſcuntur hominis naturæ, ſatis eidem ea quoque inſunt, quæ ex ipſiſmet principiis ipſa elicit ratiocinatio. Secundo, gratis omnino illud

Digitized by Google

a *Schmauſio* ſumitur, jus naturale ex eo præciſe dici, quod hominis naturæ innatum ſit, atque in ortu ipſo inſitum: ut enim naturale dicatur, ſatis eſt, quod ipſam ſequatur naturam, quodque naturali ratione deprehendatur, colligaturve e quocunque principio lumine naturali noto: ſcilicet jus naturale opponitur tantummodo juri *poſitivo*, ac *revelato*. Tertio, ſi ſiſtamus in ipſa natura, nil in ea deprehendimus aliud præter inclinationes, propenſiones, atque inſtinctus: ſed hæc ſatis non ſunt ad conſtituendum jus, ut alibi docuimus; & manifeſtum eſt vel ex eo, quod conſimiles inclinationes atque inſtinctus etiam in ipſis Brutis reperire eſt, in quibus tamen jus eſt nullum proprie dictum.

Objectio tertia. Arithmetica, Aſtronomia, aliæque id genus ſcientiæ *aliquo modo ex innata homini ratione prodierunt*, nec tamen idcirco ſunt aut dicuntur Scientiæ naturales. Cur ita? niſi quia labore & experientia & adinventæ ſunt, & excultæ: pari igitur pacto etiam jus illud, quod multa meditatione, aſſiduoque labore ex principiis deducitur & cognoſcitur, non eſt jus naturale, ſed jus aliquod humanum vel quævis alia diſciplina.

Reſponſio. Scientiæ enumeratæ, & id genus aliæ prodierunt utique ex innata homini ratione, ſeu ex naturali hominis facultate; at non ſunt, ſaltem omnimode, ex principiis ex una parte naturæ inſitis, & ex alia illarum ſcientiarum propriis deductæ; cujuſmodi ſunt omnia, quæ nos ad jus naturale ſpectare arbitramur. Adde, ad deducendas ex principiis practicis naturalibus concluſiones, neque multo labore, neque exquiſita opus eſſe induſtria: ſatis eſt, ſi Ratio fuerit ſana, animuſque revera æqui rectique amans, atque in virtutem ſincere propenſus. Præterea, quod aliqua opus ſit ratiocinatione ad veritates hujuſmodi eliciendas, conficit ut ſummum, eaſdem veritates non eſſe reipſa innatas, ſeu in ipſo ortu inſitas: quod omnino non obſtat, quominus eædem veritates non patefaciant nobis officia, ad quæ naturaliter obligamur; adeoque ad jus vere naturale pertineant; niſi *Schmauſius* velit, *jus naturæ* duplex diſtinguere, aliud ſcilicet *innatum* ipſique naturæ inditum; & aliud acquiſitum, ſeu ratiocinatione partum, naturaliter tamen obligans: quod perridiculum eſſet. Demum dum *Schmauſius* a naturali jure uſum rationis removet, & ad ſolos inſtinctus, quos in nobis experimur, reſtringit; nonne nos ad brutorum conditionem demittit, quæ ſolis feruntur inſtinctibus, iiſque ad operandum unice determinantur?

Quod alteram attinet propoſitionis noſtræ partem; quum communiſſima, ac ferme perpetua doctorum ſententia fuerit, principiorum juris naturali propriam primariamque ſedem eſſe intellectum, ſeu Rationem; *Schmauſius* ut *novum* conderet *Syſtema*, ſuſtinet, *Jus Naturæ non in Ratione, ſed in Voluntate, & inſtinctibus naturalibus quærendum eſſe:* ſic enim mentem aperit ſuam in compendio Capitis primi opellæ ſuæ, qua ejuſmodi ſyſtema explicare aggreſſus eſt. In ipſo autem Capite hæc habet: *Indidit Deus hominum voluntati, quæ omnium humanorum actuum fons eſt, principia juſti & æqui: quare jus humanæ naturæ, ejuſque obligatio in voluntate quærenda ſunt. Sed præterea animadvertendum eſt, voluntatem humanam regi variis inclinationibus, quæ affectus, aut paſſiones appellantur, in ea plurimas innatas, intimaſque ſenſationes amoris, odii, invidiæ, iræ, vindictæ, lætitiæ, triſtitiæ, timoris, ſpei ec. reperiri. Hujuſmodi inclinationes inſtinctus nominantur; atque adeo in his innatis inſtinctibus puto ipſe, innata principia juris, & æquitatis naturalis ineſſe.* Errorem hunc perniciosiſſimum puto, nihilque minus, quam ad totius juris naturalis everſionem tendere exiſtimo; adeoque accurate refellendus eſt; quod magis tamen præſtabimus ejus fundamenta diruendo, quam rationes pro theſi poſita multiplicando. Unicam ergo rationem hic proponere ſatis ſuperque fuerit; quæ ita ſe habet.

Jus naturale eſt Lex naturæ, ſeu norma, ad quam actiones exigere noſtras de-

debeamus. Porro legem, normamque cognoſcere, atque proponere ad intellectum, ſeu rationem ſpectat, non ad voluntatem: igitur propria atque primaria juris naturalis ſedes eſt intellectus, ſeu Ratio, & non voluntas; ſaltem ſi ſejuncta conſideretur a Ratione ipſam dirigente: nam alioqui etiam in voluntate ipſa quæri jus naturæ poſſe minime inficias iverim: inſtinctus enim naturales, quum a natura ipſa proficiſcantur, eſſe valent juris naturalis indicium: principia tamen juris nonniſi in ipſa Ratione reſident, cujus ſolius eſt, veritates practicas percipere, ac propoſitiones, quibus mores conformandi ſunt, ex ipſis quoque naturalibus inſtinctibus efformare; & quod majus eſt, ipſos vere naturales inſtinctus a ſpuriis & illegitimis ſegregare.

Objectio prima. Humana ratio varia eſt pro vario hominum genio, ac indole, vel pro locorum ac temporum diverſitate, ut experientia ipſa compertum eſt. Igitur *non poteſt fundare jus aliquod univerſale, uniforme, atque perpetuum pro omnibus hominibus*. Sic *Schmauſius*. Eodem fere modo ratiocinatur Auctor libri *de Natura* par. III. ut *ſextum* ſuum *ſenſum*, nempe *moralem* evincat: de quo nos alibi.

Reſponſio. Non minus quam ipſa Ratio, variæ ſunt hominum inclinationes. Si vero dixeris inclinationes, ſeu inſtinctus vere *naturales* eſſe in omnibus uniformes; reſpondeo primo, hoc abſolute negari poſſe: experientia enim conſtat, alios a natura promtiſſimos, tardiſſimos alios ad amorem, odium, iram, aliosque ſimiles affectus; immo nonnullos aliquo vel pluribus ex hiſce affectibus omnino videri expertes. Sed, ut eos etiam in omnibus uniformes eſſe concedam, non idcirco quoad hoc ipſi Rationi præſtant: nam *recta* quoque *Ratio* in omnibus uniformis eſt, ut ſupra docuimus. Neque reponas, certos nos eſſe non poſſe, quænam & quando recta ſit Ratio: nam falſum hoc eſſe demonſtravi ſuperius. Si dicas, id ſaltem arduum eſſe; non minus arduum fore, reſpondeo, naturales inclinationes, ſeu *innatos inſtinctus* a non naturalibus, ſpuriiſque ſecernere: ad *quod magna* opus eſſe *prudentia* Schmauſius ipſe fatetur. At præterea, ſi *magna* ad id *prudentia opus eſt*; igitur, inquio ego, non in ſola voluntate, ſeu in ſolis innatis inſtinctibus juris principia quærenda ſunt; ſed potius ac maxime in ea quæ ipſos dijudicat, ſecernitque, Ratione. Et reipſa quidem hujuſcemodi inſtinctus juris naturalis indicium eſſe non valent, niſi quatenus rectæ rationi congruunt, ab eaque probantur: & quatenus inter cetera rectæ rationis dictata unum hoc eſt, inſtinctus, qui vere ſunt naturales, non eſſe malos; quippe qui non minus quam ipſa, unde profluunt, natura, Deum habent auctorem; ac conſequenter, juxta illos agere licitum eſſe, niſi exceſſu aliquo, defectuve perturbetur rationis ordo. Ex quo etiam conficitur, jus naturale, ſeu ejus principia in Ratione velut in propria ſede ſtatui debere, & reipſa reſidere; in voluntate vero, ſeu in naturalibus inſtinctibus tantummodo velut in ipſius juris indicibus.

Objectio ſecunda. Jus naturale, ejuſque principia debent eſſe innata, ſeu in ipſamet hominis nativitate velut inſculpta atque inſcripta. Igitur propria illorum ſedes non poteſt eſſe ratio, ſeu intellectus, qui ex ſui natura eſt mera capacitas, nec innatas ideas habet ullas: quærendum igitur jus eſt in ſola voluntate, in qua innatos inſtinctus reſidere, nemo inficiatur.

Reſponſio. Ideas innatas nullas eſſe, nondum demonſtratum eſt; quanquam ita ferat communiſſima extra Scholam Carteſianam ſententia. Hinc ſatis apparet, quam infirmo nitatur fundamento novum hoc *Schmauſii* ſyſtema, utpote quod apud eos, qui innatas ideas naſcenti homini infuſas putant, locum habere nullum poteſt. Illud porro plane novum, planeque mirandum eſt, in re ſummi momenti Syſtema condere ac ſtatuere, quod a ſententia pendeat adhuc omnino in controverſia poſita. Deinde vero, ut jus naturale innatum, ejuſque principia menti dicantur inſculpta, ne-

Digitized by Google

ſe non eſt, ut vel in ipſo ortu inſint ei reipſa ideæ, queis exprimantur; ſed eſt ſatis ſuperque, ii præſto ſit prompta quædam & expedita facultas, facilitas, & habitudo, aut etiam propenſio ad hujuſcemodi ideas, data prima occaſione, efformandas, & ad veritatem principiorum practicorum percipiendam, & ad conſtituendas propoſitiones, quæ principia ipſa continent, aut ſi ab aliis proferantur, ad promte eis aſſentiendum eo, quod veritas in illis adeo clare fulgeat, ut ejus lumine mentis acies nequeat non percelli, & ad aſſenſum rapi. Humanæ hanc mentis habitudinem, ac veluti cooptationem, & non aliud, ſignificare intendunt Scholaſtici Doctores, dum ajunt, *principia practica infantibus per modum habitus eſſe impreſſa*; quorum quidem ſententiam, quod eam non capit, ridet inſcite *Thomaſius*. Scilicet ajunt illi *impreſſa* non per *habitum* quendam ſuperadditum, ſed *per modum habitus*, ut innuant nimirum, ineſſe hominum menti ab ipſa nativitate ad ea principia vel formanda, vel percipienda facilitatem ſummam, eique conſimilem, quam quiſque habere ſolet ad ea percipienda, quorum ſibi habitum dudum comparavit. Satis eſſe ejuſmodi facilitatem, ac propenſionem, ut jus naturale menti, ſeu rationi dicatur inſculptum, non video, quomodo poſſit *Schmauſius* inficiari, quum non majus aliquid requirat ipſe in voluntate, ut ei juris principia innata dicantur: æque enim, ſin magis eſt voluntas in ſuo ortu pura volendi potentia, quam ſit mens pura capacitas intelligendi; ſiquidem in neutra facultate quidpiam initio eſt præter meram potentiam & capacitatem: nullus in neutra actus (juxta vetuſtam loquor ſententiam) priuſquam ſenſuum occaſione aliquis excitetur. Aliunde vero inclinationi, quæ ad quidpiam volendum ineſſe voluntati concipitur, ex æquo reſpondet in mente facilitas, promtitudo, ac cooptatio ad veritates practicas percipiendas, in eiſque acquieſcendum: quoad hoc igitur hæ ambæ facultates ſunt pares; at intellectus præſtat voluntati ob alias, quas diximus, rationes.

Objectio tertia. Senſus æquitatis in nobis ante ratiocinationem omnem reperitur. Igitur eſt prius in voluntate, quam in ratione.

Reſponſio. Æquitatis ſenſum, ſeu ſenſationem ante omnem ratiocinationem in nobis eſſe, utcunque concedi poteſt; non item vero eſſe ante omne judicium. Nam quod ego ex. gr. *obvium habens hominem minime antea notum* (Schmauſii exemplo utor) *qui nec armis, nec viribus valeat, a quo proinde nihil mihi metuendum ſit, v. g. aliquem puerum, e cujus nece præterea neque emolumentum, neque damnum ſperare poſſim, nullam in me ſentiam inclinationem ipſius quoquo modo lædendi, ſed potius benevolentia complectendi; indeque ipſi ſalutem dicam; interrogem unde veniat, & quo pergat; eidem felix apprecer iter: aut ſi ipſum non alloquar, ſaltem me indifferenter erga eundem habeam: quodque ſi in aliquem miſerum, infirmum, aut infelicem incurram, experiar in meipſo commiſerationis ſenſum, in eumque pro data opportunitate opera caritatis, & officia humanitatis exerceam*; id ex eo oritur, quod ad conſpectum hujuſmodi objecti ob inſitam a natura menti meæ ſeu Rationi proclivitatem, atque ob commiſerationis ſenſum, quem conſpectus infelicitatis hominis mei ſimilis excitat in me, illud ſtatim judicium efformo, talem hominem nullo pacto eſſe lædendum, ſed exercenda potius in eum humanitatis pietatiſque officia: & id quidem non ex eo (ſaltem præciſe) quod inclinatum me ſentiam ad ea præſtanda; ſed quia id rectæ eſſe rationi conforme clare diſtincteque percipio; ac ipſa Ratio mihi eo in caſu quenquam lædere, vel ei humanitatis officia denegare velut abſurdum, & a natura rationali alienum vituperio ac deteſtatione, immo & pœna dignum repræſentat. Quare etſi occaſio efformandorum principiorum juris naturalis poſſit eſſe aliunde; tamen ipſa principia, ac velut earundem legum naturalium denunciatio in Ratione ipſa quærenda ſunt. *Schmauſius* duo hæc in unum confudiſſe videtur, aut non ſatis diſtinxiſſe;

Lib. cit. Cap. III. §. 2.

idem-

Digitized by Google

idemque dicito de Auctore libri *de natura*.

CAPUT II

Errat haud leviter Puſendorfius, dum hominis erga Deum, & ſemetipſum officia a Juris naturalis objecto, & conſideratione ſejungit.

PLures inter, ac varios, quos docuit Pufendorfius, errores haud levis eſt ille, quo tradidit, hominis erga Deum, & ſemetipſum officia ad naturalem juriſprudentiam minime pertinere; niſi forte quatenus *Deus legis naturalis, & ſocietatis civilis eſt auctor, ab eoque legum naturalium origo, & firmitas manat*; & quatenus hominis erga ſeipſam rectitudo cedit in emolumentum & commodum ſocietatis. Dixi: *fortaſſe*; nam quoad hominis erga Deum officia ſpectat, eas etiam propoſitiones, quas modo produxi, fatetur, *ex Theologia naturali ſe mutuo ſumſiſſe*. Si vero quidpiam addidit de officiis erga ſeipſum, non dubito, quominus ex Theologia morali ſe pariter mutuo ſumſiſſe fateatur. Illud ſaltem compertum eſt, in majori ſuo Opere utrunque officiorum genus, nempe erga Deum, & erga ſeipſum fere penitus prætermiſiſſe, quanquam in Opere ſuo minori amicorum monitis, & ſuaſionibus pauca de hominis erga Deum officiis addiderit. Jam vero errorem hunc Pufendorfii plures amplexi ſunt, præſertim ii omnes, qui *Socialitatem* pro juris naturalis fundamento conſtituunt; vel *juſtum*, ſeu quod juſtum eſt, habent tanquam adæquatum juris naturalis objectum. Hujus erroris occaſio multis fuiſſe videtur conſideratio juris civilis: cum enim hoc totum in ſocietate recte inſtituenda, adeoque in eo, quod juſtum eſt, definiendo verſetur; etiam jus naturale iiſdem finibus circumſcribendum putarunt, haud ſatis animadvertentes, naturæ, ſive ejus Auctoris præſcripta latius patere, quam mandata legiſlatoris humani ad hoc inſtituti, ut ſocietatis ſibi concreditæ bonum promoveat, procuretque. Hinc limitatio illa Pufendorfii, Aſſeclarumque adeo abſona eſt, & in oculos omnium incurrit, ut vix ulla impugnatione indigere videatur. In eam nihilominus hæc breviſſime animadverto.

Cum juris vocabulum, quoad præſens attinet inſtitutum, duplici in ſenſu, nimirum vel pro lege, vel pro facultate ſumatur; jus naturale vel eſt lex naturalis, vel naturalis facultas quidpiam agendi ſalva rectitudine actionis. Porro ſive uno, ſive altero modo jus naturale ſumatur, officia hominis cum erga ſeipſum, tum maxime erga Deum ambitu ſuo complectatur oportet: quis enim negare audeat, legem naturalem adeſſe, eamque graviſſimam, ſeu graviſſimam obligationem ab ipſa natura manantem amandi, colendique Deum conditorem noſtrum omniumque bonorum auctorem; proindeque actiones aliquas, quæ rectæ ſunt, Deumque reſpiciunt, edendi; alias vero non item? quam immaniter igitur Jus mutilat naturale, qui duo hæc officiorum genera a naturali jure ſegreganda decernit! & quam imperfecte illud tradit, qui prædicta officia aut penitus, aut fere integre omittit!

Objectio. Si jus naturale etiam circa officia erga Deum, & ſemetipſum verſari dicatur, tollitur ejus ab *Ethica* & a *Theologia* tum naturali, tum morali diſcrimen; indeque & diverſarum facultatum, nempe *Theologicæ*, *Philoſophicæ*, ac *Juridicæ* confunduntur munera: quæ quidem confuſio alia ratione auferri non poteſt, niſi dicendo, jus naturale verſari tantummodo circa *juſtum*, Ethicam vero *honeſtum* reſpicere, adeoque & officia erga ſemetipſum; Theologiam naturalem de Deo agere, ejuſque perfectionibus, atque de officiis hominis erga ipſum; demum Theologiam *moralem* de his omnibus diſputare, ſed ex principiis revelatis.

Reſponſio. In ſtatuendo diſciplinarum diſcrimine, earundemque objecto definiendo ad duo præcipue reſpicere debemus, nempe ad cujuſvis diſciplinæ nomenclaturam (hæc enim plerumque imponitur ex ejus objecto) & ad fines, quos eidem veterum Auctorum uſus defini-

Digitized by Google

finivit, ſeu ad notionem, quam de eadem tradidere primi Auctores. Porro quum *jus* perinde ſit ac *Lex*, ut dictum eſt, liquet, appellatione hac *Puſendorfianam* limitationem non indicari. Veterum etiam uſus eidem adverſatur; quicumque enim Ethicen tradere aggreſſi ſunt, ii de virtutum omnium officiis, adeoque & de juſto, ſermonem habuere. Præterea, ad diſciplinarum diſcrimen habendum, neceſſe non eſt, ut iis diverſæ omnino tradendæ res aſſignentur; ſatis enim eſt, ut res etſi eædem, ſub diverſa tamen ratione tradantur: ſic *phyſica* diverſa diſciplina cenſetur a *Medica*, quamvis utraque idem corpus conſideret; quia ſcilicet utraque peculiari ſibique propria ratione illud reſpicit, habet. Sic igitur eadem quoque officia, eædemque actiones poſſunt eſſe & *Theologiæ naturalis*, & *Ethices*, ſeu *Philoſophiæ moralis*, & *Juriſprudentiæ* etiam *Naturalis* objectum: prioris quidem ſub ratione pietatis, quæ cultum reſpicit, venerationemque ſupremi Numinis; alterius ſub ratione Virtutis, ſeu conformitatis, ad regulam Rationis (*a*); tertiæ demum ſub ratione juſtitiæ, quatenus hæc ſuum unicuique tribuit debitum: debita enim ſunt proculdubio, quæ erga Deum, & noſmetipſos exerceri valent officia; nam & Deum & noſmetipſos debemus, natura ipſa præſcribente, diligere; illum colere, noſque ipſos curare, conſervare, atque perficere. Demum quæ eſt tot diſciplinas diſtinguendi neceſſitas, ſi poteſt una complecti ſingula? Magna eſt, inquit Thomaſius; nam alioqui confunderentur munera Theologicæ, Philoſophicæ, ac Juridicæ facultatis, quarum unaquæque a diverſis Profeſſoribus edocetur. Magna profecto neceſſitas! nam periculum eſt, ne inter eos jurgium oboriatur non ei diſſimile, quod olim inter paſtores *Jacobi*, & *Labani* factum eſt: at qualicunque huic neceſſitati occurri facile poteſt, ſi dimiſſis generalibus, ambiguiſque nominibus, ita eis penſa diſtribuantur, ut unus quidem de Deo agat ſolummodo; alter tantum de *juſto*, ſive de eo, quod naturaliter juſtum eſt; tertius de honeſto. Poſtremo huic poteris & Decorum aſſignare, niſi velis peculiarem etiam pro eo cathedram erigere. Sed hæc nugæ ſunt.

CAPUT III.

Juris naturalis objectum ſunt omnes actiones hominis liberæ. Perperam interiores excipit Puſendorfius.

NEmo, qui actiones liberas in homine agnoſcit, abſolute inficiatur, jus naturale verſari circa actiones humanas, quæ illius arbitrio ſubſunt. Puſendorfius tamen ab earum numero, quoad hoc ſpectat, quamplurimas excipit, eas ſcilicet omnes, quæ ſibi viſæ fuerunt minus cum ſocialitate connexæ; quam cum ſemel adoptaſſet ceu primum, & univerſale juris naturalis principium, propugnare conſtantiſſime pergit, licet eam ob cauſam adeo jus naturæ mutilare cogatur, ut truncum quendam præcipuis imminutum membris nobis reliquerit. Non modo enim officia hominis erga Deum, & ſemetipſum, ſed etiam interiores actus juri naturali ſurripiendos putavit: *quia forum*, inquit, *humanum circa externas tantum hominis actiones occupatur, adeo autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum, aut ſignum foras producunt, non penetret, adeoque nec circa ea-* Præf. Op. de Off. Hom. & Civ. §. 7.

(*a*) *Wolfius* pro ſuo arbitrio ita Ethicen a jure naturali diſtinguit, ut jus naturale doceat, quid homo eſſe debeat, nempe juſtus, temperans, fortis, ſobrius, liberalis &c. Ethica vero doceat, quomodo talis eſſe poſſit; videlicet quomodo poſſit ac debeat homo eſſe juſtus, temperans, fortis, liberalis &c. non male fortaſſe, ſi diſtinctionem hanc alii probare velint, & in uſum redigere. Illud ceteroqui videtur certum, ſcientiarum diſtinctionem, indeque ſequentem multiplicationem multum ab hominum arbitrio pendere. At ipſe probare non poſſum, terminos ſcientiarum Auctorum præſtantiorum conſenſu probatos a quoquam pro ſua voluntate variari, aut non reſtringi.

Digitized by Google

eadem ſit ſollicitum; jus naturale magnam partem circa formandas hominis externas actiones verſatur. *At Theologiæ morali non ſufficit, exteriores hominis actiones utcunque ad decus compoſuiſſe; ſed in eo maxime laborat, ut animus, ejuſque motus interni ad placitum Numinis fingantur*, & *illas ipſas actiones improbat, quæ extrinſecus quidem recte ſe videntur habere, ab animo tamen impuro premanant*. In his Puſendorfii verbis duo mirabitur Lector; primum, quod abſolute non dixerit, *jus naturale verſari circa formandas hominis externas actiones*, ſed limitationem illam addiderit: *magnam partem*; cum & paritas juris naturæ, & fori humani a Puſendorfio adhibita, & aſſignatum inter Theologiam moralem, & ius naturale diſcrimen, ſiquid valent, evincant, nullam actionem, quæ prorſus interna ſit, dirigi ab ipſo jure naturæ. Alterum, quod Puſendorfio in mentem venerit, collocare juris naturalis a Theologia morali diſcrimen in eo, quod iſta actiones etiam internas, illud duntaxat externas moderetur, & dirigat; cum alia vera diſparitas in omnium incurrat oculos, nimirum quod Theologia revelatione, jus naturæ ſola ratione nitatur. Sed inſuper unde didicit Puſendorfius, jus naturale pro foro tantum humano uſui eſſe debere, ut inde definiret pro indole, & genio ejuſdem fori, quænam actiones eſſent juri naturali ſubjectæ? Non alio ſane fundamento niti potuiſſe videtur, quam vulgari acceptione, & intelligentia juris. Verum animadvertere debuiſſet, forum humanum eo ſpectare, ut pacem, & tranquillitatem, quæ externis ſolum actionibus turbari poteſt, in ſocietate cuſtodiat, & exerceri per homines, quos cordis penetralia latent; jus vero naturale conſtitutum a Deo eſſe, cui nihil eſſe valet occultum; eſſe vero conſtitutum, non ut homines viderentur, ſed ut reipſa probi eſſent; cujuſmodi dubio procul abſque internorum affectuum, intimæque voluntatis rectitudine eſſe non poſſunt. Si ergo nequaquam ſufficit, *hominis actiones utcunque ad decus compoſuiſſe*, ut ſufficere, *Puſendorfius* putaſſe videtur, dum in eo ſtatuit ejuſdem a Theologia morali diſcrimen, quaſi ad *jus naturale* ſpectaret potius hypocritam, quam virum revera *probum* efficere. Sed demum, ut paucis me expediam, *ſi juris naturalis ſcita ad forum duntaxat humanum adaptantur*, ad quam diſciplinam ſpectabit directio actuum internorum? Ad Theologiam naturalem, reſpondet *Puſendorfii* defenſor *Barbeyracus*; idque ad mentem ipſius eſſe aſſeverat. „ Nonne „ auctor, inquit, tradit, *circa forum* „ *divinum*, ad quod actus interiores per- „ tinent, *Theologiæ maxime curæ eſſe?* „ Eſt ergo ex ipſius mente altera quæ- „ piam diſciplina, ac diſciplina quidem „ naturalis, quæ internorum iſtorum „ actuum leges non negligit „. At fallitur, vel fallit *Barbeyracus*; nam Theologia, cui eo loci actuum internorum directionem tribuit *Puſendorfius*, non eſt naturalis, ſed *revelata*, eadem ſcilicet, quam & *Theologiam moralem* appellat. Quod adeo clarum eſt, ſi ea expendantur, quæ in præcedentibus *Puſendorfius* ſcribit, ut mirum plane ſit, Barbeyracum aut rem non vidiſſe, aut ab aperto eum errore excuſare voluiſſe. Nam vel ipſo ſtatim §. primo mentem prodit ſuam *Puſendorfius*. „ Manifeſtum „ eſt, inquit, ex tribus veluti fontibus „ homines cognitionem officii ſui, & „ quod in hac vita ſibi tamquam hone- „ ſtum agendum ſit, tamquam turpe „ omittendum, haurire: *ex lumine ra-* „ *tionis*: ex legibus civilibus: & ex pe- „ culiari *revelatione* divini Numinis... „ Inde tres ſeparatæ diſciplinæ prove- „ niunt: quarum prima eſt *Juris natu-* „ *ralis*: altera *Juris civilis*.... Tertia „ *Theologia moralis* habetur, illi parti „ Theologiæ contradiſtincta, qua cre- „ denda exponuntur. „ Eſt ne vero hujuſcemodi *Theologia moralis* diſciplina naturalis? Ut rem hanc conſtituam extra omnem dubitationis aleam, ea addo, quæ habet ſequentibus paragraphis. §. 2. *Theologus*, inquit, *moralis in eo ultimo adquieſcit, quia Deus in Scripturis ſacris ita juſſit*. §. 4. *Si aliqua ſint, quæ divinis literis agere, aut omittere debeamus*... *ea ad Theologiam Moralem pro-*

Loc. cit. § 6.

Adnot. in Ep. cen- io. Anonymi nempe Leibnitii §. 7.

proprie ſpectare &c. Et proxime ante dixerat, primum diſcrimen, quo iſtæ diſciplinæ jus Naturale, & *Theologia Moralis ſeparantur*, *reſultare ex ipſo fonte, unde ſua dogmata utraque derivat*; nempe illa *ex Ratione*, *ex Revelatione* iſta. §. 5. abſolute pronunciat, *Theologiam a peculiari Dei revelatione proficiſci*. Similia habet initio paragraphi ſexti, quæ exſcribere ſupervacaneum eſt. Qua ergo fronte ſuſtinere potuit *Barbeyracus*, Theologiam, de qua loquitur *Pufendorfius* in ejuſdem paragraphi fine, aitque, *maxime curæ illi eſſe circa forum divinum*: (*ad quod*, ſubdit *Barbeyracus actus interiores pertinent*,) eſſe ex *ipſius Pufendorfii mente diſciplinam naturalem*? Merito itaque, quidquid contendat *Barbeyracus*, miratus eſt *Leibnitius*, talia *Pufendorfio in hac eruditionis luce excidere potuiſſe*, nempe *Theologiæ morali non ſufficere*, *exteriores hominis mores utcunque ad decus compoſuiſſe*; *quaſi vero*, ſubdit *Leibnitius*, hoc *Philoſopho morali*, *aut juris naturalis datori ſufficiat*; unde recte colligit ipſe, *veterum Ethicorum magis*, quam Pufendorfii *& ſeveram*, *& ſublimem Philoſophiam fuiſſe*: quod productis *Platonicorum*, *Stoicorum*, immo & *Poetarum* teſtimoniis palam facit.

Quæ *Barbeyracus* ad purgandum Auctorem ſuum profert, ad hæc fere recidunt. Primo *Pufendorfius* non omnem actuum internorum, ſed potiorem tantummodo, aut æque primariam a jure naturali abtrahit conſiderationem: ait enim, *MAGNAM* illud *PARTEM circa actiones exteriores verſari*: & id quidem *recte*, ſubdit *Barbeyracus*:
loc. cit. „ Nam ſolus ipſe actionis alicujus au-
„ ctor dignoſcere & dijudicare tuto va-
„ let, an intrinſecus, æque ac extrin-
„ ſecus moraliter bona ſit: ceteris om-
„ nibus ſuper hoc nonniſi indicia facile
„ æquivoca ſuppetere unquam poſſunt.
„ jam addiſcitur jus naturæ, ut de
„ actionibus alienis æque ac propriis
„ judicari queat: adeoque ſcitorum ju-
„ ris naturalis adplicatio ut plurimum,
„ exteriore actionum habitu debet ter-
„ minari „. Secundo, Quum „ nihil
magis arbitrarium ſit (: autem *Barbeyraci* verba ſunt) „ quam diſciplinarum
„ diviſio; modo illud omne, quod ad
„ eas, quæ nexum aliquem ha-
„ bent, pertinet, in alterutra depre-
„ hendatur, atque in tradenda peculia-
„ ri aliqua ſcientia, cujus conſtitueris
„ limites, nihil eorum omittatur, quæ
„ ad definitum ſpatium neceſſario re-
„ quiruntur, non eſt quod præterea
„ quiſquam deſideret „. Non eſt ergo Specim.
culpandus *Pufendorfius*, quod juris na- contro-
turalis limites actionibus externis de- verſ. Cap. 5. §. 23.
finierit: nam *illi præcipue propoſitum fuit*, ut ipſe declarat, *officia hominum inter ſeipſos tradere*, *& quid juris inter homines mutuo exerceatur*.

Quanquam hæc levia ſunt, & jam ferme præoccupata, lubet tamen adhuc pauca ad pleniſſimam eorum refutationem adjicere. Itaque ad primum dico, 1. aſſerere, *juris naturalis ſcita ad forum* DUNTAXAT humanum adaptari, illudque *circa externas TANTUM hominis actiones occupari*; & poſtea *Jus naturale MAGNAM PARTEM circa formandas hominis exteriores actiones verſari*, eſt ut mitiſſime loquar, hominis nitidam ejus quod ait, *ideam* minime tenentis. 2. Si aliqua ſui parte jus naturale etiam circa actiones internas occupatur, quænam eſt hæc ejus pars? & quænam ejuſmodi actiones internæ? an tantummodo quæ ſeſe opere externo produnt, ut in homicidio occidendi voluntas? At cur non etiam actiones mere internæ, ut amoris, odii &c. quibus adeo & tam frequenter contra legem naturæ, rectam rationem, ipſumque Deum peccamus? Hæc non explicat, nec explicare *Pufendorfius* poteſt. Nec vero ullius momenti ſunt ſuppetiæ, quas ei præſtare conatur *Barbeyracus*: nam certum eſt, jus naturæ eſſe primo & vel maxime ad diſcendum, ut ſciamus, quomodo omnes actiones noſtræ, adeoque etiam internæ ad normam rationis, & legis naturalis divinæ exigendæ ſint; tum vero ut hoc ipſum alios edoceamus quoad per nos fieri poterit: ac demum (ſi contingat judicis munus a nobis exerceri) ut de

Præf. cit. §. 5. & 7.

ex-

externis aliorum actionibus, atque etiam de internis, quæ nempe cum ipſis connexæ ſunt, recte judicemus.

Ad alterum ajo 1°. *Si nihil magis arbitrarium eſt, quam diſciplinarum diviſio*, cur ergo *Puſendorfius* adeo adlaboravit, ut *juris naturalis* a *Morali Theologia* diſcrimen traderet? Sane ita ille præfatus eſt, ac ſi id *molis* haud minoris eſſet, quam *Romanam condere Gentem*: aliqua ejus verba, quæ alicujus comœdiæ prologo ſatis congruere quis dixerit, hic audire non pigeat. Hac *ſuper re*, inquit, *paucis ſententiam exponam: non quidem pro auctoritate papali* (mirum plane fuiſſet, ſi homo iſte vel parvam præfatiunculam conſcribere potuiſſet abſque aliquo in Romanum Pontificem ſcommate: his nempe gemmis amat ille cuncta ſua illuſtrare) *acſi ab omni errore privilegio aliquo mihi cautum foret*; neque qui ex *ſomniis divinitus, aut irrationabili aliquo inſtinctu, ſingularis cujuſdam illuminationis fiducia animetur* (quot nugæ?) *ſed tanquam talis, cui &c.* 2°. Etſi utcunque arbitraria eſt diſciplinarum diviſio; non licet tamen unicuique, earum fines, quos vel Ratio præſcripſit, vel Sapientum firmavit auctoritas, pro ſuo arbitrio dimovere, & quantum libuerit ampliare, vel conſtringere: hinc ſi quis operi ſuo anguſtiores, quam diſciplina aliqua pati videatur, velit limites conſtituere (quod quidem per nos cuique licet) æquum eſt, ut & lectores de ſcopo ſuo præmoneat, & generali titulo opus ſuum haud inſigniat. Fuerit igitur *Puſendorfio*, ſi fides ipſi habenda, *præcipue propoſitum, officia hominis inter ſe ipſos tradere, & quid juris inter homines exerceatur*; cur ergo ſplendida *de Jure Naturæ & Gentium* inſcriptione opus exornat ſuum? Cur generatim de Naturæ legibus acturum ſe pollicetur? Cur vel in ipſo exordio operis mentem ſuam non declarat, ſi non de univerſo Naturæ jure, ſed de ejus ſolummodo parte agere ſibi *propoſitum* erat? Quanquam præterea, quum non dixerit *unice*, ſed *præcipue*, jam ex propriis ejus verbis omnes ejuſdem partes complecti voluiſſe convincitur, licet non æque, neque eadem omnes animi ſedulitate. Plane ergo aberravit a ſcopo, dum internas actiones vel omnes, vel pleraſque, & generatim cuncta erga Deum & ſemetipſum officia ſegreganda putavit. Erravit etiam, ut hic obiter, quod alibi dixi, refricem, quum ex *præcipuo* ſuo illo *propoſito* recte ſe pro primo juris naturæ principio conſtituiſſe *ſocietatem* propugnat; quia ei *fini*, ait, *nullum commodius principium adſumi, quam ſocialitatem poſſe, in aprico eſt*. At quodnam erit principium pro aliis, quæ ad ſui operis integritatem ſibi, licet minus *præcipue*, propoſuit pertractanda? Vere hic quoque, ut in aliis multis, eam prodit, quam in illo agnovit Maſcovius, *ſemel dicta præfracte tuendi cupidinem*. Sed de his hactenus.

Præf. cit. §. 6.

CAPUT IV.

Solæ actiones liberæ ſunt juris naturalis objectum. Quare Hobbeſius, Spinoſa, Thomaſius, & alii, qui actiones omnes humanas neceſſarias eſſe contendunt, jus naturale a fundamentis evertunt.

HÆc aſſertio certiſſima, & clariſſima eſt. Illud enim, quod eſt neceſſarium, ita determinatum eſt, ut flecti in partem alteram nequeat. Si igitur actiones omnes humanæ ſint neceſſariæ, proinde & voluntatis noſtræ facultas; jam homo non poterit, actiones ſuas ad rationis normam componere, ſeu flectere voluntatem juxta legis præſcripta. Nulla igitur rationis regula admittenda eſt, proindeque nulla naturæ lex, niſi inutilia, atque ſuperflua admittere velis. Igitur qui actiones omnes humanas neceſſarias eſſe contendunt, integrum naturæ jus de medio tollunt.

Præterea, quiſquis docet ea ex quibus conſequitur, jus naturale & ſine lau-

laude cuſtodiri, & violari ſine crimine poſſe, is naturæ jus prorſus evertit. Porro id ſine dubio conſequitur, ſi omnes hominum actiones ſunt neceſſariæ: nam quæcunque illæ ſint, ſi neceſſario fiant, nobis imputari non poſſunt. Quomodo enim imputari queat, quod in noſtra poteſtate non eſt, ut ita vel aliter fiat? Igitur & juris cuſtodia ſine laude foret, & violatio ſine crimine: quod maxime abſurdum eſt.

Denique Princeps, qui in neceſſarias ſubditorum actiones dirigendas incumberet, vel improbandus eſſet tanquam tyrannus, vel deridendus eſſet ut demens. Itaque deridendi pariter, & improbandi tanquam juris naturæ everſores *Hobbeſius*, *Spinoſa*, *Thomaſius*, aliique, qui ex una parte multa præſcribunt pro humanis actionibus dirigendis; ex alia vero actiones omnes neceſſarias eſſe contendunt.

Objectio. Humana voluntas eatenus dicitur potentia neceſſaria, ſeu neceſſario operari, quatenus & majus bonum amore neceſſario proſequitur, & majus malum neceſſario averſatur; adeout in ejus poteſtate non ſit, vel minus bonum eligere in comparatione majoris, vel majus malum in comparatione minoris: ſcilicet humana voluntas quemadmodum ſemper vel ſpe alicujus boni, vel metu alicujus mali cietur, duciturque; ita ſemper vel ſpe majoris boni, vel metu mali gravioris abripitur, & expugnatur: ſi igitur & majus bonum in cuſtodiendo jure naturæ, & in eo violando deterius malum ſemper adeſſe oſtendatur, neceſſario quidem, ſed hoc ipſo efficacius, ac certius ad juris cuſtodiam impellitur, adigiturque. Non igitur ludunt operam ſuam, multoque minus jus naturæ evertunt, qui demonſtrare contendunt, ſummum hominis bonum, ſeu beatitudinem ipſam ex ejus pendere cuſtodia, ſummumque malum, ſeu miſeriam maximam ſemper ex ejus violatione promanare. Hinc Principes, etiamſi perſuaſum habeant, nulla ſubditos ſuos indifferentiæ libertate gaudere; prudenter tamen, utiliterque ad eos dirigendos leges ferunt, earumque cuſtodiæ præmia, violationique adjiciunt pœnas; norunt ſiquidem nihiloſecius, eoſdem ſubditos, quantumvis neceſſario velint quidquid volunt, poſſe tamen & majoris ſpe boni ad earum cuſtodiam abripi, & majoris metu mali ab earundem violatione abſterreri. Quid quod & ipſamet bruta, quæ ſane libertate potiuntur nulla, metu & terrore, quin & brutorum ſui ſimilium punitione, ſupplicioque a damnis inferendis arcentur, deterrenturque? Itaque cum ipſa voluntatis neceſſitate conſentit Naturæ jus; adeoque hoc minime evertunt qui illam propugnant.

Reſponſio. Hoc ipſum, quod poſtremo in objectione dictum eſt, demonſtrat, ſi quid juris una cum neceſſitate voluntatis ſubſiſtere dicendum ſit, illud eſſe *belluinum* potius, quam *humanum*, ſeu hominis proprium; quum & ipſæ belluæ ſpe boni ad aliquid impellantur, metuque abſterreantur a malo. Hujuſmodi ne Jus propoſitum eſt iis auctoribus tradere? Deinde ſi propoſito majore bono, neceſſario in illud rapitur voluntas, quæ laus obvenire poterit, etiamſi ea egerit quæ Juri conformia ſunt? Ut ſummum, totum quantum eſt meritum foret proponentis: & quum fortuita ſit ea propoſitio, per accidens ille operaretur bonum, pari ratione operaturus malum, ſi ſub ratione majoris boni proponeretur. Sed dices, ipſum ſibi quod æquum & juſtum eſt velut majus bonum repræſentare, ut ſuam voluntatem ad ejuſdem proſecutionem impellat: in hoc ſaltem omnino laudandus. In hoc, inquis, omnino laudandus? Sed qua ratione, aut quo jure, quum ea quoque repræſentatio neceſſaria ſit, ſi actiones omnes neceſſariæ ſunt? Ac demum, quodnam quæſo bonum ſibi proponit ille? Anne juſtum qua juſtum, hone-

ſtum

ſtum qua honeſtum , uno verbo bonum virtutis ? In horum ſententia nil minus ; ſed tantummodo bonum phyſicum , majorem nempe utilitatem , voluptatemve & quidquid vitam juxta *Thomaſium diuturniorem* , *feliciorem* , *jucundioremque* valet efficere . Hoccine vero docere & conſtituere non erit jus omnino evertere ? Qui enim eſt reliquus virtuti locus ? Quodnam honeſtati pretium , ſi tantummodo a majore bono phyſico voluntas permoveatur?

Digitized by Google

DE PRINCIPIIS JURIS NATURÆ, ET GENTIUM

LIBER X.

De prima juris naturalis proprietate, videlicet obligatione.

QUæ hactenus de jure naturæ diſſerui, ea fere omnia vel originem ſpectant, vel exiſtentiam, vel ſubſtantiam illius. Nunc rectus ordo poſtulare videtur, ut ad ejus proprietates explicandas progrediar. Ex his primum ſibi locum vendicat *obligatio*; quam nemo inficiabitur, eſſentialem eſſe proprietatem juris naturæ; adeout ubi verum jus adſit, ibi pariter veram, ſtrictamque obligationem adeſſe cenſendum ſit: & viciſſim ex qualitate obligationis ſit de juris conditione dijudicandum. Hinc errores circa obligationem juris recta impetunt ipſummet jus; ipſaque obligatione vel de medio ſublata, vel perperam intellecta, explicataque, auferri pariter jus, vel perperam intelligi, explicarique neceſſe eſt. Quapropter hæc juris naturalis proprietas accurate, diligenterque expendenda eſt, ut qui jus naturæ ſolo nomine tenus admittunt, ab aliis ſecerni, atque internoſci facile poſſint. Eorum numero accenſendus *Schmauſius* videtur, quippe qui non aliam juris naturalis obligationem agnoſcit, quam quæ ex formidine oritur privatæ vindictæ. *Hobbeſius* autem de legum naturalium obligatione ſic ſcribit, ut nullam reipſa agnoviſſe legem naturalem ſatis oſtendat. *VVolfius* obligationem activam præpoſtera, inverſaque ratione definiens, ſaltem ingerit ſuſpicionem, germanam juris naturalis ideam minime habuiſſe. Denique *Burlemaquius* naturalem obligationem haurire non ex proprio fonte videtur. Horum omnium ſententias in hoc decimo libro ad examen vocabimus, eoſque refellemus errores, quos in prædictis ſcriptoribus deprehendimus.

CAPUT I.

VVolfius haud recte definit obligationem activam; *dum ait;* eſſe connexionem motivi cum actione.

ALlatam definitionem exhibet Wolfius in Philoſophia pratica univerſali ubi, etiam *paſſivam* obligationem definit: *neceſſitatem moralem agendi, vel non agendi*. Definitionem vero obligationis *activæ* affert etiam in Inſtit. J. N. ubi explicans, quid *motivi* nomine intelligat, inquit: *conſiſtit motivum in repræſentatione boni ex actione poſitiva, & mali ex negativa fluentis*. Totius vero definitionis rationem aſſignat his verbis: *cum non velimus, niſi quod nobis tanquam bonum repræſentamus, ex natura voluntatis patet, hominem aliter obligari non poſſe, niſi motivum cum actione connectendo*. §. 118. §. 35.

Jam vero definitio hæc *obligationis activæ* cur mihi non placeat, imo & ſumme diſpliceat, hæc ferme in cauſſa ſunt. (1) Quod multa operamur ex prædicto motivo, ad quæ tamen nulla obſtringimur lege. (2) Imo ex eodem motivo homines mali ſcelera quæque committunt: nam & voluptatibus dediti adulteria perpetrant, vel inceſtus ex repræſentatione boni *voluptatis*; & fures aliena ſurripiunt ex repræſentatione boni *utilitatis*. (3) Non in quavis actione naturæ lege præſcripta deprehenditur aliquod bonum ex illa dimanans; neque in

in actionibus vetitis ſemper habetur malum conſequens eaſdem actiones. (4) Quapropter ſi obligatio naturalis activa in connexione actionis cum ejuſmodi motivo conſiſteret, tunc ſolum teneretur aliquis ſobrie bibere, cum ex intemperantia ſanitatis læſionem prævideret; vel ex concubitu illicito ſe continere, cum aut corpus debilitandum, aut contagioſa lue inficiendum timeret. (5) Illud etiam ſequeretur, quod ex. g. ſervus tunc ſolum domino ſuo obtemperare ex naturæ lege deberet, cum vel fuſte ſe cædendum, ni pareat; vel contra, ſi obtemperet, præmio afficiendum ſe fore cognoſceret. Demum cum ex Wolfii definitione *obligatio paſſiva* poſita ſit *in neceſſitate morali agendi, vel non agendi*, & cum juxta eundem Auctorem tunc habeatur moralis iſta neceſſitas, cum ejus contrarium *impoſſibile moraliter eſt*, ſeu fieri nequit *ſalva rectitudine actionis*, conſequens eſt, *obligationem activam* aliud eſſe non poſſe, quam moralis hujus neceſſitatis productionem. At moralis iſta neceſſitas nequaquam inducitur per ſolam connexionem *actionis cum motivo*, ſeu per connexionem actionis cum repræſentatione boni, vel mali ex ipſa actione fluentis: hæc ſiquidem repræſentatio cum pravis etiam actionibus connexa identidem reperitur. Hinc ex eo, quod *non velimus niſi quod nobis* tanquam bonum repræſentamus, ſequitur tantummodo, nos nonniſi intuitu alicujus boni impelli ad agendum poſſe; minime vero, in ea repræſentatione obligationem *legis propriam* conſiſtere. Et id ſane advertere debebat *VVolfius*, præter bonum, malumve ex actionibus ipſis *profluens*, poſſe nos immo & debere ad agendum permoveri repræſentatione debiti, quod nobis incumbit officio noſtro ſatisfaciendi, puta parendi ei, qui legitime imperat; adeoque repræſentatione boni non quidem illius, qui ex ea actione *fluat*, ſed quod ipſimet actioni ineſt; quatenus eadem ipſa actione noſtrum recti ſervandi ordinis debitum explemus. Igitur diſtinguenda omnino eſt obligatio agendi ab incitamento, & impulſione *ad agendum*: hæc a repræſentatione vel acquirendi boni vel mali vitandi proficiſcitur; a Superioris illa auctoritate deſcendit: repræſentatio boni excitat voluntatem, ut velit agere; obligatio præſtat, ut agere debeat, ſeu inducit agendi debitum; ac probos homines ſe etiam ſola, ſeu nullius boni alterius intuitu & adminiculo, niſi ejus quod in proprii debiti executione involvitur, ad agendum impellit: quamvis alia perſæpe bona aut naturali profluant connexione, aut libera Superioris voluntate conſequantur. Ideas ergo miſcet, confunditque *VVolfius*, dum *obligationem* definit *connexionem motivi cum actione*.

Phil. pract. u- niv. §. 115.

Dicet tamen fortaſſe *VVolfianus* quiſpiam, nullam aliam præter hanc ex *natura* poſſe fluere *obligationem*: atque idcirco ſi naturalis admittenda ſit obligatio, eam hoc omnino pacto eſſe definiendam. At reſpondeo primo, hoc plane idipſum conficere, quod contendimus contra *VVolfium*, nimirum non extare veram *obligationem* (adeoque nec *legem naturale*, *cujus ratio ſufficiens ſit in ipſa natura*. Eſt enim quidem in ipſa natura, ſaltem frequentiſſime motivum aliquod ea quæ legis ſunt, agendi, nempe bonum *fluens* ex recta actione; at niſi ulterius aſſurgas, nempe ad ipſum Auctorem naturæ, ad quem ſolum ſpectat, obligationem veram naturalem inducere, ſeu naturalibus agendi *motivis* robur legis adjungere, obligationem veram moralem non invenies. Hinc rejicienda eſt velut falſa, & inepta Wolfiana definitio tum *legis*, tum *obligationis naturalis*, quod utraque ſit, quæ *rationem ſufficientem habet in natura*: nego enim, ſola natura veram ullam *legem*, aut *obligationem* poſſe conſtitui; nanque utriuſque idea Superiorem aliquem exigit imperantem. Neque vero tantæ apud nos auctoritatis eſt *VVolfius*, ut putemus ipſum pro arbitrio ſuo rerum ideas poſſe invertere, aut pro lubitu conſtituere. Eſt vero penitus arbitraria, quemadmodum aliæ ejus quamplurimæ, definitio producta, quæ non alio fine videtur conflata, quam ut poſſet jus naturale ipſis etiam *atheis* commune,

Digitized by Google

mune, velut ab Auctore naturæ prorſus independens, ſtatuere. Sed fruſtra laborat *VVolfius*, fruſtraque arbitrariæ definitioni tam ingentem molem inædificat. Quid enim demum tam prolixa demonſtrationum ſerie obtinebit ille? Anne evincet, nos reipſa moraliter obligari ad ea quæ inibi proponit? nil minus. Conficiet ſolummodo, aliquod extare motivum ea operandi, quatenus ex hujuſmodi actionibus aliquod plerumque ſequitur bonum, quod nos ad ita operandum poſſit impellere, ac determinare; quod nemo ignorat: idque ii maxime norunt, qui voluptatibus, commodiſque ſuis dediti ſunt. Nemo enim ex. gr. ignorat, temperatum eſum plurimum ſanitati conducere & prodeſſe: verum ſi nulla alia obligatio adſit præter eam, quam ejuſdem boni repræſentatio valet inducere; lege nulla, nullaque obligatione ſe adſtrinctum putabit, qui moleſtius ſibi judicaverit, præſenti ſe voluptate continere, quam futura incommoda tolerare. Quid, ſi quis ex iis fuerit, qui (ut cum *Tullio* loquar) *primum ita non religioſi, ut edant de patella: deinde ita mortem non timentes, ut illud in ore habeant ex Hymnide*

Lib. 2. de Fin. 6.

Mihi ſex menſes ſatis ſunt vitæ: ſeptimum orco ſpondeo?

Aderit ne in eo obligatio naturalis? Et quidem quiſque poterit hujuſmodi *VVolfiana* obligatione ſe liberare, qui cupiditate alterius boni, quod ei magis arridet, nuntium voluerit bono remittere ex actione *fluenti* lege naturali præſcripta. Quin ad agendum eo pacto ſe *obligatum* cenſebit ex repræſentatione boni juxta opinionem, inclinationemque ſuam, majoris. Ex quibus illud mihi videtur concludi poſſe, hac vel una *VVolfiana obligationis* definitione, jus naturale totum everti: ſiquidem ea definitione pervertitur & evertitur *obligationis* idea, quandoquidem obligationi *Morali* ſubſtituitur obligatio (ſi ita loqui licet) *phyſica*, ſeu quodcumque agendi motivum, aut impulſus: ſubverſa autem *obligatione*, tollitur ſubſtantia legis, quæ abſque vera obligatione conſiſtere non poteſt. Sublata vero lege, ubi *jus naturale*, quod aliud non eſt, niſi *lex naturalis*? En quo demum recidunt immenſi, quos *VVolfius* devoravit, labores in tot ingentibus voluminibus de *jure naturali* elucubrandis, atque in demonſtrando, has vel illas actiones eſſe lege naturali præſcriptas, vel ad certas nos actiones naturali lege *obligari*. En quo eum perduxit pruritus conſtruendi *jus naturale*, quod *atheis* etiam commune foret.

At præter hoc, quo percitus videtur *VVolfius*, deſiderium commune ipſiſmet *atheis* conſtituendi naturæ jus (erat enim magnus admirator, & encomiaſtes antiquorum *Sinenſium*, quos omnes fuiſſe *atheos* pro certo habebat ipſe) ad definiendam, explicandamque ea ratione legem, obligationemque naturalem, illud eum quoque impuliſſe videtur, quod nimium hæſerit voci *naturalis*, eaque plus quam par eſſet, nixus fuerit. Verum animadvertere oportebat, obligationem, ac legem dici *naturalem*, non quod ea fluat præciſe ex ipſa *natura*, vel ab ea conſtituatur; ſed quia naturali lumine, ejuſdemque naturæ conſideratione nobis innoteſcit; vel quod Deus voluntate ab ipſius naturæ conſtitutione nequaquam diverſa eam condiderit; neque aliter, quam per inſitum naturæ lumen eam manifeſtaverit, promulgaverit, indixerit. Quare non *obligatio* ipſa *naturalis*, neque *naturalis* ipſa *lex* habet rationem ſufficientem in natura; ſed tantummodo ipſius manifeſtatio & promulgatio. Quum vero totum *VVolfiani* juris naturalis ædificium hac obligationis, legiſque naturalis idea velut fundamento nitatur, ea ſublata ut falſa, ipſum univerſum ædificium corruat, ut jam innuimus, neceſſe eſt.

Dicet tamen aliquis, *VVolfium* hac in re minime vituperandum, ſed laudandum potius; nam eo ſuo hoc labore reſpexiſſe eum conſtat, ut *atheis*, quorum indies numerus augetur, frænum injiceret aliquod, quo a pravis actionibus retrahantur, ne quum ſupremum aliquem Legislatorem ac vindicem non agnoſcant, ſeſe a lege quacunque liberos putent, ſolutoſque. Reſpondeo, me *VVolfii* propoſi-

poſitum, ſi quidem in jure naturæ conſcribendo hujuſmodi fuerit, quod præſefert, minime vituperare; rem tamen ipſam probare non poſſe. Primo enim haud credibile eſt, *Atheorum* numerum adeo ingentem eſſe (ſunt qui ne unum quidem verum *atheum* putent) ut in jure naturali tradendo eorum potius, quam ceterorum fere omnium hominum habenda ratio ſit. Deinde ſi *VVolfio atheorum* quoque felicitati in ea lucubratione proſpicere lubebat, poterat ille quin & debebat, a demonſtranda ſupremi Numinis extantia initium facere, vel eam ut alibi demonſtratam iſthic ponere. Quod ſi ſua illa Dei demonſtratione, quam clariſſimam, evidentiſſimamque, ac plane *cogentem* ſe dediſſe gloriatur, eos nihiloſecius minime revincendos putavit, vel dubitavit ſaltem; multo magis oportebat ipſum dubitare, immo & habere pro certo, id generis homines ſubtilibus illis, implexiſque, quibus naturalia officia demonſtrare conatur, rationibus reipſa nullatenus revincendos; idque vel magis ex eo, quod ut plurimum ipſius demonſtrationes arbitrariis nitantur definitionibus atque principiis; & aliunde adeo prolixa tædioque plena proponantur methodo, ut vel lectorem conſtantiſſimum valeant deterrere. Tertio, nimium bene de *atheis* ſenſiſſe *VVolfius* videtur; hos enim certum eſt, ſiqui tales ſunt, ea potiſſimum ratione ſupremi Legiſlatoris & Vindicis extantiam negare, ut poſſint eo liberius vivere. Et ſane quomodo ſibi blandiri ac perſuaderi potuit Philoſophus iſte, eos, qui divini Numinis jugum, adoque præcipuum naturæ debitum excuſſiſſent, legibus a ſe ſubtiliſſimo ratiocinio deductis continendos in officio eſſe? Quarto, ſi ipſe hac ſeſe lactavit ſpe, poterat, ac debebat, primo quidem verum jus naturale, ſeu ex vero principio, nempe Auctore naturæ deducto proponere, tum vero ipſos quoque aggredi *Atheos*, eoſque edocere, ſi propriæ velint naturæ, ac præſertim Rationi convenienter vivere, veræque utilitati, ac felicitati propriæ conſulere, a pravis ſibi operibus temperandum eſſe; quod ſaltem in pluribus verum eſt, ut hac de cauſſa vel ipſi *Epicurei* aliquam virtuti operam ſibi dandam putarent: at in Atheorum gratiam jus naturale vel falſum vel prorſus imbecille tradere, *legis obligationiſque naturalis* ideas invertere atque pervertere, & officia demum, quæ etiam *Epicureis* ſapiant, velle deducere, hoc eſt, quod maxime abſurdum, & Philoſopho minime condonandum arbitramur (*a*).

Nec illud ſatis eſt, ut ab omni culpa abſolvatur, quod etiam doceat (1). *Virtute præditum actiones bonas committere & malas omittere, ut ſatisfaciat voluntati divinæ*: ac propterea (2) *Legem naturæ nos ſervare debere, ut obedientiam Deo debitam præſtemus. Nam Deum nos obligare ad ſervandam* (3) *legem naturæ* non probat ille ex principio *Juris naturalis* proprio; ſed ex principiis *Theologiæ*: & obligationem obediendi Deo *ab obligatione naturali* ſecernit, eique ſuperadditam eſſe innuit his verbis: *Non ſufficit ſervare naturæ legem, ut obligationi naturali ſatisfiat, verum etiam requiritur ut eam ſervando nos obedientes Deo præſtare velimus* (*b*). Hinc ſemper verum eſt, *VVolfium* jus naturale omnino independens ab Auctore Naturæ effor-

(1) Phil. prac. univ. p. 1. §. 142.
(2) Jur. Nat. P. 1. §. 167.
(1) Phil. prac. univ. p. 1. §. 276. In Not. ad §. 1167. J. N. & G. P. I.

(*a*) Quum triplici impulſu poſſit homo ad legem naturalem ſervandam impelli, nempe *Deo*, *Ratione*, & *Utilitate*, poſtremum duntaxat *VVolfius* generatim urget: quod eſt abſurdum. Si primo uti impulſu noluit, ut *Atheis* indulgeret; eccur altero, qui Philoſophi eſt maxime proprius, prætermiſſo, ad tertium, qui *Epicureorum* eſt, ſtatim confugit? Deo per mentem præciſo, impulſum alterum, ſcilicet Rationis dictamen, ut ſaltem philoſophicæ virtuti locum relinqueret, vocare in ſubſidium debebat. At *VVolfius* philoſophicæ virtutis humilem nimis, abjectamque ideam habebat, ut alibi adnotavimus.

(*b*) Quum *VVolfius* Deum agnoſcat & profiteatur, idcirco in Jure Naturali etiam officia hominum erga Deum explicat; inter quæ debitum recenſet legis naturalis ſervandæ ad obedientiam ipſi Deo præſtandam. Sed hoc non obſtat,

Digitized by Google

formaſſe: quod abſurdum eſſe non dubito. Res eſt ſane ſatis feſtiva, leges primo naturales ex arbitrario principio, & ad libitum ſibi confićto deducere, tum vero addere, Deum *ad eas ſervandas nos obligare*: qua profećto induſtria agendique ratione conficit *VVolfius*, ut *Deo nos obedientes præſtemus, curandum nobis eſſe, ut voluptas noſtra quam diuturna ſit, & omnem quantumvis minimam moleſtiam evitemus*, & ut *commode & jucunde vivamus*. Nonne Deo valde grata hujuſcemodi obedientia putanda eſt? Sed magis eam illis puto hominibus gratam, qui in *Epicureiſmum* paullo fuerint propenſiores. Quid enim optatius ipſis contingere poteſt, quam in eam perſuaſionem adduci, ſeſe iis ipſis actionibus, quibus ſuis appetitionibus indulgent, *debitam obedientiam*, atque etiam *obſequium* præſtare Deo? Eapropter poſita *VVolfiana* legis naturalis notione, obedientiæ Deo præſtandæ conſideratio vix ad aliud deſervire poſſe videtur, quam ad homines in voluptatibus & commodis ſuis altius validiuſque defigendos.

Sed illud quoque hic prætermittendum non eſt, docere *VVolfium* non debuiſſe, ſiquidem vellet *Atheis* quoque frænum aliquod injicere, *naturales leges* ea ſolummodo ratione obligare, quod ad noſtram conferunt felicitatem (nam proprio illi genio felicitatem metientes ſuam, inde potius ſæpiſſime anſam arripient eas ipſas leges infringendi;) ſed quatenus naturali ſunt ratione præſcriptæ, ita ut indignum ſit homine, quippe ratione prædito, eas violare, quoniam parti ipſius principi, qua brutis præcellit, nempe Rationi, id contrarium eſt ac repugnans. Hac ratione fortaſſe fieri potuiſſet, ut qui meliore indole ſunt, aliqualiter in officio continerentur. Verum nunquam ad hoc *VVolfius* aſſurgit: felicitatem ex bonorum omnis generis copia conflatam, proindeque utilitatem, voluptatemque tanquam motivum agendi proponit: quod illud unum conſequi poteſt, ut jam ſua ſponte currentibus & properantibus ad voluptatem, ſive ad quamlibet ſibi illi perfinxerint felicitatem, calcaria addat. At vero aliter ſe gerere non poterat *VVolfius*, qui eam animo, ut videtur, imbiberat ſententiam, non aliam Virtuti ineſſe bonitatem & pulchritudinem, non aliud decus & ornamentum, niſi quod ad noſtram hujus vitæ conferat felicitatem. Et huc demum ſe recipiant oportet quicunque in eadem ſententia ſunt, quorum hoc tempore numerus jam fere in immenſum excrevit.

Quod attinet ad obligationem *paſſivam*, eam tradit *VVolfius* definitionem, quæ ſi ſano rećtoque ſenſu intelligatur, facile admitti poteſt. Ait enim, ipſam eſſe *Moralem neceſſitatem agendi, vel non agendi*. *Moraliter vero neceſſarium* aſſerit, cujus oppoſitum eſt *moraliter impoſſibile*. Si *VVolfius* per *moralem neceſſitatem agendi* intelligat impoſſibilitatem non agendi ſalva moralitate ačtionis, ſeu qua ačtio eſt moraliter bona, hoc eſt rationi præſcripto conſentanea (ut intelligi poſſe videtur tum ex vulgari ſenſu hujus vocis *moralis*; tum ex eo quod alibi explicet *moraliter impoſſibile* eſſe quod *ſalva ačtionis rećtitudine fieri nequeat*; & eo vel maxime, quod ibi *ačtionis rećtitudinem* in conformitate cum *mandato* Dei conſtituere videtur) ſic ea definitio admitti utique poteſt (noſque eam hoc ſenſu ſuperius admiſimus; congruit enim cum communi intelligentia obligationis moralis.

Phil. prac. Part. I. §. 118.

Phil. pract. Par. I. §. 15. in nota.

At vero, ſeu minus conſtans ille fuerit in ſemel poſita obligationis idea tenenda, ſitque pro diverſa opportunitate diverſimode locutus; ſeu perinde eſſe exiga Deum ea tantum ratione reprehendendus videtur, quod non ex vero legitimoque principio, & quod nonniſi ad captum difficillime, & per multas ambages vix & aliquando ne vix quidem, deducat, ut ſupra vidimus.

quominus quæ hucuſque dićta ſunt contra ipſum, vera ſint: ea enim ſpećtant ideam juris & obligationis naturalis, qualem ipſe proponit, ſicut etiam ejus primarium juris naturalis principium, variaſque abſonas propoſitiones exinde dedućtas. In proponendis officiis er-

exiſtimavit quæcunque demum ſtatuatur ſive moralis ſive phyſica obligationis cauſſa; illud exploratum videtur, per *neceſſitatem moralem* non aliud eum plerumque intellexiſſe, quam efficax, aut validum ad agendum vel non agendum incitamentum (ita ut moralis neceſſitas non ſit ea, quæ morali motivo, ſed quæ quocunque bono ex actione fluente inducitur) cujus poſita *repræſentatione*, difficile ſit non agere; adeoque hujuſmodi neceſſitas non includat moralitatis ideam, ſed phyſicam neceſſitatem tantum excludat, vulgari nempe ſenſu, quo *moraliter* illud dicitur neceſſarium, quod nonniſi cum difficultate aut damno poteſt omitti. Hoc ſenſu intelligendam eſſe *VVolfianam moralem neceſſitatem* haud facile dubitabit, qui animadverterit, *obligationem paſſivam* eſſe effectum obligationis activæ, atque adeo reſpondere eidem, eidemque commenſurari debere. Quum ergo illa, ex *VVolfio*, poſita ſit in connexione *motivi cum actione*, ſeu in propoſitione alicujus *boni ex actione*, *malive* ex ejusomiſſione *fluentis*; neceſſitas ab ea inducta aliud eſſe non poteſt, præterquam impoſſibilitas omittendi actionem, ſalvo & incolumi illo, quod ex eo debet fluere, bono; aut eam admittendi abſque eo, quod ex ea conſequitur, malo. Rem ex *VVolfio* ipſo explicemus oportet tum in obligatione poſitiva ſeu legis poſitivæ, tum in *naturali*. *Quomodo*, inquit, *Princeps obligat ſubditos ſuos ad non committenda delicta? Nonne decernendo & exequendo pœnas in tranſgreſſores? Quinam eſt effectus pœnæ? Nonne ob pœnam, quam evitari non poſſe cogitat delictum patraturus, hoc ipſum ſibi repræſentat tamquam malum; & ideo idem patrare non vult, etſi ob rationes alias, per quas idem tanquam bonum repræſentatur, patrare mallet? Repræſentatio delicti tamquam mali*, ſcilicet ob pœnam illud ſecuturam, *eſt motivum id non committendi. Princeps adeo obligat ſubditos ad delicta non committenda motivum cum actione connectendo*. Vides hic apertiſſime, *neceſſitatem moralem*, & *obligationem paſſivam*, de qua loquitur in eo paragrapho, totam

Theol. Nat. Par. I. §. 973. in Not.

in impoſſibilitate vitandi mali pœnæ, ſi actio prohibita committatur, conſiſtere. Sic in jure naturali probat *obligationem naturalem* temperate edendi ex bono ſanitatis per naturam ipſam cum temperata comeſtione connexo; ac pari pacto obligationem naturalem demonſtrat abſtinendi a crapula ex connexione in natura ipſa fundata pœnæ cujuſdam naturalis, nempe doloris capitis aliorumque morborum cum crapula. In his clari eſt, nihil *moralitatis propriæ* attingi (cujuſmodi foret debitum obediendi Principi, & conformitas cum regulis rationis); ſed tantummodo connexionem boni vel mali phyſici cum actione, neceſſitatemque agendi vel non agendi ex hoc reſultantem: quod quidem obligationis ac neceſſitatis genus agnoſcunt, fatenturque *Athei, Epicurei*, & *improbi* quique homines, qui ad aliqua agenda vel omittenda permoventur non *virtutis* ſed *utilitatis amore*, vel *formidine pœnæ*. Hac ergo in re *VVolfius* non eſt audiendus; quin & quædam ejus verba, quæ in rem hanc ſaniora videntur, merito eſſe debent ſuſpecta, ſeu potius juxta ſenſum explicatum interpetranda: ut quum ait, illud *moraliter neceſſarium*, cujus oppoſitum impoſſibile eſt ſalva actionis rectitudine, cenſendus eſt loqui non quidem de rectitudine *morali*, ſeu de ea, quæ ad virtutem ſpectat, ſed de rectitudine, ut ita dicam *phyſica*; quæ ſcilicet idonea cauſſa ſit aut conſecutionis *boni* ex illa actione *fluentis*; aut vitandi mali, quod ex eadem, aut ex ejuſdem omiſſione *flueret*: ut perinde ſit illud, ſalva *rectitudine actionis*, ac *ſalvo bono*, quod ex ea fluere debet, aut ſublato malo, quod ex ipſa *fluere* poteſt; quo ſenſu moderata comeſtio eſt actio recta, ſi talis fuerit, ut ex ea *fluat* conſervationis ſanitatis bonum, evitenturque morbi, & incommoda, quæ fluunt ex nimio eſu: quæ ſane bonitas eſt plane *phyſica*, atque vulgo *utilitatis* nomine deſignatur.

Ex his colligere pronum eſt, quomodo definienda ſit, & explicanda obligatio vere *moralis*, & legis propria, & illa quidem obligatio, quam *Wolfius* paſſi-

paſſivam dicit, quæque abſoluto *obligationis* nomine vulgo intelligitur, quamque ſolummodo noſtra intereſt cognoſcere & declarare. Quam ob cauſſam altum eſt apud Veteres de *activa* obligatione ſilentium; non quod eam cum *paſſiva* confunderent (quod iis immerito exprobrat Wolfius loco citato); ſed quia explicatam ejus ideam aut non neceſſariam, aut ex definitione *paſſivæ* ſatis manifeſtam arbitrabantur. Igitur dicta Obligatio ſic poteſt definiri: *Neceſſitas agendi, vel non agendi ex actionis moralitate, ſeu bonitate vel malitia morali orta*. Illudque hoc ſenſu neceſſarium *moraliter* dici poteſt, *cujus oppoſitum, ſalva actionis rectitudine morali*, ſeu conformitate cum regulis rationis, aut cum lege divina, *impoſſibile eſt*. Hujuſmodi *neceſſitatis* impoſitio ſeu productio, quæ eſt vel a Natura, vel a Deo, vel a Principe, dici poteſt obligatio *activa*, ſi hæc ſpeciatim definienda & explicanda cenſeatur. Hæc ex dictis clara ſunt, & hac de re ſatis.

CAPUT II.

Wolfius perperam docet, jus omne ex obligatione oriri; ſed contra dicendum, obligationem ex ipſo jure prodire.

JUs oriri ex obligatione, docet citatus Auctor in Inſtit. Jur. Nat. quod hac
§. 45. ratione conatur evincere: *cum quilibet obligationi ſuæ ſatisfacere teneatur, cuique liberum eſt ea facere, ſine quibus obligationi naturali ſatisfacere non poteſt*.
46. Deinde concludit, *nullum jus eſſe, ſi nulla eſſet obligatio*.

Hæc ſententia, quæ Wolfii propria videtur, ex eo potiſſimum nobis non arridet, quod inde ſequatur, nullum haberi jus, niſi ad quæ obligamur; adeo ut perinde ſit, *habere jus*, ac *habere obligationem*, ſeu *debitum*. Id vero falſum eſſe, conſtat ex eo, quod *jus* pro *facultate* ſumptum (quemadmodum hoc loco ſumitur) definiri communiter ſoleat: *facultas moralis agendi, vel habendi* &c. proinde tantum extenditur jus, quantum potentia moralis agendi, ſeu uſquedum impotentia moralis non adeſt: hæc autem tunc ſolum adeſſe cenſetur, cum aliquid recte, ſeu ſalva rectitudine actionis, exequutioni mandari non poteſt. Ex quo ſequitur, jus ad ea omnia, quæ facere non prohibemur, extendi. Hæc autem multo latius patent, quam ea, quæ præſtare tenemur. Nam etiam indifferentia, de quibus nulla eſt obligatio, licita ſunt, adeoque jus habemus ad illa. Idque vel ipſe Wolfius agnovit, ut ex definitionibus obligationis, & debiti, liciti & illiciti ab ipſo traditis conſtat. Ait enim: *debitum eſt, ad quod agendum obligamur*. Illicitum, *ad quod non agendum, ſeu omittendum obli-* §. 49.
gamur. Licitum, *ad quod jus tantummodo habemus*. Igitur jus habemus ad aliquid, ad quod minime obligamur; proinde non omne jus ex obligatione promanat: neque Wolfius oppoſitum aſſerere poteſt, quin ſecum ipſe pugnet, ac *debitum, licitumque* confundat. Itaque tantum abeſt, quod licitum oriatur ex debito, ut imo licitum concipiatur hoc ipſo, quod nulla ei obligatio, ſeu debitum adverſetur: quemadmodum concipitur aliquid moraliter liberum eo ipſo, quod nulla obligatione afficiatur: hæc enim libertatem non tribuit, ſed potius reſtringit, atque coarctat. Quapropter illa facultas, quæ nobis ineſt, agendi ea, quæ præcipiuntur, jus proprie non eſt, cum ſit veluti ligata facultas, & abſque libertate morali: tametſi ea tantum ratione vocari jus poſſit, quatenus nemo ab iis exercendis prohibere nos licite poteſt.

Obligationem vero omnem (paſſivam intellige) a jure, ſi hoc quidem pro lege ſumatur, oriri exploratum eſt; a lege enim pendet omnino, quod aliquid fieri debeat, vel omitti, ſeu quod contrarium, ſalva actionis rectitudine, fieri poſſit, nec ne; in quo plane ſita eſt obligationis ratio. Quum autem nulla lex fieri poſſit, niſi ab eo, qui facultate imperandi polleat, jam liquet, ex ipſo jure pro hujuſmodi etiam facultate ſumto obligationem profluere. Ceterum quum *jus*, & *obligatio correlativa* ſint, ut ajunt Logici, ut proinde unum

num

Digitized by Google

num ſine altero nec eſſe poſſit, nec intelligi; & inſuper *correlativa* , ut hujuſmodi, non ſint proprie alterum alterius cauſſa (v. g. Pater, qua Pater filium non generat, ſed habet) ; hinc quum agitur de jure , vel obligatione unius erga alterum, abſonum videtur quærere, num jus ex obligatione vel obligatio oriatur a jure: hiſce in caſibus potius attendenda eſt actio ipſa , quæ jus & obligationem fundat ; nam ſi ea ſit per ſe obligans, ex ea immediate quidem fluit obligatio, mediate autem jus alterius: ſi vero ſit actio per ſe jus conferens , ex ea jus immediate oritur, mediate autem obligatio. Sic ex. gr. ſi quis alteri obedientiam promittat, immediate quidem in eo obediendi oritur obligatio, in hoc vero mediate jus oritur imperandi : ſi vero rex quempiam conſtituat alicujus civitatis præſidem , immediate in eo imperandi jus oritur , & mediate in populo obligatio obediendi : at eodem plane temporis momento & eſt, & concipitur cum jus in uno, tum obligatio in altero ; neque enim jus imperandi concipi poteſt , abſque obligatione obediendi in altero : ſolum ergo in officiis, quæ ſunt erga ſeipſum fieri quæſtio poteſt, num jus ex obligatione oriatur , vel e contrario ex jure obligatio : ſed hac de re ſatis dictum eſt. Unum hic addo, potuiſſe *VVolfium* abſque diſpendio ullo multos in Opere ſuo juris Naturæ & Gentium paragraphos prætermittere ; eos nempe omnes , in quibus, poſtquam ad aliqua nos obligari probavit, demonſtrare aggreditur, ad eadem nos jus habere : hoc enim ex priore illo ſatis remanet demonſtratum, ſi verum ſit quod ille docet, jus ex obligatione profluere. Sed *VVolfius brevitatem* , quæ una eſt ex præcipuis quemadmodum orationis , ita & ſcriptionis dotibus, nuſquam agnoviſſe videtur.

CAPUT III.

Rejiciendum omnino eſt commentum, Schmauſii docentis, fontem obligationis naturalis eſſe metum mali , *ac ſpeciatim* privatæ vindictæ.

JOannes *Jacobus Schmauſius* conſiliarius & juris Profeſſor ordinarius *Gottingæ* quum in ea perſuaſione eſſet , omnes qui illum præceſſere , de jure naturæ Scriptores a ſcopo aberraſſe *Novum* ſibi hujuſce juris *ſyſtema* procudendum exiſtimavit: quare hoc ipſo titulo libellum germanico idiomate in lucem emiſit . (*a*) Mentem ille ſuam hac de re aperit §. 7. & 8. Cap. III. Integra , quæ
eo in capite habet , verba referam lati- §. IV.
ne reddita; & primo quidem ea , quibus de *vindicta* diſſerit, utpote quæ ceteris lucem affundent. „ Vindictæ, ait,
„ deſiderium eſt cuique homini natura-
„ liter inſitum; quod quidem ex acce-
„ pta injuria excitatur, neque quieſcere
„ quenquam ullo modo ſinit, priusquam
„ ſatisfactionem aliquam conſequatur .
„ Quemadmodum igitur quilibet in ſe-
„ ipſo deſiderium hoc deprehendit , ita
„ ex ſe ipſo cognoſcit, non ſe ſolum,
„ ſed homines omnes , qui perinde ac
„ ipſe affecti ſunt , idemque quod ille ,
„ jus habent , acceptas injurias ulciſci ,
„ ſeu jus ſibi reddere velle. Quare qui
„ alium lædit , timere ſemper debet ,
„ ne læſus vindictam ſumat". His viam ſibi *Schmauſius* parat , ad ea quæ poſtea
dicturus . Et primo quidem hæc pauca §. VII.
latine habet : *Ineſt cuique homini metus mali, quo voluntas ejus flectitur , & impetus affectuum fræno quaſi & vinculo cohibetur , & reprimitur* ; ſubdit vero item latine: *inde oritur obligatio in animo hominis , quæ fundamentum eſt juris altero ſenſu* (pro *lege*) *accepti , quo li-*
bertati hominis fines pronuntur, ne in a- § VIII.
liorum injuriam erumpat. Tum vero germanice ita propoſitionem probare ſuam aggreditur.

N 2 „ Vo-

(*a*) Titulus hujus libelli germanice eſt: *Johann Jacob Schmauſſens hofraths und Prof. Juris ordinarii Neues Syſtema des Rechts der Natur*. Goettingen, 1754.

Digitized by Google

„ Voluntas hominis, velut quæ fons
„ eſt actionis omnis & omiſſionis, duo-
„ bus præcipuis affectibus regitur *ſpe &*
„ *timore*: ſcilicet *ſpe boni conſequendi*,
„ & *metu mali imminentis*. Ex his po-
„ ſtremus efficit, ut homo deſideria ſua
„ moderetur, frænet, reprimatque ad
„ inſtar viatoris, qui profunda fovea vel
„ torrente, aut periculo latronum, vel
„ ferarum, iter abrumpere, vel alio
„ convertere cogitur. Metus iſte pro va-
„ ria hominum indole, proque diverſo
„ periculi genere ac mali majoris vel
„ minoris, incerti, remoti, vel proxi-
„ mi, aut inevitabilis, majorem, mi-
„ noremve efficacitatem ſortitur; atta-
„ men certum eſt, liberam hominis vo-
„ luntatem in ſuorum deſideriorum cur-
„ ſu metu, quaſi a compede detineri,
„ impedirique; aut veluti fræno tor-
„ queri, flecti, atque compelli, ut cu-
„ piditates moderetur ſuas, vel omnino
„ contineat. Humanæ iſte voluntatis
„ conatus ex ipſa voluntatis natura pro-
„ fluit, illique innaſcitur æque ac deſi-
„ deria ipſa; adeoque voluntas libere ac
„ ſponte vim hanc promit a ſeipſa, ut
„ quod timet periculum, ſeu impen-
„ dens malum effugiat: & per hoc co-
„ natus iſte robur ſuum, & efficaciam
„ conſequitur. Quodcunque enim illud
„ ſit quod ratio ſuadere valeat, id ſæ-
„ penumero ad deſideriorum voluntatis
„ impetum retardandum nimis eſt im-
„ becille. Vulgo dicitur: *Video melio-*
„ *ra, proboque, deteriora ſequor*. Ne-
„ ceſſe eſt igitur, ut metus alicujus ma-
„ li ſeſe in animum hominis inſinuet,
„ illumque tangat, ut voluntas ipſum
„ ſentiens, ab ipſo moveri ſe ſinat; a-
„ liter NULLA ſequitur OBLIGATIO.

„ At hic (ſubdit) quærendum ſuper-
„ eſt, qualiſnam in ſtatu naturali ſit
„ metus mali, qui hominem, ne offen-
„ ſam alteri, vel injuriam inferat, ob-
„ ligare valeat, quandoquidem eo in
„ ſtatu nullus eſt Judex, qui pœnam
„ poſſit ei imponere. Extant quidem pro
„ quibuſdam vitiis naturales pœnæ; ex.
„ gr. crapulam immediate excipiunt ca-
„ pitis & ſtomachi dolores &c. . . . At
„ injuſtitiæ actum nulla ſequitur natura-
„ lis, viſibilis pœna: quin experientia
„ docet, injuſtos ſæpiſſime, præſertim
„ ſi potentes ſint, in ſummis divitiis,
„ honore, voluptatibus, & pace vitam
„ tranſigere . . . . . . Attamen ſi res ſoli-
„ dius excutiatur, adeſt profecto ſemper
„ pro admiſſa injuria naturalis aliqua
„ pœna, quæ etiam acerbior, gravior-
„ que eſt, quam omnes pœnæ in ſtatu
„ civili: quæque ſita eſt in privata per-
„ ſonæ offenſæ vindicta. Hæc eſt judex
„ in ſtatu naturali millies magis timen-
„ dus, quam legislator quiſque, vel ju-
„ dex in ſtatu civili. Hac enim ratione
„ is, qui læſus eſt, adeoque inimicus
„ ipſe conſtituitur judex, offenſori pro-
„ culdubio non parciturus: immo die,
„ noctuque vindictam is cogitabit; ne-
„ que quieſcet, quouſque acceptam ul-
„ tus fuerit injuriam. Pœna iſtæc &
„ ſtatim timenda eſt, & eſt inevitabi-
„ lis. Quare metus mali & pœnæ hoc
„ ſtatu multo certior, fortior, validior-
„ que eſt, quam in *civili* eſſe poſſit.
„ Hæc pœna itidem ut in ſtatu *civili*,
„ circa corpus, vitamque verſatur; eam-
„ que timere etiam robuſtior a debilio-
„ re debet: nam etiam imbecillior quiſ-
„ que pluribus modis valet fortiori vi-
„ tam eripere. Et hoc eſt totum, quod
„ circa pœnam dici poteſt.

„ Ex his patet ſumma *privatæ vin-*
„ *dictæ* utilitas in ſtatu naturali: gerit
„ enim vices judicis, cujus eſt in ſtatu
„ civili exercere vindictam. Si ea præ-
„ ſto non foret, profecto plures homi-
„ nes eſſent in ſtatu naturali omnino
„ *intractabiles*, *inſociabiles*, *& implaca-*
„ *biles*; ac injuriæ mutuæ, cædeſque
„ &c. infinitæ forent: *privata vindicta*
„ (quemadmodum in ſtatu civili Ma-
„ giſtratus) ceu *judex*, *cuſtos*, & *vin-*
„ *dex juris*, & *juſtitiæ* haberi poteſt.

„ Id unicum eſt hac in re cavendum,
„ ne læſus nimium ſibi indulgeat, vin-
„ dictamque ultra quam par eſt, exten-
„ dat: vitium hoc in ſtatu quoque ci-
„ vili haud raro in judices irrepit. At
„ quemadmodum judex in ſtatu civili
„ non ad ſuum arbitrium, ſed juxta le-
„ gum præſcripta pronunciare ſenten-
„ tiam debet; ita in ſtatu naturali æqui-

„ tas

Digitized by Google

„ tas naturalis pro norma habendi eſt. „ Pœna cum magnitudine offenſæ commetienda eſt; ac qui offenſus eſt, „ debet ſemper quæ oculis habere regulam illam: *quod tibi non vis fieri*, „ *alteri ne feceris*. Hæc regula docebit „ ſemper, quouſque læſus in uſu vindi- „ ctæ procedere poſſit“. Hæc *Schmauſius*, cujus verba etſi fuſiora, integra exſcribere libuit, ut ejus mens tanto clarius percipiatur.

At vero commenti hujus abſurditas, ita, ni fallor, in oculos ſua ſponte incurrit, ut vix egeat refutatione ulla: breviter tamen ſic refelli poteſt. Primo, *Schmauſius* obligationem confundit cum ratione movente, ſeu motivo impellente ad actionem exercendam vel omittendam; quod quidem nos jam plus ſemel improbavimus. Secundo, Jus naturale funditus evertit: ſi enim ſolus metus eſt obligationis fons, ſublato metu, tollitur obligatio; obligatione vero ſublata, licita omnia ſunt. Tertio, Virtutes omnes e medio tollit, bonorumque a malis diſcrimen: nam proprium iniquorum eſt, ſolo metu ab injuſtis actionibus abſterreri: & metus pœnæ externum quidem cohibere actum poteſt, non vero ipſum animum moderari. Quin quarto, homines ad brutorum conditionem dejicit, quæ & ipſa terrore injecto, abſterrentur a præda rapienda. Quinto, Obligatio naturalis immediate profluere debet ex ipſo jure naturali, ſicut pariter poſitiva ex lege poſitiva: ad metum vero ſpectat, hominem cogere ad ſatisfaciendum obligationi, non vero ipſum primo obligatum conſtituere. Sexto, Metus inſufficiens eſt ad arcendas injurias; nam & callidus ita ſperat inferre injuriam ſe poſſe, ut ſe auctorem ejus non prodat; & fortis ita confidit ſe poſſe debiliorem opprimere; ut is nullatenus valeat acceptam injuriam ulciſci: quinimmo metus ipſe perſæpe crimina augeret; nanque avarus, ſi cui vellet bona ſurripere, vitam prius ei latronum inſtar eriperet, ne is aut rem repetere aut illatam ulciſci injuriam poſſet; & iracundus pariter, qui alioqui ſolam alapam contentus eſſet infligere, ut alteri ſumendæ vindictæ facultatem eriperet, ipſum vita privaret. Septimo, *Schmauſius* ipſe agnoſcit, plures modo injuſtos homines feliciter vivere, & nulla mulctatos pœna ex hac vita migrare: quantum erit ergo pro iis imbecillis hic metus ad avertendas injurias? Octavo, juxta eundem *Schmauſium*, major fuiſſet privatæ vindictæ metus in ſtatu naturali, quam ſit publicæ in ſtatu civili: igitur jus naturale debilius eſt modo, & obligatio continendi ſe ab injuriis minor eſt, quam in ſtatu naturali fuiſſet: quod eſt ſane abſurdum. Nono, *Ineſt* (*Schmauſio* ipſo docente) *animo cujuſvis hominis connatus ſenſus æquitatis*: igitur, concludo ego, obligatio naturalis quemcunque timorem præcedit: fruſtra enim connaſceretur homini hujuſmodi ſenſus, niſi ei obſequendi adeſſet obligatio. At experientia docet, inquit *Schmauſius*, quamcunque rationis ſuaſionem non ſatis habere virium, ut valeat ſemper humanas cupiditates reprimere: ſed experientia etiam docet, ſubdo ego, nec ipſum ſæpe timorem ſufficiens eſſe humanis cupiditatibus frænum: vel igitur nulla datur obligatio naturalis, vel etiam connato ſenſui æquitatis, rationiſque dictatis vis obligandi concedenda eſt. Quod ſi homines *meliora* ſæpe *videant probentque*, *deteriora ſequantur*; non inde ſequitur, eos ad meliora ſequenda non obligari (quum eo ipſo obligentur, quod *meliora videant*, *probentque*) ſed quod plerique obligationi ſuæ minime ſatisfaciant. Quod ſi etiam *Schmauſius* obligationis nomine nil aliud intelligendum velit præterquam efficacem ad aliquid agendum, omittendumve impulſionem; admittere deberet, non ſolo timore naturalem induci obligationem: nam certum eſt, multos egregia indole præditos ſolo *æquitatis ſenſu*, & ut rationi morem gerant, ab inferendis alteri injuriis ſe continere. Quid quod *Schmauſius* id quod multo quam neminem ultro lædere, difficilius eſt, nempe iratum in ſumenda vindicta non excedere, ſed eam ad acceptæ injuriæ menſuram attemperare, ſola ratione, & æquitatis ſenſu omnes poſſe ac debere ſupponit;

Cap. cit. §. 2.

ut

Digitized by Google

ut conſtat ex ejus verbis paullo ante recitatis? igitur in ſtatuenda obligationis naturalis origine ſecum ipſe minime conſentit.

Attamen in concordiam ſecum ipſe redire videtur, dum concluſionem ex iis, quæ antea dixerat, colligens, *ex ſenſu igitur*, ait, *æquitatis naturalis*, *pœnitentiæ*, *& pudoris*, *& metu vindictæ alterius qui læditur*, *oritur jus obligatorium*, *ſive præceptivum naturale*, *pacis*, *atque tranquillitatis inter homines in ſtatu naturali vinculum*: quibus verbis videtur obligationem naturalem ex tribus recenſitis capitibus derivare, ita ut omnia illa integrum obligationis fontem conſtituant. Fortaſſe igitur putat ille, homines in ſtatu naturali juxta varium cujuſque genium ac indolem, potuiſſe ne injuriam aliis irrogarent, aliqua ex dictis rationibus in officio contineri; nempe probos homines, ſeu egregia optimaque indole donatos *naturali æquitatis ſenſu*; alios vero non adeo egregiæ bonæque indolis, ſed tamen nec admodum malæ, inſito pudore; ac eos demum qui violentis cupiditatibus aguntur, *metu vindictæ* ſibi a læſo homine ſubeundæ. Quæ ſi *Schmauſii* mens eſt (arbitror meliorem ipſi ab amico adſcribi non poſſe) eximium plane commentum hoc eſt, videlicet progenii ac indolis diverſitate, quam in hominibus reperire eſt, diverſos naturalis obligationis fontes aſſignare, atque ſtatuere! At ne quidem hac ratione ſcopum ſuum aſſequitur: nam obligationis naturalis nomine vel id intelligit, quod omnes homines ab injuria alteri irroganda reipſa continet; vel id tantummodo quod ipſos continere debet: ſi hoc ſecundum intelligat; jam ſatis eſt vel ipſe unus *connatus ſenſus æquitatis*; adeoque cetera ſupervacanea: ſi vero illud primum; neque ſingula, neque omnia illa ſimul juncta ſufficiunt; quum experientia conſtet, modo etiam homines plurimos ab injuriis inferendis nullatenus abſtinere: niſi dicere velit, hoc detrimentum induci a præſenti ſtatu civili, in quo *privatæ vindictæ* poteſtas ſublata eſt: quod perabſurdum eſſet, & ſatis ridiculum.

Ceterum, dum ait *jus obligatorium*, ſeu *præceptivum*, videtur mihi verbis ludere; tum quia obligationis nomine non aliud, quatenus ex ejus dictis colligi valet, intelligit, præterquam motivum ad agendum impellens, vel ab agendo retrahens; tum quia *jus* tanquam *præceptivum* non poteſt agnoſcere, quum illud veram verique nominis *legem* eſſe inficietur, atque hominem *exlegem* naturaliter eſſe, audacter pronunciet; quod eſt funditus evertere jus omne naturale. Ib. cap. 4. §. 2. Sibi ergo modo plaudant Proteſtantes Juriſtæ de inſtaurato abs ſe naturali jure, eoque ad perfectionis apicem perducto: id modo per me illis licet. Sed verius ac potiore jure gloriari ipſi poterunt de plane libertate, in quam *Schmauſii* ope aſſeruerunt ſe; ſcilicet jampridem Eccleſiaſtici Juris excuſſerant jugum: jus quoque divinum infirmarant propriæ illud ſubjicientes interpretationi: quid demum reliquum erat, ut in plenam ſe aſſererent libertatem, niſi ut juris quoque naturalis jugum excuterent? Ii certe in hoc jam multum profecerant duce *Thomaſio*, qui leges naturales ad mera conſilia redegit: perfecerunt auctore *Schmauſio*, ſeſeque *exleges*, adeoque plene liberos declaravere. Juſtamen remanet civile: ne iſtud quoque aperte impetant, *Schmauſianum* obligationis naturalis principium, nempe *metus pœnæ* veroſimiliter eos continebit: quid clam & per cuniculos contra iſtud conari poſſint, alii videant, & qui poſſunt, provideant. Sperare tamen præſtat, pleroſque inter eos ſaniore mente eſſe, qui *Schmauſianum* execrentur ſyſtema: & execrari quidem reipſa colligo ex eo, quod ait *Hubnerus*, ut alibi adnotavi, *Schmauſium* ceu *hæreticum* quoad jus naturale, in *Germania* haberi. Neſcio autem, an quidpiam in *Germania* actum ſit, ut tanta, tamque pernicioſa iſtius in Jure naturali novatoris audacia reprimeretur. Væ autem *proteſtanticæ* Germaniæ, ſi ſinat impune efferri in vulgus pernicioſiſſimum atque damnabilem hunc errorem. Et quidem licet apud illos communis doctrina hæc ſit, *neminem* (ut habet idem *Schmauſius*) *alteri negotium facere*,

Digitized by Google

Part. II. §. XXIX. pag. 370. *cere, aut eum perſequi debere ob eam rationem, quod alterius Religionis ſit, etſi omnium peſſimæ ex gentilium Religionibus adhæreret; execrandumque, ceu rectæ rationi, ſuavique Chriſti Spiritui contrarium cenſeant, in Chriſtianum aliquem vel igne, vel ferro prætextu hæreſeos animadvertere*; puto tamen, non eouſque eorum progredi tolerantiam, ut jus quoque naturæ cuique per eos liceat evertere: nam quicunque hoc molitur, is totius humani generis hoſtis cenſendus eſt. Parcat vero Cl. Schmauſius, cujus ceteroqui doctrinam, & quem tenet, gradum ſuſpicio, ſi eum hoc ferme loco habeam: quid enim eſſe poteſt cum privatorum hominum, tum imperiorum & rerumpublicarum incolumitati magis infeſtum, quam dogma iſtud, aliam non eſſe naturalem obligationem, ab aliorum læſione ſe continendi præter eam, quæ oritur ex metu pœnæ, ſeu vindictæ, *privatæ* quidem in ſtatu naturali, *publicæ* vero in ſtatu civili? At horum ille alterum docet diſerte, alterum ex illo ſua ſponte conſequitur apertiſſime. Sed *Schmauſius* fortaſſe vel amicis monentibus jam a tanto errore reſipuerit. Id ego illi corde apprecor.

CAPUT IV.

Admittenda non eſt Epiſcopi Gaſtrelli *ſententia docentis, obligandi principium eſſe deſiderium beatitudinis noſtræ, ſeu felicitatem ſperatam. Magis vero abſurda eſt ſententia* Thomaſii, *qui non aliud agnoſcit obligandi principium, quam* ſpem, *ac* metum. *Negandum tamen non eſt, ſpem præmiorum, pœnarumque metum magnum eſſe, neceſſariumque ad virtutem incitamentum.*

C. II. §. I. Sententiam ſuam *Graſtrellus* Epiſcopus Anglus tradit in libro cui titulum fecit: *veritas, certitudo ac neceſſitas Religionis*, ubi jus præcipiendi, quod habet Deus ex ejus facultate, qua non reddere beatos ac miſeros poteſt, oriri exiſtimat; atque adeo felicitatem, quam ab ipſo ſperamus, primarium eſſe fundamentum obligationis noſtræ, qua ipſi tenemur obedientiam præſtare. Falſam eſſe arbitror ſententiam hanc. Nam primo, ſi ad nobis inſitas æquitatis ideas attendamus, facile animadvertimus, quidpiam nos Deo veluti conditori noſtro, ac benefactori ſummo debere, etiamſi nihil nobis foret ab eo poſt mortem ſperandum, aut timendum. Quis enim dixerit, hoc poſito æque fore juſtum, ac laudabile, eum odiſſe, ipſique conviciari, ac eum diligere, & laudibus celebrare? id vero plane dicendum foret, ſi unicum aut primarium nos obligandi principium eſſet ſperata felicitas. Hac nanque ſpe dempta, obligatio omnis concideret; atque, obligatione ſublata, noſtræ omnes actiones indifferentes forent. Secundo, deſiderium felicitatis noſtræ poteſt quidem nos ad ea, quæ eidem conferre putantur, agenda impellere; at non poteſt efficere, ut eæ actiones ſint *moraliter* bonæ, ſicut nec quod earum omiſſiones ſint *moraliter* malæ. Ex eo enim, quod quis conſentaneis actionibus felicitatem non perſequatur ſuam, non injuſtus vel iniquus, ſed ut ſummum imprudens, aut ſtultus cenſetur. At hujuſmodi eſſe debet obligandi principium, ut ſi quis obligationi ſuæ non ſatisfaciat, injuſtus, vel iniquus, aut improbus merito cenſeatur. Tertio, Ipſa, quam ſperamus, beatitudo conferenda nobis a Deo eſt in præmium; ſupponit ergo meritum: hoc vero repoſitum eſt in eo, quod nos moralibus noſtris obligationibus ſatisfaciamus; præſupponuntur ergo illæ ad beatitudinis ſpem: igitur beatitudo ſperata non eſt unicum vel primarium fundamentum obligationis. Quarto, Filius teneretur obſequi & obedire parentibus, etiamſi ab iis neque hæreditatem, nec aliud præmium deinceps ſperaret, videlicet ob collata ſibi beneficia tum procreationis, tum educationis; præſertim ſi alimenta quoque in dies, quibus ſuſtentetur, accipiat: multo ergo magis teneretur homo obedire Deo ob beneficia creationis & actualis conſervationis, etiamſi nullam ab eo poſt mortem beatitatem ſperaret. Quinto, quum deſiderium felicitatis

tatis, ac beatitudinis ſpes in amore noſtri fundetur (quod enim amamus, id unice ſperamus), ſequeretur, fundamentum obligationis eſſe ipſum amorem noſtri; nam is nos impellit ad perſequendam felicitatem: at hoc non admittit ipſe *Gaſtrellus*, nec ullatenus poteſt admittere; amor quippe noſtri impellere nos ad quidpiam valet, obligare nequaquam. Sexto, vel ipſo fatente *Gaſtrellio*, nos ita natura comparati ſumus, ut ſponte nos Deo obligatos atque devinctos credamus, etiam citra futuræ noſtræ felicitatis ſpem, vel antequam cogitatio in nobis de ea aliqua enaſcatur: igitur deſiderium felicitatis non eſt verum, primariumque obligationis principium, aut fundamentum.

At, inquit *Gaſtrellus*, ſi quis ſciret, aut ſibi perſuaderet, nullam, vel miſeram ſibi obſequii Deo præſtiti futuram eſſe mercedem, ab eo ſtatim deſciſceret, viamque iniret aliam, quæ ad felicitatem ipſum perduceret. Reſpondeo, hypotheſim hanc eſſe impoſſibilem, & abſurdam: impoſſibilem quidem; neque enim fieri poteſt, ut noſtris erga Deum obſequiis reſpondeat infelicitas vera; abſurdam vero; quippe quæ ponit Deum voluiſſe, ut eſſemus tantummodo, non ut nobis bene eſſet; quod eſt falſiſſimum, nec ab eo iſtud ſejungi poteſt ullatenus. Igitur *Gaſtrelli* ratiocinium id unum conficit, obligationem, qua Deo obſtricti ſumus, non ex una & ſola ejus oriri potentia; verum etiam ex bonitate: quod nos ultro, lubenterque admittimus, utpote iis plane conſonum, quæ ſuperius de vero divini in homines imperii fundamento ſuſe diſputavimus. Non eſt igitur ſeparanda bonitas Dei ab ejus potentia, quum de principio obligandi agitur: enimvero quum dicimus, nos quidpiam Deo debere tanquam conditori noſtro & benefactori ſummo, non nudam creationem, qua ſumus, accipimus; ſed eam, qua ſumus quales ſumus, ſeu qua ut bene ſit nobis, ſumus; alioqui creatio non eſſet beneficii loco habenda: quodnam enim eſſet beneficium, donare exiſtentiam alicui, ut miſer foret & infelix; quum melius ei fuiſſet ſi natus non eſſet, neque e nihilo eductus? Eſt ergo abſurdiſſima hæc *Gaſtrelli* hypotheſis, in qua Deus ipſe ſibi contradiceret, ſi hominem ad miſeriam deſtinaſſet, quum ei alioqui neceſſarium indiderit & inevitabile felicitatis propriæ deſiderium, naturalemque inclinationem ac ſtimulum: quo certe ipſum ab obſequii ſibi præſtandi obligatione abſolviſſet, ſi pietati non felicitatem, ſed veram miſeriam, ac infelicitatem copulaſſet. Sciliſſet, ſtimulus naturalis, quo ad Deo obſequendum impellimur, non omnino purus confingendus eſt, ſed ſemper cum felicitatis propriæ deſiderio copulatus: atque hic ab illo, nullatenus ſeparandus ex eo ipſo intelligitur, quod utrunque Deus homini inſeruerit; atque adeo voluntas ejus eſt, ut utrumque perſequamur, atque hunc in finem utrunque quoad effectum copulavit, & junxit. At inde nequaquam ſequitur, deſiderium beatitudinis primarium eſſe principium vel fundamentum moralis obligationis, quum ante ejuſmodi ſpem concipiatur & ſit homo Deo maxime obligatus, arctiſſimeque devinctus. Itaque deſiderium beatitudinis, ſeu perfectæ felicitatis, ejuſque ſpes non eſt niſi incitamentum, aut principium impellens ad juris naturalis cuſtodiam. Quare ſi quis nullam a Deo (quacunque de cauſſa) felicitatem ſperaret, iſque idcirco a Dei obſequio recederet, non id quidem ex obligationis defectu oriretur, ſed ex carentia ſtimuli & efficacis impulſus. Eapropter hic quoque Auctor *impellendi principium*, ut ajunt, cum *principio obligandi* confundit & miſcet; quæ tametſi ſemper & naturaliter conjuncta, ſummopere invicem differunt: ſola ſiquidem lex, aut voluntas imperantis proprie obligare poteſt, ſeu actiones reddere moraliter bonas vel malas; felicitas vero duntaxat impellere, allicere, & excitare ad agendum, legemque implendam; vel ad pœnitentiam pro actionibus eidem minime conſentaneis exercendam. Hinc ſi quis obligandi principium eſſe internum velit, ſeu ipſi homi-

Digitized by Google

homini inditum, is non felicitatis ſtimulum, ſed inſitas nobis in ipſo ortu ideas honeſtatis, & æquitatis in id muneris deputabit: quum hujuſcemodi ideæ recta nos ducant ad Deum ceu noſtri cauſſam primam, cui per conſequens parere debitum eſt ſtrictiſſimum: at vero ſtimulus felicitatis ad nos ipſos unice ducit, neque omnino ullam, quantum eſt ex ſe, Legiſlatoris rationem habet; atque adeo impellere quidem ad actionem bonam poteſt, ſed eam conſtituere moraliter bonam non poteſt: nihil ſcilicet honeſtatis moralis in eo præciſe quod felicitatem noſtram perſequamur, refulget.

Verum quod magis adhuc huic *Gaſtrelli* ſententiæ adverſatur illud eſt, quod ſi ſtimulus, ſeu deſiderium felicitatis principium obligandi foret, regula quoque ac norma eſſet noſtrarum actionum; indeque quæcunque, eo ſtimulo incitante, exercerentur actiones, eæ probæ forent, honeſtæque: quod experientiæ contrarium eſt; nam licet ex deſiderio felicitatis operentur omnes, plurimi tamen in varia labuntur crimimina, proptereaquod felicitatem quærunt in bonis ſallacibus & apparentibus: adeoque nonnulli obſcœnis voluptatibus, alii opibus nefarie comparatis, & alii honoribus quomodocunque acquiſitis eam ſibi conflare præſumunt. Itaque præter ſtimulum felicitatis, aliud illudque indefectibile obligandi aſſignare principium oportet, legem nempe divinam per ideas æquitatis, honeſtatiſque nobis inſitas manifeſtatam. Nimirum, quum Deus vellet, homines & vivere honeſte, & eſſe ſuo modo felices, in ortu ipſo mentibus eorum tum ideas ſeu dictata quædam honeſtatis, æquitatis, atque juſtitiæ indidit; tum naturale neceſſariumque deſiderium felicitatis: ut iis ſcilicet ad bene, honeſteque vivendum inſtruerentur; hoc vero ut ad vivendum beate feliciterque tenderent, & laborarent.

Jam vero, ſi naturale deſiderium felicitatis perperam conſtituitur uti moralis obligationis fundamentum & fons; multo minus tenere locum iſtum ac gradum valent *ſpes*, *metuſque*: quod quidem *Thomaſius* inter alios docuit. Hanc nanque ſententiam erroris damnant ea omnia quæ contra *Gaſtrellum* hucuſque protulimus; atque illud imprimis, quod *metus & ſpes* eſſe incitamentum poſſint, ac ſoleant æque, ſin quoque magis, ad prava, ac ad præclara facinora; ſeu æque ad actus vitiorum, ac ad exercitium virtutum. Addo, hac in hypotheſi, unumquenque poſſe ſe ab obligatione liberare, qui velit aut ſpem, aut metum abjicere. Quodſi dicat *Thomaſius*, id nemini licere, quandoquidem homo neceſſario agitur ſpe vel metu; jam hoc ipſo obligationem moralem omnem, quæ conſiſtere non poteſt cum neceſſitate agendi, excludit. Illud etiam ex hac hypotheſi conſequeretur, ſolam utilitatem eſſe fontem obligationis moralis (nam circa eam cum ſpes tum metus verſantur); quam rem ſi quis propugnandam ſuſcipiat, eum omne jus naturale penitus evertere, nos ſupra demonſtravimus: neque vero pluribus hic opus eſt ad errorem hunc profligandum.

Poſtrema propoſitionis pars ſe ipſa manifeſtiſſima eſt. Conſtat enim experientia, virtutem non adeo allicere humanum cor, ut ipſum in ſui amorem defigat; præſertim quoties nec abſque magno exerceri labore poteſt, nec abſque gravi damno coli, conſervarique: *Quis enim virtutem amplectitur ipſam, præmia ſi tollas?* inquiebat Poeta: non quod ipſa vel ſola digna non ſit, ut eam quis amplectatur; ſed quia humanum cor vel ob naturalem ſui imbecillitatem, vel ob contractam ex originali labe proclivitatem ad malum, eget quodam veluti fulcimento, quo innitatur, & rectum firmumque conſiſtat adverſus impetum voluptatis, aliorumque bonorum. Nimirum in homine inclinatio ad felicitatem ſuam omnium vehementiſſima eſt. Hinc ſi quis exercitium virtutis eidem adverſari apprehendat (quod quidem facile contingit, quoties ingens aliquis in ea exercenda labor fuerit impendendus, aut gravis ſuperanda difficultas) ab ea recedet facillime; at-

Digitized by Google

que ad alia, in quibus felicitatem ſuam ſibi reperire poſſe videbitur, ultro ſe convertet. Hinc ſapientes quique Legislatores ſuas leges præmiis pœnisque ſanxere, ut ad earum cuſtodiam allicerent, ab earumque violatione abſterrerent. Hac eadem prorſus ratione uſus eſt Deus in ſua lege ſancienda cum in Veteri, tum in Novo Teſtamento, ut omnes norunt: quam quidem rationem non ſervaſſet ipſe, ſi hujuſmodi incitamentum, & fulcimentum humano cordi neceſſarium eſſe, non cognoviſſet.

CAPUT V.

Æque falſa, ac pernicioſa eſt Hobbeſii opinio docentis, naturæ leges ſemper quidem obligare in foro interno, ſive conſcientiæ, ideſt quoad animi diſpoſitionem eaſdem ſervandi, quotieſcunque videbitur earundem obſervantia conducere ad finem, quo dirigantur: non ſemper autem in foro externo, ſeu quoad actum & exercitium illarum, in eo hominum ſtatu, in quo non exerceatur ab aliis; ſed ſolum, cum tuto id fieri poteſt.

PErnicioſiſſimæ hujus doctrinæ falſitas, quam tradit pravus hic Auctor Lib. de Cive Cap. III. §. 27. ita facili negotio demonſtratur.

I. Tunc legis obligatio non ceſſat, ſeu debitum præſtandi, quod lege præſcribitur, quando eadem perſeverat mens, eademque voluntas Legislatoris ſupremi, a quo prorſus obligatio pendet. Porro abſurdum eſt dicere, ſupremi Legislatoris mentem, animumque mutari, vel non amplius ſubſiſtere, eo quod a nonnullis, vel etiam a pluribus violentur leges ab illo ſancitæ: ergo dubitare non licet, eandem ex parte Dei voluntatem, adeoque ex parte hominum obligationem perſiſtere quoad leges naturales, etiamſi vel pauci, vel multi eaſdem infringant. Jam vero obligatio ex lege naturali reſultans non minus animum ſpectat, quam actionem externam: perſpicuum enim, exploratumque eſt, jus naturale divinum plerumque verſari circa actiones externas, præſertim quum prohibet læſionem alterius: igitur *eo etiam in ſtatu, in quo non exercentur ab aliis*, actiones lege præſcriptas exercere tenemur.

II. Una ex proprietatibus eſſentialibus juris naturæ, ſeu legum naturalium eſt immutabilitas, ut ſequenti capite demonſtrabo. At illa proprietas omnino periret, ſi naturalium obligatio legum ſtatim ceſſaret, ac homines ſive pauci, ſive multi eaſdem infringerent: ſublata ſiquidem obligatione, & lex ipſa tollatur, oportet. Aſſerere vero eas adhuc ſubſiſtere, propterea quod earum adhuc perſeverat obligatio ipſas *quoad animum obſervandi, quandocumque ad finem, ad quem ordinantur, earum obſervatio conducere videbitur*, mera illuſio eſt; quum leges illæ actiones urgeant præſertim externas: nanque exiſtis cum earum finis, tum earundem utilitas unice pendet, ut patet.

Tertio. Quum frequentiſſime contingat, naturæ leges a pravis hominibus violari, ac nemo poſſit certus eſſe omnino de earum obſervantia ab aliis præſtanda; affirmare, eas *tum ſolummodo obligare in foro externo*, ſeu quoad ſui exercitium, *quum quis ſecure id facere poteſt*, quid aliud eſt, quam omne legibus naturalibus robur adimere extra ſtatum civilem? Eſt ergo doctrina hæc pernicioſiſſima.

Quarto. Pernicioſior, vero eſt eo, quod pari jure a legibus etiam civilibus tolleretur omnis obligandi vigor; quum nemo certus ſit, eas ab aliis ſervandas, vel violatores puniendos: ſiquidem hoc multis de cauſſis poteſt non contingere. Quod ſi nihilominus obligandi vigor in legibus civilibus perſeverat; quanto magis idem dicendum eſt atque cenſendum de legibus naturalibus, quæ legum civilium fundamentum ſunt & munimen.

Objectio prima. *Quoniam plerique homines præ iniquo præferendi commodi ſui appetitu naturales leges quantumvis agnitas obſervare minime apti ſunt*, ſeu obſervare nolunt; *ſi forte aliqui ceteris modeſtiores illam æquitatem, commoditatemque*,

quæ, quam lex dictat, exercerent, ceteris non idem facientibus ... non pacem, ſed certius, & maturius exitium ſibi compararent, cederentque obſervantes non obſervantibus in prædam : adeoque *nil minus, quum rationem ſectarentur. Non igitur eſt exiſtimandum, natura, hoc eſt, ratione obligari homines ad exercitium earum omnium in eo ſtatu, in quo non exercentur ab aliis*. Ita *Hobbeſius* loco cit. Ait vero: *earum omnium*; *quia*, ſubdit in nota, *inter has leges aliquæ ſunt, quarum omiſſio in ſtatu naturali (modo id pacis, vel ſui conſervandi cauſſa fiat) legis naturalis adimpletio potius videtur, quam violatio. Nam qui omnia facit contra omnia facientes, eripitque rapientibus, æquum facit. Contra autem id facere quod in pace modus eſt, & modeſti hominis; in bello* (cujuſmodi eſt ſtatus naturalis) *ignavia eſt, & ſui proditio*.

Reſponſio. Primo, ad dignoſcendum, num leges naturales quocunque in caſu ad ſui exercitium obligent, attendenda unice eſt ſupremi Legiſlatoris voluntas, quæ, (modo ſubſiſtat, ut ſubſiſtere jam diximus) ea ſola ſufficiens eſt ratio obligandi etiam quum hominum mores ſunt adeo depravati, ut ſæpe malum pro bono reddant iis, qui ad normam juſtitiæ ſuas exigunt operationes. Secundo, falſum eſt, eos qui leges naturales exercent, ſi idem alii minime faciant, maturare ſibi exitium; quum immo exacta hujuſmodi legum cuſtodia aliorum benevolentiam conciliet atque fiduciam : indeque a voluntate nocumentum inferendi ipſos removeat. Quodſi vero nihiloſecius invadant, damnumque irrogare præſumant; tunc qui patitur injuriam, intactis naturæ legibus, jure defenſionis uti poteſt, immo & debet.

At inſtat *Hobbeſius*, Suprema Naturæ lex eſt conſervatio ſui: indeque Ratio dictat, unumquenque ſecuritatem ſibi omnimode procurare debere. At leges naturales non valent, *ſecuritatem cuique præſtare ipſas obſervandi: manifeſtum eſt enim per ſe actiones hominum a voluntate, & voluntatem a ſpe & metu proficiſci, adeo ut quoties bonum majus, vel malum minus videtur a violatione legum ſibi proventurum quam ab obſervatione, volentes violant. Igitur ſpes unicuique ſecuritatis conſervationiſque ſuæ in eo ſita eſt, ut viribus, artibuſque propriis proximum ſuum vel palam, vel ex inſidiis præoccupare poſſit ... & proinde quamdiu cautio ab invaſione aliorum non habeatur, cavendum ſibi quibuſcunque modis voluerit, & potuerit* (atque adeo etiam legum naturalium violatione, ſeu omiſſione earundem exercitii) *unicuique manet jus primævum, hoc eſt jus in omnia, ſeu jus belli. Ergo ſufficit ad impletionem legis naturalis, ut quis paratus animo ſit ad pacem habendam, ubi haberi poteſt* : ex quo luculenter conſequitur, leges naturales non obligare ad externum ſui exercitium, aliis eas non obſervantibus. Sic ferme ille Libr. cit. Cap. V. §. 1.

Reſponſio. Primo, majore ſecuritate, ac felicitate, ſubductis omnibus, frui eos, qui leges naturales conſtanter, præcipueque juſtitiam ſervant, jam nos ſupra oſtendimus, quum de ipſarum legum naturalium ſanctione ageremus. Secundo *Hobbeſius* ipſe alicubi, ut in *Leviathan*, agnoſcit pœnas *naturales*, quæ C. XXXI. circa finem p. 172 ſcilicet, ut ipſe explicat, *peccata non conſtitutione*, ſeu poſitiva lege *conſequuntur, ſed natura* (eaſque in anglica editione de Lege Nat. Cap. V. §. 51. diſerte ait, teſte Cumberlandio, *a Deo eſſe*), & exempli loco ponit, *quod vim inferentes punit vis aliena*: quæ ergo obtineri ſecuritas poterit, ſi proximus malitia & inſidiis præoccupetur? Tertio idem Hobbeſius docet præterea de cive Cap. III. *cum omni homine ſervandam eſſe fidem....* §. 2 & 3. quia *is, qui præ animi impotentia facit, vel omittit id, quod ſe non facturum, vel omiſſurum pacto ſuo ante promiſerat, injuriam facit; neque minus in contradictionem incidit, quam qui in Scholis reducitur ad abſurdum (ſeu ad negationem aſſertionis, quam prius ſuſtinuerat): nam futuram actionem paciſcendo vult fieri; non faciendo vult non fieri: quod eſt velle fieri & non fieri eodem tempore, quæ contradictio eſt*: indeque *injuria abſurditas quædam eſt in*

converſatione, *ſicut abſurditas injuria quædam in diſputatione*. Atqui hæc ratio æque valet in omni lege naturali: cujuſcunque enim hujuſmodi legis violatio infert contradictionem quandam, & *abſurditatem* in humano commercio: quum enim bonum publicum ex exacta legum naturalium obſervantia, & ex bono publico etiam privatum pendeat; qui privatum bonum ſuum ſecluſo bono publico, quærit, ſibi ipſi contrarius eſt, & contradicit; ſcilicet vult utique bonum privatum, nempe ſecuritatem ſuam; & non vult, quia excludit id, a quo pendet. Unde non poteſt in eo bellum inteſtinum non oriri, quod tranquillitatem ipſi adimat, triſtitiamque inferat, quæ recta pugnat cum ſecuritatis ſtatu.

Quarto, falſiſſimum eſt, nedum non manifeſtum, principium illud, quo hic utitur *Hobbeſius*, ut neceſſitatem adſtruat *præoccupandi proximum ſuum qua viribus, qua inſidiis*, nempe homines, *quoties bonum majus*, *vel malum minus iis videtur a violatione legum ſibi proventurum*, *quam ab obſervantia*, toties *volentes violare*. Enimvero hoc eſt peſſime de toto humano genere ſentire, & quorundam improborum hominum malitiam omnibus attribuere, communemque facere; quum certum ſit, & experientia notum, plures eſſe, qui ad juſtitiam & æquitatem ſuas exigunt actiones, etiam quum ex juris violatione ſeſe magnum aliquod emolumentum aſſequi poſſe non dubitant. Hanc porro de ſingulis hominibus exiſtimationem, quouſque contrarium non appareat, omnino habendam, ratio ſuadet, poſtulatque æquitas. Et hanc quidem de humano genere opinionem habuere Principes quique ac Legiſlatores, qui *neminem pro malo habendum*, *niſi probetur*, edixere; ſanxeruntque, neminem eſſe ſtatutis pœnis, niſi plene probato crimine, ſubjiciendum: quod ſane præſcriptum æquum eſſe, rectumque, nec ipſe negare poteſt *Hobbeſius*, qui ſolam *rationem ſtatus* ſeu Imperantium rectam eſſe arbitratur. Si itaque rectum eſt hujuſcemodi præſcriptum, non eſt cur arbitremur, adeo univerſalem eſſe hominum malitiam, ut quiſque ad ſecuritati ſuæ conſulendum, proximum *vi*, *arte*, & *dolo* præoccupare debeat, ac perimere. Et ſi in ſtatu Civili Judices pœnam, niſi probato crimine, non infligunt, eoque ſecuritati civium ſatis conſultum eſſe arbitrantur; cur potuiſſet quis in ſtatu naturali, nullo præhabito peculiari malitiæ alterius indicio vel argumento, in ejus perniciem animum intendere, ut ſeſe in ſecuritatem aſſereret? Apage doctrinam, quam, neque leones, neque tigrides, ſi ſenſu pollerent ullo, probarent.

Quinto, tantum abeſt, ut quis alios præoccupando, ſibi conſciſceret ſecuritatem, ut in certum potius exitii periculum ſe conjiceret: ita enim ſe gerendo erga alios, eos omnes in ſe velut in hoſtem exitialem, ſuique ruinam concitaret. Quin poſito *Hobbeſii* principio, non poſſet, vel *Hobbeſio* ipſo fatente, non oriri *bellum omnium in omnes*: quo caſu ubinam, vel cui reliqua foret ulla ſecuritas? Immo omnibus, ut per ſe patet, noſque alibi demonſtravimus, pernicies inevitabilis immineret; præſertim quum eo in ſtatu nemo ab aliis auxilium ſibi aut pactis aut conventionibus adſciſcere poſſet; pacta enim, quibus ſolis ſocietatem inire aliquam valerent, juxta Hobbeſium *in ſtatu naturæ*, *ſi juſtus ex utraque parte metus oriatur*, *ſunt invalida*. Metus autem non poſſet non oriri, poſito *Hobbeſiano* principio de univerſali malitia, perverſaque nocendi voluntate, quoties id profuturum videatur. Eſt igitur abſurdiſſimum quod ait ille in *Leviathan*: *ſecuritatis viam meliorem habet nemo*, *anticipatione*; *nempe ut unuſquiſque vi*, *ac dolo omnes tamdiu ſubjicere ſibi conetur*, *quamdiu alios eſſe*, *a quibus ſibi cavendum eſſe*, *viderit*: ex quo apertiſſime conſequitur, ceſſandum nunquam a bello, ſeu ab aliorum nece, quouſque in terra reliquus homo aliquis fuerit; nam a quocunque ſemper cavendum eſt, poſita univerſali voluntate & facultate lædendi. Qua re quid atrocius?

De Civ. Cap. II. §. 11.

Cap 13.

Sexto, quantacunque ſit aut fingi poſ-

ſit

Digitized by Google

ſit humana malitia, aliquos ſaltem in ſtatu naturali futuros homines *modeſtos* De cive c. 1. §. 4. & æquos, non negat vel ipſe *Hobbeſius* alibi; nam eius ſtatus homines dividens in *modeſtos*, & arrogantes ſeu *feroces*; *alius*, inquit, *ſecundum æqualitatem naturalem permittit ceteris eadem omnia, quæ ſibi, quod modeſti hominis eſt, & vires ſuas recte æſtimantis*. Porro id generis homines, quum nulla eſſet eis lædendi, vel ipſo *Hobbeſio* fatente, voluntas, niſi *ex neceſſitate res ſuas & libertatem contra arrogantes defendendi*, poſſent in hunc finem bona fide in unum coire; ſicque quantumvis pauci, ſatis virium habere, ut ſeſe ſuamque libertatem contra ceteros omnes mutuo bello diviſos, defenderent. Quis neget, meliorem hanc eſſe *ſecuritatis viam?*

Quod dixi de ſecuritate per fœdera & pacta in ſtatu naturali comparanda, locum habet etiam hoc quoque tempore in Imperantibus ac Civitatibus inter ſe comparatis; ut nos alibi docuimus, & pluribus in locis inculcat *Hobbeſius*. Væ autem generi humano, ſi Imperantes omnes *Hobbeſianum* adoptarent *præoccupationis* principium! Nonne totus mundus bello ſemper & indeſinenter flagraret? adeout humanum genus haud diuturno temporis ſpatio ad modicum plane numerum redigendum foret, ſin omnino abſumendum? At ii plerunque horrent hoc principium; atque hinc mutuis cum finitimis, aliiſque Imperantibus fœderibus & pactis, ac parata ſemper militum manu ſtudent ſecuritati ſuæ conſulere: & hac ratione diuturna fruuntur pace, factoque ipſo illius principii falſitatem, abſurditatemque demonſtrant. Quid quod *Hobbeſius* ipſe hunc ſecuritatis obtinendæ modum proponit, ac probat? *Conſiderandum*, inquit de cive cap. v. §. 3. *quid ſit* quod *ſecuritatem præſtare poſſit. Ad hanc excogitari aliud non poteſt, præterquam ut unuſquiſque auxilia ſibi comparet, quibus invaſio alterius in alterum adeo periculoſa reddatur, ut ſatius ſibi eſſe uterque putet manum cohibere, quam conferere*. Non ſtatim igitur ad *præoccupationem* confugiendum eſt; neque ad ſecuritatem ſibi conſciſcendam prælium in omnes inferendum.

Sexto, *Hobbeſius de cive* cap. XIV. §. 21. & 22. docet, *peccatum læſæ majeſtatis eſſe legis naturalis tranſgreſſionem, non civilis*; indeque *puniri rebeles, proditores & ceteros læſæ majeſtatis convictos non jure civili, ſed naturali, hoc eſt, non ut cives malos, ſed ut civitatis hoſtes; nec jure imperii, ſeu dominii, ſed jure belli*. At vero negare ipſe non poteſt, pœnam, quæ id generis ſontibus jure belli infligitur, nempe mortem, vel hujus periculum, eſſe ſufficiens indicium obligationis naturalis abſtinendi a crimine læſæ majeſtatis etiam quoad externas actiones (alioqui facultatem cuique faceret majeſtatem ipſam lædendi, neque ullum per illum reliquum eſſet indicium naturalis obligationis fidelitatis ſervandæ, temperandique a rebellione; quod eſt abſurdiſſimum.) Cur ergo eadem pœna, quæ æquali jure intelligi poſſet in ſtatu naturali, non fuerit ſufficiens indicium naturalis obligationis ſervandi fidem quoad actiones externas erga alios omnes, etiam extra ſtatum civilem? Eadem vero ratio eſt de aliis quibuſcunque naturalibus legibus.

Septimo demum, ſi comparentur mala atque pericula, quibus ſeſe objicit, qui ceteros omnes ſtudet præoccupare, cum iis, quæ imminent ei qui bona fide ab aliis lædendis abſtinet; clarum eſt, exploratumque, prioris illius pericula multo majora, eſſe, quam poſterioris hujus, adeoque hunc frui majore ſecuritate: ac deinde quam longiſſime majora fore mala univerſalis belli omnium in omnes. Atqui, vel ipſo *Hobbeſio* judice, ſecuritas, quæ licet omnimoda non ſit, attamen ad alteram comparata, major eſt (cujuſmodi eſt, quam ipſe deſcribit loco proxime citato, & ſatis eſſe aſſerit ad *legis naturalis exercitium*, ſeu ad obligationem inducendam naturalem ſervandi legem quoad externas actiones) & mala, quæ inde ſequerentur, majora, abſterrere juxta naturalem rationem debent ab earum violatione: igitur falſiſſimum eſt, leges naturales in naturali ſtatu ad externum ſui exercitium non obligare.

At

At quid inquies poſtremo, ſi alter leges naturales violando potentior ad me offendendum evadat, neque ego ipſi niſi item naturales violem leges, reſiſtere valeam ſine gravi detrimento? Reſpondeo, eo in caſu, qui rariſſimus utique eſt, & tantum non impoſſibilis, detrimentum ſuſtinendum, a Deo legum naturalium Auctore, ſuo tempore, hoc eſt in hac vel in altera vita certiſſime compenſandum.

C A P U T VI.

Burlemaquius *haud recte obligationem naturalem a Ratione abſolute deducit: aliquam tamen ſola Ratione ingenerari obligationem, negandum non videtur; ſed hæc nec propria, nec ſatis firma obligatio eſt. Traditur definitio Obligationis cum* activæ, *tum* paſſivæ; *& data occaſione diruitur quæſtio de A*theiſmo *per ſe vel ſolum per accidens moribus noxio*. Hubnerus *qui primas in obligatione Rationi partes tribuit, refellitur*.

Princip. de Droit nat. parte I. c. V. § 9. QUid de *Obligationis* natura ſenſerit Cl. *Burlemaquius*, liquet ex ejus definitione, & ex aliis nonnullis, quæ eidem præmittit. Definitio ita ſe habet: *Obligatio* eſt *libertatis naturalis coarctatio a Ratione facta, quatenus ea quæ nobis ſuppeditat, conſilia totidem ſunt impulſus, qui hominem ad certum agendi modum determinant*. Ad hanc definitionem hac præſertim ratione ſibi ille viam parat. *Congruentia* inquit, agendi modo cum rationis regulis congruente. *ſi bene perſpecta fuerit, nobis ita agendi imponit neceſſitatem, non utique phyſicam, ſed moralem, ſitam in impreſſione, quam in nobis rationes quædam efficiunt, quæ nos ad ita agendum determinant, ut aliter agere prudenter non valeamus. Quando igitur ita affecti ſumus, obligati eſſe dicimur ad aliquid agendum vel omittendum; hoc eſt validis rationibus, atque incitamentis determinati, & adſtricti*.

Duplicem potiſſimum ob cauſſam *Burlemaquii* ſententia nobis minime probatur. Primo nempe quod *obligationem* cum agendi *motivo* confundat: quam nos rem in *Wolfio* (ex quo hanc obligationis ideam mutuatus ipſe videtur) ſuperius redarguimus. Secundo, quum ratio auctoritate careat, quæ ſuperioris propria eſt, poteſt ea quidem boni propoſitione ad agendum allicere & incitare, uno verbo, ſuadere; non vero proprie obligare, ſeu libertatem adſtringere & limitare: quod a ſuperiore unice præſtari poſſe, videtur per ſe manifeſtum. At rationem eſſe homine proprie ſuperiorem, quis dixerit, quum ſit ipſe homo, ſeu propria illius facultas? Igitur Rationis præſcripta tenent tantummodo conſiliorum gradum: quod & ipſemet *Burlemaquius* ultro agnoſcere videtur, quum in allata definitione dicat, Rationem per *conſilia*, quæ ſuppeditat, ad agendum determinare. At conſilium eſſe quidpiam a lege diverſum, & impulſum conſilii ab obligatione, quæ propria legis eſt, omnino differre, quum omnes norint, miror, a *Burlemaquio* non ſatis, ut videtur, fuiſſe animadverſum.

Verum quod magis mihi in eo diſplicet, eſt ipſum in damnatum *utilitatis* principium cum pleriſque *Proteſtantibus* incidiſſe: neque enim putat, aliud agendi *motivum* ad nos determinandos idoneum, præter commodum aliquod, emolumentum, vel fructum ex actione
colligendum. *Ratio quæcunque ſit*, in- §. XI.
quit, *non eſt ad nos determinandos idonea, niſi quatenus bonum aliquod acquirendum, vel malum evitandum proponit: ſeu quatenus actio aliqua ad noſtram oblectationem, felicitatem & tranquillitatem conferre aliquo modo poteſt. Quod quidem ipſa hominis natura, & voluntatis indoles exigit: quemadmodum enim tantummodo bonum eſt objectum voluntatis; ita id, quod eam ad ſeſe determinandum movere poteſt, eſt ſpes boni ipſius obtinendi. Quare ſemovere ab homine quodcunque emolumentum vel fructum* (INTERET), *eſt omne illi agendi MOTIVUM ſubtrahere, atque ad inactionem & indifferentiam reducere* (a). At id, quod

(a) Hinc falliſſe videtur [illegible] quod in eo ſupra confutavimus Lib. VII. cap. 6.

quod voluntatem ad agendum inducit, alicuius boni propoſitionem eſſe debere, non inficiamur: hujuſmodi autem bonum aliud eſſe non poſſe, quam utilitatem aliquam ex actione ipſa prodeuntem (*quelque interet*) hoc eſt quod negamus: quum poſſit, immo & debeat eſſe potiſſimum *bonum virtutis*, quod haud ſemper cum utilitate conjungitur; ut alibi demonſtrabimus.

. Quæ in *Burlemaquii* patrocinium ex ipſo opponi valent, hæc ferme ſunt: Primo, Cum vulgi, tum Philoſophorum effato nil aliud obligationis nomine intelligitur, quam ratio ad agendum determinans. Secundo, *Obligatio*, quum a ligando dicatur, non eſt niſi voluntatis adſtrinctio, vel conſtrictio: hæc vero ad agendum non conſtringitur, vel adſtringitur, ſeu compellitur, niſi motivi, quod proponitur, energia & efficacitate. Tertio, quum congruum adeſt agendi motivum, nos illud approbamus, ſeu cognoſcimus, nos ita agere debere: perinde vero eſt ita *agere debere*, ac *obligatum eſſe*. Quarto, admittenda eſt obligatio interna; quæ ne quidem concipi valet, niſi motivo a Ratione propoſito.

Ad hæc tamen ita reſpondeo. Ad primum: Equidem Vulgus *Obligationem* perſæpe confundit cum agendi motivo; ſed ab illo neutiquam loquendi, multoque minus ſentiendi norma ſumenda eſt. Ad ſecundum: *Obligatio* non eſt proprie compulſio ad agendum, ſed ſtatus, in quo quis, ſalva honeſtate, neque contrarium agere, neque actionem poteſt omittere; ut poſtmodum ſuo loco dicemus. Ad tertium: Si *motivi congrui* nomine intelligatur repræſentatio honeſtatis, juſtitiæ, æquitatis rei gerendæ, diſtinctione opus hic eſſe puto: nam vel tunc præter rei ipſius honeſtatem atque decentiam, concipit quis aliquam ſuperiorem auctoritatem, quæ ipſum ad ita operandum adſtringat; vel in ipſa ſiſtit rei honeſtate: ſi primum; tum aſſero, veram eſſe proprieque dictam obligationem; non item in altero caſu. Ad IV. dico, neceſſe non eſſe, aliquam admittere veri propriique nominis obligationem internam; ſed tantummodo minus propriam, & imperfectam.

Scilicet, ipſe non omnem rationi abnego obligandi vim; quin ei aliquam convenire, ſi quis neget, eum arbitror hiſce argumentis revinci poſſe. Primo. Obligatur quiſque, ne id, quod abſurdum eſt, admittat. Porro abſurdum eſt ſibi contradicere: contradicit vero ſibi qui ductum rationis non ſequitur; nam quod per rationem agendum probat, facto idipſum improbat: quiſque igitur obligatur ad actiones ſuas juxta Rationis præcepta exigendas. Secundo. Quum Ratio quidpiam eſſe honeſtum vel turpe dictat, tunc homo intime ſibi conſcius eſt, ſe laude dignum eſſe, ſi illud agat, iſtud omittat; vituperatione vero, ſi iſtud agat, omittat illud: obligatur igitur ad illud agendum, hoc omittendum, cum ut ſua aliorumque adprobatione fruatur, tum ut ſuam aliorumque condemnationem effugiat. Tertio. Experientia conſtat hominem quum primo egerit quidpiam recti, intimo ex propria neceſſaria adprobatione gaudio perfundi; & e contrario, ſi quid turpe effecerit, triſtitia quadam ſeu amaritudine ex neceſſaria ſui ipſius condemnatione vexari: hoc ſatis eſt ad ipſum utcunque obligandum. Quarto. Cuique intime perſuaſum eſt, eſſe laudabile propriæ naturæ convenienter vivere, quemadmodum vituperatione dignum, quidpiam agere contra illam: igitur ſeſe quiſque obligatum cenſet aut cenſere debet ad id agendum, quod eſſe naturæ conveniens ratio dictat; illudque omittendum, quod ratio ſuadet eidem repugnare. Ineſſe Rationi noſtræ hujuſcemodi dictamina, eaque neceſſaria eſſe (qua ratione *Inſtinctus Morales* ab aliquibus appellantur) nemo, qui ad ea, quæ intra ſe ſunt, animum intenderit, inficiari valet. Quinto. Etiamſi Ratio homine ipſo ſuperior proprie non ſit, eamque ob cauſſam non veram obligationem parere valeat; quum tamen quid honeſtum, quidque iniquum ſit, ſuggerat, Conſiliarii ſaltem gradus ei negari non poteſt. Eſt autem aliqua obligatio ad amplectenda ea, quæ ab amico

tra-

Digitized by Google

traduntur, conſilia, ſi bona eſſe noſcantur. Sexto. Quid quod imperium aliquod concedendum Rationi videtur? Quum enim homo pluribus conſtet partibus, quarum aliæ præſtantiores aliis ſunt, Ratio, quæ omnium præſtantiſſima eſt, velut ceteris ſuperior, cenſeri poteſt; quæ proinde aliquod valeat imperium exercere, adeoque & moraliter obligare. Et quidem, ſeptimo, Homo talis eſt conditionis, ut per Rationem poſſit ſupra ſeipſum munus aliquod ſuperioris exercere: nonne enim homo actiones ſuas modo probat, modo improbat, quandoque etiam caſtigat, quum ſcilicet, vult ſeſe acrius ad virtutem incitare? Poteſt itaque etiam ſibi ipſe aliquam obligationem imponere. Octavo demum. Homo propriæ Rationi aliquo certe modo ſubditus eſſe videtur: nam ſi contra ipſam agat, moleſtam ejus exprobrationem, objurgationemque, indeque triſtitiam & quandam animi amaritudinem, quæ veluti inflictæ pœnæ locum teneat, non valet effugere: quemadmodum ſi morem ei gerat, ab ipſa tum ſua adprobatione, tum ea, quæ in hominem exinde profluit, voluptate quodam modo remuneratur.

Hæc omnia luculenter evincunt, Rationem non tantum ſe ſola alicujus eſſe obligationis fontem; ſed etiam poſſe aliquatenus ad recte agendum inducere. Quod quidem experientia ipſa confirmat: etenim, ſi vetuſtis ſcriptoribus habenda eſt fides, plures Philoſophi, & antiqui Heroes præclara plurima ſola Ratione duce patrarunt. At vero hujuſcemodi obligationem valde eſſe infirmam & imbecillem, explorata res eſt. Quum enim Ratio pars hominis ſit, is quidquid ea dictaverit, in ſua remanet libertate agendi: ac prætera Rationis lumen inſurgente paſſione, quam facillime obnubilatur, ejuſque ſtimulus contrariis cupiditatibus frequenter obtunditur; & homo, qui ob libertatem, qua pollet, Rationem inter & paſſiones veluti Judex ſedet, voluptatis, vel utilitatis illicio facile ſeducitur, ut rejectis Rationis conſiliis optimis, cupiditatibus acrius incitantibus obſequatur. Hinc fortior alia admittenda eſt, & validior, quæque ſola vera eſt, Obligatio ad hominem in officio continendum; ea nempe *Obligatio*, quæ oritur ex ſupremi imperio *Legislatoris*, *Judicis*, & *Vindicis*. Qua de re alibi.

Jam vero, ut quæ de *Obligationis* natura hactenus diſputavimus, clariora fiant, placet, ea paucis colligere, & conſectaria, quæ inde profluunt, indicare. Animadvertendum eſt igitur, triplici motivo ſeu ratione poſſe aliquem ad debitum virtutis, ex. gr. *Temperantiæ*, actum exercendum permoveri: nimirum primo, ut corporis ſanitatem, congruaſque ejus vires conſervet, vel augeat; ſecundo, ad ſervandam cibi, potuſque præſcriptam a ratione menſuram; tertio, quia Deus naturæ auctor, ſupremuſque Legislator id præcipit. Motivum primum voco *utilitatis*; alterum *honeſtatis ac decentiæ*; tertium ſtricti omnino *debiti*. Primo motivo nullam pari cenſeo *Obligationem moralem*; aliquam altero, ſed imperfectam: tertio propriam, perfectamque. Hinc utriuſque *Obligationis*, perfectæ ſcilicet & imperfectæ, cum *activæ*, tum *paſſivæ* haſce definitiones efformo.

1. Obligatio naturalis *perfecta activa* eſt *Juſſio* vel *interdictio divina actionis humanæ naturali lumine nota*.

2. Obligatio naturalis *perfecta paſſiva* eſt *Impoſſibilitas contrarium agendi vel actionem omittendi, ſalvo debito obſequio erga naturæ Auctorem, ac ſupremum Legislatorem*.

3. Obligatio naturalis *activa imperfecta* eſt *connexio actionis cum honeſtate vel regula Rationis*.

4. Obligatio naturalis *paſſiva imperfecta* eſt *Impoſſibilitas contrarium agendi, vel actionem omittendi, ſalva actionis honeſtate, ſeu conformitate cum regula Rationis*.

Trita illa Obligationis definitio, *Neceſſitas moralis agendi*, eundem quidem, quem nos definitione noſtra expreſſimus, ſenſum habere poteſt; at alio in ſenſu eam intelligunt qui obligationem cum agendi motivo confundunt: ſcilicet hi moralis neceſſitatis nomine eum ſtatum intel-

intelligunt, in quo quis boni *alicujus propoſitione* ita allicitur, & permovetur, ut ad illum perſequendum, ſalva phyſica libertate, adſtringatur, eo nempe ſenſu, quo vulgo Scholaſtici docent, a fine ſeu bono propoſito voluntatem *moraliter* permoveri: quem ſenſum minus eſſe rectum, ſatis patet ex dictis: eumque nos ſenſum ut excluderemus, aliam, eamque, ni fallimur, clariorem dedimus definitionem. Fortaſſe vero hæc quæ hic ad mentem noſtram declarandam ſubjicimus, ad varias Auctorum opiniones conciliandas, alias etiam meliorem in ſenſum interpretandas, reducendaſque poterunt inſervire.

CONSECTARIA.

I. Qui obligationis naturalis nomine nil aliud intelligunt præter *connexionem actionis cum motivo* primum commemorato, nempe *utilitatis* vel *voluptatis*, ii jus nullum naturale admittunt; quia nullam admittunt *moralem* veri nominis obligationem.

II. Secluſo per ſummam impietatem Deo, vel ejus providentia, ſubſiſtit jus aliquod naturale, ſed imperfectum, & minus proprium; quia aliqua remanet, imperfecta utique, & minus propria obligatio.

III. Si ſiſtamus in ſola natura aut Ratione, leges naturales non ſunt veræ leges; quia natura vel Ratio ſola nequit veram, propriamque obligationem inducere.

IV. Qui congrua Dei notitia imbuti ſunt, ii duplici obligatione, quarum altera alteram non ſatis ex ſe firmam corroborat, adſtringuntur; adeoque duplici valent motivo, quorum alterum altero perfectius eſt, ad recte agendum determinari.

V. Athei, quamvis non ſint neceſſario vitioſi (poſſunt enim abſolute ſeſe a ſceleribus ſolo Rationis dictamine continere); ſunt tamen ad vitia omnia ſummopere proclives: quia deeſt illis præcipuum in eadem prolabendi retinaculum; nempe debitum obſequium erga Auctorem naturæ, ac timor ſuprem Legiſlatoris, judicis, & vindicis.

Poſtremo hoc conſectario ſatis, ut puto, ea ſolvitur quæſtio, num *Atheiſmus* ſuapte natura in vitæ *ἀτοξίαν turpitudinem* influat; ſeu per ſe ſit bonis moribus, & ſocietati noxius, vel tantum per accidens, & *ex abuſu*, quorum poſterius docet *VVolfius*; illud alterum *Langius* cum aliis pleriſque. Nimirum *Atheiſmus* neque *per ſe* in vitæ corruptelam influit, ſeu poſitive in vitia haud inclinat, haud propellit (quomodo enim, quum ſit error, aut cognitionis privatio?); nec mere *per accidens*, & ex ſolo *ſui abuſu*; quum nemo vere ac proprie uti errore poſſit, adeoque neque abuti: ſed quatenus duntaxat removet præcipuum labendi in crimina obicem, ut dictum eſt. Igitur mores ille corrumpit, quemadmodum ruinam ædificii cauſſat, qui ſolidiore fulcimento ſublato, exile tantum aliquod imbecillumque relinquit; quod validioris venti ſupervenientis impulſui reſiſtere non valeat. Sic plane *Atheus* ſtabit ſua fultus ratione quoușque paſſiones ſilebunt; iis vero inſurgentibus, & paullo acrius urgentibus, corruet & crimina quæque perpetrabit, niſi alia inſurgente paſſione, puta impendentis alicujus pœnæ timore, vel ſpe alicujus utilitatis, vel voluptatis majoris, aut propriæ famæ tuendæ ſtudio abſterreatur. At tunc opere quidem, non animo ab iniquitate abſtinebit; adeoque non probus, ſed hypocrita evadet; ut idcirco nemo illi fidere jure poſſit. Certum eſt igitur, etiam ipſimet ſocietati quammaxime noxium eſſe *Atheiſmum*: quid enim pernicioſius evenire poteſt, quam ſi fiducia mutua atque ſecuritas auferatur? Nimium ergo bene ſentit *VVolfius* de *Atheiſmo*, *Atheorumque* patrocinium videtur ſuſcipere, dum ipſum nonniſi *ex abuſu* noxium putat; atheos vero virtutis cultores, virtuteque præditos evadere poſſe cenſet, reque ipſa evaſiſſe multos exemplo Sinenſium demonſtrare contendit. At recentiores de Sinenſibus ipſis Relationes, eos quidem ut ſtrenuos virtutis ſimulatores,

tores,

tores, ſed ut minime ingenuoſe ejuſdem cultores, quin ut ſemper, cum clam, & impune poſſunt, ad decipiendum paratos nobis ræpreſentant. Legi poſſunt inter cetera quæ narrat *Hanſonius* in ſui itineris deſcriptione capite nono &c.

Sed utut res hæc ſeſe habeat, illud, quod ad præſens attinet, certum & exploratum videtur, obligationem a *Burlemaquio* perperam a ſola ratione abſolute deduci: ſed neque probandam arbitror ſententiam *Hubneri*, qui comparatione facta, quoad vim obligandi attinet, voluntatis Superioris (qui in jure naturali eſt ſolus Deus) cum Ratione, primas huic partes concedit. *Voluntas*, inquit, *Superioris eſſe non poteſt primitivus fons obligationis: oportet altius aſcendere, ut eidem ſolidior baſis ſubſternatur: hanc approbatio rationis conſtituit*. Scilicet, *voluntas Superioris obligat proculdubio ſubditos: non tamen prius quam hi auctoritatem ejus exploratam habuerint. Secus non obligat illa, ſed cogit*. At ratione internoſcendam eſſe auctoritatem legitimam, ut quis ſponte & abſque coactione ſeſe eidem ſubmittat, res eſt per ſe exploratiſſima: ſed propterea ex ratione tanquam ex fonte primario obligationem fore accerſendam, is ſolummodo poterit affirmare, qui conditionem neceſſariam ad ſponte parendum ab ipſo obligationis fonte non ſecernat, unumque cum alio perperam confundat. Nimirum Lex, modo ſit vera lex, per ſe eſt idonea, ut veram pariat obligationem: vera autem lex nulla eſt, niſi quæ ab auctoritate legitima proficiſcatur. Non valet hæc vero quempiam arctare, niſi cognoſcatur non tantum eſſe, ſed etiam vera lex eſſe; hoc eſt a legitima auctoritate eſſe profecta. Si hujuſmodi eſſe cognoſcatur, eo ipſo a *ratione adprobatur*; neque enim aliud eſt vel eſſe poteſt adprobatio rationis, niſi notitia, qua lex aliqua vera, juſta ac conveniens eſſe dignoſcatur. At quemadmodum cognitio legis non facit legem, ita nec adprobatio rationis obligationem parit; ſed hæc a ſuperioris auctoritate, ac etiam, ſi velis, a rectitudine legis unice procedit: adeoque cognitio, vel adprobatio rationis non magis parit obligationem, quam qui ignem admovet ſtipulæ, combuſtionem producit.

Eſſai d'Hiſt. ſur le Droit de Nat. Part. II.

Nec arridet omnino quod idem Auctor ſubdit, nempe. *Ad hoc ut voluntas ſuperioris adprobationem rationis obtineat*, oportet, ut ea *non ſolum nihil, quod primæ hominis conſtitutioni contrarium ſit*, *contineat*, *verum etiam ut adeo ſit ipſius hominis eſſentiæ, ejuſque fini conſentanea, ut is eam ceu aptam ſuarum operationum normam non poſſit non agnoſcere; adeo ut ſibi perſuaſum ſit, ſe a proprio fine, ſeu felicitatis ſuæ meta receſſurum, ſi eam rejiciat; & contra, nullum aptius ſibi medium ſuppetere ad eum finem attingendum, quam ſi ſupremæ Dei voluntati ſeſe ſubjiciat*. Non omnino inquam arridet hæc doctrina; tum quod voluntatem divinam nimium rationis noſtræ examini ſubjicere videtur; nam ſatis abunde eſſe debet ad nos obligandos, ſi quænam ſit voluntas Dei, innoteſcat; eam nanque rectam eſſe, nobiſque convenientem dubitare nequimus; tum quod impulſum operandi omnem e ſola noſtræ felicitatis conſideratione in nobis oriri poſſe veluti rem plane compertam ponit. At Deus quidem, qui ſumma bonitas eſt, nihil jubet, niſi quod ad noſtram felicitatem conducit; verumtamen ſi quidpiam præciperet, ex quo nulla in nobis utilitas redundaret; anne idcirco in nobis nulla ei parendi obligatio conſurgeret? Annon ad id ſatis foret agnoviſſe, eam eſſe voluntatem Dei? Annon ſaltem maxima ab eo nobis collata cum creationis, tum conſervationis beneficia, expoſcerent, ut ratio noſtra ei parendum dictaret? Deinde vero quum ait, oportere, homini perſuaſum eſſe, nullum ſibi ad conſequendam felicitatem medium aptius ſupetere, quam ſi divinæ ſe voluntati ſubjiciat, aut de præſenti loquitur, aut de futuræ vitæ felicitate. Si de felicitate præſentis vitæ ſermonem habeat, naturalium præceptorum

cuſto-

Digitized by Google

cuſtodiam in diſcrimen adducit ; quum pluries contingat , ob eorundem præceptorum cuſtodiam vitam ipſam , nedum felicitatem hanc omnem eſſe prodigendam : ac propterea non deſunt plurimi qui felicitatis ſuæ ſummam in eo reponunt ; ut ſint *exleges* , ſeu nullis legibus ipſorum coerceantur affectus . Si vero de futuræ vitæ felicitate loquitur , quum certum ſit , cujuſvis naturalis præcepti cuſtodiam in altera vita præmio ſuo donandam ; non alia adprobatione rationis hic opus eſt , quam ut cognoſcamus , talem , reipſa eſſe voluntatem divinam.

Digitized by Google

DE PRINCIPIIS
JURIS NATURÆ, ET GENTIUM
LIBER XI.

De reliquis proprietatibus Juris naturæ, nempe de æternitate, neceſſitate, immutabilitate, & univerſalitate, certitudine, & claritate.

JUris naturalis proprietates alii plures, alii pauciores recenſent : immo non pauci nihil, quoad hoc attinet, diſſerendum arbitrantur . Qua de re integrum cuique eſt ſentire prout ſibi libuerit . Mihi hæc diſputatio non diſplicet , utpote quæ occaſionem ſuppeditat , plura quæ ad perfectiorem juris ideam comparandam magnopere conferunt , declarandi . At in earundem proprietatum numero accurratius rigidiuſque conſtituendo minime laboramus. Quamvis enim earum numerus contrahi facile poſſet, nos præter eam, quam explicuimus capite ſuperiore, ſex alias enumeramus, videlicet *æternitatem*, *neceſſitatem*; *immutabilitatem*, *univerſalitatem*, *certitudinem*, & *claritatem*. Ea ſiquidem omnia, quæ de jure naturæ nobis adhuc dicenda ſuperſunt, placet ad totidem capita revocare . Proprietatibus igitur juris naturæ explicandis hoc caput dicamus . Et primo quidem juris æternitatem præcipue contra Thomaſium vindicabimus. Tum ejus neceſſitatem, perfectamque immutabilitatem contra Pufendorfium . Tertio univerſalitatem contra Pſeudopoliticos. Poſtea Grotium, qui hanc juris naturalis proprietatem aliquibus etiam poſitivis Dei legibus communem eſſe contendit , breviter refellemus: poſtremum locum tenebunt ea, quæ de juris naturalis certitudine & claritate diſputare operæ pretium eſſe cenſebimus.

CAPUT I.

Juri naturali æternitatem *perperam adimit* Thomaſius, *atque inſcite aſſerit & contendit, Legem æternam eſſe ſcholaſticorum figmentum.*

JUri naturali æternitatem convenire inficiari poteſt nemo , niſi qui legem æternam eſſe ullam, negare voluerit . At eſſe legem aliquam æternam conficit Angelicus Doctor ineluctabili hac ratione : *Nil aliud eſt lex , quam dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam. Manifeſtum eſt autem , ſuppoſito quod mundus divina Providentia regatur, quod tota Communitas Univerſi gubernatur ratione divina ; & ideo ipſa ratio gubernationis rerum in Deo , ſicut in principe univerſitatis exiſtens legis habet rationem. Et quia divinæ rationi nihil convenit tempore , ſed habet æternum conceptum ; inde eſt , quod hujuſmodi legem oportet dicere æternam .* (I. 2. q. 91. a. 1.) Nec vero obſtat ex mente ſancti hujus Doctoris extantiæ hujus legis , quod *non fuerit ab æterno quiſpiam , cui aliqua lex poſſet imponi* : *quæ enim in ſeipſis non ſunt* , inquit ille, *apud Deum exiſtunt , quantum ſunt ab eo cognita , & præordinata* : (Reſp. ad 1.) quamobrem *æternus divinæ legis conceptus habet rationem legis æternæ ſecundum quod a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum* . Promulgationem etiam non omnino legi æternæ deeſſe, docet Angelicus: *habet enim illa promulgationem ex parte Dei pro-* (Reſp. ad 2.)

Digitized by Google

promulgantis, quamvis *ex parte creaturæ eſſe non poſſit æterna*. Scilicet Deus & intellectu ſuo concepit, & *verbo illam* expreſſit: ſed nondum creaturæ, quæ eidem ſubderentur extabant. Quare lex æterna non incongrue concipi poteſt, velut ſi Rex quiſpiam leges componat, & in codice ſcribat pro civitate aliqua, quam ipſe ſit conditurus: recte enim tunc dici poſſet, jam exiſtere leges, tametſi populus, qui eiſdem regendus foret, nondum extaret. Res eſt, mea quidem ſententia clariſſima. Eapropter S. Auguſtinus *Lex*, inquit, *quæ ſumma ratio nominetur, non poteſt cuipiam intelligenti non immutabilis, atque*
De Leg. lib. II. c. 4. *æterna videri*. Et Cicero, *ſapientiſſimorum fuiſſe* teſtatur *ſententiam*, *legem* (utique naturalem) *æternum quiddam eſſe, quod univerſum Mundum regeret imperandi, prohibendique ſapientia.*

Juriſ. div. lib. I. c. I. §. 31. Nihilominus *Legem æternam* eſſe *figmentum ſcholaſticorum* velut ex tripode pronunciat *Thomaſius*: quod quam imprudenter, impudenterque faciat, patet ex modo dictis; ſed magis etiam liquet ex eo, quod ipſe fateatur, ſe negare non poſſe rem nomine *legis æternæ* a
In Differt. proœm. §. 19. ſcholaſticis *denotatam*. Quum enim ii, ſubdit, *per eam intelligant juſtitiam divinam*, vel *totum naturæ ordinem divina voluntate, & decreto inſtitutum*; quis hæc omnia, eodem fatente *Thomaſio*, *niſi ſit Atheus craſſiſſimus*, *aſſeret eſſe* ἐκ τῶν οὐκ ὄντων, ſeu ex non exiſtentibus.

Attamen ut ab hujus dicti præcipitantia ipſe ſe purget, quid ait ibidem? nempe ſe eo in dicto *non reſpicere rem hoc termino* (legis æternæ) *denotatam*.. ſed ipſam applicationem legis, qua utantur ſcholaſtici in exponendo *conceptu ſuo*, quam *dico*, inquit, *eſſe impropriiſſimam, ſive maximam* ἀκυρολογίαν *in voce legis eſſe*. At ſit vero, ut lubet, *maxima* ἀκυρολογία, *ſeu improprietas vocis* a Scholaſticis eo loci adhibitæ: annon multo major eſt *Thomaſianæ* improprietas locutionis, qua figmentum eſſe definit id quod voce minus propria exprimitur? Nam ſi *Thomaſius* Scholaſticos redarguere volebat, ſcire debebat utpote Juris naturalis Doctor, æquitatem poſtulare, ut ad ſenſum potius eorum, quam ad verba reſpiceret. Et ſi ſenſus is eſt, qui ne ab *atheo* quidem *craſſiſſimo negari poteſt*, improprietas loquendi vel condonanda, vel mitius caſtiganda erat; ac non ita præcipitare ſermonem debuerat, ut ſi ad ejus dicta quis attenderit, ſibi perſuadere merito poſſit, eum id plane negare, quod tantummodo *atheus craſſiſſimus* negare poteſt.

Verum unam locutionis ἀκυρολογίας, ſeu improprietatem in uſu vocis *legis*, eo ſuo dicto, damnaſſe ſe cui perſuadebit *Thomaſius*? quum hanc illi notam appingat: *Habet hæc doctrina Scholaſticorum aliquid analogi cum doctrina Gentilium: in phyſicis cum materia prima Deo coæterna; in moralibus cum doctrina de fato?* Loquitur ergo *Thomaſius* de ipſa Scholaſticorum *doctrina*, ſeu *de re ſub hoc termino* (Legis æternæ) *denotata*; non de ſimplici ἀκυρολογίᾳ ſeu vocis improprietate; niſi hoc abs ſe dictum ita intelligi voluerit, ac ſi dixiſſet: *Improprietas loquendi in termino legis æternæ* hoc loci a ſcholaſticis uſurpato *habet aliquid analogi cum doctrina Gentilium* &c. qua re quid magis ineptum? ſed quid etiam iniquius, quam vel doctrinæ huic ſcholaſticorum, adeo quoad ſubſtantiam innocuæ, ut ipſe poſtmodum agnoverit, nonniſi ab atheo craſſiſſimo negari eam poſſe, vel ſoli ἀκυρολογίᾳ *improprietati loquendi*, quam ipſimet tamen ſaniſſime explicant, tantam importare calumniam, nempe eam accedere ad abſurdiſſimorum Gentilium errorem aut de *materia Deo coæterna*, aut de *Fato*? Et ſane quæ in Doctore *Juriſprudentiæ divinæ* æquitas, ſi quum hæc ſcripſit, ſciebat, quid ſcholaſtici *æternæ legis* nomine intellexerint! Si vero non novit; quæ inſcitia! & quæ in damnando imprudentia! At explicet, ſi valet, *Thomaſius* in quonam ſita ſit analogia huius doctrinæ ſcholaſticorum cum ea doctrina Gentilium. Anne ullus ſcholaſticorum infimi quantumvis ſubſellii, *legem æternam* extra Deum, & ab ipſo Deo independentem putavit, ut *Stoici* materiam admittebant Deo coæternam? Sane nullus. Etenim ſcholaſti-

Digitized by Google

laſtici omnes eam non tantum unice in Deo ponunt, ſed rationem ipſam, vel aliquod certe attributum Dei eſſe decernunt. Neque id ignorare *Thomaſius* poterat, vel certe minime debebat. Deſipuit ergo, dum aſſeveravit, *legem æternam* Scholaſticorum quidpiam analogi habere cum *materia* Gentilium *Deo coæterna*. Sed neſcio an pejus ſit quod ſubdit, eam aliquid quoque analogi habere cum *Fato*. Anne ergo putavit ille, Scholaſticos adeo craſſo ingenio, impioque corde eſſe, ut ſtatuerint Lagem æternam ipſi Deo ſuperiorem, ſecundum *quam ipſe agere* debeat ea ferme ratione, qua cenſebant Gentiles, *Jovem* nonniſi quæ *fato* erant conſtituta, agere poſſe? Ita prorſus cenſuiſſe videtur: neque enim ulla alia inter hanc dequa loquimur, Scholaſticorum, & Gentilium de fato doctrinam ne ſomniando quidem, confingi valet analogia. At ſi ita Scholaſticos hac de re locutos intellexit; quæ inſcitia! Si vero ad invidiam iiſdem conflandam hæc impoſuit; quæ nequitia! Verum illud mihi veroſimilius eſt, eum ne legiſſe quidem Scholaſticos, quos ita imprudenter contemnit, impudenterque calumniatur. Et fortaſſe eam tantum ob cauſſam ſeſe hac de re purgare in *Diſſertatione Præliminari* aggreſſus eſt, quod ab aliis de errore ſuo, & de injuria Scholaſticis irrogata admonitus fuerit. Verum ſi ita eſt, ſaltem *notam* illam expungere debuiſſet: ſic enim fortaſſe fidem utcunque apud aliquos inveniſſet dum aſſerit, ſeſe *legem æternam figmentum Scholaſticorum* dixiſſe quidem; at in hoc non *rem ſub hoc termino denotatam*, ſed maximam in *legis voce ἀκυρολογίαν improprietatem* reſpexiſſe. Quamquam ne hoc quidem effugium imprudentiæ vel inſcitiæ ſuæ ſufficiens eſt contegendæ: quum nemo ignoret, *figmenti* vocabulo non vocis improprietatem, ſed ipſius rei fictionem indicari. At illi ego licet in præſumta Scholaſticorum ἀκυρολογία damnanda adeo ſevero immo iniquo, tantam loquendi *improprietatem* facile condonarem, niſi eo ipſo in loco, ubi ſeſe purgare nititur, ſuſtinendum ſibi ſumſiſſet, jure meritoque Scholaſticorum ἀκυρολογίαν *vocis improprietatem* ſe *figmenti* nomine damnaſſe. Ait enim: *Sevarandæ ſunt* Loc. cit. ex Diſſert. proœmiali.
locutiones impropriæ. Aliæ enim eo modo ſe habent, ut etiam ex intentione loquentium pro impropriis habeatur: aliæ ita comparatæ ſunt; ut loquentes prædicatum quod nonniſi impropriiſſime de ſubjecto prædicatur, jactent proprie de eo dici. Fateor, „ priores locutiones impropriæ ſatis inconvenienter appellari figmenta, at quod poſteriores attinet, ſunt ea figmenta vera; quia prædicatio impropria, dum aſſeritur eſſe propria, extra fingentis conceptum ut propria non exiſtit; ſed loquens eam eſſe propriam, omnino id fingit. Ita ſi quis hominem pictum venditaret pro homine vero, aut *Herodem* vellet eſſe proprie vulpem, aut prata ridere proprie, haud dubie fingeret iſta &c. conſtat autem, quod plerique ex Scholaſticis eam opinionem defenderint, ac ſi illa æterna ſit lex proprie dicta; unde & circa ipſam legis definitionem maximas controverſias moverunt eum in finem, ut legis illa generalis definitio eo melius ad Deum accommodari poſſit." Verum tantum abeſt, ut his omnibus præcipitantiam ſuam purget *Thomaſius*, ut potius magis magiſque eam patefaciat, atque confirmet. Primo enim ſi tantummodo *plerique ex ſcholaſticis legem æternam veram eſſe legem defenderint*, cur ille generaliter enunciat, eam *figmentum* eſſe *Scholaſticorum*? An æquum eſt, quidpiam tanquam commune damnare, quod pleriſque ſolummodo convenit? præſertim quum principes Scholaſticorum, inter quos eminet S. Thomas, an lex æterna *propria* omnino ſit, ſeu in ratione legis perfecta, numeriſque omnibus abſoluta, nullibi diſputaverint, nedum definierint unquam. Secundo, eſto darem, hanc locutionem Scholaſticorum & impropriam eſſe, & eſſe ex eo locutionum impropriarum genere, in quibus *loquens* prædicationem *eſſe propriam omnino fingit*; cur *Thomaſius* non dixit ſolummodo, prædicationem legis æternæ eſſe figmentum;

ſed

Digitized by Google

ſed abſolute & ſimpliciter enunciavit, legem æternam Scholaſticorum, ſeu legem illam a Scholaſticis conſtitutam eſſe figmentum? Anne adeo loquendi imperitus extitit Doctor iſte eximius, ut neſcierit, rem uti debuerat & paullo clarius explicare? Quid vero, ſi neque tanta ſit, ut maxima dici poſſit, immo fortaſſe nec ulla *akyrologia* ſeu *improprietas* in voce *legis*, in eo, quod Scholaſtici ajunt, æternam aliquam extare *legem?* Atque imprimis undenam colligit *Thomaſius*, tantam eſſe illius vocis *improprietatem*, ac ſi quis *hominem pictum venditaret pro homine vero*, *aut Herodem eſſe vellet proprie vulpem*, niſi ex definitione legis, quam ipſe proponit; nempe quod ſit *Juſſus Imperantis obligans ſubjectos*, *ut ſecundum juſſum actiones ſuas inſtituant*? At certus ne eſt *Thomaſius*, hanc unicam eſſe aptam definitionem Legis, & quam exhibent Scholaſtici peritiores tam diſcrepare a lege vera, quam differt ab homine vero homo pictus? Si hoc aſſerit, nimium de ſe præſumit, nimiumque alios contemnit. S. Thomas, qui Scholaſticorum princeps habetur, ait, *nihil aliud eſſe legem, niſi dictamen practicæ rationis* (utique obligans); adeoque juſſum, *in Principe* (en Imperantem), *qui gubernat Rempublicam* (en ſubjectos). Differt ne vero hæc S. Thomæ definitio a *Thomaſiana* illa, quantum ab homine vero homo pictus differt? Sed proprius ad rem. Agnoſcit *Thomaſius*, nomine *Legis æternæ* a pleriſque Scholaſticis intelligi *Ordinem naturæ divina voluntate & decreto ſtatutum*. Nunc quæro, num iſte ordo divina voluntate & decreto conſtitutus differat a vera lege veluti pictus homo ab homine vero? tum vero, num voluntas iſtæc divina, ac decretum ſit ab æterno, vel in tempore Deo advenerit? Niſi *Thomaſius* deſipiat, primum aſſerere nequit: nam in eo ipſo, quem Deus ſua voluntate ſtatuerit, & decreto ſuo firmaverit, ordine non ne ſatis intelligitur, immo & ſufficienter exprimitur *juſſum* Dei, utique *imperantis*, ut homines huic Imperanti ſubjecti ordinem illum pro eo tempore, quo ipſi exiſtentiam habuerint, cuſtodiant? Nonne enim ſatis eſt hominibus ſcire, talem ordinem Divino decreto ſtatutum eſſe, ut ſe ſe ad illum ſervandum devinctos agnoſcant? Illud ergo divinum decretum rationem *juſſi* habet, adeoque legis obligantis. Quomodo ergo lex æterna Scholaſticorum tam differt a vera lege quam homo pictus ab homine vero? Et quidem dubitare minime poteſt, Deum ſua illa voluntate, atque decreto moralem etiam ordinem ſtatuiſſe pro humana natura, adeoque ver. gr. *non adulterandum*, *non furandum*, *ſuum cuique tribuendum* &c. Quid ergo illi deeſt, ut rationem habeat veræ legis? Cumque voluntatem hanc, hocque decretum in Deo ſemper extitiſſe, ne *Thomaſius* quidem ipſe negare auſit; conſequens plane eſt, *legem æternam* non eſſe *Scholaſticorum figmentum*, neque quoad *rem ſub hoc termino denotatam*, neque quoad proprietatem uſus in voce *legis*.

Loc. cit. § XXVIII.

I. 2. q. 91. a. 1.

Hoc jam unicum effugium *Thomaſio* remanet, ut dicat, eam voluntatem æternam, illudque decretum, quo Deus ab æternitate ipſa ordinem naturæ ſtatuit, legem dici non poſſe, quouſque non haberet ſubjectos, qui *ſecundum illud* actiones ſuas componere teneantur; deerat enim illi obligatio, quæ ſpectat ad legis eſſentiam. Sed quis primo loco docuit *Thomaſium*, actualem obligationem eſſe de eſſentia legis, ut lex propterea dicenda non ſit, ſi ex ſe, ſeu ex parte Legiſlatoris ſolummodo vim obligandi habeat, nempe pro eo tempore, quod ſubditi ad exiſtentiam perducerentur? Porro divinum illud decretum a tota æternitate vi obligandi pollebat, quantumvis ſemper non extiterint homines, qui tali adſtringerentur obligatione. Hujus ſane ſolius *correlati* defectu tolli a decreto Principis rationem legis, affirmare quidem pro arbitrio poterit *Thomaſius*; nunquam tamen probare. Rem hanc jam ſupra declaravimus exemplo Principis, qui pro Incolis condendæ aliquot poſt annis urbis leges conſcriberet: quas leges ita paratas nemo certe dixerit adeo a vera lege differre ſicut hominem pictum ab homine vero. Sed præterea

Digitized by Google

terea non puro, negabit *Thomaſius*, qui *inſtitutiones juriſprudentiæ divinæ* conſcripſit, modo ſaltem extare *legem divinam*; adeoque *Juſſum* Dei *imperantis*, ut ordo ſervetur ab ipſo conſtitutus. Nunc quæro ab ipſo, quando hoc *juſſum* ediderit Deus, quandonam hujuſmodi decretum efformaverit? An in tempore, quum hominem creavit, an vero ab æternitate? Si primum dixerit; ergo, inquio ego, Deo aliquid tempore acceſſit, quod eſt abſurdum: inſuper, ergo non fuit ab æterno vera hæc propoſitio: *adulterium eſt malum*, quia nempe id caruit lege prohibente. Si poſterius aſſerat; ergo lex divina æterna eſt: ſaltem ſemper fuit totum id, quod ex parte Dei etiam modo legem conſtituit divinam. At ſi hoc verum eſt, quomodo lex æterna eſt figmentum Scholaſticorum? Immo quomodo congrue, proprieque, ſin propriiſſime, æterna illa voluntas Dei non poteſt lex appellari? Aut ſaltem qua fronte ſuſtinere poteſt *Thomaſius*, id, quod legis æternæ nomine Scholaſtici intelligunt, adeo differre a lege vera, ut pictus homo ab homine vero? Quocunque igitur ſe vertat ille, nunquam ſatis purgare poterit imprudentiam, impudentiamque ſuam, qua effutiit, Legem æternam eſſe figmentum Scholaſticorum, & eorum hac de re doctrinam quidpiam *analogi* habere cum doctrina Gentilium de *materia æterna*, ac *de fato*; præſertim cum Scholaſtici ipſi non hanc procuderint, ſed eam a vetuſtiſſimis Philoſophis, & Patribus acceperint; ut conſtat ex prolatis *Ciceronis*, & *Auguſtini* ſententiis: quibus alias aliorum cum Patrum, tum Philoſophorum addere facile foret, ſi res tanti eſſet, ut ulteriorem hunc laborem poſtularet.

CAPUT II.

Puſendorſius perperam negat, jus naturæ neceſſarium eſſe ante quamlibet legem, contendens, actionem omnem ante legem divinam eſſe indifferentem. Itaque humanis actibus præconceptis ante Dei legem moralitas aliqua, quæ fundamentalis, & objectiva dicitur, ineſt; imo etiam formalis, tametſi imperfecta.

JUri naturæ, ſeu legibus naturalibus neceſſitatem per ſe convenire inficiatur Puſendorfius his verbis: *objectum juris naturalis non eſt neceſſarium ante legem*, nempe divinam. At neceſſaria ne eſt hujuſmodi lex? Non *abſolute*, reſpondet, ſed *hypothetice* tantum; ſeu poſtquam deſtinaverat Deus *creare hominem animal rationale, & ſociale, non poterat non lex naturalis ipſi congruere. Si enim is ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri, & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta.* Lib. I. cap. III. §. 4. Dum hæc Puſendorfius ſcribit, in ea ſententia fuiſſe videtur, quod creari a Deo potuerit homo irrationale animal, & non ſociale, & ad contraria adigi officia; proinde fieri potuiſſe *aliam feri, horridique animantis ſpeciem*. Quo errore apertiſſimam contradictionem involvente nihil Philoſopho eſſe poteſt indignius. Mitius illius mentem interpretari liberet, nimirum verbis illis nihil aliud velle, quam quod divina lex neceſſaria ſit, ſuppoſita creandi hominis voluntate. Sed hujuſmodi interpretationem ſibi ipſe præcludit quum aperte docet, *in beneplacito Dei fuiſſe, qualem homini, quem creaturus erat, naturam vellet aſſignare* (a) Lib. I. c. II. §. 4. Quare juxta magnum iſtum Philoſophum aſſignare homini poterat Deus Leonis, vel Equi naturam: quo nihil dici poteſt abſurdius. Quamvis autem hypotheticam ſaltem neceſſitatem admittat, firmum nihilominus manet, ait

(a) Hunc locum videtur exſcripſiſſe Auctor ſpeciminis Hiſt. Jur. Nat. part. II. §. 2. pag. 83. ubi aſſerit, *moralitatem* actionum humanarum non eſſe *neceſſariam*, niſi *conditionaliter*, *quia in Dei poteſtate erat, dare talem naturam homini, aut negare*.

ait ille, *ante omnem legem quoſvis actus eſſe indifferentes*.

Puſendorfii ſententiam certatim amplexi ſunt tum ejus aſſeclæ, tum plerique alii proteſtantes Juriſtæ. In eam potiſſimum videntur perducti ex contemptu, odiove, quo Scholaſticos proſequuntur, qui contra ſentiunt. Rem ita ſe habere, fidem faciunt ex ipſiſmet Proteſtantibus nonnulli, qui hac in parte æquiores ſunt. *Obſervavi*, ait *Iſrael Theophilus Cantzius*, *qui moralitatem objectivam tantum damnarent, quod a Scholaſticis profectam intelligerent, perinde ac ſi omne, quod a Scholaſticis accepimus, futile prorſus ac ineptum eſſet. Scholaſticorum deteſtatio adeo apud nonnullos efficax, ut ſola eorum mentio horrorem incutiat doctrinæ, quæ ab eis traditur*. Ex his colligere quiſque valet, quam eximii Doctores hi ſint, & quam ſincero ducantur veritatis amore in opinionum delectu. Nos qui multo aliter comparati ſumus, & ad veritatem ubicunque fuerit, unice animum intendimus, non dubitamus, hac in re, ut in aliis multis, Scholaſticorum præferendam eſſe ſententiam, quam & *VVolfius* ipſe amplexus eſt, quamvis eam minus recto ſenſu propugnavit, ut infra demonſtrabimus. Fert vero hujuſmodi ſententia, liberis hominum actionibus ſeorſim a Dei lege conceptis competere *moralitatem*, hoc eſt, bonitatem, vel malitiam aliquam, quam vel *intrinſecam* appellant, quod non ex externa aliqua lege, ſed ex ipſa earum natura profluat; vel *fundamentalem*, quia legi æternæ aut præcipienti, aut vetanti fundamentum præbet; vel *objectivam*, quia non reperitur tantummodo in ſubjecto præcipiente, ſed in ſubjecto ipſo, quod præcipitur, aut prohibetur: eapropter vulgo definitur *Ratio divinæ legis ex ipſa objecti circa quod leges divinæ verſantur, indole petita*. *VVolfius* eam generaliore ſenſu *legem naturæ* vocat: dixiſſet fortaſſe melius *regulam naturæ*, quæ ſcilicet ſuperveniente voluntate Dei legiſlatoria, evadit lex proprie dicta. Ceterum quæſtionem hanc plus habere de modo loquendi, quam de re, ex infra dicendis conſtabit: quod & palam faciet ſtudium illud *Puſendorfii contradicendi receptis ſententiis*, quod in ipſo notavit laudator ipſius *Maſcovius*. Porro argumenta, quæ *Moralitatem* hanc, ſive *intrinſecam*, ſive *fundamentalem*, ſive *objectivam* nominare eam velis, admittendam eſſe conficiunt, fere ſequentia ſunt.

De uſu Phil. Leib. & Wolf. in Theol. c. XI. §. 6.

Primo. Adſpernenda non eſt ea malarum actionum diviſio in malas quia prohibitæ ſunt, & in prohibitas, quia malæ, utpote quæ communi ſenſu probatur: at ſi actiones omnes per ſe indifferentes eſſent, ſeu ſi nulla extaret moralitas objectiva, malæ non eſſent actiones, niſi quia prohibitæ: admittenda eſt igitur hujuſcemodi moralitas *objectiva*, & conſequenter non omnes actus ſuapte natura indifferentes ſunt.

Secundo. Aut Deus rationem aliquam habuit præcipiendi quæ naturali lege præcepta ſunt, vel nullam: dici vero non poteſt, habuiſſe nullam; nam (1) Legiſlator nullus, ſi ſapiat, abſque ratione aliqua quicquam jubet, aut prohibet. (2) alioqui potuiſſet tam odium, quam amorem ſui præcipere, quod eſt abſurdum: aſſerendum ergo eſt illud primum. Tum vero aio: ratio illa ſic præcipiendi, vel *objectiva* eſt, vel tantummodo *ſubjectiva*: ſi *objectiva* admittitur; jam hæc eſt moralitas *objectiva*, quam propugnamus: ſi dixeris, eam rationem eſſe *ſubjectivam*, hæc profecto eſſe non poteſt aliud, quam voluntas Dei; & hæc vero vel ſe *ſola* vel qua *ſancta*: ſi eſſe dicatur voluntas Dei *ſola*; tunc eadem recurrit quæſtio, an ob aliquam vel ob nullam rationem præcipiat: non poteſt eſſe igitur niſi voluntas Dei ut *ſancta*; atque ad hanc plane confugit *Puſendorfius* jam ad incitas redactus: verum hæc non poteſt non arguere rationes legem ferendi objectivas, id eſt *moralitatem* ipſam *objectivam*: ſanctitas enim voluntatis eſt *ea Dei virtus, quæ nonniſi bonum vult, & nonniſi malum vere tale averſatur*: ſupponit ergo ipſa id, quod voluntas Dei præcipit, eſſe bonum ſeu conveniens rationi, & id quod prohibet, eſſe malum; ſeu adeſſe in re ipſa rationem, cur actio aliqua humana v.g. amor

Digitized by Google

amor proximi præcipiatur potius, quam prohibeatur, & læſio proximi prohibeatur potius, quam præcipiatur: at hoc ipſum eſt *moralitas objectiva*, quam propugnamus: ergo actionibus humanis liberis præconceptis ante legem Dei vel præcipientem, vel vetantem ineſt moralitas hujuſmodi; adeoque eæ omnimode indifferentes non ſunt.

Tertio. Si non daretur moralitas objectiva, moralitas ipſa eſſet arbitraria, hoc eſt omnino pendens a Dei arbitrio, quod reipſa volunt *Puſendorſiani*: ergo potuiſſet Deus facere, ut, cuncta, quæ modo mala ſunt, bona eſſent, & quæ bona, forent mala; atque adeo Deus potuiſſet facere, ut bonum eſſet ipſum odio habere, proximum lædere &c. & malum eſſet ipſum diligere, proximo benefacere &c. quod eſt maximum abſurdum, ut omnes conſentiunt.

Quarto. Sed & alterum, ſublata moralitate objectiva, abſurdum conſequitur: videlicet hoc ipſo prorſus corruit totum jus naturæ, ſeu juriſprudentia naturalis: nam ſi tota ratio, cur aliquid præcipiatur vel prohibeatur, eſſet voluntas Dei; jam ex ipſa conſideratione objecti cognoſci non poſſet, an aliquid bonum ſit, vel malum: neque enim cognoſci poſſet, an Deus id præcipere, vel prohibere voluerit, quum æque utrunque potuerit. Sola ergo revelatione innoteſcere poſſet, quid Deus reipſa fecerit; atque hinc e medio tolleretur omnis juriſprudentia naturalis.

Quinto. Sed & aliud ſententia iſtæc parit incommodum: iis nempe qui Deum negant, aut ignorant, nullum reliquum eſſet motivum, a malis atque perverſis actionibus abſtinendi: quoniam ſublata objectiva moralitate ex una parte, & lege divina ex altera, actiones omnes indifferentes ſunt.

Sexto. Plura alia conſequuntur ex negata intrinſeca moralitate abſurda; ex quibus hoc unum adhuc commemorabo, nimirum quod hujuſmodi ſententia non ſubmiſſionem & obſequium erga ſupremum Legislatorem, ſed querimoniam, indignationemque in nobis valeat excitare; eoquod ipſe abſque ulla congrua ratione noſtram in plurimis arctare libertatem voluerit, plures videlicet vetando actiones, quin eæ in ſe magis prohiberi mererentur, quam aliæ quæ præcipiuntur, vel permittuntur.

Septimo. Ipſemet *Puſendorſius* agnoſcit, atque fatetur, homini *rationali & ſociali, non poſſe non congruere legem naturalem*, & hominem eſſe *tale animal, cui non omnes actus deberent eſſe indifferentes*, hoc eſt divina lege nec præcepti, nec vetiti. Eſt ergo in ipſa hominis natura, atque in actibus ipſis ratio aliqua, cur aut *congruum* ſit, aut *debitum*, aliquos quidem actus divina lege eſſe præceptos, vetitos alios. Rationem porro hanc *moralitatem objectivam* Scholaſtici vocant: cur eam igitur inſectatur *Puſendorſius*? Anne dicet, *hoc non obſtante firmum manere, ante omnem legem eſſe actus omnes indifferentes*? Diſtinguit ergo ille inter *eſſe actus indifferentes*, & *debere eſſe actus indifferentes*, & vult, actus quidem omnes eſſe ante legem indifferentes, quia nondum affecti ſunt lege; at non debere tamen indifferentes manere, quia ejus naturæ ſunt, ut exigant lege vel præcipi, vel prohiberi? At non videt perſpicaciſſimus homo, totam hanc concertationem ad quæſtionem nominis revocari? illuc enim demum reducitur quæſtio, an ratio illa, ob quam aliqui actus præcipi, alii prohiberi debent, quamque ipſe agnoſcit atque fatetur, poſſit alicujus moralitatis vel *intrinſecæ*, vel *fundamentalis*, vel *objectivæ* nomine deſignari, necne? Nequaquam, inquit, quia aliud eſt *ratio*, *fundamentum*, *objectum* moralitatis, aliud moralitas ipſa. At ſi res ita ſe habet, æquo ſeveriorem ſe præbet in Scholaſticos *Puſendorſius*, ut ne modum quidem ipſis proprium loquendi velit iis permittere. Verum enimvero eodem, ſin etiam potiore jure ii ipſum reprehendent, quod eos actus velit eſſe *indifferentes*, qui ſuapte natura tales ſunt, ut divina exigant lege præcipi, aut vetari. Si dicas, recte eos actus appellari *indifferentes*, quia quum nondum lege præcepti, aut vetiti intelligantur, nec boni, nec mali dicendi ſunt; reſpondeo

pri-

Digitized by Google

primo, id ut ſummum evincere, actus hujuſmodi non habere honeſtatem, aut turpitudinem *proprie dictam*, *perfectamque*, non autem non habere *objectivam* & *fundamentalem*: ſecundo non habere moralitatem *extrinſecam* & *abſolutam*, quæ a lege extrinſeca & proprie dicta profluit, quatenus nimirum actio vere ac proprie dictæ legi nondum conformis intelligitur, aut difformis; non vero non habere moralitatem *intrinſecam* & *imperfectam* ſitam in conformitate, vel difformitate cum ratione, & in cuſtodia recti ordinis, ejuſdemve inverſione. Porro hanc eſſe veri nominis moralitatem, licet ſi cum altera comparetur, imperfectam, merito negaverit nemo: quis enim ierit inficias, honeſtum eſſe præclarumque ad rationis normam actus ſuos componere, rectumque ordinem ſervare; turpe vero, a rationis regula, rectoque ordine declinare? At hoc totum in noſtris actibus intelligitur, etiamſi divinam legem per mentem ſemoveamus: negari itaque non poteſt, humanis actionibus ante legem divinam conſideratis moralitatem ineſſe aliquam. Ajo, ante *legem divinam*, non vero ante *omnem legem*, ut loquitur *Puſendorfius*; neque enim concipi valent humani actus ante *rationem*, quæ legis, licet minus propriæ, ſeu regulæ gradum tenet, & quæ etiam obligandi ſaltem imperfecte vim habet, ut ſupra docuimus. Lib. X. cap. 5.

Ex his facile ſolvuntur contraria argumenta, ut ea proponere ſupervacaneum pene videatur. Proponam tamen, atque ipſis quidem ejuſdem *Puſendorfii* verbis; quoniam eam ipſi plerique laudem tribuunt, quod Scholaſticorum præjudicia de intrinſeca moralitate funditus everterit primus.

Objectio prima. „ Quum honeſtas,
„ ſive neceſſitas moralis, & turpitudo
„ ſint affectiones actionum humanarum
„ ortæ ex convenientia, aut diſconve-
„ nientia a norma ſeu lege, lex vero
„ ſit juſſum ſuperioris; non apparet,
„ quomodo honeſtas, aut turpitudo in-
„ telligi poſſit ante legem, & citra ſu-
„ perioris ſuppoſitionem “.

Reſponſio. Quum moralitas *objectiva* & *fundamentalis* nil aliud ſit, quam ratio & fundamentum legis, ſeu cur congruum, aut debitum ſit, ut lex condatur; ea profecto ante legem intelligitur, quin & præintelligi omnino debet, ne lex ipſa abſque ratione ſit, ac mere arbitraria. Præterea, extat præter legem divinam norma alia, inferior quidem, nempe recta ratio, & ordo inſitus rebus ipſis: porro ex *convenientia*, vel *diſconvenientia* cum hujuſmodi norma oritur proculdubio aliqua moralitas ac rectitudo etiam proprie dicta, & *formalis*, licet imperfecta, ut dictum eſt.

Objectio ſecunda. „ Qui extra impoſi-
„ tionem divinam moralitatis actionum
„ humanarum æternam aliquam ſtatuunt
„ regulam, nil aliud videntur agere,
„ quam ut Deo adjungant principium
„ aliquod coæternum extrinſecum, quod
„ ipſe in aſſignandis rerum formis ſequi
„ neceſſe habuerit. “

Reſponſio. Mirum, quod hoc videri Philoſopho potuerit, quaſi exploratum non ſit, ac omnino evidens, ad id ſatis eſſe ordinem neceſſarium, & incommutabilem in mente Dei exiſtentem. Aliud ergo principium, ſi ita loqui licet, adjungimus & quidem *coæternum*, at non *æternum*, ſed internum, & non Deo, ſed divinæ ejus voluntati præcipienti, aut vetanti, nempe *Sapientiam* divinam, quæ rectum incommutabilem ordinem rerum præcipiat (*a*); ſi vis, etiam *Sanctitatem*, qua Deus nonniſi quæ juſta ſunt poteſt jubere, nec niſi mala prohibere. Porro duo hæc *principia ſequi*, ſeu juxta duo hæc divina attributa *neceſſe habet* agere Deus. Habet ne *Pu-*

(*a*) Huc facit quod ait S. Thomas 1. p. qu. 21. art. 1. *Impoſſibile eſt, Deum velle, niſi quod ratio ſua ſapientiæ habet: quæ quidem eſt ſicut lex juſtitiæ ſecundum quam ejus voluntas recta, & juſta eſt: unde quod ſecundum ſuam voluntatem facit, juſte facit; ſicut & nos quod ſecundum legem facimus, juſte facimus: ſed nos quidem ſecundum legem alicujus ſuperioris; Deus autem SIBI IPSI LEX EST.*

ſendorſius in his quæ reprehendat? Anne in hac doctrina quidpiam videt *Manichæiſmi*, ſicut poſtea *Thomaſius* vidit? Sane non multum ab hoc delirio videtur ille abeſſe, ſi putavit, ex noſtra ſententia aliud Deo adjungi *principium coæternum extrinſecum*. Proh ingens atque ſubtile hominis acumen!

Objectio tertia. „ Fatentur omnes, „ Deum uti omnia, ita & hominem „ liberrime creaſſe; cui conſequens eſt, „ in beneplacito ejuſdem fuiſſe, qualem „ ei, quem erat creaturus, naturam „ vellet, aſſignare. Qua ratione igi- „ tur actioni hominis poſſit compete- „ re aliqua affectio, quæ ex neceſſitate „ intrinſeca & abſoluta extra Dei im- „ poſitionem & beneplacitum, proma- „ net? “

Reſponſio. Omnes quidem fatemur, Deum liberrime creaſſe hominem: at potuiſſe eidem *quam vellet*, ſeu quampiam aliam aſſignare naturam, negant qui ſapiunt, omnes: eſt enim manifeſta in hoc contradictio. Itaque exiſtentia hominis pendet a voluntate Dei creantis; at natura, ſeu eſſentia hominis pendet ab idea neceſſaria & incommutabili in mente Dei exiſtente. At fortaſſe adoptaverit *Puſendorſius* Carteſianam de eſſentiarum mutabilitate ſententiam: qua nihil excogitari poteſt abſurdius. Poſita autem eſſentia hominis neceſſaria, quid mirum, ſi ipſius *actioni competere valeat aliqua affectio* moralis ex *neceſſitate intrinſeca*, prius quam intelligatur accedere voluntas Dei jubentis aut vetantis? Deus ſcilicet eo ipſo quod creat hominem tali natura ac proprietatibus donatum, rationem conſtituit, cur aliquas ejus actiones præcipere, alias vetare debeat (in qua quidem *ratione* ſita eſt moralitas *fundamentalis*, & *objectiva*) eo ipſo normam quoque producit & regulam proximam humanarum actionum: & in conformitate vel difformitate cum iſta regula conſiſtit moralitas *intrinſeca*, de qua hic diſputatur. Prævie ergo ad Dei legem intelligitur moralitas aliqua ſaltem imperfecta. Si demum adhuc contendere velis, moralitatem omnino omnem, a Dei voluntate & beneplacito pendere, haud refragabor pertinacius; ſed addam, moralitatem intrinſecam, imperfectamque, quam hactenus explicavi, eſſe a Deo ut *Creatore*; extrinſecam atque perfectam a Deo eſſe ut *Legislatore*. Hoc ſi *Puſendorſius* animadvertiſſet, argumenta ſua verbis illis non concluſiſſet: *Sic ut revera omnes motus, & actiones hominis, remota omni lege tam divina, quam humana, eſſent indifferentes*: quod falſum eſſe jam demonſtravimus. At neque illud recte ſatis ſe habet quod ſubdit: *Eorum autem aliquæ ideo naturaliter honeſtæ, aut turpes dicuntur, quod eas fieri, aut omitti quammaxime requirit conditio naturæ, quam Creator homini libere attribuit*. Dicere potius debuiſſet: quia in natura humana, & in ipſis humanis actionibus ineſt ratio, cur Deus aliquas præcipere, alias vetare deberet; & quia eiſdem actionibus ineſt conformitas, vel difformitas cum neceſſario & immutabili ordine, & cum recta ratione, quæ proxima eſt & immediata earum regula & norma. Hujuſmodi autem actus velle nihiloſecius eſſe omnino indiferentes, vera mihi inſipientia videtur: indifferens enim illud tantummodo cenſendum, quod non ſolum aliqua facta hypotheſi, nondum ab aliquo legislatore præceptum, aut vetitum intelligitur; ſed præterea quod ejus ſpectata natura, ſeu qualitate, nec præcipi debeat, nec vetari.

Objectio quarta. „ Admiſſa hac (*de intrinſeca moralitate*) ſententia, in ob- „ ſcuro manet, quinam demum ſint illi „ actus in ſe illiciti, & quo indicio ab „ aliis actibus liquido internoſcantur; „ quæ item ſit ratio proxima, quare „ iidem tales ſint. “ Lib. II. cap. III. §. 4.

Reſponſio. Immo admiſſa ſententia de moralitate tantummodo *extrinſeca*, ſeu ex una Dei voluntate orta, in *incerto manet*, quinam actus ab illa lege præcipiantur, aut vetentur: hoc enim cognoſci non poteſt, niſi expendatur eorundem actuum natura, an ſcilicet in ſe boni, vel mali ſint. Si hoc igitur incertum ſit, ipſam etiam Dei legem *in incerto manere* neceſſe eſt, quod eſt abſurdum. Falſum vero omnino eſt, quod

Digitized by Google

In Apol. §. 19. quod ait *Puſendorfius*, Scholaſticus, *ſi ab eis quæras quænam ſint per ſe*, *& natura ſua honeſta & turpia*, *nihil aliud habere*, *quod reſpondeant*, *quam eſſe ea*, *de quibus lege naturæ diſponitur*: reſpondent enim illi, ea eſſe, quæ naturæ rationali vel conveniunt, vel repugnant, aut (quod in idem recidit) ea eſſe, quibus rectus ordo ſervatur, aut pervertitur. Hinc S. Thomas, *peccatum*, ait, *ex hoc ipſo*, *quod inordinatum eſt*, *juri naturali repugnant*. Hinc aut ignorantiæ, aut malitiæ revincitur *Puſendorfius*, dum concludit, *juris naturalis definitionem iſti fundamento de neceſſaria honeſtate*, *& turpitudine quorumdam actuum ſuperſtructam & obſcuram eſſe*, *& velut in circulam revolvi*. Quod quidem *recte ſe habere contra Scholaſticos* ait Barbeyracus, non ita contra *Grotium*; quaſi vero illud idem, quod in hujus favorem reſponderi poteſt, dudum ante ipſum non tradiderint Scholaſtici. Sed *Barbeyraco* non adeo cordi erat veritas æquitaſque, ut Scholaſticorum quoque defenſionem contra *Proteſtantem*, ſibique prædilectum auctorem ſuſcipiendam ullatenus arbitraretur.

I. 2 q. 71. a. 6. ad 4.

Lib. II c. III. §. 4.

C A P U T III.

De immutabilitate juris naturæ inepte diſputat Puſendorfius. Illius immutabilitas nititur immutabilitate divinæ rationis.

PUſendorfius ita loquitur de firmitate juris naturæ, ut quamvis reipſa nunquam mutandum, abſolute tamen mutabile ex Dei voluntate videtur illud exiſtimare. Ait enim: *in voluntate quidem divina poſitum fuit*, *tale animal*, *cui lex naturæ congrueret*, *producere*, *vel non*. *Sed jam poſtquam a Deo creatus eſt animal*, *quod citra obſervationem legis naturalis ſalvum eſſe nequit*, *inde haudquaquam fas eſt credere*, *eumdem velle legem naturæ tollere*, *aut immutare*, *quandiu naturæ humanæ nullam mutationem infert*. Si res ita ſe habet; ergo quemadmodum Deus arbitratu ſuo potuit hominem tale animal facere, ut ei non congrueret lex naturæ: ita nunc illi talem poteſt mutationem inferre, ut lex naturæ nunc vigens non amplius homini congruat, adeoque præſentem naturæ legem mutare; quippe quæ ſolummodo *firma*, *& immota conſiſtit*, *poſita rerum*, *& humanæ naturæ*, *qualis nunc eſt*, *conſtantia*. Igitur Puſendorfius non abſolute immutabilem ſtatuit hujuſmodi legem: imo nec certus eſt, quod aliquando mutationem reipſa ſubitura non ſit, cum minime neget, poſſe Deum humanæ naturæ mutationem inferre: neque demum rationem aliquam proferat, cur, *poſita rerum*, *& naturæ humanæ conſtantia*, *lex naturæ firma*, *& immota conſiſtat*. Nam ſi hoc ſolummodo pendet ex voluntate divina; unde ille cognovit, talem eſſe Dei voluntatem? Si alio nititur Dei attributo, quodnam ſit iſtud, non explicat. Quinimo Auctores illos reprehendit, qui hujuſmodi immutabilitatem *fundari aſſerunt in juſtitia*, *& ſanctitate Dei eſſentiali*. Sed hoc etiam ſatis inepte reprehendit. Ait enim primo, *difficile fore probatu*, *legem naturalem ita ad ſanctitatem*, *& juſtitiam divinam eſſe expreſſam*, *ut quo modo ſeſe Deus erga creaturas ſuas*, *& peculiariter adverſus homines gerit*, *taliter etiam homines invicem*, *jubente naturali lege*, *gerere debeant*. At quis hoc unquam aſſeruit? Quis enim ignorat, alia creatori erga creaturas convenire, alia creaturis ad ſe invicem comparatis; quum notiſſimum ſit, alia etiam convenire principi erga ſubditos, alia civibus erga alios cives? Verum enimvero juſtitiæ, quæ eſt in principe, idea eadem eſt ac ea quæ eſt in cive, licet exercitium pro perſonæ, reique ſubjectæ ratione, diverſum ſit. *Neque enim adparet*, ſubdit Puſendorfius, *quomodo jus inter æquales natura valiturum exprimi potuerit ex eminentiſſimo illo jure*, *quo Creator erga creaturam ſuam utitur*; *ideſt*, *quomodo lex mutuam hominibus obligationem adferens poſſit eſſe ſpecimen poteſtatis divinæ*, *quæ nulla lege*, *nullius obligatione coerceri apta eſt*. Verum, inquio ego, nunquid *adparet*, quomodo creatura ens finitum ac limitatum ex

De Jur. Nat. & Gen. Lib. II. c. III. §. 1.

emi-

eminentiſſimo illo, infinito, atque illimitato *ente*, quod Creator eſt, *exprimi* potuerit, ac derivari? Nihil ſane difficilius videtur, jus hominum a jure oriri divino, ac velut decidi potuiſſe. Sed jus, inquit, divinum *nulla obligatione coerceri aptum eſt*; quia, ſcilicet, reſpondeo, ſummum & infinitum: e finito autem & limitato ſponte oritur obligatio; nam quiſque obligatur, ne excedat limites juris ſui, alienaque jura invadat: licet & Deo ipſi ineſſe aliquam obligationem non quidem alteri, ſed ſibi (vel ſi ab hujuſmodi nomine abhorreas) ineſſe quidpiam eidem æquivalens, infra dicemus. *Juſtus*, ſubdit ille, *inter homines habetur cui cordi eſt*, *neminem lædere*, (dicere debuiſſet, *nemini injuriam facere*; hoc enim eſt proprie contra juſtitiam, non *lædere* præciſe) *ſuum cuique tribuere*. *Aſt Deo jus eſt quod creavit*, *deſtruendi*, *etiam cum aliquo doloris ſenſu*. Quid inde? hoc ſolum probat Deum plura juſte poſſe, quam homo; ſicut etiam plura juſte poteſt Princeps publica poteſtate pollens, quam poſſit privatus; at non ejus juſtitiam alterius eſſe generis, quam ſit humana. Et ſane cum certum ſit, Deum nemini injuriam ullam facere; quod cuique conveniens eſt, pro ſumma ſapientia & beneficentia ſua, diſpenſare; bonos remunerari, malos in hac etiam quandoque vita punire: cur illi recte juſtitia non tribuatur? Quid enim refert etiamſi *quas regulas juſtitia Dei vindicativa obſervet*, *ſupra noſtrum ſit captum*, dum certe conſtat, eum neminem ultra quam mereatur, punire? quam rationem humani quoque fori ſequitur vindicativa juſtitia: ut plane inepte & inſulſe, ut juſtitiam vindicativam Dei ab humana juſtitia diſcrepare perſuadeat, addiderit Puſendorfius: *ſaltem hoc conſtat*, *eamdem nonuſquequaque veſtigia fori humani premere*. Imo conſtat, ajo ego, juſtitiam divinam nullo modo *premere veſtigia* juſtitiæ humanæ; non enim ea hujus pediſequa eſt, ut ipſius præeuntis veſtigia premere poſſit, aut debeat: ſed humana juſtitia divinam ſequitur, & imitatur, quantum quidem diverſitas creaturæ a Creatore pati, ac permittere poteſt.

A ſcopo igitur omnino aberrat Puſendorfius, quum ex iis quæ hucuſque ex eo retulimus, colligit, *Jus Deo cum hominibus commune* non eſſe. In quo quidem ſi illud ſolummodo ſpectet, plurimos juſtitiæ actus, quos exercent homines, locum in Deo habere non poſſe, propterea quod dependentiam aliquam ac imperfectionem iidem includant; fruſtra omnino laborat: neminem enim contradicentem habet, aut poteſt habere: ſi vero contendat præterea, neque in generali, abſtractaque juſtitiæ idea divinam humanamque juſtitiam convenire; hoc vero eſt, in quo ei minime aſſentiendum puto: certum eſt enim, in eo ſaltem utranque juſtitiam congruere, quod utraque ab injuria inferenda prohibeat arceatque: ex quo quidem conſequens eſt in hominibus, ut debeant unicuique ſuum reddere, æqualitatem in commutationibus ſervare, ſuis obtemperare ſuperioribus &c., a quibus omnibus liber profecto eſt Deus, quippe qui nemini debet quicquam, omnique ſuperiore caret. Quam ob cauſſam docet S. Thomas, *non competere* Deo *juſtitiam commutativam*. At quis ab injuria inferenda magis Deo alienus? Quis etiam in diſtribuendo æquior, aut accuratior? *Omnibus ſiquidem tribuit propria*, ut ait idem S. Doctor, *ſecundum uniuſcujuſque exiſtentiam*, *dignitatem*; *& uniuſcujuſque naturam in proprio ſalvat ordine & virtute*. At, inquit, non poteſt *citra abſurditatem* Deo *attribui* ea, quæ *omni juri*, *ſive legi inſit*, *obligatio*. Sit ita. Verum nil aliud exinde conficies, niſi Deum abſque omni obligatione ea facere quæ complectitur notio juſtitiæ; homines vero ea ex obligatione præſtare. At hoc juſtitiam Dei non minuit, ſed perficit: neque id obſtat, quominus eam homines imitari poſſint, ac debeant. Sed præterea extat profecto in Deo quidpiam, quod obligationis vices ſuppleat, demptaque imperfectione, eundem præſtet effectum; nempe *ratio ſuæ ſapientiæ*: *quæ quidem eſt ſicut lex juſtitiæ*, *ſecundum quam ejus voluntas recta & juſta eſt*. Igitur a ſeipſo, & a ſua ſapientia, adeoque & eſſentia obligatur Deus. Sed hoc

I. p. q. 21. a. 1.

Puf. loc. cit. §. 6.

S. Thom. loc. laud.

valde

Digitized by Google

valde ἀκύρως (ſeu *improprie*) *dici*, ait *Pufendorfius*. Ego vero: ſatis immo proprie, ſi ab obligatione imperfectio auferatur. Et quidem obligationi, quæ non ab extrinſeco provenit, nulla ineſſe concipitur imperfectio, quæ dicitur, dependentiæ: eſſe vero ſibi regulam, normam, legemque, ſumma perfectio eſt. Eapropter etſi abſolute dicere non liceat, *Deum eſſe obnoxium legi*; nam vulgo nomen legis quidpiam extrinſecum notat; attamen non incongrue dicimus, Deum obligari *lege ſuæ ſapientiæ, juſtitiæ &c.* Nec eſt vero, cur *Pufendorfius* tantopere averſetur velut *imperioſa vocabula majeſtati omnipotentis Legiſlatoris incongrua* verba illa: *Deus neceſſario debet*, ſi per ea nihil indicetur aliud præter neceſſitatem, quæ ineſt Deo ratione ſapientiæ ſuæ naturales condendi leges, vel ratas habendi. Fallitur enim quam maxime dum ſubdit: *nulla heic deprehenditur neceſſitas niſi quæ ex divino beneplacito originem ducit*. Anne enim ex divino beneplacito originem habet neceſſitas illa, qua divina ejus ſapientia perſpicit, atque ab omni æternitate perſpexit ordinem creaturæ cuicunque, ac præſertim homini, congruentem, indeque ſubnaſcentia ejus officia? Anne ex divino beneplacito eſt, hominem natura eſſe animal rationale & ſociale; indeque ei non convenire *ingratitudinem*, *violationem pactorum*, *inhumanitatem*, *ſuperbiam*, *contumelias* &c. Videtur quidem id *Pufendorfius* affirmare, propterea quod *naturam res quæque non ex ſe, ſed ex Creatoris arbitrio habent:* ſed perquam inepte & inſipienter. Habent enim res ex Dei arbitrio exiſtentiam; at earundem eſſentiæ nequaquam pendent ex Dei beneplacito; ſed eæ, ſive earum idea ſumma neceſſitate, & ab omni æternitate exiſtunt in mente Dei, ſive in ratione divina: & ab omni æternitate verum erat, *furtum*, *rapinam*, *perjurium* hominem dedecere, licet nondum exiſteret qui furtum facere, rapere, pejerare poſſet. Siccine vero hebetem ſe præferat vir philoſophus, ut rerum eſſentiam ab exiſtentia, legumque naturam ab earum exercitio non ſecernat? At piget jam in rem hanc plura proferre: ſat enim jam conſtat, quam inepte de *immutabilitate* juris naturæ diſputarit is, qui pro ingenii ſui ſubtilitate atque præſtantia adeo deſpicit Scholaſticos omnes, ut *ratiunculis* fere eos eſſe contentos, dictitare veritus non ſit.

Jam vero ex his, quæ hactenus diſputavimus, compertum evadit fundamentum *immutabilitatis* juris naturæ. Scilicet ea nititur immutabilitate ipſa divinæ æternæ Rationis; quæ ſane, quum quoad rem, diverſa non ſit a divina ipſa natura, niſi hæc mutetur, nec ipſa mutari valet ullo modo. Igitur hæc ſuprema Ratio divina percipit, ſive repræſentat neceſſario ac immutabiliter rerum omnium ordinem ac fines, eaque omnia, quæ unicuique naturæ conveniunt, adverſantur. Ordinem porro Deus non probare non poteſt, & non amare; quippe qui habet per ſe rationem boni, quemadmodum perturbatio ordinis rationem mali, ut alibi diximus. At vero ordo, qui ante rerum creationem erat tantummodo *idealis*, poſita eorum creatione, realis evaſit: ordo ſiquidem, rebus poſitis, ſtatim conſurgit, emergitque, quin opus ſit, ut Deus peculiari aliqua actione ipſum producat. Eo enim ipſo, quod homines creati in rerum natura exiſtant (exemplum ponimus in eo, quod nos maxime ſpectat) triplex in iis conſurgit ordo, ad *Deum*, ad *ſemetipſos*, & ad *alios* ejuſdem naturæ. Idem dicito de ordine facultatum ad ſua objecta, actionum ad fines ſuos &c. Hujuſmodi vero ordinem non poteſt non probare & velle Deus, niſi ſibi ipſe contrarius ſit, quod eſt penitus impoſſibile. Vult ergo ipſum eadem prorſus voluntate, qua fundamentum ponit, quo is nititur neceſſario. Ex quo plane conficitur, jus naturæ eſſe omnino immutabile, ut ne a Deo quidem mutari poſſit, nedum abrogari.

Ceterum perinde eſt, eodemque redit ſive *immobilitatem* juris naturæ ſuprema ratione Dei, infinitaque ejus ſapientia nixum conſtituas, ſive eam repetas ex ipſa Dei *Juſtitia* vel *Sanctitate*. Utut enim cavillationibus impeti utcunque poſ-

ſit

ſit quod ajunt nonnulli, jus humanum eſſe *ectypon* quoddam, & imaginem juris divini; illud certe in dubium nemo merito revocaverit, juſtitiam Dei fulcire, & quadantenus continere juſtitiam humanam, ut hæc, nonniſi illa concuſſa, loco dimoveri poſſit. Tametſi nanque juſtitia Dei non omnes exercere actus poſſit, quos humana exerit juſtitia, eo quod perfectio ipſa divina quorundam materiam excludit (adeoque divina juſtitia non poteſt erga alios æqualitatem ſervare, quia æqualem neminem habet Deus, neque poteſt debitum proprie dictum reddere, quia nemini quidpiam debet); attamen non poteſt non omnes urgere actus, quorum capax eſt humana juſtitia: nam qui vere juſtus eſt, tum in ſe tum in iis omnibus, qui quoquo modo ad eum pertinent, juſtitiam diligit, curat & promovet; injuriamque omnem, ſi commode poſſit, arcet, ac removet. Igitur Juſtitia Dei quas ſibi mutuo homines inferunt, injurias æquo ferre animo nullatenus valet. Uno verbo, quum juſtitia omnis hoc uno nitatur principio, *non faciendam eſſe cuiquam injuriam*, (quod quidem principium ipſam quoque complectitur juſtitiam divinam) nullum, patet, dari actum poſſe juſtitiæ humanæ contrarium, qui non item divinæ quoque adverſetur juſtitiæ; omnis enim injuſtitia injuria eſt. Pari ferme pacto ratiocinari quis poteſt de *Sanctitate* Dei, quæ fulcrum eſt firmiſſimum ſanctitatis & juſtitiæ humanæ, & immobilitatis Juris naturæ: neque enim feret illa unquam indifferenter, multoque minus probabit eas in hominibus actiones, quæ rationalem dedecent naturam, eaſque præſertim, quæ divinis perfectionibus adverſantur, ut blaſphemias, odium Dei &c. Hinc ergo quoque naturalium Legum immobilitas repetenda eſt: vel ſi te brevius expedire velis, dicere potes, eam niti immobilitate divinæ providentiæ, quæ & *ſapientiam & juſtitiam & Sanctitatem* Dei complectitur. Quæ enim Sapientia Dei novit homini convenire, eadem juſtitia, bonitas, ſanctitas executioni mandanda decernit. Hinc Juſtinianus Imperator *naturalia jura divina providentia conſtituta* affirmat: quod eſt vero divina providentia conſtitutum, id dubio procul incommutabiliter perſeveret, neceſſe eſt. Ceterum quod moralitatem attinet intrinſecam humanarum actionum, hujus immutabilitatis non aliam oportet rationem quærere præter eam, quæ ex neceſſitate intrinſeca intelligitur ſuboriri; quidquid enim neceſſarium, illud etiam incommutabile.

Licet vero naturalis Lex abſolute incommutabilis ſit, Deus tamen poteſt efficere, ut multa homini liceant, quæ antea non licebant; non quidem naturalis juris ſolvendo obligationem; ſed rem ipſam ſubtraendo poteſtate ſua juris naturalis obligationi: quod quidem etiam Princeps quilibet quoad ſubditos ſuos, præſtare aliquatenus poteſt. Scilicet, quum ambigere nemo poſſit, jus Dei latius multo patere, quam creaturæ, quemadmodum & multo amplius jus eſt Principis, quam privatorum civium; jus ſuum poteſt Deus homini communicare, ſive eum juris ſui adminiſtrum, ac velut inſtrumentum deligere. Ex quo facile intelligitur, quomodo homini illi quidpiam liceat jure divino, quod non liceret humano jure. Hac plane ratione potuere *Iſraelitæ* abſque omni culpa pretioſa *Ægyptiorum* res auferre, hanc illis Deo poteſtatem faciente, qui ut ſupremus omnium Dominus, illarum rerum dominium transferre in illos potuit; vel ut ſupremus Judex debitam eiſdem ab *Ægyptiis* reſtitutionem procurare. Hac quoque ratione licebat *Abrahamo* filium ſuum *Iſaacum* tametſi innocentem occidere, quod ita ſupremus cujuſque vitæ dominus imperaſſet. Quo certe in caſu adeo a jure naturæ lædendo alienus fuit *Abrahamus*, ut maxime contra ipſum egiſſet, ſi detrectaſſet *reddere quod erat Dei, Deo*. Sic etiam in humana juſtitia licet miniſtro publica auctoritate occidere gravis criminis reos, quod non liceret ipſi auctoritate privata. Hujuſmodi interfectiones non veniunt homicidii nomine; quemadmodum neque ablatio rei legitima auctoritate facta furtum eſt: res enim eo ipſo definit eſſe

alie-

aliena, quod eam alteri accipiendi juſta accedit poteſtas, ſive facultas. In hiſce ergo aliiſque ſimilibus, non mutatur jus aut minuitur; ſed jus majus, atque ſuperius impletur. Poſſe quoque alia ratione ceſſare legem, ſeu ejus obligationem gravioris alterius legis colliſione, notius eſt quam ut explicatione indigeat. Alia itidem ratio eſt, qua legis obligatio ſeu potius lex ipſa ceſſat, eſt mutatio aliqua, qua materia legi ſubtrahitur, ſeu ad legem ſpectare deſinit; eo quod aliqua accedit circumſtantia, atque conditio, ſecundum quam a lege minime reſpicitur. Sic lex de depoſito reddendo non urget, ſi qui depoſuit, re ipſa in ſui, aliorumve perniciem abuti velle dignoſcatur; vel ſi ei qui recepit, auctoritate ſuperiore interdicatur reſtitutio. Ut vero pateat in his & ſimilibus, num peculiares actiones vel omiſſiones adverſentur legi, conferendæ ſunt cum regula univerſali & omnimode neceſſaria, *injuriam nulli eſſe faciendam*; quod quidem ſolum inhibitum per ſe eſt lege naturali: peculiares vero actiones, cujuſmodi ſunt alienæ rei acceptio, non redditio rei depoſitæ &c. eatenus prohibentur, quatenus in alterum injuriam continent: dempta autem ratione injuriæ, cur hæ actiones prohibeantur, nihil eſt. Poteſt vero quandoque & accipi res aliena, & non reddi concredita, quin ulla alteri irrogetnr injuria, ut patet in caſibus ſupradictis: neque enim cuiquam irrogatur injuria, dum auctoritate ſuperiore & transferente dominium quidpiam accipitur & occupatur: nam ſuperiore transferente dominium, deſinit res illa eſſe alterius; vel ſaltem illius Dominus non eſt, nec eſſe poteſt rationabiliter invitus. In hiſce ergo caſibus quædam ut ſummum, contingit Juris naturalis mutationis imago; reipſa tamen, ſalvo tectoque quod ab ipſo jure per ſe intenditur, mutatio nulla eſt.

CAPUT IV.

Inter juris naturalis proprietates adnumeranda pariter univerſalitas *eſt; nemo quippe mortalium eſt, qui non ſemper, & ubique illius vinculis adſtringatur. Quapropter immerito a Pſeudopoliticis excipiuntur Principes ſummi, & Belligerantes.*

PRimam aſſertionis partem ſtatuimus contra plures *Pſeudopoliticos*, qui ita ſentiunt, vel ita loquuntur, quaſi Imperantes ſummi nullis omnino legibus, ne naturalibus quidem, eſſent obnoxii; adeoque ſola vis, & utilitas (quam *convenientiæ* nomine cohoneſtare ſolent) pro regula agendi ab illis eſſet habenda. Neque error iſte recens, ſed vetuſtiſſimus eſt, qui humano generi innumeras ſemper intulit calamitates. Jam pridem Euphemus ajebat apud Thucididem: *Regi, aut Civitati imperium habenti nihil injuſtum, quod utile*. Et Tiridates apud Tacitum: *in ſumma fortuna id æquius, quod validius*. Huc facit & illud *Furii Phili* apud Ciceronem, *Rempublicam ſine injuria adminiſtrari non poſſe*. Lib. VI. Annal. lib. I.

Sed plures fortaſſe adverſarios habet pars altera propoſitionis. Quis enim ignorat, quantum & olim invaluerit, & nunc temporis vigeat illud effatum, *jura legeſque inter arma ſilere?* Quam frequenter armorum vis opponitur juri? Quam multi repetunt illud Marii apud Plutarcum, videlicet *leges, obſtrepentibus armis, exaudiri non poſſe?* Quæ quidem ſi eo ſolum ſpectarent, ut quod reipſa ex hominum licentia, & uſurpatione contingit, innuerent, profecto veriſſima eſſent. At contra falſiſſima, ſi ita intelligantur, ut armis ſemel arreptis, belligerantes reddantur immunes a quolibet jure, maxime naturali. Sed jam aſſertionem noſtram ita facile comprobamus. Lib. III. de Rep. ap. Aug. l. 19. de C. D. cap. 21

Primo. Jus naturale in ipſa hominis eſſentia fundatur; nam ratio, qua homo ceteris animantibus præſtat, illud præſcribit: igitur omnes omnino homines,

adeoque &·Principes ſummi, & belligerantes ſunt eidem obnoxii.

Secundo. Jus naturale eſt lex divina, quam ſcilicet Deus ab æterno conſtituit, & per innatam rationem hominibus promulgat, ut ſupra docuimus. At vero Legi divinæ etiam Imperantes, & Belligerantes obnoxios eſſe nemo negaverit.

Tertio. Principes, ſi ad eos, qui ſibi ſubditi non ſunt, comparentur, non ſunt niſi homines iiſdem æquales; ſi vero ad ſubditos, arctiſſima, ſpecialique lege adſtringuntur, ut eorum bono, atque utilitati proſpiciant, nedum ut ab omni damno, injuriaque iis inferenda abſtineant: ſi demum conſiderentur in ordine ad Deum & ad ſe, ſic a ceteris hominibus nullatenus differunt. Semper ergo naturalibus legibus obligantur.

Quarto. Si Deus leges nullas imperantibus & belligerantibus impoſuiſſet, defuiſſet ibi ejus Providentia, ubi major exiſtit neceſſitas; tanto enim major neceſſitas eſt, ut Imperantes & Belligerantes legibus coerceantur, quanto poteſtate qua pollent, ad damnum & exitium humano generi inferendum validiores ſunt. Non eſt igitur dubitandum, eos vel maxime velle Deum, legibus naturalibus coerceri.

Quinto. Omnes homines generalem aliquam Communitatem conſtituunt naturæ ſimilitudine, mutuaque indigentia, & utilitate colligatam; hujuſce communitatis univerſalis partes ſunt integri populi, & qui eorum perſonam gerunt, *Imperantes*, qui cum ſubjectis populis ſpeciales communitates efficiunt: ergo quemadmodum peculiarium membra communitatum legibus naturalibus obligantur, alioqui minime conſervari poſſent peculiares ipſæ communitates; ita ipſi populi, eorumque Principes naturalibus debent adſtringi legibus, ut generalis communitas conſervetur. Fac enim populos omnes ſectari utilitatem propriam, ejuſque gratia alteros in alteros inſurgere, bellumque inire; annon integrum humanum genus ſeſe ipſum deſtrueret?

Sexto. Bella nonnulla omnium ſenſu injuſta ſunt; ea nempe, quæ abſque juſta cauſſa ſuſcipiuntur: igitur erunt quoque injuſta, ſi eorum, quæ in ipſis geruntur, juſta cauſſa nulla ſit: juſta vero horum cauſſa eſſe non poteſt niſi eorundem neceſſitas ad rectum finem aſſequendum: ex eo igitur moderanda ſunt quæ geruntur in bello: non omnia ergo in bello licent. Sed de his ſuo loco plura.

Vix fieri hic poteſt objectio ulla, niſi forte ex eo ipſo effato, quod paullo ante commemoravi, quodque non a vulgaribus tantum hominibus, ſed etiam a doctis & prudentibus teritur, *inter arma ſilere leges*, ſeu, *jura non valere*. Verum præterquamquod eo multi utuntur tantummodo ad illud indicandum, quod plerumque reipſa bellatorum nequitia contingit, non quod contingere deberet; ea etiam admitti poteſt diſtinctio, qua *Dio Pruſæenſis* uſus eſt, *inter hoſtes ſcripta quidem jura*, ideſt *civilia*, *non valere*; at *valere non ſcripta*, ideſt ea, quæ natura dictat, aut Gentium conſenſus conſtituit. Ceterum Romani ve- (Liv. I. 32.) tuſti & *puro*, *pioque duello* res quærendas, *& belli*, *ſicut & pacis jura eſſe*, cenſebant: & inter eos Camillus *juſte non minus*, *quam fortiter* bella gerenda (Liv. iv. 27.) eſſe dicebat, & *Seneca* commendat *Fabricium* velut *in bello innocentem*, *&* (Ep. 120.) *qui aliquid eſſe crederet in hoſtem nefas*. Quæ ſatis oſtendunt viros ſummos ne dubitaſſe quidem, etiam ipſos belligerantes juri naturali obſtrictos eſſe.

CAPUT V.

Univerſalitas *adeo juris naturalis propria eſt*, *ut ſoli legi naturali conveniat. Hinc nulla datur lex divina* poſitiva *atque* univerſalis, *contra ac ſenſit* Grotius, *& aliquando propugnavit* Thomaſius.

Omnes homines eſſe naturali obnoxios legi, quidquid *Pſeudopolitici* nonnulli contra obganniant, res eſt exploratiſſima. An vero lex ulla *poſitiva* ſit a Deo lata, quæ item homines adſtringat omnes, utcunque in controverſiam venire poteſt. *Grotius* diſerte docet,

Digitized by Google

De Jure B. & P. Lib. I. cap. I. §. 15.

cet, eſſe *jus divinum voluntarium...., id nimirum, quod ex voluntate divina ortum habet*; & idcirco *a jure naturali, quod etiam divinum eſt*, ſed neceſſarium, diſtinctum, illudque non *populo uni*, nempe *hebræo*, ſed toti *humano generi datum eſt*: quod perinde eſt atque aſſerere, extare aliquam legem divinam *poſitivam* & *univerſalem*, quæ obligat omnes homines. Quod ſi quæras a *Grotio*, quandonam iſtiuſmodi jus *datum* fuerit, vel promulgatum; reſpondet, ter illud *datum a Deo reperiri*: primo, *ſtatim poſt hominem conditum*; ſecundo iterum in *reparatione humani generis poſt diluvium*; poſtremo *in ſublimiore reparatione per Chriſtum*. Si opponas, hoc jus, ſive jura, quum omnibus hominibus nec innotuerint olim, nec modo innoteſcant, omnes obligare non poſſe, reſpondet, *tria hæc jura hauddubie homines obligare ex quo, quantum ſatis eſt, ad eorum notitiam pervenerint*. Hic ſiſtit *Grotius*: neque *Puſendorfius* in inquiſitione hujuſce legis poſitivæ univerſalis ulterius progreſſus eſt.

Lib. I. c. III. §. 121.

Thomaſius paullo amplius in eam inquiſivit in ſua *Juriſprudentia Divina*. Summa ejus doctrinæ eſt, *Lex divina univerſalis eſt, quæ publicata fuit omnibus hominibus, vel certe perſonis totum genus humanum repræſentantibus. Univerſalem hanc legem* (ſubdit), *confidentius nimis Adamo, & Noacho datam eſſe, non ſolum affirmant Judæi* (addere debebat & *Grotius*) *ſed & determinant plane vera falſis miſcentes.... Nos traditionibus iſtis ſepoſitis, ſolam ſcripturam intuentes, mediaque adeo incedentes via, negare non poſſumus; dari ejuſmodi leges. Nam non ſolum Adamo præceptum de arbore vetita datum fuit, ac de polygamia & divortio vitandis in primæva conjugii inſtitutione; ſed & Noacho inculcatum fuit de puniendo capitaliter homicida, & vitando eſu ſanguinis. Pertinere autem iſtas leges ad poſitivas, exinde conſtat, quod illi actus non habent neceſſariam connexionem cum natura hominis rationali.* Ceterum ad iſtiuſmodi *jus poſitivum* determinandum *tria* eſſe neceſſaria docet: primo *ut actum præceptum eſſe, aut prohibitum Scriptura indicet*; ſecundo *ut is actus ex ſocialitate deduci non poſſit*; tertio *ut Scriptura indicet, legem iſtam Dei pertinere ad omnes homines*. Hæc ſunt, ob quæ vir plane modeſtus jactat, *ſe primum fuiſſe, qui* iſtiuſmodi jus divinum voluntarium univerſale *ſtabilierit*: quaſi vero quicunque illud idem jus admiſit, non ex Scripturis eodem pacto eruendum putarit. Et tamen *Thomaſius* ea minime contentus laude, addit & aliam, nimirum ſeſe *etiam primum fuiſſe qui eam legem deſtruxerit*: *quum*, inquit, *genuina magis meditatio legis divinæ etiam ad figmentum legis hujus univerſalis me manuduxerit*. Oh quot alia figmenta, quæ inconſulto adoptavit, debuiſſet ille *genuina meditatione* deſtruere!

Fund. Jur. Nat. capit. Proœm. §. XVI.

At non erat, cur ob hanc cauſſam adeo ſeſe *Thomaſius* efferret: nam & male eum *ſtabiliviſſe* oportet, quod poſtmodum fuit ipſi deſtruendum; neque magno opus eſt robore ad id, quod male *ſtabilitum* eſt, *deſtruendum*. Quibus vero momentis male *ſtabilitum figmentum* iſtud disjecerit *Thomaſius*, me penitus latet: *Obſervationes* enim *Halenſes*, ubi ea argumenta ſe digeſſiſſe aſſerit, ad manus mihi non pervenerunt: *in Fundamentis* vero *Juris Naturæ & Gentium* ejuſmudi legem velut jam ſatis *deſtructam* habet. Quæ me ad divinam omnem *poſitivam univerſalem* legem rejiciendam movent, duo præſertim ſunt.

Obſer. 17. §. 23.

Primum eſt. Quum Deus, utpote ſapientiſſimus Legiſlator, nullam condere cenſendus ſit legem abſque congrua ratione; oporteret, ut ſi quam præter naturales, pro univerſo humano genere condidiſſet, illius ratio ac fundamentum foret aliqua totius humani generis vel neceſſitas, vel utilitas, vel ſaltem decentia: at hoc ipſo hujuſmodi lex foret naturalis; quidquid enim eſt toti humano generi vel neceſſarium, vel utile, vel decorum, id ratio naturaliter vel cognoſcit vel dictat, atque pro cujuſque rei gravitate præſcribit; & per ipſam Deus: ad quid ergo Deus ipſe *voluntariam* aliquam ſeu *poſitivam* legem pro

Digitized by Google

toto humano genere addidiſſe cenſeri poteſt? Alia ratio profecto eſt de peculiari aliquo populo, cujuſmodi erat *hebraicus*, quem Deus ſibi delegit; adeoque ſe geſſit erga illum ut peculiaris Legiſlator, cujus eſt tales ferre leges, quales & finis ab eo intentus, & peculiares expoſcunt ejuſdem populi rationes. Hinc leges a Deo latæ populo hebraico univerſales, ſeu ad univerſum humanum genus pertinere, cenſendæ non ſunt.

Momentum alterum ad hypotheſim de legibus divinis *poſitivis univerſalibus* rejiciendam illud mihi eſt, quod earundem promulgatio, ſine qua vera lex eſſe non poteſt, nuſpiam apparet: hac enim de re Scriptura, qua una conſtare nobis poſſet, ſilet omnino. Equidem *Grotius ter humano generi*, nempe ſtatim poſt *hominem conditum*, *poſt diluvium*, & *poſt Chriſtum jus datum a Deo* aſſerit; ſed non probat. Et dum ait, *tria hæc jura omnes homines obligare*, *ex quo*, *quantum ſatis eſt*, *ad eorum notitiam pervenerunt*, ſubindicat, hæc jura nec ad omnium notitiam reipſa pervenire, nec pervenire poſſe; adeoque non omnes utique obligare: quo profecto ipſo eorum perimit univerſalitatem. Adde, earundem notitiam hauriri non poſſe, niſi vel ex certa, univerſalique traditione, quam quis adſtruat? vel ex particulari *hebræorum* traditione, cui quis fidat? vel ex ſacra ipſa Scriptura, cui ſi Chriſtianos hebræoſque excipias, quis fidem adhibet?

Nihiloſecius *Thomaſius* ad *ſtabiliendas* leges divinas *poſitivas univerſales* in *jurisprudentia divina* provocat ad Scripturas. *Nos*, inquit, *ſolam Scripturam intuentes negare non poſſumus*, *dari hujuſmodi leges* univerſales; quaſi vero poſſit eſſe univerſale quod ex una Scriptura hauritur, quæ a maxima hominum parte vel rejicitur vel ignoratur. Illud ut ſummum exinde extundi poſſet, leges eſſe aliquas *poſitivas divinas*, quæ cum *Hebræos*, tum Chriſtianos, quippe qui Scripturarum auctoritatem agnoſcunt, ad ſui cuſtodiam adſtringant: qua de re hic non agitur. Sed quomodo eas leges conficit ex Scriptura? *Nam non ſolum*, ait, *Adamo præceptum de arbore vetita datum eſt*, *ſed & de polygamia ac divortio vitandis in primæva conjugii inſtitutione*; *ſed & Noacho inculcatum ſuis de puniendo capitaliter homicida*, *& vitando eſu ſanguinis*. Quid tum? *Pertinere autem*, reſpondet, *iſtas leges ad poſitivas*, exinde conſtat, *quod non habent neceſſariam connexionem cum natura hominis rationali*. Sed utut leges hæ ſint *poſitivæ*, ergone & *univerſales*? Unde hoc colligit? Anne ex eo, quod datæ ſint *perſonis totum genus humanum repræſentantibus*? Id enim innuere videtur ſua legis *divinæ poſitivæ univerſalis* definitione. Sed unde novit ille, leges illas datas fuiſſe *Adamo*, & *Noacho* quatenus *totum genus humanum repræſentabant*? quum & præceptum Adamo impoſitum potuerit eſſe illi proprium & peculiare ad faciendum ipſius obedientiæ periculum: & certum ſit, *de vitando eſu ſanguinis* præceptum ſaltem non fuiſſe perpetuum. Præcepta vero *de polygamia & divortio vitandis* temere contendit; vel lata eſſe *in primæva conjugii inſtitutione*, vel ad leges poſitivas pertinere; ut ſuo loco demonſtrabimus. Non ergo mirum ſi Auctor iſte hujuſcemodi leges adeo male a ſe ipſo *ſtabilitas*, tam facile item *deſtruere* potuerit. In hoc tamen laudandus, quod admiſſum ſemel errorem retinere noluerit, ſi hoc tamen fecerit non novitatis, cui videtur addictiſſimus, ſed veritatis amore: adhuc vero laudabilior foret, ſi ex errore ſemel admiſſo didiciſſet, minus impoſterum ſibi, ſuoque ingenio fidere, alioſque minus contemnere: At illud adhuc refellendum ſupereſt, quo ipſe ſpeciatim conficere ſibi aliquando viſus eſt, *polygamiam & divortium* lege *divina poſitiva univerſali* prohiberi. Omnis ipſius ratio hæc eſt: *Deus in conjugii inſtitutione*, *quæ vim legis habet*, *unum uni fœminæ junxit: ergo ſimul prohibuit polygamiam*. Quam levi manu rem tantam conficit! Sed unde novit ille, inſtitutionem conjugii a Deo factam vim habere legis poſitivæ & univerſalis; quum nec ipſam inſtitutionem conjugii a Deo factam norint pleræque gentes (ſola namque natura conjunctionem

Margin notes: Lib. I. c. II. §. 113. — §. CXXI. — Jurisp. div. Lib. III. §. 26.

nem maris cum fœmina dictare valet, & quidem prolis ſuſcipiendæ cauſſa) nec an Deus, uno creato homine, unam vel plures fœminas condiderit, agnoſcant ipſæ? At inſiſtamus *Thomaſii* veſtigiis, qui quum ſibi objeciſſet, eadem ratione *alias* multas *circumſtantias, quæ in primæva inſtitutione adfuerunt, per modum* §. 77. 79. 80. 81. *legis eſſe obſervandas*, reſpondet, *dicendum, omnes circumſtantias negotii a Deo inſtituti hominibus per modum legis eſſe obſervandas, & pro eſſentialibus habendas, modo appareat, Deum in iisdem ſingulare quidpiam, & ad negotium ipſum pertinens intendiſſe, aut easdem ex poſt facto non iterum ſuſtuliſſe. Conſtat* vero, *primum par protoplaſtorum eum in finem creaſſe, ut per ipſos mediante matrimonio genus humanum propagaretur. Quod ſi itaque permittere voluiſſet, ut una fœmina pluribus viris, vel unus vir pluribus fœminis poſſet in conjugio jungi, haud dubie plures maſculos, aut plures fœminas creaſſet, præprimis quum ab initio multiplicatione generis humani, magis quam hodie fuerit opus. Infero exinde, per hanc circumſtantiam unius maris & unius fœminæ Deum ſingulare quid ratione ipſius conjugii intendiſſe, adeoque eamdem ad eſſentiales circumſtantias eſſe referendam.* Hæc ille. Nonne videtur, hunc hominem Deo velut conſiliarium in conditione protoparentum adſtitiſſe, qui adeo fidenter affirmat, *HAUD DUBIE* Deum plures fuiſſe fœminas creaturum, ſi permittere voluiſſet, ut unus vir pluribus fœminis jungeretur? Anne ad hujuſmodi permiſſionem aliquando futuram id neceſſarium erat? Minime ſane: nam Deus in veteri teſtamento id reipſa permiſit, neque tamen ad id permittendum opus habuit, ut plures fœminas initio crearet. Potuit ergo Deus ob alios utique fines non plures quam unum virum, unamque fœminam creare: inter quos ille probabiliſſimus eſt, ut omnes homines ceu ab iiſdem parentibus prognati ſeſe mutuo tanquam fratres diligerent, & ſeſe ut omnino æquales cum natura, tum origine conſiderarent. Sed ejus, inquiet, rei & hæc eſſe ratio potuit, ut unus jungeretur uni, adeoque vetaretur polygamia. Et hanc eſſe potuiſſe, haud ægre conceſſerim, & etiam fortaſſe fuit, attamen *haud dubie* re ipſa ita fuiſſe, nonniſi temere quis affirmaverit. Profecto ſeſe temere affirmaſſe ipſe agnovit *Thomaſius*, quum ab hac ſententia *magis genuina*, ut loquitur ipſe, *divinæ legis meditatione* ſubinde diſceſſit.

At videamus, num felicius ex Chriſti domini verbis ad ſcopum ſuum differat. §. 88. *Ipſe Chriſtus*, ait, *clariſſime oſtendit, bigamiam in inſtitutione primæva eſſe prohibitam, dum ad inſtitutionem conjugii provocat dicens: initio non erat ſic.* Quoniam vero Chriſtus Dominus non Matth. 19. 8. de *Bigamia*, ſed de *Divortio* ea verba protulit, *Thomaſius* theſim ſuam hoc argumento deducit: §. 89. *Si fœmina, quam vir tamen dimiſerat, nubendo alii, adulterium committit; multo magis adultera erit quæ non dimiſſa a priore marito alium aſſumſit. Et ſi mœchatur qui, dimiſſa priore uxore, ſeu invita ſeu volente, aliam ducit; multo magis mœchabitur qui, retenta priore uxore ſeu volente ſeu invita, ſuperinducit alteram. Connexio tam firma eſt, ut ulteriorem probationem non admittat.* Firma ſit, quantum ei placet, iſta connexio; nihil tamen illa ad ſcopum ſuum facit. Nam Chriſtus Dominus ait quidem, virum, qui, *dimiſſa uxore ſua, aliam duxerit, mœchari*: at non ait, eum idcirco *mœchari*, quod legem violet poſitivam univerſalem in conditione *Hevæ*, vel inſtitutione conjugii a Deo latam: ſed integrum nobis relinquit dijudicare, quænam eo caſu violetur lex. Nos cum receptiſſima & communiſſima ſententia naturalem violari arbitramur. Neque ſententiam hanc falſam eſſe, demonſtravit unquam, licet non ſemel conatus fuerit, *Thomaſius*. Inſtat tamen ille: §. 91. 92. *Qui polygamiam ex jure naturali impugnant, neceſſe habent aut diſpenſationem in jure naturali*, quoad Patriarchas V. T. *admittere*; *aut aſſerere, Deum toleraſſe ſaltem polygamiam, non approbaſſe. Neutrum procedere commode poteſt. Jam enim ſupra oſtendimus, jus naturale non admittere diſpenſationem.* At etiam nos ſupra oſtendimus,

mus,

mus, aliquando mutatione materiæ fieri a Deo poſſe, ut aliqua actio, quæ alioqui juri ſubeſt naturali, ab eo eximatur, adeoque libera evadat.

Verum enimvero, ut demus etiam, *polygamiam* non eſſe jure naturali prohibitam; exinde tamen non poteſt *Thomaſius* conficere, idcirco Chriſtum Dominum dixiſſe, mœchari illum, qui uxore dimiſſa, aliam duxerit, quod vetitum id eſſet lege poſitiva univerſali: ſatis enim erat ad ejus dicti veritatem, vel ſi lata olim eſſet lex, quæ hebraicum duntaxat populum obſtringeret; vel tunc nova a Chriſto ferretur lex, cui quicunque in eum credituri eſſent, forent obnoxii. Sane ſi jure naturali conſiderato, licita eſſet polygamia, ea uti ii tantum poſſent, qui juxta ſolius juris naturalis præſcripta vivunt; non item Chriſtiani, qui non ad juris naturalis tantummodo, ſed ad divini quoque verbi amuſſim mores ſuos tenentur exigere. Nihil ergo ex Chriſti verbis extundi poteſt pro lege divina *poſitiva univerſali*. Verum ne illud quidem *Thomaſio* concedendum aſſero, *connexionem eſſe adeo firmam* polygamiam inter atque conjugium cum uxore alia, priore dimiſſa, *ut ulteriorem probationem non admittat*: nam quum leges poſitivæ pendeant ex Legiſlatoris arbitrio, ſola paritatis, utut omnimoda videatur, ratio non ſufficit, ut ex unius rei prohibitione, alterius etiam inhibitio inferatur. Poteſt enim congrua aliqua ſubeſſe ſapientiſſimo Legiſlatori ratio, cur una re vetita, aliam quantumvis nobis appareat priori ſimillima, liberam relinquat. Quid quod ſi in caſu noſtro penitius expendatur paritatis ratio, ea non videtur omnino ſimilis? Etenim in polygamia nulli data fides infringitur: infringitur autem in divortio, præſertim ſi uxor dimittatur invita. Deinde in polygamia *quod Deus conjunxit, homo non ſeparat*: quæ eſt ratio ipſa a Chriſto Domino allata; *ſeparat* autem in divortio, ut patet. Demum ſi *dimittit*, aut dimittere poteſt *homo patrem & matrem ſuam*, ut *adhæreat uxori ſuæ*, fiatque cum ea *una caro*; turpe profecto eſt ab ea ſubinde diſcedere ac ſeparari: quæ certe turpitudo in polygamia non eſt. Unitas ipſa carnis inſeparabilitatem ex ſe præſefert: at non ita eodemque modo excludere videtur, ſi aliæ item fœminæ aſſumantur ad carnis unitatem. Corruit ergo omni ex parte *Thomaſii* ratiocinium pro lege divina poſitiva univerſali adſtruenda. Qua ipſe poſtmodum ratione hujuſcemodi legem *deſtruxerit*, videant, quibus *Obſervationum Halenſium* copia eſt. Ad id mihi momenta iſtæc pluſquam ſatis eſſe videntur.

Sed antequam capiti huic finem imponam, me cohibere non poſſum, quin plurium (non ſane omnium) Proteſtantium *Germanorum* in jure naturæ tractando indolem paucis obſervandam exhibeam. Ex una enim parte a diſciplina Juris naturæ ſuperius omne, ſeu revelatum lumen ſegregandum decernunt; ex alia vero ad Sacram Scripturam, ut inde aliquas univerſales leges eruant, confugiunt: rurſus ex una parte ſeſe *naturales* leges pollicentur præſcripturos; ex altera divinas *poſitivas* addunt: demum ex una parte omnia ſe præſcripta naturalia ex principio aliquo lumine naturali noto per rationem ſibi deducenda aſſumunt; ex alia prius aliqua omnibus præcepta aut vetita conſtituunt; tum vero principium inveſtigant, unde præceptio conſtet, vel prohibitio, & qua lege quidpiam præceptum ſit, aut vetitum. Ex quo manifeſtum fit, quam immerito hi homines ſe ipſos jactent velut Juris naturalis *inſtauratores*, ceteroſque omnes cum priſcos, tum recentiores fere omnimodæ ejuſdem Juris imperitiæ, atque ignorantiæ condemnent; & omne ex alio quocunque fonte, præterquam ex propria ratione oblatum lumen reſpuant, aut parvipendant: id videlicet minime animadvertunt, ſeſe ni ſanctis Chriſtianæ Religionis veritatibus detinerentur, in infinitos propemodum errores prolapſuros; quemadmodum reipſa fere ſemper in errorem labuntur, quum neglecto ſuperiore vel alieno lumine, ſibimet ipſi nimium fidunt. Sed hoc tanquam pa-

ter-

Digitized by Google

rergon dictum eſto. Illud poſtremo vix admonendum cenſeo (facile enim intelligitur) nos rejicere quidem leges divinas poſitivas univerſales; at ſiſtendo tantummodo intra ordinem naturalem, ſeu moralem: quandoquidem inficiari fidelis nemo poteſt, dari leges aliquas *ſupernaturales*, ſeu ſpectantes ad ſupernaturalem hominis ſtatum, eaſque *univerſales* a Chriſto Domino latas, & ab Apoſtolis ubique terrarum promulgatas; cujuſmodi ſunt de admittendo Evangelio, Fide habenda, Baptiſmo, aliiſque Sacramentis ſuſcipiendis &c. licet ne iſtæ quidem leges, tametſi pro omnibus hominibus latæ, univerſales reipſa quoad obligationem ſint: neque enim obligare valent eos (cujuſmodi ſunt adhuc certe non pauci) qui nihil, aut non quantum ſatis eſt, de Evangelii prædicatione audierunt.

CAPUT VI.

Abſurdiſſima eſt ſententia Hobbeſii *aſſerentis, neminem habere poſſe de præceptis naturalibus certitudinem citra revelationem divinam, eamque ſibi peculiariter factam.*

OPinionem hanc *Hobbeſii* animo infediſſe, oſtendunt duo ejus operum loca, ſi conferantur ſimul, copulenturque. Docet enim primo, *Naturæ, quas vocamus, leges non eſſe proprie loquendo leges, quatenus a natura procedunt*, adeoque quatenus naturali lumine cognoſcuntur; ſed tantummodo *quatenus eædem a Deo in Scripturis latæ ſunt:* ſic enim *legum nomine propriiſſime vocari*. Hinc conficitur, ut quiſque videt, nullam nos de legibus naturalibus certitudinem habere poſſe, niſi ex ipſis Scripturis. At ſi quæras ab ipſo, unde quis certus eſſe poſſit, vel Scripturas auctorem habere Deum, vel in ea revelatum eſſe quidpiam, ita reſpondet: *Quid Deus aliis dicat, ſcire non poſſumus naturaliter, neque ſine revelatione divina NOBIS CONCESSA ſupernaturaliter. Quanquam enim revelatum eſſe alicui aliquid, credere inducatur aliquis vel propter miracula, quæ ab eo facta eſſe viderit, vel propter egregiam ſanctitatem, vel egregiam ſapientiam, vel propter egregiam felicitatem, quæ omnia divinæ gratiæ ſigna ſunt ſatis magna, certitudinem tamen non efficiunt.* Ex his nemo non videt, plane illud conſequi, nullam nos habere poſſe Juris naturalis certitudinem, præterquam revelatione nobiſmet ipſis a Deo facta; adeoque *Hobbeſium* in ea reipſa, quam illi adſcripſimus, opinatione fuiſſe.

De Civ. Cap. III. §. 31.

Leviath. c. XXVI.

Sententiæ hujus, ſive potius erroris abſurditas adeo evidens ſe ipſa & manifeſta eſt, ut eam fuſius demonſtrare ſupervacaneum videatur. Quid enim abſurdius, quam juris naturalis certitudinem e medio tollere? Id enim ferme perinde eſt, ac ſi jus ipſum naturale exiſtere inficieris; quum jus quod incertum eſt, aut nullum omnino ſit, aut parum admodum ab eo differat, quod nullum eſt. Tollit autem *Hobbeſius* a jure naturæ omnem certitudinem, dum ex una parte quatenus unice traditur in Scripturis, veræ ei legis tribuit prærogativam; ex altera vero ad habendam de legibus naturalibus traditis in Scriptura tutam certamque notitiam, privatam revelationem expectandam dicit.

Ceterum illud eſt indubitatum atque certiſſimum, omnimodam de legibus naturalibus in Scriptura traditis certitudinem haberi non poſſe, niſi fide ſupernaturali: qua quum careant hæretici & infideles, quoad eos verum eſt, divinæ gratiæ ſigna, quæcunque ſint, *non efficere certitudinem*. Leges etiam naturales, prout *a natura procedunt*, *non eſſe proprie loquendo leges*, recta eſſe ſententia poteſt, ſi ita hoc dictum intelligatur, leges naturales ex vi ſolius naturæ, ſeu quatenus ſunt præciſe aut naturales inclinationes, aut rectæ rationis dictata, proprie dictarum legum nequaquam gradum attingere; ſed tum demum eas id conſequi, quum Conditoris naturæ, ſupremique Legislatoris voluntas præcipiens aut vetans accedere intelligitur: ea enim eſt, quæ perfectam obligationem, qualis ad legem proprie dictam requiritur, una parere valet & indu-

Digitized by Google

inducere : ut nos alibi docuimus . At perverſa omnino ſententia eſt ; ſi quis ita dictum illud intelligat, ac ſi nullam naturali lumine, ſed ſola ſcripturæ revelatione divinæ hujus voluntatis ea præcipientis, aut vetantis, quæ de jure naturæ ſunt, certitudinem habere poſſimus : quod docere *Hobbeſius* videtur, dum ait, leges naturales eſſe proprie loquendo leges, *tantummodo quatenus a Deo in Scripturis latæ ſunt*.

CAPUT VII.

Juri naturali minime, ut par eſt, proſpiciunt, qui primaria ipſius principia tantummodo ex Traditione certo nobis innoteſcere arbitrantur.

VIr Clariſſimus, ac præſtantiſſimus *Caſtus Innocens Anſaldus* O. P. nunc in celebri Academia Taurinenſi publicus Theologiæ Profeſſor, quum diu multumque varias Philoſophorum circa Jus naturale, ejuſque præſertim principia opiniones, innumeraque diſſidia perpendiſſet, in eam demum ſententiam ivit, ſolam Philoſophiam Juris naturæ principiis firmitatem omnimodam ſuppeditare non poſſe ; & idcirco eorum certitudinem ex alio potiore fonte repetendam eſſe, nempe ex primæva quadam Traditione a Deo facta Adæ noſtro Protoparenti . Hanc ſententiam propoſuit lateque digeſſit *Anſaldus* in opere quem inſcripſit: *de principiorum legis naturalis Traditione*, edito Mediolani An. MDCCXLII. *Principia legis naturæ*, (ait ille, referente Ab. Polino in ſua ad illud opus præfatione) *aut ego fallor aut repetenda ſunt a Deo tradente illa homini primo, a quo deinceps per ſingulas ætates ad nos uſque conſtanti prorſuſque naturali Traditione manarunt. Porro cum Traditionem voco naturalem, animus eſt, hanc ita a Theologica atque Apoſtolica Traditione diſtinguere: ut non ſuſpiceris, me contra me ipſum plagas texere, & ad Fidem nunc demum confugere, a qua paullo ante ceteros deturbavi. Traditio iſthæc, ſi quid mei judicii eſt, nullo modo ad eum rerum ordinem pertinet, quem Theologi* ſupernaturalem *appellant, utpote quæ habenda eſt inter ſubſidia Naturæ, ab optimo Creatore eidem homini, quo demum cumque modo aut tempore paraverit, conſtituta ; ab hoc filiis & nepotibus accurato magiſterio commendata, ut ad poſteros, non diſquiſitione naturæ, & regiminis gratia vel neceſſitate, ſed narratione Majorum illa traducerent, perficienda ſemper, delenda aut mutanda nunquam ; niſi ſi quando deformata ab illis fuerint, qui inanis ſapientiæ jactantia meditationes meditationibus cumularunt, & quo magis a ſimplici gentium omnium traditione, eo magis a veritate receſſerunt.* Addit vero, *Traditionem hanc vires addere mirum quantum, argumentis Philoſophiæ, ut ex PROBABILIBUS evadant CERTA, utque in iis, quæ docet... non adhæreſcat ſcopulis imbecillium diſputationum noſtrarum, ſed luminis divini veluti ſidere naturæ præeunte, altum perpetuo teneat, atque hoc ſæculorum omnium ſuffragio, quaſi aquarum mole feratur* &c. Hanc *Anſaldi* ſententiam laudatus Abbas *Polinus* vocat *præclarum inventum* : ea tamen mihi (quod pace dixerim tanti Viri) non omni ex parte probatur. Nimirum, ſi Anſaldus *præclaro* hoc *invento* ſuo (ſi *inventum* dici poteſt, qua de re poſtea) illud ſibi propoſuiſſet ſolum ut præcipua juris naturalis principia etiam naturali quadam perenni, univerſalique traditione confirmari poſſe evinceret ; conatum ejus *præclarum* laudeque dignum exiſtimarem . At ſi ut huic ſuo invento pretium addat., principiorum juris naturalis certitudinem ita ab hujuſcemodi traditione pendere velit, ut quæcunque ex intima philoſophia, ſeu naturali ratione, peti ad eorum confirmationem momenta poſſint, ea tantum *probabilia* ſint, nulla omnino ſatis *certa*, id nullatenus probare poſſum : quin hoc aſſerere aleam plenam periculi exiſtimo. Quum enim permagni interſit humani generis certa haberi, & indubitata juris naturalis principia (nam ab hoc tota quanta eſt, humana felicitas pendet); illud profecto non poteſt haberi velut unum periculis immune commentum, quod eorundem certi-

tudinis fontem, & quidem primarium, & a ſapientibus hucuſque agnitum obſtruere aggreditur alterius clarioris, certiorisque aperiundi obtentu. Attamen hunc quidem in finem & mentis humanæ imbecillitatem exaggerat *Anſaldus*, & Philoſophorum diſſidia amplificat, & *Scepticorum, Pyrrhonicorumque* promovet argumenta, ac impiorum etiam exceptiones, & objectiones ceu rationi *inſolubiles*, & inſuperabiles habet. Siccine vero conſulere ſe putat ille præclariſſimæ, & perquam neceſſariæ diſciplinæ? Nonne ſatius utiliusque fuiſſet, ejus principiorum certitudinem ex naturali primum ratione confirmare, aut ratam ſaltem habere; tum vero fontem alterum, ſi quis clarior, facilior, & magis obvius videretur, aperire atque intento digito commonſtrare? Quod ægrius tamen ferendum videtur, eſt *Anſaldum* multum quidem eſſe in ea minuenda certitudine, quæ ex philoſophia peti poſſit ac debeat, & in evincenda traditionis perennis, & univerſalis neceſſitate; at in traditione ipſa firmanda parciſſimum, ac fere nullum: adeoque præclariſſimam diſciplinam ex hac parte ludibrio incertitudinis exponere. Quæ reprehenſio ut nunquam in virum longe doctiſſimum cadere poſ-
Loc. cit. ſet, ſummopere optaſſem. At, *rogat* ille, *& obſecrat*, teſte Polino, ut quod edidit, opus non habeatur niſi *ut adumbratum rudimentum eorum quæ movenda, & abſolvenda eſſent*. Ego quidem plane aſſentior; novi enim, quantum ille omnigena eruditione præſtare valeat: doleo vero ſummopere, quod aliis, ut puto, diſtentus ſtudiis, curiſque, ultimam manum tanti momenti operi apponere non potuerit. At conſultius multo, meo quidem judicio fuiſſet, perenni huic traditioni firmandæ primam operam impendere, aut nihil contra certitudinem alteri capiti innixam diſputare. (a)

Ceterum, quod non præſtitit quacunque de cauſſa *Anſaldus*, ſupplere aggreſſus eſt ejus amiciſſimus Abbas *Polinus*, ſibique ſumſit vigentem omni tempore, & apud omnes univerſi Orbis Gentes de juris naturalis principiis Traditionem demonſtrare. Clariſſimi viri conatum laudo: at vero quod Traditionis hujuſmodi neceſſitatem cum amico *Anſaldo* urgeat ex eo, quod abſque illa multa quidem eorundem principiorum probabilitas, certitudo vero nulla haberi valeat, *in hoc non laudo*. Sed illud etiam plane mirari ſubit, qui fieri potuerit, ut hi duo eximii alioqui Viri tam facile crediderint, hac via omnia ſopienda Philoſophorum diſſidia, omnes e medio tollendas *Scepticorum, Pyrrhonicorumque* dubitationes, omniumque demum impiorum ſemel pro ſemper *ora obſtruenda*; quum vix ſperandum videatur, futurum aliquando, ut qui fulgentiſſimis luminis naturalis principiis manus dare detrectent, ii obviis ulnis Traditionem ipſam amplectantur. Anne enim facile eſt, eos de iſtius Traditionis extantia revincere? An in promptu ipſis non erunt cavillationes, quibus ejus originem impetant, aut valorem? Præclare quidem dicitur: *traditione ea admiſſa, deſinet* Loc. cit.
Philoſophus fluctuare &c. Sed ipſam traditionem tanta certitudine & claritate demonſtrare, ut eam vel male affecti Philoſophi, cujuſmodi ſunt *Sceptici, Pyrrhonici*, ac impii quique, reipſa admittant, vel non poſſit non admittere, *hoc opus, hic labor eſt*. Dicent fortaſſe, per ipſos Philoſophos ſtare, ſi traditionem hujuſmodi non fateantur; ceterum eam ſatis demonſtrari. Sit vero ita; (neque enim caput illud, qualecunque demum ſit, certitudinis mihi lubet infirmare, quod immo valere vel maxime deſidero) at ipſe potiore etiam jure aſſerere poſſum Philoſophorum pravitatem in cauſſa eſſe, cur ipſis, ſeu eorum aliquibus juris naturalis principia omnino certa non videantur. Alias vero ex aliquorum diſcrepantia atque diſſidiis velle eorundem principiorum incertitudinem, vel quod ad rationis lumen attinet, obſcuritatem, aut ambiguitatem propugnare, idem eſſe cenſeo, ac ideo inficiari ſo-

(a) Parcat, ſpero, Vir præſtantiſſimus ſi ego unico veritatis amore ut zelo adeo libere loqui hic auſim.

Digitized by Google

ri ſolem ſplendeſcere, quod a cæcis, aut ab iis, qui oculos clauſos tenent, ſplendor ejus non percipiatur.

Ceterum nova cenſenda non eſt doctrina de primæva perenni, atque univerſali principiorum juris naturæ tradi- Hiſtor. crit. de Immortal. Mortal. cap. II. tione. Ea enim ante *Anſaldum* uſi ſunt alii, ac præſertim *Joachimus Oporinus*, ad confirmandam animi noſtri immortalitatem. Tum argumentum exinde deſumptum parum nihilve differt a vetuſtiſſimo, tritiſſimoque illo, quod ex omnium conſenſu populorum deſumitur: quandoquidem nonniſi ex iſto conſenſu traditio illa probari poteſt. Quin ea nunquam oportunius adducitur in medium, quam cum referanda eſt illius conſenſus origo, ut argumenti ex eo deducti robur magis appareat: ſcilicet argumentum iſtud validiores vires exerit, ſi ita dicamus, ut de Animi immortalitate agentes nos diximus, ejuſmodi conſenſum nonniſi ex communi natura, inſitaque cunctis hominibus ratione, vel a primigenia ab uno aliquo capite in poſteros omnes derivata traditione promanare. Ex quolibet vero ex duobus hiſce fontibus conſenſus ille promanet, nequit non eſſe validiſſimum veritatis & certitudinis argumentum: nam neque communis ratio niſi verum dictare poteſt; neque primigenia ipſa traditio, quæ non ab aliquam a conditore naturæ deſcendere debet, niſi verum docere valet. Verum enim vero videant *Anſaldus* atque *Polinus*, ne hoc argumentum infirment potius, quam roborent, dum illud ad evincendam primigeniam traditionem limitant: quod ne præſtituri ſunt quidem, niſi prius demonſtrent, hujuſmodi conſenſum ex ratione, vel ex quadam *naturæ voce*, ſeu naturali quopiam inſtinctu, aut ſenſu fluere non potuiſſe: quod, mea quidem ſententia, potuerunt conficere nunquam; & expedit quidem ne poſſint; adeoque optandum etiam, ne velint. Illud vero ipſe ſincere deſidero, ut demonſtratio conſenſus populorum circa præcipua Juris naturalis principia ita feliciter cedat, ut ne obſtinatiſſimus quidem Philoſophus, neve litigioſiſſimus *Scepticus* eum in dubium revocare audeat, aut poſſit. Quanquam & ſatis eſſe exiſtimo, ſi ejuſmodi conſenſus ea in luce conſtituatur, ut cordatus & prudens quiſque eum fateri debeat: quod fieri poſſe non dubito. Et in hunc finem eo nos uſi ſumus aliquando; utemurque adhuc data oppotunitate.

Sed quænam ſint ea principia, quæ ex *Anſaldi*, *Polinique* ſententia ſolum, vel præcipue Traditione certo nobis innoteſcant, poſtremo dicendum eſt. Neque enim illi, ut fere alii, hoc nomine intelligunt generaliores Juris naturalis leges, ex quibus peculiares quæque leges deducuntur; ſed veritates quaſdam, quæ juri naturæ tanquam fundamenta præſupponi debent, quæve naturalium legum obligationem quammaxime roborant, validiſſimumque ſuppeditant ad earundem cuſtodiam incitamentum, de quibus nos diſputavimus, quum de juris naturalis fontibus ageremus. At *Anſaldum* ipſum ejuſmodi principia recenſentem audiamus. *Principia autem*, Lib. I. Num. III. inquit, *naturalis Juris hæc dicimus; Deum ſcilicet eſſe, eumque æternum, immortalem ac materiæ prorſus expertem, juſtum æque ac liberalem, omnipotentem ac providentem, omnia pro imperio ſuo ac voluntate decernentem, cumque rerum omnium factorem, quem honore, ac laudibus proſequendum dignoſcamus: Homines vero animos ſortitos eſſe immortales atque poſt fata ſuperſtites, eoſque miſera in conditione eſſe non neceſſitate naturæ, aut ex imbecillitate factoris; quippe qui omnia condiderit perfectiſſima; ſed extrinſeca omnino e cauſa, ac ratione juſtitiæ: virtuti præmium, ſupplicia certiſſima reſpondere vitiis atque peccatis: lento aliquando gradu divinam procedere iram, tarditatem tamen ſupplicii gravitate penſare*. Quæ utique omnia (ſubdit) *non arbitrio aliquo humano, aut ſuapte natura, aut ratione hominum dignoſci poſſe, aut creata lege, aut more dicemus inſtituta, ſed certiſſima divini Numinis traditione*. Quam ego vereor ne ex hac viri doctiſſimi ſententia majores ſibi ſumant animos *Athei* & *Materialiſtæ* omnes! obviis quidem ulnis, lætoque ſinu excipient illi, Dei

exi-

exiſtentiam, animique noſtri immortalitatem, aliaſque indicatas veritates ſola traditione poſſe cognoſci; ridebunt poſtea ipſi, ac præſertim *Athei*, ceu ſuo ipſorum judicio commentitiam, primævam illam traditionem; de qua ne quæſtio quidem inſtitui poſſe videtur, niſi Dei exiſtentia præſupponatur: eoque vero magis ridebunt, quod Anſaldus ipſe eam videatur evertere, cum ipſam intra judaicum populum diſerte concluſe-
Pag. 13. rit. *Enim vero*, inquit ille num. VII. *hæc prorſus omnia primo omnium parenti fuiſſe tradita certum eſt, quæ Noæ, Abrahamo dein, & Moſi repetita fuere, cum, percuſſo cum Hebræis fœdere, lex iterum naturalis lata eſt. Aſt ut exiguo inviſoque in populo ſe vetus hæc recepit demum traditio, Græcorum ſapientes, qui de illa ne fando quidem audiverunt, eſſentiamque ſupremi Numinis imbecilli humanæ mentis virtute rimari poſſe arbitrati, vel in errores dilapſi ſunt infandos, vel ſi quid attingere potuerunt, vix probabiliter tamen aliquas eruere valuerunt veritates, quibus ad naturæ mores humanum genus poſſet inſtitui.* Si ita eſt, igitur populis, præter Judaicum, omnibus ſufficientia defuere præſidia, quibus poſſent ad veram Dei notitiam aſſurgere: quod aſſerere a ratione alienum mihi videtur.

At inquit Anſaldus, validum ſuppetere impotentiæ hujus argumentum, quod gentiles Philoſophi omnes hujuſmodi notitia reipſa caruere: ſi enim eorum penitius expendantur ſyſtemata, perſpicue colligimus, eos omnes *Atheos*, ſive *Spinoſiſtas* fuiſſe. Reſpondeo primum, hoc ut minimum, pro incerto habendum eſſe: cum quia divino verbo adverſari videtur; quandoquidem Apo-
Rom. I. 21. ſtolus ratum habet, Gentiles *Deum cognoviſſe*; tum quia non defuere viri doctiſſimi, qui gentiles eoſdem Philoſophos ab *Atheiſmi*, & *Spinoſiſmi* nota purgare, & ut quidem videtur, haud infeliciter aggreſſi ſunt: quorum ſane labor mihi multo magis probatur, quam illorum, qui eoſtantæ impietatis revincere conati ſunt. At ſecundo, ut demus etiam Anſaldo, gentiles omnes Philoſophos vera Dei notitia caruiſſe; inde tamen haudquaquam recte colligitur, eoſdem nativo lumine ad eam non potuiſſe pertingere: ad id enim ſatis eſt, ratione ſua, ut par erat, minime uſos fuiſſe: aliter, eorum ignorantia omni plane vacaſſet culpa; cum tamen Apoſtolus dicat, eos eſſe *inexcuſabiles*; quia loc. cit.
ſcilicet *inviſibilia Dei*, ejuſque *divini-* v. 20.
tas, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.

Ulterius non progredior, cum quia alibi fortaſſe hac de re diſſerendi recurret occaſio; tum quia futurum ſpero, ut vir piiſſimus æque ac doctiſſimus in aliquo ex eruditiſſimis operibus, quæ identidem publici juris facit, ea quæ in præfato ſuo opere fortaſſe minus expenſa ipſi exciderunt, emendet. Illud ſaltem lubentiſſime vellem, ut ex ſuis *Vindiciis Maupertuſianis*, ubi inter cete- Num. XIX
ra, de animi noſtri immortalitate naturali lumine cognoſcenda verba facit, effatum illud expungeret: *remanet æternum indiſſolubilis nodus ex anima brutorum derivatus &c.*, id enim nimis *Materialiſtarum* audaciam fovere poſſe videtur: & alias tantum abeſt, ut *nodus* ille dici poſſit *indiſſolubilis*, ut nequidem ex anima brutorum (quippe ex re plane nobis incognita) objectio ulla, ullumve argumentum contra hanc ſummi momenti veritatem prudenter inſtitui queat. (*a*)

(*a*) Ut aliquod ex anima brutorum animæ noſtræ immortalitatem argumentum confici poſſe, neceſſe plane foret ut prius evictum eſſet, utramque animam ejuſdem prorſus eſſe naturæ, hoc eſt etiam animam brutorum eſſe non ſolum utcunque immaterialem ac ſpiritualem (quod non paucis modo videtur) ſed etiam eſſe ratione, liberoque arbitrio præditam, adeoque mœrendi dæmerendique capacem; (hinc enim moralia & fortaſſe validiora pro perennitate animæ noſtræ argumenta ducuntur, ut ſupra vidimus lib. IV. cap. 2.) Hoc autem nullatenus fieri poſſe omnes norunt. Si quis tamen contra omnem rationem obſtinatiſſime contenderet animam bru-

Digitized by Google

CAPUT VIII.

Præcepta juris naturalis non ſolum ſuaderi rationibus probabilibus poſſunt, ſed argumentis etiam evidentibus demonſtrari. Ad hoc tamen neceſſaria non eſt methodus mathematica, ſive geometrica; immo ea in re noſtra ne commodior quidem eſt, neque utilior; ſed ſcholaſticam methodum in tradendo jure naturæ præferendam cenſemus.

HÆc propoſitio oppoſita eſt ſatis vulgari opinioni, qua multi tenent aliiſque ſuadere conantur, nempe res morales non eſſe demonſtrationis ſuſcipiendæ capaces. Verum hæc a doctis viris jamdudum improbata & exploſa ſententia eſt: & quidem jure, meritoque; quippe quæ haud ſatis videtur cum divina bonitate, ejuſque ſapientiſſima providentia cohærere. Et ſane nihil minus veriſimile eſt, quam Deum expeditam homini facultatem feciſſe plurima in theoreticis, ac præſertim mathematicis diſciplinis omnimoda certitudine demonſtrandi; ſimilem vero eidem impertitam non eſſe vim acquirendi in Moralibus parem omnino certitudinem: in Moralibus, inquam, a quibus & Dei cultus pendet, & omnium actionum rectitudo; & in quibus tota humanæ vitæ ratio, & præſentis, futurique ſeculi felicitas continetur. Aliud eſt prorſus de divina bonitate præſumendum. At non eſt hic opus, præſumtione certare, quum tam facile ſit Moralis diſciplinæ, ac juris præſertim naturalis certitudinem ob oculos ponere.

Ubi enim certa poni principia valent, ubi claræ haberi ideæ, ubi neceſſarius unius cum altera idea non deest nexus, ibi profecto & omnimoda eorum, quæ deducuntur, certitudo acquiri poteit: & veritates ad eandem materiam ſpectantes ita necti, colligarique, ut induant veræ ſcientiæ formam; adeoque non utcunque probabilibus firmentur rationis momentis, ſed certis, clariſque demonſtrationibus evincantur: neque enim aliud demonſtrationis nomine ſignificatur, quam ratiocinatio pariens ſcientiam, ſeu certam, neceſſariamque cognitionem ex certis, claris, ac neceſſariis principiis deductam. At vero in Jure naturali, & generatim in Moralibus diſciplinis certa haberi principia, claras ideas, & neceſſarium inter eas nexum, is tantummodo inficiari valet, qui nunquam rem hanc debita conſideratione ac diligentia perpenderit. Quis enim negaverit, modo ſerio rem animo expendat, claras exhiberi ideas, ex. gr. *Juſtitiæ*, quum eſſe dicitur *conſtans voluntas ſuum unicuique tradendi*; ac *injuſtitiæ* quum dicitur eſſe *violatio juris alieni*. Porro hæ ideæ, velut & aliæ quamplurimæ clariſſimæ ſunt: ex quibus non minore ac in Mathematicis certitudine inferre alia valemus; ex. gr. nullam eſſe poſſe injuſtitiam, ubi nulla eſt proprietas, ſeu nullum jus eſt ad rem ullam: quumque nullus ſit ambigendi locus, multis jus competere ad rem qualemcunque; hinc humanarum actionum, quæ alios ſpectant, aliquas quidem eſſe juſtas poſſe, alias injuſtas: indeque etiam poſſumus, quæ juſtæ ſint, quæve injuſtæ, quæ honeſtæ, quæve inhoneſtæ, ſeu licitæ aut illicitæ, definire: atque id quidem continua ſerie quouſque ad actiones quoque minimas perveniamus, modo ſiſtamus intra generales propoſitiones; nam hæ ſolæ demonſtrationis capaces ſunt, ſolæque ad ſcientiam proprie ſpectant, ſeu ſcientificam diſciplinam conſtituunt. Poteſt ergo etiam jus naturale tradi ſcientifice, ſeu ad veræ ſcientiæ formam reduci, & non minus ſo tuſe ac ipſæ Mathematicæ diſciplinæ. At erit ne ad id aſſequendum *mathematica*, ſeu *geometrica* methodus neceſſaria?

Ita quidem ſentire videntur nonnulli,

brutorum eſſe ejuſdem cum noſtra naturæ; tunc illi obſtruendum os foret dicendo, ex ea hypotheſi conſequi animam etiam brutorum eſſe immortalem, ac præterea in altera vita præmio pœnaque pro actionibus ſuis donandam; (neque enim defuit aliquis qui ita ſentiret); non vero animam noſtram eſſe mortalem. Et ſic facile aut ſolvitur, aut præciditur *nodus* ille *indiſſolubilis* ab Anſaldo memoratus.

Digitized by Google

li, poſtquam *VVolfius* ius ſuum naturæ digeſſit hac methodo. Nam quum eam ille methodum non *mathematicam* aut *geometricam*, appellet, ſed abſolute *ſcientificam*; illis perſuaſum eſt, hanc unam veræ ſcientiæ tradendæ, ſeu omnimodæ certitudini ingenerandæ eſſe idoneam. Hinc præter unius *VVolfii*, aut *Wolfiana* Methodo conſcriptos libros incerta omnia eſſe arbitrantur. Qua in re eos vehementer hallucinari puto: ſcilicet cenſeo methodum *geometricam* Juri naturali tradendo non eſſe quidem ineptam, aut inutilem; non eſſe tamen neceſſariam nec tutam omnino, ac fortaſſe etiam ceteris omnibus minime præferendam. Non eſt ea quidem inepta: patet enim, ipſam cuique diſciplinæ, quæ claris definitionibus, certis principiis, variiſque veritatibus cum eiſdem neceſſario connexis conſtet, poſſe accommodari: quin etiam fuere, qui ea methodo & *Grammaticam*, & *Rhetoricam* tradere non dubitarint. Eſt quoque utilis: nam accuratiſſimo, quo procedit, ordine a ſimplicioribus ideis ac veritatibus ad magis compoſitas progrediens, nihilque aſſumens, quod vel per ſe non ſit manifeſtum, vel antea demonſtratum, omniaque ſubmovens, quæ veritatem efficere valent minus perſpicuam, multum conferre poteſt ad diſciplinas clarius, certius, faciliuſque percipiendas. Non eſt tamen *neceſſaria*. Quum enim certitudo Scientiæ ex congenita oriatur connexione veritatis cujuſque cum certis clariſque principiis, quocunque demum modo connexio hæc oſtendatur, vera ſcientia efficitur & omnimoda obtinetur certitudo. Notum eſt vero ejuſmodi connexionem duplici via oſtendi poſſe: nempe vel reſolvendo propoſitam aliquam veritatem in prima atque per ſe nota principia, ſeu eam immediatis rationibus confirmando, quouſque ad ſimpliciſſimas ac per ſe notas veritates deducta fuerit; vel ab hujuſcemodi veritatibus initio ducto, alias aliaſque magis compoſitas, ſeu a pluribus pendentes principiis, recto ordine eruendo: quarum viarum altera dicitur *analytica*, hoc eſt *reſolutoria*, altera *Synthetica*, ideſt *compoſitoria*; quæ & *geometrica*, & *mathematica* nuncupatur, quod ejus in hiſce diſciplinis vel perpetuus vel frequentiſſimus eſt uſus. Non eſt ergo, ut ſibi imaginantur nonnulli ſcientificæ ulli diſciplinæ tradendæ prorſus neceſſaria geometrica methodus: quum & altera deſideratam certitudinem poſſit veritati conſciſcere. Quemadmodum etiam neceſſarius non eſt certus, determinatuſque propoſitionum ordo, aut ſyllogiſtica forma: quum, ut dixi, illud tantummodo ad ſcientiam requiratur, ut clare pateat propoſitionis connexio cum certis, clariſque principiis: perinde eſt vero quocunque id demum modo aſſequamur: quapropter etiam oratorio ſtylo veræ confici demonſtrationes valent; tametſi forma ſyllogiſtica videatur iiſdem accommodatior, quod ea veritatem veluti ſuperfluo amictu liberatam ob oculos ponit, certaque propoſitionum ſerie facilius earum connexionem patefacit.

Quæcunque vero uſurpetur methodus, ni cautio congrua & attentio neceſſaria adhibeatur, non tantum errores multi poſſunt obrepere; verum prava quoque, & perniciosa dogmata ſub quavis diſciplinæ forma etiam geometrica, latere valent. Res hæc clarior fit meridiana luce ex *Benedicto de Spinoſa*, qui atheiſticum ſyſtema ſuum geometrica methodo digeſſit, ornavitque. Alii quoque falſiſſimas & magnopere pernicioſas doctrinas pulcherrima hac methodo contectas, & honeſtatas tradiderunt. Hinc liquet, quanto in errore verſentur *Wolfiani* plerique, qui arbitrantur, nonniſi puram, nitidiſſimamque veritatem in hujus Philoſophi ſcriptis poſſe reperiri, eo quod demonſtrativa methodo digeſta ſunt, minime animadvertentes, ex certitudine principiorum atque definitionum, & ex neceſſaria corollariorum, & ſequelarum colligatione multo magis, quam ex methodo pendere veritatem demonſtrationum. At Jus naturale *Wolfii* in hiſce omnibus quandoque deficere jam ſuperius adnotavimus. Nemo ergo jactatis *Wolfii* demonſtrationibus ſibi patiatur illudi; ſed libero a

præ-

præjudiciis animo, ejus non ſecus ac aliorum quorumcunque Auctorum, ratiocinia expendat, exploratumque habebit, geometricæ methodi uſum nec *Wolfium* omnis erroris immunem præſtitiſſe, nec quenquam alium ab errore ſe ſola vindicare poſſe; adeoque non eſſe omnino tutam: quod noſtra propoſitio enunciabat, cui cordatum neminem arbitror poſſe refragari.

Erunt tamen fortaſſe non pauci, qui methodum hanc ſin omnino tutam arbitrentur, & ab omni erroris periculo immunem, eam tamen cuicunque alteri in diſciplinis tradendis præferendam exiſtiment. Cui quidem ſententiæ ne aſſentiar, cauſſas mihi videor habere haud leves: ex quibus illam puto non omnino ſpernendam, quæ ex eo petitur, quod methodus iſtæc mathematicis diſciplinis, unde & nomen accepit, ſumma ſapientum conſenſione omni ferme præteritorum ſeculorum tempore reſervata fuerit: idque exinde originem duxiſſe puto, quod ſummi illi viri eam diſciplinis aliis tradendis congruentiorem non judicarint: quis enim demiſſe adeo de antiquis omnibus ſentiat, aut non tanto eos valuiſſe arbitretur ingenio, ut eaſdem mathematica methodo digerere, ſi id e re fore cenſuiſſent, nequaquam poſſent. Fortaſſe vero idcirco in rem hanc conſpirarunt omnes, quod geometrica methodus & nimium arida ſit, & utpote omnem reſpuens ornatum, ad faſtidium tædiumque ingerendum idonea. Sed utut ſenſerint ii hac de re, illud rationi conſentaneum videtur, ut ſcientiæ, quum id fieri ſine diſpendio certitudinis poteſt, cultiore amœnioreque, quam geometrica ferat methodus, proponantur ſtylo, ut ſtudioſi, dum meditationis gravitate fatigantur, ſtyli ſeu methodi amœnitate paullulum recreentur. At ut hæc, quæ haud magni momenti multis videri poſſunt, omittam; duo præſertim ſunt geometricæ methodi incommoda, quorum cauſſa eam in jure naturali tradendo (eadem ratio eſt de pleriſque aliis diſciplinis) non cenſeo præferendam.

Primum eſt, quod in hac methodo, ut demonſtrationum nexus & continua ſeries accurate ſervetur, rei qua de agitur naturalis ordo plerumque prætermittitur, perturbaturque. Exemplum eſto in *Euclide*, qui theoremata ſua auſpicatur a problemate de triangulo æquilatero, tametſi naturalis rei ordo (utpote qui a ſimplicioribus ad magis compoſita gradum facit) poſtularet, ut de lineis primum ageret, tum de angulis, ac deinde de triangulis &c. Eadem ratione in hac ſæpe methodo inter propoſitiones, quæ unam rem quamlibet ſpectant, aliæ diverſi omnino generis & materiei inſeruntur; & generatim demum non attenditur connexio materiæ, ſed ſubjiciendarum exigentia demonſtrationum. Porro hæc naturalis ordinis perturbatio nequit non valde officere diſciplinis expedite percipiendis, ac memoria retinendis: nihil enim ad utrunque utilius eſt apta idearum, materiarumque coordinatione. Alterum mathematicæ methodi incommodum eſſe illud cenſeo, quod in ea ſingulis propoſitionibus proxima tantummodo & immediata adjungi ſoleat probatio, atque idcirco ad eam integram, completamque habendam oporteat, in anteactis propoſitionibus & quidem pleriſque multo diſſitis intervallo, quin etiam in ipſa *Wolfiana methodo*, variis voluminibus comprehenſis, alias inquirere & expendere probationes, donec ad prima aliqua & per ſe evidentia principia ventum fuerit: quæ res & eſt labore pleniſſima & ad faſtidium ac tædium creandum aptiſſima. Nec aliter hujuſmodi incommodum quis poteſt effugere, niſi facto a prima propoſitione initio, lectionem ad uſque propoſitam theſim non interruptam producat: quod profecto & laborem auget mirum in modum, & plus æquo memoriam onerat, & properanti feſtinantique haud eſt factu poſſibile, & ei demum, qui unam tantummodo aut alteram propoſitionem velit expendere, ingratiſſimum (*a*). Omitto hic nocumentum haud plane modicum, quod a per-

(*a*) De nocumento Methodi Mathematicæ ita loquitur Auctor Libri, *Eſſai ſur l'hi-*

perpetuo geometricæ methodi uſu derivatur in multos, quodque & alii memorarunt, & ipſe in aliquibus obſervavi. Id repoſitum in eo eſt, quod iiplerumque qui tali aſſueſcunt methodo, ad diſciplinas amœniore ſtylo digeſtas rite percipiendas tardiores, & ad diſſerendum, quum opus fuerit, de iis ipſis, quæ didicere, minus expediti, nimiumque aridi evadant.

Hæc me a conſilio Juris naturalis geometrica conſcribendi methodo (quod poſt aliorum labores & exempla difficile non fuiſſet) revocarunt ſemper, atque in ea quam jamdudum imbiberam, ſententia me confirmarunt, diſciplinæ huic, & fortaſſe ceteris quibuſcunque, exceptis mathematicis, tradendis commodiorem eſſe, utilioremque *Scholaſticam* methodum, ſeu eam, cujus hucuſque apud Scholarum doctores uſus perpetuus fuit, aut ſane frequentiſſimus. Ea enim qua parte ad *geometricam* methodum ſatis prope accedit, omnia ejuſdem commoda participare abunde videtur; qua vero parte nonnihil ab ea recedit, ejus incommodis aut nullatenus aut non adeo obnoxia eſt. Accedit enim primo *Scholaſtica* methodus ad methodum *geometricam*, quatenus probationes ſuas ſeu rationum momenta ſyllogiſtica forma plerumque proponit; cujus ſi moderatus ſit uſus, nihil eſſe valet ad obtinendam rei claritatem & evidentiam accommodatius. Solent præterea Scholaſtici quæſtionis propoſitæ reſolutioni, quoties id opus eſſe videatur, nonnulla *prænotandorum* nomine præmittere (quibus ſternunt ſibi viam ad eam magis dilucide enucleandam) videlicet rei, qua de agitur definitionem, ſtatuſque quæſtionis, ſi paullo obſcurior ſit, accuratam explicationem, principia quoque aut evidentia per ſe, aut aliunde petenda ut demonſtrata. Hinc ni ego vehementer fallor, Scholaſtici utilitates geometricæ methodi habent omnes. Quatenus vero non ita geometricæ methodi conſtantur lege, ut unam teneantur demonſtrationem alia immediate demonſtratione excipere, quemadmodum Geometræ præſtare conſueverunt; tum naturalem materiæ, qua de agunt, ſeriem ac ordinem ſequi valent accuratiſſime; tum theſim propoſitam pluribus confirmare rationum momentis; atque præterea ornare eruditione multiplici; ac demum objectionum quoque, ſi quæ fuerint memoratu dignæ, reſolutione firmiorem clarioremque efficere. Quamvis enim objectiones, ſemel poſita theſeos demonſtratione, ſua ſponte concidant & evaneſcant; negari tamen non poteſt, earum diſſipatione nubecularum novam veluti induci lucem, mentemque hoc exercitii genere roborari magis, reddique expeditiorem ad promptius in ſimilibus ratiocinandum, ac diſſerendum: ut omittam, eandem quandoque theſim in aliquibus diſciplinis ferme videri æqualibus cum firmari, tum impugnari rationum momentis ac demonſtrationibus: quarum quidem alterutræ nonniſi apparentes eſſe valent; ſed eo ipſo potiorem conſiderationem expoſcunt, ut earum adimatur ſpecies, detegaturque fallacia.

Demum Scholaſtica Metodus multo majorem, quam Geometrica, verietatem excipit, ornatumque. Nam qui eam conſectantur, quidquid eruditionis ad unam aliquam quæſtionem ſpectat, congerere in prænotandis commode valent, & quæ dicunt omnia, compto, nitidoque ſtylo digerere. Magno enim in errore verſantur qui barbariem ſeu incultum, hiſpidumque dicendi genus individuam *Scholaſticæ* methodi aſſerunt eſſe pro-

l'hiſtoire du Droit Naturel. parte II. in conclusione operis §. XX. p. 446. *Poſtquam Philoſophia Leibnitiana, & Wolfiana Germaniam totam, ſeptentrionaleſque Regiones invaſit; cujus beneficio cœptum eſt Mathematice demonſtrari omnes ſcientias, immo & revelata myſteria; ſyſtema quoque Juris naturalis mutatum eſt, an vero in melius, ipſe non definiam. Quicunque norunt, quo furore invecta quæcunque eſt Methodus Mathematica, quæ ſcientifica appellatur, ejus abuſum agnoſcunt. Abjecta conſideratione limitationis cognitionis humanæ, omnia demonſtrare decretum eſt & omnia demonſtrando ſæpe ad nihil ſciendum perventum eſt.*

Digitized by Google

ſe proprietatem. Eam ſcilicet hi reſpiciunt juxta illam tantummodo ſpeciem, quam ei pro conditione temporum atque locorum, rudes quidam Scholaſtici indiderunt. At talem non eſſe nativam, propriamque vultus ejus formam, oſtendunt alii, qui multo cultiore, elegantioreque dicendi genere eam exhibuerunt; qui etiam *Tulliano* penicillo pulcherrime exornarunt: ut præ ceteris celeberrimus *Melchior Canus* Or. Pr. Epiſcopus Canarienſis, qui in ſuo illo incomparabili opere *de Locis Theologicis* planum fecit, fieri omnino poſſe, ut ſcholaſticus *ſcholaſtice* ſimul & *tulliane* loquatur; quemadmodum ipſe præſtitit, dignus propterea qui *Cicero ſcholaſticus* appelletur. His ergo de cauſſis in diſciplinis tradendis, ac præſertim jure naturali Methodum *ſcholaſticam*, ſed moderatam, ſed cultam, ſed eruditam præferendam arbitror *geometricæ*; quin & alteri, quæ continenti oratione, abſque certa propoſitionum, rationum, objectionumque ſerie & diſpoſitione rem digerit ac proponit. Hæc enim methodus, ſi tamen methodus dici poteſt, licet plus dignitatis & gravitatis præſeferre videtur; quum tamen defectu accuratæ didinctionis minus habeat claritatis; diſcentium, ac præſertim Tyronum profectui minus eſt accommodata. Sed de his, quæ parerga videri poſſunt, jam ſatis. Nunc eo, unde digreſſa eſt oratio revertatur.

Qui veram adimunt rebus moralibus certitudinem, nituntur præſertim antiquorum quorundam Philoſophorum, ac imprimis *Ariſtotelis* autoritate; tum ſumma non modo Philoſophorum, ſed etiam integrarum civitatum ac Gentium circa quarumlibet ferme actionum honeſtatem ſive rectitudinem diſſenſione: qui enim, inquiunt, fieri poteſt, ut ea certa ſint, in quibus certitudinem non agnovere Philoſophi peritiſſimi, & circa quæ cum iidem, tum integri populi & nationes omnino diſſentiunt? Sunt vero etiam qui moralis diſciplinæ incertitudinem ſequente ratiocinio probari putent. Demonſtrationes locum habere non poſſe niſi in materia neceſſaria, exploratum eſt: non eſt vero materia diſciplinæ moralis neceſſaria, ſed plane contingens, mutabilis, & varia, actiones nempe humanæ & bona externa: demonſtrationes ergo locum non habent in diſciplina Morali. Verum ad hæc prompta eſt & expedita reſponſio.

Et quidem quoad Ariſtotelem ſpectat, etiamſi conſtaret, eum nobis eſſe contrarium, nullatenus commoveremur; nam & veritati ipſe adverſaretur: ob eam ergo ſolummodo rationem illius hic mentem explicandam aſſumimus, ut qualecunque falſitatis patrocinium, licet nonniſi apud imperitos valere poſſit, e medio tollatur. Verba, quæ præſertim difficultatem ingerunt, hæc ſunt: *Honeſta* Ethic.
& juſta, de quibus civilis (ſeu Moralis) Lib. I.
diſciplina conſiderat, tantam habent differentiam & errorem, ut lege ſolum, & non cap. 2.
natura talia eſſe videantur .... Contenti igitur eſſe debemus, ſi de iſtis & ex iſtis differentes minus accurate & veluti figura quod verum eſt oſtendamus. At his verbis Ariſtoteles non incertitudinem diſciplinæ morali adſcribere cenſendus eſt; ſed eam tantummodo minus aptam pronunciare, quæ adeo accurate, exquiſiteque tractetur, ut fieri ſolet in ſcientiis mathematicis: & hac de re auditores præmonet ſuos, ne diſciplinis mathematicis aſſueti, eandem in hac quoque diſciplina ſubtilitatem, accuratamque docendi methodum expectent: Hinc ita præfatur: τὸ ἀκριβὲς *Accuratio, ſeu accurata tractatio non in omni diſciplina eodem modo exquirenda eſt*. Accuratiorem ergo docendi, diſſerendique modum diſciplinis tribuit Mathematicis, non vero majorem præ Moralibus certitudinem: in quibus παχυλῶς *craſſo quidem modo* ac pingui, ut ajunt, minerva veritas ἐνδείκνυται *oſtenditur*; *oſtenditur* tamen, non utcunque indicatur, aut innuitur. *Oſtenditur* vero quodammodo τύπῳ *imagine*, aut ſimulacro; quia non ea claritate perſpicuitate ac evidentia, ut in mathematicis diſciplinis, in quibus nullus relinquitur aut dubitationi, aut contrariæ ſententiæ locus, eo quod nihil in iis invenire eſt, quod claritatem aut evidentiam imminuat (id vero exinde oritur, quod nihil in illis ſit, quod attentionem impediat, mentemve erga

illius

illius generis veritates minus reddat affectam; ac præterea Mathematica Theoremata per figuras vividius exhibentur, ac velut oculis ſubjiciuntur). At claritas, quæ in veritatibus moralibus elucet, licet tanta ſit, quæ parere certitudinem valeat; non eſt tamen ejuſmodi, quæ nebulis ex imo cordis hominum aſcendentibus obnubilari non poſſit; ſive potius tanta non eſt, ut ipſa mentis acies ab ea percipienda retrahi non valeat, impedirique. Hoc ſane diſcrimen indicare *Ariſtoteles* videtur, dum ait: *Honeſta autem & juſta tantam habent varietatem & errorem*, non utique *in ſe*, ut addit perperam *Puſendorfius*; ſed quoad hominum, populorumque opinionem; adeo *ut* ſi hæc ſpectetur opinionum diverſitas, *ea lege tantummodo, non natura* talia *eſſe videantur. Videantur* autem, inquit, non *ſint*: nam juſta & honeſta eſſe hujuſmodi ſuapte natura, nunquam dubitavit ille, ut ex aliis ejus operum locis, quæ poſt alios colligit *Schmauſius*, certum eſt. Quæ quidem ejus ſententia vel ſola, ſatis argumento eſt, ipſum ab ea abhorruiſſe opinione quæ incerta omnia in Moralibus pronunciat: ignorare enim non poterat ille, ea quæ a natura ſunt, quum ſint neceſſaria, poſſe demonſtrationem recipere.

Hiſt. Jur. Nat. §. VII.

Quod ſi hæc vero ad Philoſophum hunc a tanto errore vindicandum ſatis eſſe alicui non videantur, & ab eo nihiloſecius diſciplinam moralem ſubjectam eſſe incertitudini contendere pertinaciter velit, ulterius ipſe non reluctabor; ſed addam, illum ita eſſe explicandum, ut non quoad principia, & theoremata, ſeu generales propoſitiones inde deductas incertitudinem admiſiſſe cenſeatur; ſed quoad directionem ſingularium actionum, & quoad conſecutionem ejuſdem finis, qui eſt felicitas hujus vitæ juxta ipſum *Ariſtotelem*. Scilicet doctrina Moralis, licet ſuas habeat demonſtrationes quoad veritatem generalium propoſitionum (demonſtrat enim ex. gr., eum, qui debitam menſuram ſervat in ciborum quantitate, & qualitate, eſſe temperatum, adeoque honeſtum); attamen ſingularium actionum rectitudinem, v. g. ſingularis comeſtionis temperantiam demonſtrare non poteſt, tum quia demonſtrationes non ſunt de ſingularibus; tum quia talia in praxi accidentia occurrunt, ob quæ certi ſaltem plerumque eſſe nequimus, num ſingularis aliqua actio honeſtate debita prædita ſit. Sic, tametſi quid temperantia a nobis exigat, agnoſcamus, eamque pro virili ſervare velimus; tamen perſæpe certi eſſe non poſſumus, num reipſa debitam menſuram, adeoque temperantiam in cibo, potuque perfecte adhibuerimus. Pari ferme modo Moralis diſciplina incerta eſt quoad aſſecutionem finis, ſeu felicitatis in hac vita: quanquam enim tradat aptiſſima ad eam aſſequendam media, nempe vitam *honeſtam*, *juſtam*, & *decoram*, ſeu virtutum omnium exercitium; ipſa tamen felicitas pluribus accidentibus impediri valet, & reipſa ſæpiſſime impeditur; quod experientia ipſa manifeſtum eſt. Porro *Ariſtotelem*, ſi quidpiam incertitudinis diſciplinæ morali adſcripſit, ad hæc duo capita reſpexiſſe, illud primo eſſe argumento poteſt, quod tractationem ordiatur ſuam ab ea propoſitione: *Omnis ars, omniſque doctrina, ſimiliterque actio & electio bonum quoddam expetere videtur*; & deinde de felicitate tanquam de fine ultimo data opera diſſerit: agit ergo ille de *Morali*, prout eſt quædam conſequendæ felicitatis ars, a quo fine haud raro aberrat, ut dixi. Secundo, ut rationem reddat ejuſdem incertitudinis, hanc addit rationem: *talem porro errorem habent etiam bona, propterea quod multis accidunt detrimenta ex ipſis: jam enim aliqui perierunt propter divitias &c. alii propter fortitudinem*. Locum porro nullum habet hæc ratio, niſi incertitudo illa ſumatur ratione habita ad conſecutionem felicitatis. Tertio, exigit Moralis diſciplinæ auditorem, qui non ſit *νέος juvenis*, (*intereſt* vero *nihil*, ut ſubdit, *juvenis ne ætate, an moribus νεαρὸς adoleſcentior ſit*) quia hic *expers eſt earum, quæ in vita ſunt, actionum*, ac *affectuum conſectator* eſt, & *ſecundum affectum vivit*: quod ineptum plane foret, niſi Moralem diſciplinam conſideraret ra-

CAPUT IX.

Juris naturalis præcepta generatim *adeo clara ſunt, ſeu cognitu facilia, ut nemo poſſit eorum ignoratione excuſari.*

MUltiplex hujuſce propoſitionis ratio in promptu eſt. Ac primo quidem, Deus creavit omnes homines ut felices eſſent; vult idcirco, ut vitam exigant ad rationis præſcripta: ad ejus ergo providentiam ſpectat, ut ea quæ ad felicitatem conferunt, neque obſcuſa eſſent, neque adeo cognitu difficilia, ut generatim a cujuſvis conditionis ac ſtatus hominibus cognoſci non poſſint.

Secundo. Juris naturalis præcepta ſunt præcepta rationis: omnes ergo, qui ratione præditi ſunt, ejuſque uſu minime carent (ut carent infantes, & amentes) ea nativo mentis lumine detegere valent; præſertim quum ad id quod rectum eſt, vel ipſo naturali inſtinctu, ſi pravis ille affectibus obrutus non fuerit, aut diuturna contraria conſuetudine non ſit retuſus, feratur quiſque.

De Benefic. Lib. III. cap. XVIII. Tertio. *Nulla præcluſa eſt virtus* ait Seneca: *Nec eſt quiſquam gentis ullius, qui ducem naturam nactus, ad virtutem pervenire non poſſit*, ut habet *Cicero*, cui De Leg. Lib. I. cap. X. non modo ceteri quique Philoſophi, conſentiunt; ſed etiam communis omnium ſenſus, quin & experientia ipſa in infimæ conditionis hominibus ac mulierculis ſuffragatur. Oportet ergo, ut juris naturalis præcepta, quibus virtus quælibet continetur, ſatis perſpecta habere valeant omnino omnes.

Quarto. Si prima & univerſalia juris naturalis principia, unde officia cetera nullo ferme negotio deduci valent, vel leviter expendantur, luce clarius patebit, potius rectitudine cordis, quam ſingulari mentis acumine opus eſſe, tum ad ea detegenda, tum ad potiſſima conſectaria inde deducenda. Quam exigua enim conſideratione opus eſt, ut quis intelligat, Deo amorem, cultum, ac reverentiam deberi, adeoque neque pejerandum, neque injurioſa in ipſum verba proferenda! Eſtne vero profunda meditatio adhibenda, ut generalis illius præcepti: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, notitia acquiratur. Quam facile vero exinde percipiet, a quibus temperandum ſibi ſit erga alios; ſatis enim fuerit, ſi abs ſe ipſo exquirat, utrum vellet, aut libenter ferret, eadem ſibi fieri. Demum & illud in oculos facile principium incurrit, *rebus naturalibus non eſſe utendum contra finem a natura, ſeu Auctore naturæ intentum*; & *generatim naturalem ordinem eſſe ſervandum*: unde ſponte fluit, eſſe temperate, caſte, uno que verbo, honeſte vivendum. Non eſt igitur dubitandum, Juris naturæ præcepta eſſe *generatim* adeo clara, cognituque facilia, ut nemo eorum ignoratione valeat excuſari; quod demonſtrandum in propoſitione aſſumſimus.

At, ſi ita res eſt, inquies, undenam difficultas tanta in quæſtionibus moralibus definiendis? Unde Auctorum, qui de licitis, illicitiſque actionibus agunt, in unaquaque ferme re diſſidia? Fidenter reſpondeo, id non ex rei difficultate, ſed ex inquirentium oriri vitio, ac culpa: ſcilicet vel ex defectu attentionis, debitique examinis; vel ex præjudiciis, vel ex pravis affectibus & partium ſtudio; vel ex novitatis, & ſingularitatis amore; vel demum ex nimia ſubtilitate, & immoderata evidentiæ & claritatis perquiſitione. Ut de poſtremo hoc vitio pauca dicam (nam de ceteris fortaſſe ſatis dictum eſt capite præcedente) nimiam ſubtilitatem, immoderatamque in rem propoſitam perquiſitionem multum, præſertim in Moralibus, officere detegendæ veritati arbitror: nam inde mens ſemetipſa quodammodo irretitur, perturbaturque, ac ſuis propriis oppugnationibus defatigatur; adeoque auſcultandæ rationi tardior fit & ineptior. Hinc plane fit, ut viri illiterati ac ſimplices, ſed æqui, rectique amatores facilius ſæpenumero, quam Philoſophi & qui in eorum verſati ſunt libris, veritatem in Moralibus detegant: ii nempe, quum & mentem habeant a ſubtilioribus & intricatioribus ratiociniis liberam, & cor a pravis affectionibus immune,

Digitized by Google

mente, rationem [illegible] quo rectum eſt, attentius & docilius, ut ita dicam, audiunt, & recti ipſius naturæ inſtinctus percipiunt, eoſque alacrius obſequuntur & promptius. Hinc ait optime
Inſtit. *Chriſtianus Tullius*, nempe Lactantius :
Lib. III. *Vulgus interdum plus ſapit ; quia quan-*
Cap. V. num. 4. *tum opus eſt , ſapit* : idque experientia ipſa planum facit ; nam Ruſticorum non tantum mores, ſed & moralia dogmata ſæpe cum vera Philoſophia magis congruunt, quam ipſorum Philoſophorum.

Hæc, quæ huc uſque de claritate præceptorum juris naturæ diſputavimus , oſtendunt , quam vana ſit & ridicula nonnullorum Proteſtantium Juriſtarum jactantia, qui doctrinam moralem veluti alte defoſſam abs ſe in lucem tandem ſe produxiſſe gloriantur . Ergone tam facilis & ipſiſmet Ruſticis , dummodo ſani ſenſus ſint, pervia doctrina tamdiu in profundo delituerit, & non modo vetuſtos Philoſophos, ſed & Sanctos Patres (quod *Barbeyracus* contendere audet) & innumeros, eoſque doctiſſimos, ſanctiſſimoſque viros , adeoque ab omni detegendæ veritatis impedimento plane liberos & immunes diſciplina hæc fugerit, latueritque ? Neſcio, an æquo animo poſſit a quoquam ferri arrogantia tanta.

Ceterum hic probe animadvertenda limitatio eſt, qua aſſertionem poſitam circumſcripſimus. Videlicet tametſi merito dubitari non poſſit, Juris naturalis præcepta GENERATIM adeo clara eſſe, cognituque facilia , ut nemo eorundem ignoratione valeat excuſari ; non eſt tamen abſolute negandum , circa aliquod præceptum a principiis valde remotum, ſive potius circa peculiarem generalium regularum applicationem alicui peculiari actioni variis circumſtantiis affectæ & implexæ , pendentique ex pluribus principiis inculpatam ignorantiam poſſe, raro tamen, contingere. Hoc ſane humanæ imbecillitati concedendum videtur ; & ſi quidem non quoad omnes , quoad illos ſaltem, qui mediocri tantum mentis acie pollent : quos etiam in Moralibus abſque animi vitio errare poſſe , pluſquam veriſimile eſt, præſertim poſteaquam Auctorum de Morum diſciplina agertium ſubtilitates, diſputationeſque rem hanc magis implexam effecere ; ut pene dixerim , abs ſanæ mentis rectique ſenſus homine facilius & verius quamlibet ejuſmodi quæſtionem finiri poſſe, ſi litigioſos id generis auctores legerit nullos, quam poſteaquam diu fuerit in eorundem lectione verſatus. Ita enim comparati ſunt eorum plerique . At quum dubitari non poſſit , eorum quoque aliquos, & optimo mentis acumine, & animo ab affectibus vacuo nonnullas diſcutere quæſtiones, & in diverſas nihilofecius abire ſententias ; quis neget , id demum ex rei difficultate proficiſci ; atque adeo a quibuſdam veritatem poſſe ignorari innoxie ? A veritate itaque aberrare ii cenſendi ſunt, qui velut impoſſibile ſuſtinent , ut quidpiam abſque culpa ignoretur in quæſtionibus Juris naturæ : quanquam neminem puto ſibi adeo poſſe de hujuſcemodi inculpata ignorantia blandiri, quin de aliquo occulto vitio non ſit ſibi pertimeſcendum : quum enim moralis veritas rationis vires non excedat ; ſi quis eam non detegit , vix certus eſſe valet omnino, ſeſe recte uſum eſſe ratione , ſeu ejus luminis claritati ſive ex negligentia , ſive ex pravo aliquo affectu nihil obſtaculi appoſuiſſe.

C A P U T X.

Quando an aliqua actio ſit naturali, (vel alia quacumque lege) præſcripta , aut vetita , omnimoda certitudo haberi non poteſt , tum id quod probabilius tutiuſque videtur, ſeligendum . Probabiliſmum perperam Proteſtantes Romanæ *Eccleſiæ tribuunt, exprobrantque.*

Licet hæc aſſertio ad celeberrimam de *Probabiliſmo* controverſiam pertineat, eam & nos breviſſime evincendam ſuſcipimus : breviſſime , inquam , nam ſupervacaneum exiſtimamus, quæſtionem fuſius pertractare , de qua tot jam integra conſcripta ſunt volumina ; præſertim quum Proteſtantes Juris naturalis periti , quibuſcum præcipue impreſen-

preſentia nobis res eſt, non tantum a nobis hac in parte minime diſſideant, ſed ipſum *Probabiliſmum* tanquam Juri naturæ contrarium ſua ſponte agnoſcant, execrenturque. In eo potius eorum plerique immaniter errant, quod illum Eccleſiæ *Romanæ* adſcribere & exprobrare non vereantur. Quod quidem quam immerito, quantaque injuria faciant, poſt paucademonſtrabimus. Interim nos jure naturæ adſtringi, quoties certitudo haberi non poteſt, ad id, quod probabiliustutiuſque eſt, ſeligendum ſequendumque, ita paucis evincimus.

Primo. Recta ratio dictat, nobis ineſſe debere veram ſinceramque exequendi quidquid naturæ lege præſcribitur, voluntatem. Inficias hoc ierit ſanæ mentis nemo: qua enim lege præſcribitur actio, eadem & ſincera actionem illam exercendi voluntas indicitur. At vero quis dixerit, eum veram habere ſinceramque legem implendi voluntatem, qui quod ipſe probabilius cenſet eſſe lege præceptum non eligit, non amplectitur? Quinimmo veram hunc voluntatem habere recedendi a lege, ut ſuæ ſatisfaciat cupiditati, probant exempla plura: quæ afferri poſſunt. Quem enim ad fidem ſibi habendam inducet iter agens, qui ſeſe reipſa *Romam* velle proficiſci dicat, ſi eam eligat e duabus viam, cui inſiſtendo *Roma* ſe longius receſſurum probabilius cognoverit? Fac enim eum plane vel longius ab ea Urbe recedere; quid aliud in eum finem agere poſſet, ſi per duarum alterutram ipſi neceſſario iter agendum eſſet, niſi eam omnino arripere, qua probabilius putet, ſeſe longius abduci? Eodem plane modo pugnat ſincera legem implendi voluntas cum ejus partis electione, quæ probabilius cenſetur ab eadem lege abhorrere. Quum ergo an quidpiam ſit præceptum, vel prohibitum, haberi certitudo non poteſt, illud ſeligendum, amplectendumque, quod probabilius, tutiuſque videtur.

Secundo. Clarius ita ſe gerendi debitum elucet, ſi leges naturæ ut leges ſunt Creatoris, conſiderentur. Annon enim putandum eſt, Deum O. M. habere injuriæ loco, homines, creaturas ſuas, innumeris ipſi beneficiis devinctos adeo parum de ipſius mandatis implendis eſſe ſollicitos, ut quod probabilius cenſent ab eo eſſe prohibitum, idipſum, ne aut levi afficiantur incommodo, aut parvula careant voluptate, facere non vereantur? ſi quisdubitat hac de re, ſerio abs ſe exquirat, an æquo ferret animo inofficioſum ſervum, qui ſeſe excuſare contenderet de ſibi impoſito opere non expleto ita aiendo: *Sibi quidem probabilius viſum eſſe, id ab hero fuiſſe præceptum; at quum etiam probabile videretur oppoſitum, ſe illud neglexiſſe, ut laborem fugeret, velut ludo vacaret?* Quod terrenus vero Dominus merito non ferret in ſervulo, id ne, Deum in creatura ſua æquanimiter laturum putandum? Abhorret hoc certe a ſano rectoque ſenſu.

Tertio. Id adhuc fulgentius apparet, ſi hæc addatur præcedentibus conſideratio. Quiſquis animo conſtituit, ſeſe toties velle quod magis libuerit agere, quoties non omnimoda certitudine quidpiam a Deo vetitum eſſe cognoſcat, etiamſi id ſibi videatur probabilius; jam, quum ignorare non poſſit, ſe ſic ſemper, frequentius taltem quod a Deo vetitum eſt facturum (quod enim probabilius videtur, id quoque cenſetur frequentius contingere) eo ipſo in hujuſmodi divinorum præceptorum tranſgreſſiones conſentiat, oportet. Idne vero a Dei offenſa vacare credendum eſt?

Quarto. Quum homines in negotiis quibuſcunque, ac præſertim alicujus momenti, quæ optant feliciter ſibi cedere, peragendis, quod probabilius putant, complectantur; jam nonniſi abſurdiſſime cenſeri poteſt, juſtum eſſe, honeſtumque aliter ſe gerere, quoties agitur de naturalis, ac divinæ legis obſervantia.

Quinto. At nihil magis theſim hanc noſtram confirmat, quam inanes illæ ſubtilitates, queis adverſarii fatagunt probabiliſmum ſua ferme ſponte ruentem fulcire. Ajunt ſcilicet primo, damnari non poſſe, qui quidpiam agunt probabili

Digitized by Google

bili opinione ſuffulti, quum hac ratione prudenter agant: probabilis ſiquidem opinio ea eſt, quæ iis munitur rationum momentis, quæ prudentem valeant aſſenſum obtinere. Sed quæ eſt hæc prudentia, ajo ago, aſſenſum præbere ob graves rationes in conſpectu graviorum, quæ contrariam firmant ſententiam, ſuadentque? Quin neque eſt id cuiquam poſſibile, niſi oculos data opera a contrariis rationibus avertat: quod idipſum eſt iniquum. Deinde quum ad prudentiam pertineat idonea ad finis conſecutionem media ſeligere, qui id negligit quod probabilius putat ad obſervantiam legis conducere, eſt profecto imprudentiſſimus, ſi quidem eam implere velit; ſin vero velit, jam hoc ipſo iniquus eſt.

Ajunt ſecundo, legem ignorari, cujus certitudo non habetur; præſertim vero, quum eius extantia æqualibus rationum momentis & adſtruitur & impugnatur: neminem autem lege ignorata adſtringi poſſe. At quam immerito ignorari dicatur quod gravioribus noſcitur rationum momentis fulciri, ſapientes judicent. Nec etiam, ni verborum ſignificationes invertantur, dici poteſt, ignorari quod utrinque noſcitur æqualibus roborari rationibus; ſed id dicendum eſt dubium. In dubio vero prudens quiſque ab ea parte recedat oportet, ex qua imminere ſibi videt errandi periculum. Hinc ille, cui vere cordi eſt divinam non violare legem, ab actione cujus rectitudinem in dubio verſari videt, non minus ſe continebit, quam ſeſe abſtineat mercator ab itinere capeſſendo per ea loca, in quibus merces ſuas a prædonibus diripiendas timet, vel dubitat. Profecto quiſquis rem quamlibet periculo exponit, is illius rei curam non habere, eamque flocci facere, aut ſaltem minus, quam par eſt, amare convincitur. Satis ergo Dei legem non amat, qui ſtante dubio, ſeu æquali utrinque probabilitate, ejus violandæ diſcrimini ſe exponit: exploratumque videtur, eum plus ſuam cupiditatem, quam divinam legem diligere, qui ſibi apparentibus non minoribus pro Dei lege, quam pro ſua cupiditate rationibus, eam partem amplectitur, quæ favet cupiditati. Hinc vero concludas, in præceptis naturalibus non id tantum quod probabilius eſt, fore eligendum; verum etiam in dubio, ſeu quum æquales pugnant utrinque rationes, eam eſſe partem amplectendam, in qua non violari legem, certum eſt: quod pariter adductæ rationes, ſi recte expendantur, ſatis evincunt.

Ajunt tertio, nimium homines gravari, ſi adſtricti aſſerantur non tantum ad leges, quæ certo innoteſcunt, implendas; ſed ad eas quoque, de quibus certitudo nulla, ſed tantummodo probabilitas, quantumvis major, habeatur; illudque plane intolerabile fieri, ſi ad leges quoque dubias, ſeu æqualibus ſuffultas, impugnataſque rationibus, obligatio hujuſcemodi extendatur: inde enim conſequens foret, adſtringi nos ad plurima, quæ reipſa nec præcipiuntur lege naturali, neque vetantur. Concipiunt nempe illi legem naturalem velut grave quoddam onus, quod quum eis ſit inviſum, nullum non movent lapidem, ut levius utcunque efficiant; eoque omnem cogitationem & ſtudia ſua convertunt, quo ſperant poſſe imminui: quaſi vero Deus eo uno fine naturales condidiſſet leges, ut humanam libertatem arctaret, duriſque veluti catenis, compedibuſque vinciret; aut quaſi Deus homini voluptates quaſdam invideret: quum tamen certum ſit, naturalibus legibus cum peculiarium hominum, tum maxime totius humani generis felicitatem contineri; & in hunc etiam finem eas eſſe a Deo ſancitas. Videant vero qui ita argumentantur, an bonus, an Deo gratus, an laude dignus ſit iſte eorum conatus, ut naturalium legum onus, ſive pondus, quod vocant, pro virili imminuant. At præſertim ſerio, animoque ab affectibus vacuo perpendant, utrum ex his duobus rationabiliter ac merito magis exoſum eſſe homini debeat, aut periculum agendi aliqua, quæ lege divina præſcripta non ſunt, aut patrandi plura, quæ lege divina ſint vetita. Si

Deum,

Digitized by Google

Deum vere diligunt , ejuſque legem , hoc ſane poſterius magis horrebunt : præſertim quum non æquale utrinque periculum ſit, ſed hoc poſterius multo latius pateat altero, ſi quidem verum ſit, quod hi contendunt , juſtum eſſe honeſtumque, propriæ cupiditati indulgere , etiam quum valde probabilius eſt , id de quo deliberatur , divinæ legi adverſari . Cogitent vero velim qui ita ſibi legum naturalium onus imminuere conantur an hominem , qui quidpiam in eos deliberate moliretur , quo probabilius putaret , ipſis damnum injuriamve irrogari , vel de hoc ſaltem jure dubitaret, æquanimiter ferrent? Non puto. Qui ergo id ſibi erga Deum licere putabunt? Videant igitur & aliquando animadvertant , probabiliſmum ſuum vel ipſa generaliſſima Juſtitiæ regula , *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, damnari, improbarique.

Commenta cetera probabiliſtarum , ac præſertim vaniſſimum illud ac perridiculum *de poſſeſſione, ſtante dubio, libertatis contra legem* nequidem digna cenſeo, quæ hic commemorentur. Qui ea omnia accurate recenſita & profligata , totamque hanc quæſtionem doctiſſime diſcuſſam videre deſiderat , adeat egregium opus, quod non ita pridem in lucem edidit P. *Jo: Vincentius Patuzzi* , O. P. inſcriptum , *De Regula Proxima humanarum actionum*.

In hoc eodem opere extant plurima, quibus *Probabiliſmi* nota Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ a Proteſtantibus injuſta efficaciſſime diſpellitur. In eo nanque evincitur, Romanam Eccleſiam ab ea ſemper abhorruiſſe ſententia. Etenim & Romani ipſi Pontifices uſum Probabiliſmi multis in caſibus vetuerunt : & ipſum ſin omnino exerte , certe *implicite* , ut ajunt , in variis ſcilicet neceſſario cum eo connexis propoſitionibus condemnarunt : & plurimarum Eccleſiarum Epiſcopi tum paſtoralibus literis, tum Synodalibus decretis a ſuis Diœceſibus eliminarunt: & celebriores Catholicæ Academiæ proſcripſerunt : & plurimi ſemper Scriptores catholici impugnarunt : & demum tum etiam quum probabiliſmus latius vigere videbatur , nunquam fuit ad moderandas conſcientias a Paſtoribus generaliter adhibitus; nunquam ullo Eccleſiaſtico decreto probatus; nunquam fidelibus tanquam legitima humanarum actionum regula propoſitus ; nunquam Catechiſmis animarum directioni inſervientibus inſertus . Qua ergo ratione , immo qua fronte Romanæ Catholicæque Eccleſiæ adſcribi poteſt ? Anne æquum eſt , aliquorum , ac vulgarium plerumque Auctorum doctrinam toti Eccleſiæ adſcribere? Verum non in hac ſolummodo re , ſed & in aliis multis æquitatem in Proteſtantibus deſideramus. Qui quod hic duntaxat innuo fuſe clariſſimeque demonſtratum videre deſiderat, opus ipſum adeat.

Hoc unum hic addo , minime profecto mirandum , ſi Catholica Eccleſia , Catholicique Doctores præcipui , & ipſi *Proteſtantes* ſemper a Probabiliſmo abhorruerint, & abhorreant ; cum etiam Gentiles Philoſophi hanc certiſſime viderint veritatem , & apertiſſime tradiderint: tanta ſcilicet eſt ejus claritas, atque perſpicuitas. Duos tantum ſed omni exceptione majores hic appello, *græcum* unum, *latinum* alterum; nempe *Platonem*, & *Tullium*. Porro *Plato* in *Phædone* ita *Simiam* loquentem inducit : *Hoc vero unum eſt elaborandum, ut aut diſcamus quomodo hæc ſe habeant , aut inveniamus: aut ſi hoc fieri non poteſt, humanarum ſaltem rationum* τὸν βέλτιστον καὶ δυσεξελεγκτότατον *ea quæ optima ſit, difficillimeque refutari poſſit, delecta , ei quaſi inſideamus, aut illa tanquam rate vecti, vitæ iſtius pericula difficultateſque enavigemus, niſi quis poſſit, certiore tutioreque modo, firmiore videlicet vehiculo , divino quodam verbo, traduci, atque tranſmitti*: Tullius autem Libro I. de Officiis cap. IX. *Bene* , inquit , *præcipiunt , qui vetant , quidquam agere quod dubites , æquum ſit , an iniquum* : quanto magis ſi probabilius putes eſſe *iniquum*? Huc facit, quod ait Libro II. Cap. XIV. ejuſdem Operis: *Judicis eſt ſemper in cauſis verum ſequi* (an non velut cauſſa quædam agitur, cum de actionis alicujus æquitate vel iniquitate collatis utrinque ratio-

Num. 30.

Num. 31

Digitized by Google

rationibus diſceptatur , cujus eſt judex ipſe, qui acturus eſt ?) *patroni nonnunquam veriſimile , etiam ſi minus verum ſit , defendere : quod ſcribere (præſertim cum de philoſophia ſcriberem) non auderem , niſi idem placeret graviſſimo Stoicorum Panætio* . Anne vero *ſcribere auderet* ille ea, quæ probabiliſmi defenſores ſcribere non verentur ?

CAPUT XI.

Veritates morales , ſaltem præcipuæ , ſeu quæ principiorum loco haberi poſſunt , plerumque non ratione , ſeu ratiocinio aliquo, ſed ſenſu *quodam* morali *percipiuntur , ac manifeſtantur. Senſus iſte Moralis non eſt* ſextus *aliquis ſenſus corporeus , & organicus , ut contendit Auctor libri* de Natura; *ſed eſt naturalis propenſio ad judicandum de moralitate actionum ſine ope diſcurſus , conſequens ideas homini vel innatas , ſive ab Auctore naturæ in ortu impreſſas ; vel quas naturaliter , ac neceſſario data occaſione ſibi efformat ipſe homo.*

VEritates Morales poſſe ratione detegi ac cognoſci, conſentiunt omnes, qui moralitatem aliquam confitentur . Earundem plures , eaſque præcipuas , quæ ceu principia aliarum haberi poſſunt , *ſenſu* quodam , qui *moralis* dicitur, innoteſcere, in confeſſo eſt apud philoſophos recentiores omnes , qui de modo, quo veritates morales compertæ nobis fiunt , diſputationem inſtituunt . Nituntur illi præſertim eum intima conſcientia, qua conſtantiſſime experimur , nos omni neceſſitate ad adprobandas quidem actiones aliquas tanquam bonas, aliaſque ut malas & homine indignas improbandas ferri ; tum ſumma uniformitate judiciorum de quarundam actionum aut bonitate, aut pravitate: quæ quidem uniformitas talis ac tanta eſt, ut a ſola ratione, quæ diverſa in diverſis eſſe ſolet, proficiſci non poſſe videatur. Hujuſmodi moralem ſenſum plerique conſtituere videntur (videntur , inquam ; neque enim ſatis mentem ſuam aperiunt) in ideis quibuſdam innatis , vel in principiis , atque judiciis ab Auctore naturæ cuique impreſſis de bonitate, vel malitia quarundam actionum: alii repoſitum eſſe cenſent in naturali quadam & involuntaria inclinatione ad judicandum de moralitate actionum , independenter ab omni diſcurſu rationis , ab omni conſideratione humana , vel ſacra, a promiſſis Religionis , a legibus pœnalibus vel remuneratoriis, ab amore aut honoris, aut utilitatis: ita *Hutcheſonius* apud *Hookium* , aliique , qui propterea eum vocant *inſtinctum moralem* . Quid poſt accuratam hujus rei conſiderationem nobis videatur , conſtituta propoſitione ſatis declaravimus; nimirum , ad illiuſmodi *ſenſum* vel *inſtinctum moralem* (neque enim de nomine laboramus) & ex parte intellectus ideas aliquas vel innatas vel quomodocunque in ortu impreſſas , vel quæ facillime ac naturaliter prima data occaſione excitari , aut formari queant , exigimus; & ex parte voluntatis requirimus naturalem quandam , ac neceſſariam inclinationem, ſeu propenſionem pariter ab Auctore naturæ eidem inſertam : nam neque judicia de actionum moralitate formari poſſe videntur ſine ideis; neque neceſſitas eadem efformandi poſſe intelligi abſque naturali aliqua inclinatione in voluntate; præſertim quum ejuſmodi judicia non ſolum in mente adſint , ſed etiam ipſa voluntas bonis actionibus voluptate quadam , malis vero tædio ac moleſtia neceſſario afficiatur.

At Auctor libri *de Natura* ſupra a nobis memoratus , hac ſenſus moralis explicatione minime contentus, ſibi propugnandum aſſumit , eundem eſſe *ſextum* quendam verum , proprieque dictum ſenſum corporeum & organicum , aliis quinque ſenſibus plane ſimilem , aut analogum. Integram ejus hac de re doctrinam placet ipſius verbis latine redditis ob oculos ponere . Is igitur poſtquam ex neceſſitate , conformitate , atque univerſalitate judiciorum de moralitate quarundam actionum moralis inſtinctus extantiam probavit , ita dicere pergit. „ Anima percipit bonum & ma- „ lum, Lib. V. cap. 6. p. 3. 8. Part. III. Cap. III.

Digitized by Google

„ lum, ut *guſtu* dulce & amarum, ut
„ *tactu* molle ac durum, ut *viſu* album
„ & nigrum, ut *auditu* conſonantiam
„ & diſſonantiam vocum, ut demum
„ *olfactu* ſuavitatem odorum, fœtorem-
„ que alicujus infectæ materiæ diſcerni-
„ mus. Nam quum differentiæ mora-
„ les immediate a nobis ex diſpoſitione
„ organica cognoſcantur, neceſſe eſt, eas
„ eſſe motus *ſexti* alicujus *ſenſus*, qui
„ aliis quinque ſenſibus ſimilis ſit, aut
„ analogus: ſcilicet Anima de malitia
„ & bonitate morali inſtrui non poteſt
„ niſi operatione aliqua, quæ ſit illorum
„ quinque ſenſuum operationibus ana-
„ loga: quandoquidem quidquid in ani-
„ mali non eſt effectus inductionis, re-
„ flexionis & ratiocinii, id effectus eſt
„ impulſus alicuius ſenſus. Pulchritudo
„ & turpitudo actionum ſenſibiles nobis
„ ſiunt eodem pacto, quo pateſcunt pul-
„ chritudo & deformitas facierum. Duæ
„ iſtæ differentiæ, quum fundentur in na-
„ turalibus ſenſibus ejuſdem generis, eo-
„ dem modo a nobis percipiuntur: ex qui-
„ buſdam ſcilicet lineamentis, quorum a-
„ lias ignoramus ordinem, ſymmetriam,
„ geometricaſque relationes, cognoſci-
„ mus alicujus perſonæ pulchritudinem;
„ ſic poſitis quibuſdam actionibus, ſta-
„ tim percipimus earundem pulchritu-
„ dinem moralem, quin vel minimum
„ de utilitate, quæ exinde in homines
„ profluit, cogitemus. Senſationem prio-
„ rem conſequitur ſpontaneus motus af-
„ fectionis; alteram approbatio *machina-
„ lis*. Ambæ hæ motiones æque eſſen-
„ tiales ſunt, ordiniſque ejuſdem; ſolo
„ objecto differunt, quo poſterior tantum
„ antecellit alteri, quantum animæ vir-
„ tus præferenda eſt corporis pulchritu-
„ dini. Bonum igitur, malumque per-
„ cipimus, diſcernimuſque eodem mo-
„ do, quo dulce & amarum, nempe
„ intrinſeca animæ noſtræ diſpoſitione,
„ quæ objecti præſentia excitatur. Hinc
„ dulcedo nobis placet, diſplicet ama-
„ ritudo, quemadmodum approbamus
„ virtutem, vituperamus vitium. In u-
„ troque caſu comperio ſenſum interio-
„ rem, qui objecti exterioris impreſſio-
„ ne excitatur; atque ineſt in nobis,
„ quin voluntas noſtra ullo pacto con-
„ currat ". Pluribus deinde prolatis, ut
perfectam ſenſus moralis cum aliis ſen-
ſibus analogiam declaret, concludit, *ſen-
ſationem moralem* æque ac *viſionem* &c.
*ex objecti in aliquod organum impreſſione
ad animam uſque propagata ingenerari.
Siquidem nulla ſenſatio poteſt ad animam* Cap. V.
*pertingere, niſi ope alicujus organi, quod
ipſam tranſmittat.* „ Omnes autem ſen-
„ ſus (ſubdit) ſunt quædam ſpecis ſeu
„ modificationes tactus . . . Hinc quid
„ obſtat, quominus dicamus, tactum i-
„ pſum adeo attenuari, perficique poſ-
„ ſe, ut ſenſum *moralem* valeat in a-
„ nimo excitare, ſeu eidem occaſionem
„ præbere? Sane præſumendum non vi-
„ detur, analogiam naturæ, quæ in ce-
„ teris ſenſibus adeo accurate ſervatur,
„ hic deficere. Similitudo operationum
„ de ejuſdem legum uniformitate nos
„ plane convincit. Præſente objecto, nos
„ immediate percipimus colorem: præ-
„ ſente aliqua actione, æque immedia-
„ te percipimus moralitatem. Erit ergo
„ legitima conſecutio, horum utrumque
„ eodem modo in animam noſtram a-
„ gere; hoc eſt medio aliquo organo ſi-
„ bi proprio. En neceſſitatem organi
„ moralis, quod immutatione ſui a mo-
„ rali objecto facta, impreſſionem tranſ-
„ mittat ad animam, quæ percipit mo-
„ ralitatem, uti videt alicujus corporis
„ colorem ex actione ipſius in organum
„ viſus uſque ad animam pertingente.
„ Quando ex conſtanti analogia ratioci-
„ namur, nullum imminet errandi pe-
„ riculum: exploratum eſt enim, nul-
„ lam eſſe ſenſationem in anima abſque
„ aliquo organo ſenſibili, quod extrin-
„ ſecus impreſſionem recipiat ". Addit
vero: „ etiamſi explicari non poſſit, quo-
„ modo operatio moralis agat in orga-
„ num intermedium; non tamen iccir-
„ co negandum eſt, agere: nam expe-
„ rientia conſtat, objecta in animam non
„ agere immediate ac per ſeipſa; ſed
„ tantummodo nervorum ope, quæ ſunt
„ inſtrumenta ſenſationum: at quomo-
„ modo id præſtent, quoniam in hoc
„ deficit experientia, ignoramus omnes;
„ nihilo tamen ſecius minime ambigi-
mus,

„ mus, animam, quouſque eſt corpori „ huic alligata, per ipſos ſentire: con- „ cludendum eſt igitur, per eoſdem eti- „ am percipere moralitatem actionum". Quomodo vero id fiat, nonnullis interjectis explicare conatur *ex aliorum ſenſuum mechaniſmo*: „ Quævis, inquit, „ ſubſtantia ſecum defert colorem vel „ ſaporem ſuum, ſeu potius id, quo „ opus eſt ad ſenſationem illam in ani- „ ma immediate excitandam. Quælibet „ ſimiliter actio moralitatem ſuam, aut „ ſaltem id, quod neceſſarium eſt ad „ ejus ſenſationem in anima progignen- „ dam, defert. Quando objectum ali- „ quod ſeſe pingit in oculo, ſe uti- „ que cum colore, figuraque ſua pin- „ git: quando ſonus aurem percellit, „ eam afficit cum tono ſive gravi, ſive „ acuto, quem habet. Eodem plane mo- „ do actio ſeſe nobis percipiendam of- „ fert cum moralitate ſua: ſi autem a- „ ctio aliqua enarretur, verba percel- „ lunt aurem ſimul cum actionis, quam „ exprimunt, charactere. Moralitas qui- „ dem actionis neque viſibilis eſt, neque „ palpabilis; ſed hoc non obſtat, quo- „ minus ſenſibilis evadat per organum „ proprium". Fatetur deinde, minime nos poſſe organum iſtud præciſe & accurate aſſignare; non dubitat tamen, organum ipſum inter, & ſenſum viſus, auditusque aliquam eſſe relationem. Quare conjectatur „ in ſyſtemate organico „ quædam extare tenuiſſima fila, quæ „ moralium objectorum impreſſione ita „ commoveantur, ut anima præſentem „ moralitatem animadvertat; eaque fila „ magnam habere cum nervis opticis „ & acuſticis connexionem: adeoque to- „ ties commoveri, quoties objecta viſus „ & auditus ſecum deferunt characte- „ rem aliquem moralitatis". Hucuſque laudatus Auctor. Alia, quæ ipſe addit, quæque non admodum neceſſaria ſunt, ut mens ejus probe teneatur, brevitatis gratia prætermitto: atque ad ipſum ejus commentum impugnandum, profligandumque accedo; quod paucis argumentis me confecturum ſpero.

Sit itaque primum. Si ſenſus moralis eſſet ſenſus corporeus & organicus, jam Moralitas ipſa, ut ſenſum hunc organicum tangere, percellere, movere atque afficere poſſet, aliquid corporeum & materiale eſſe deberet, ſeu vel corpus, vel aliqua ipſius corporis affectio, & modificatio; ut plane contingit in ſingulis ſenſibus corporeis, qui propterea omnes ad genus tactus reducuntur. Sic in *Viſione* nervus opticus tangitur, ut ita loquar, penicillo lucis: in *Odoratu* fibræ olfactivæ effluviis odoriferis percelluntur: in *Guſtu* irritantur papillæ nerveæ per totum palatum diffuſæ. At Moralitas nihil habet his ſimile aut analogum; quandoquidem percipi ſola mente aut intellectu poteſt, quum ſita ſit in relatione conformitatis, vel difformitatis cum lege: quæ profecto affectio corporea non eſt, immo ne quidem phyſica. Nullo ergo ſenſu corporeo & organico percipi poteſt, ſeu ad animam tranſmitti. Senſus igitur moralis non eſt *ſextus* quidam ſenſus corporeus & organicus aliis quinque ſenſibus ſimilis.

Argumentum alterum eſt. Qualitates, quæ ſenſuum noſtrorum objecta ſunt, ſimplices ſunt omnes, ac propterea ſentiri quidem intime poſſunt, at minime definiri, neque per ideas proprie dictas cognoſci aut intelligi. Non ita vero res ſe habet de *Moralitate*, quam clare definimus & intelligimus eſſe conformitatem vel difformitatem cum lege Dei vel Rationis, aut cum recto incommutabili ordine: non eſt ergo illa objectum *ſexti* alicujus proprie dicti ſenſus; ſed mentis & intellectus, aut rationis.

Argumentum tertium. Actiones humanæ abſque ulla phyſica mutatione ſui ex non moralibus evadunt morales, & ex bonis malæ, & viciſſim: nam ſi non sunt liberæ, non ſunt morales, & ex varia interna hominis intentione & fine, aut bonæ ſunt aut malæ; quod ipſe adverſarius Auctor confitetur. Nihil habet ergo Moralitas, cujus ope poſſit ſenſum aliquem corporeum, atque organicum percellere ac movere.

Argumentum quartum. Quod quis alterius actionem adprobet, deque ea aliquatenus oblectetur, pendet plerum-

que

que ex judicio, quod ante formaverat, vel tunc efformat de bona operantis intentione, ac fine. At vero hujuſcemodi judicium, vel præjudicium agere nullo modo poteſt in ſenſum aliquem corporeum, & organicum: de illa ergo actione non eſt iſte ſenſus approbationis illius vel oblectationis cauſſa.

Argumentum quintum. Hæc de actione aliqua approbatio & oblectatio fluere procul dubio poteſt a ratione cognoſcente conformitatem ejuſdem cum lege divina, rectaque ratione, ſeu incommutabili ordine: ſaltem igitur ejuſmodi ſenſus non eſt per ſe ad id muneris neceſſarius: neceſſarius autem ſemper foret, nec ulla percipi Moralitas poſſet, niſi ope ipſius ſenſus (ut ſemper neceſſarii ſunt ſenſus viſus, auditus ec. ad percipiendam lucem, ſonum ec.) quod eſt apertiſſime falſum: exploratum eſt enim, nos quarundam actionum moralitatem ſola ratiocinatione deprehendere; quum alias certum ſit, nos intellectu nec colorem, nec ſonum poſſe percipere; quemadmodum etiam nec viſu ſonum, nec colorem auditu; objecta nanque ſenſuum nonniſi a ſenſu proprio percipi valent. Admittendus ergo non eſt ſextus hujuſmodi ſenſus; ſed ut commentitius, quin & ut impoſſibilis, rejiciendus.

Argumentum ſextum. Magis adhuc rejiciendus videtur, propterea quod nulla omnino illius admittendi neceſſitas eſt. Hæc enim, ſi quæ eſſet, foret utique vel ad habendam in approbandis, improbandiſve quibuſdam actionibus conformitatem; ſiquidem ejuſmodi conformitas videtur haberi non poſſe ex ratione, quæ varia ſemper eſt, & incerta: vel ex eo quod earundem actionum moralitatem æque percipiant qui aut non poſſunt ratiocinari, ut infantes, & rudes; vel quum ratiocinatio locum non habet, ut contingit in repentinis. At vero hæc omnia haberentur etiam ſenſu morali in iis poſito, quæ altera pars exprimit conſtitutæ propoſitionis; ut conſideranti patet.

Et ſane nonne ad id muneris ſatis eſt loco ſenſus proprie dicti naturalem inſtinctum admittere? Ita plane ipſum ſæpe vocat ipſe Auctor, quem refello: at dum eum aggreditur explicare, contendit, ſenſum eſſe corporeum, & organicum aliis quinque ſenſibus ſimilem; quaſi vero idem ſit inſtinctus & ſenſus proprie dictus; aut quaſi id omne, ad quod naturali inſtinctu ferimur, nonniſi ſenſu aliquo corporeo percipi, apprehendique poſſit; aut tota vis ad hæc præſtanda in mechaniſmo corporis reſideat. At eſſe in nobis plures naturales inſtinctus, ſeu inclinationes abſque ullo ſenſu corporeo iis ſubſerviente, vel quo ipſæ exerceantur, manifeſtum videtur. Ineſt certe nobis naturalis ſive inſtinctus ſive inclinatio ad conſervationem, felicitatemque noſtram, ad benefactores, amicos, parentes, filioſque diligendos, ad honores, gloriam, ſcientiaſque comparandas ec. Annevero inſunt nobis totidem ſenſus corporei & organici, quorum ope affectus, effectuſque eis inſtinctibus reſpondentes aut excitentur, aut exerceantur? Quis hoc affirmare auſit? Cur enim inſtinctus hi ipſimet animæ ineſſe non valeant? Seu cur anima ipſa noſtra talis naturæ eſſe non poterit, ut ex ea immediate tales profluant inclinationes, quæ pro data occaſione ſua veluti ſponte excitentur? At Auctor hic noſter omnia videtur ad ſenſum velle revocare, ut nihil ſit, quod neceſſario exigat animæ ſpiritualitatem: hanc enim ille diſputationem (de animæ ſpiritualitate) in medio relinquendam arbitratur; quum alias hucuſque creditum ſit, haud eſſe inefficax argumentum pro animæ noſtræ immaterialitate, quod deducitur ex idea moralitatis; propterea quod videlicet ejuſmodi idea nec corporea ullo modo ſit, nec medio aliquo corporeo ad animam valeat pervenire.

Inquit tamen ille: *Pueri quique, rudeſque homines de actionum moralitate judicant, ſeu actiones quidem alias ut bonas adprobant, alias vero ut malas improbant, quin ullam habeant moralitatis ideam: ideæ ſiquidem conformitatis vel difformitatis cum lege divina, cum ratione, cum ordine, nimis abſtractæ ſunt ac metaphyſicæ, quam ut eorum ætati, vel ruditati poſſint eſſe ac-*

V 4 com mo-

commodatæ : igitur non aliud in illis admittendum eſt, quam ſenſatio quædam moralitatis: quæ locum teneat abſtractæ illius cognitionis, idearumque illarum, quas adulti proprio ſtudio vel diſciplina ſibi efformant, aut acquirunt.

Reſpondeo, falſum eſſe omnino, pueros, rudeſque homines carere omni idea moralitatis. Habent ſane illi ideas aliquas in ortu ipſo quomodolibet impreſſas, licet nondum ita diſtinctas & explicatas, ut poſſint conceptus ſuos congruis verbis exprimere, & declarare. At principia moralia in imo cordis hærentia ſæpe ipſi promunt, quum invicem contendentes aut ſeſe defendunt, aut aliis improperant. Nonne enim de injuria, quam accepiſſe ſe putant, iis verbis ſæpe conqueruntur: *placuiſſet ne tibi, ſi ego hoc tibi feciſſem?* Nonne frequenter mutuo ſibi exprobrant ingratitudinem, aut exigunt viciſſitudinem ajentes: *ego tibi plura donavi, tu mihi nihil unquam dediſti:* aut, *tu quoque mihi debes quidpiam dare?* quo certe indicant, ſeſe mente tenere, factoque applicare duo illa ſuprema principia: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris:* &, *quodcumque vis, ut alii tibi faciant, tu fac illis*. Non feruntur ergo illi ad ita judicandum ſenſatione quadam, ſed ratione: ratione inquam, ſeu ratiocinio non longe deducto, ſed ideis, ſeu principiis ab Auctore naturæ aliquo modo, quem hic non determinamus, impreſſis. Non ſolum enim illi vel approbant, vel improbant varias actiones; ſed etiam de judicio ſuo rationem reddunt aliquam, multoque magis adulti, & qui ſunt per diſciplinam ſubacti: quæ res in judiciis, quæ ſola ſenſatione nituntur, locum habere non poteſt. Quis enim rationem reddat, cur aliquid ſibi videatur aut dulce, aut amarum? Quis dulcedinis, vel amaritudinis, alteriuſve ſaporis habeat claram ideam? Quis verbis exprimat naturam ſaporum, quis de iis diſputet, vel ratiocinetur? In his, aliorumque ſenſuum objectis non aliter quis inſtrui poteſt, & ſi neget, perſuaderi, niſi experientia. Quum aliter res ſe habeat in Moralitate; hinc plane conſequitur, eam non ſenſus alicujus, ſed mentis, intellectus, rationis, & ratiocinationis magis minuſque promptæ, facilis & obviæ, vel magis, minuſque abſtractæ, difficilis & arduæ, effectum eſſe. Senſus igitur Moralis non eſt ſenſus proprie dictus, ſed *metaphoricus*, ſic appellatus ob ſimilitudinem quandam cum ſenſibus proprie dictis in uniformitate, promptitudine, ac facilitate percipiendi objectum ſuum: vel ſi verus eſt ſenſus, non eſt certe corporeus & organicus; ſed ſpiritualis, & intellectualis, ſitus in ideis & principiis impreſſis, judiciiſque neceſſariis ad illa conſequentibus ex parte mentis; ex parte vero voluntatis in naturalibus inclinationibus, & propenſionibus, ſeu inſtinctibus, qui, excitatis ideis ac principiis reſpondentibus, & ipſi excitantur, & in actum prodeunt. Hinc vero oritur tum promptitudo & facilitas in intellectu judicandi de actionum moralium qualitate; tum in voluntate amor & complacentia de bonis actionibus; in malas vero averſatio, tædium, ac odium. Rem ita ſe habere unico adhuc argumento confirmo.

Si approbatio, vel improbatio bonarum malarumve actionum eſſet fructus cujuſdam ſenſus organici, & non rationis; profecto qui magis ſenſibus valerent, ii promtius, certius, clariuſque de actionum moralitate judicarent; ac de bonis quidem gauderent, malas vero averſarentur. At contrarium experientia docet: nam pueri ante uſum rationis, licet omnibus jam ſenſibus ſint inſtructi, nullo tamen pacto de actionum moralitate judicium ferunt: ut vero rationis uſum nacti ſunt, tunc hujuſcemodi judicia formare incipiunt; & quo magis per ætatem ratione proficiunt, eo in iis efformandis magis expediti ſunt & accurati, ſaltem quoad alios; nam quoad proprias actiones interdum paſſionum tumultu in tranſverſum abripiuntur. Hoc certe argumento eſt validiſſimo, ejuſmodi judicia non a ſenſu corporeo, ſed a ratione magis minuſque expedita pendere; præſertim quum hæc ipſa judicia in ſeneſcentibus, in quibus

ſenſu-

Digitized by Google

ſenſus omnes ſolent eſſe imbecilliores, expeditiora, accuratiora, & perfectiora ſint. Adde, non tantam eſſe conformitatem in judiciis de bonitate & malitia actionum, quanta videretur eſſe debere, ſi a vero ſenſu profluerent: notum eſt enim, quam ſint homines uniformes in ſenſationibus, atque in iis, quæ pendent a ſenſu: quam vero varii in prædictis judiciis pro varia ætate, conſuetudine, climate, educatione ec. Quanquam enim & in ipſis ſenſationibus aliqua pro circumſtantiarum varietate diverſitas inducatur; hæc tamen diverſitas cum diverſitate judiciorum circa actionum moralitatem ne quidem comparanda videtur.

Ex his omnibus ſoluta manent omnia, quæ adverſarius Auctor ad ſuam tutandam ſententiam profert. Ea ad hoc ferme reducuntur: quod nimirum *diſcretio boni, malique moralis non eſt opus mentis, neque eſt perceptio mere intellectualis, ſed eſt fructus ſenſationis* ec. Idque a ſe optime probatum putat ex uniformitate, univerſalitate, & neceſſitate iudiciorum boni & mali moralis quæ omnia a ratione præſtari non poſſunt; *nulla autem ſenſatio in anima haberi poteſt, quæ mechaniſmum ſibi reſpondentem non habeat in ſyſtemate organico machinæ*. At nos jam oſtendimus, citra ſenſum corporeum haberi poſſe in hominibus eandem *conformitatem*, *univerſalitatem*, ac *neceſſitatem* judiciorum; adeoque eſſe poſſe opus mentis, ſin ratiocinantis, ſaltem ſimpliciter intelligentis ex ideis impreſſis, aut imperceptibili quodam ratiocinio colligentis ex inſitis principiis plura, quæ proxime, immediate & clariſſime in illis continentur: accedente præſertim erga ea ipſa naturali propenſione, vel averſatione voluntatis; unde pro objectorum diverſitate vel approbatio oritur vel improbatio, & vel voluptas vel moleſtia, ſeu mœror percipitur. Principium vero illud, quo dictus Auctor maxime nititur, nempe *ſenſationem nullam eſſe ſine mechaniſmo*, ſeu ſine organo aliquo corporeo, verum quidem cenſeo, ſi de ſenſatione proprie dicta accipiatur; non vero ſi de ea, quæ minus proprie ſenſatio dicitur, cujuſmodi eſt ſenſatio moralis, ſeu perceptio moralitatis; quæ, meo quidem judicio, non eſt aliud, quam affectio voluntatis, quæ eſt facultas ſpiritualis animæ, quæ excitatur propoſitione boni vel mali a mente, ſeu intellectu facta, adeoque ſita potius in ſpirituali quodam gaudio, vel triſtitia, quam in vera ſenſatione, licet veræ ſenſationi analoga ſit; cujuſmodi etiam in mentibus ſeparatis reperiri concipimus: nam & illæ bonum morale adprobant, malumque averſantur, & bono morali voluptate & gaudio perfunduntur. Duo igitur in anima humana ſenſus haud incongrue admitti valent; corporeus unus, qui ſcilicet commotione alicujus organi corporei percellitur & excitatur; ſpiritualis alter, & intellectualis, qui bono aut malo morali a mente, ſeu intellectu percepto ad actum perducitur. Ambo hi ſenſus in conformitate, univerſalitate & neceſſitate conveniunt; diſcriminantur ſede, & principio excitante, ut dictum eſt. Quouſque igitur adverſarius Auctor non evicerit, aut nullum in mente eſſe poſſe neceſſarium de actionum moralitate judicium; aut ad hujuſmodi judicium nullam progigni in anima, ſive in voluntate poſſe neceſſariam affectionem gaudii, triſtitiæ, averſionis ec., nunquam *ſextum* illum ſuum moralem ſenſum apte concludet. Id vero nunquam ab eo puto evinci poſſe: conatus autem ejus evincit ſolummodo, quanta ſit ejus in eam opinionem propenſio, quæ animam noſtram eſſe materialem conſtituit: quamvis ab hac quæſtione (quod etiam damnandum eſt) abſtrahere ſe velle declaret. Ideo enim mechanice omnia nititur explicare, ne immaterialitas animæ neceſſario admittenda vel præſupponenda videatur; hinc poſtmodum obtrudit fibras etiam *volitivas*, *intellectivas* ec.

Cap. V. prope finem.

Ib. paulo ante p. 290.

Unum demum addo, ut pateat, quam inepta conjectura colligat hic Auctor, ſitum organi ſenſus Moralis eſſe proximum ſenſibus Viſus, & Auditus, vel inter eorundem organa intermedium. En paucis ejus argumentum. Senſus moralis excitatur ab actione viſa, vel audita: ergo ipſius ſedes eiſdem ſenſibus proxima vel con-

Digitized by Google

DE PRINCIPIIS
JURIS NATURÆ, ET GENTIUM
LIBER XII.

De Juris Gentium notione, ſeu idea.

HActenus de *Jure naturæ* ſeu de *lege naturali* diſputatum eſt; cujus exiſtentiam, naturam, proprietates ſatis declaraſſe, atque a pravis commentis, erroribuſque ſatis vindicaſſe me arbitror. Hoc poſtremo capite de *Jure Gentium* nobis agendum generaliter eſt, videlicet illius idea, quam apud auctores ſatis ambiguam, obſcuramque invenio, pro viribus enucleanda. Quod ut aſſequar, nonnulla hic præmonere optimum duco. I. Cum Jus Gentium in ſe aliquid reale, & definitæ naturæ non ſit, idem eſt quærere, in quo illud conſiſtat, ac quærere, quænam iis vocibus ſubjecta ſit idea, vel quænam congrue ſubjici poſſit. Quia vero ex hominum arbitrio nominibus ſubjectæ ſunt ideæ, haud melius primæ quæſtioni ſatisfieri poſſe videtur, quam ſi ea juris gentium idea proponatur, quam habuere, qui omnium primi hoc nomine uſi ſunt, vel qui proxime ſunt conſecuti: id vero præſtabimus capite hujus libri primo. Ut vero ſecundæ quæſtioni fiat ſatis, expendere neceſſe eſt, utrum idea, quæ prædictæ voci ſubjicitur, cum voce ipſa probe conſentiat. Quare ad rectam illius nominis definitionem inſpiciendus, ſeu in memoriam revocandus eſt valor, ac vis utriuſque vocabuli, nempe *Juris*, & *Gentium*: nam multiplex valor earundem vocum in cauſſa eſt, ut *Jus gentium* plura, ac diverſa ſignificare haud incongrue valeat. Sed quia hæc vulgo non ſatis diſtincta fuere, ideo in re alias clariſſima haud levis confuſio oborta eſt.

Itaque *Juris* vocabulum duo potiſſimum ſignificare, nempe *facultatem*, & *legem*, jam ſupra dictum eſt. Hinc ſponte fluit, nomine *juris gentium* vel *legem*, vel *facultatem gentium* intelligi poſſe. Verum & ipſa vox *gentium* ſignificationem duplicem habet: nam vel perinde valet, ac *omnes homines*; vel ſignificat magnos hominum cœtus, qui nec alicui communi Principi ſubſunt, neque ullum dominium alter in alterum habet. (*a*) Ex quo ſequitur, duplicem *juris gentium* vocabulo ſenſum ſubeſſe poſſe, vel ita ſcilicet, ut ſignificet *jus*, ſive *legem* (modo ab alia juris ſignificatione præſcindimus) vel omnium, & ſingulorum hominum, vel integrarum gentium, ſive nationum; *jus*, inquam, & *legem*, cui omnes homines, & integræ gentes obnoxiæ ſint, vel etiam quam omnes gentes, hominesque condiderint: quandoquidem lex dicitur eſſe cum eorum, qui ea adſtriguntur, tum eorum, qui eam condiderunt, aliiſque impoſuerunt; hoc eſt cum ſubditorum tum legiſlatorum: qua ratione dicuntur leges *Athenienſium*, & *Lacedæmoniorum* eæ, quibus ii populi regebantur: eæque di-

(*a*) Vox *Gens* primitus ſignificabat majores familias, ſeu hominum multitudinem ex pluribus ejuſdem generis familiis conſtantem; ſcilicet *gens* ex *genus* per contractionem, ſeu unius literæ eliſionem factum creditur. Poſtmodum hæc vox pro indicandis populis, civitatibus integriſque nationibus uſurpata eſt. Nunc præſertim apud Juriſtas, gentium nomine veniunt Civitates, & Nationes, quæ nullo communis regiminis vinculo colligantur; ſeu neque communi ſubſunt Imperanti, neque altera in alteram dominium habet.

Digitized by Google

dicuntur *Solonis*, & *Draconis* qui eas condiderunt. Præterea leges ab hominibus conditæ ſunt duplicis generis; nam aliæ reſpiciunt materiam ſeu actiones quas lex etiam naturalis vel præſcribit, vel prohibet; ut furtum, homicidium, adulterium &c.: aliæ verſantur circa ea, quæ lex naturalis indefinita, & indeterminata relinquit; cujuſmodi ſunt pleræque leges civiles. Denique ſi *juris* vocabulum in alia ſignificatione ſumatur, videlicet pro *facultate*, ita *jus gentium* haud incongrue ſumi poteſt pro eo, quod facultate, ſeu autoritate hominum, gentiumque integrarum invectum eſt, ac conſtitutum, licet hoc propriam legis rationem non habeat. In hoc ſenſu *rerum proprietas* dicitur, aut dici poteſt ad *jus gentium* pertinere; quippe quæ inducta creditur non ab ipſa natura, ſed hominum, ſeu gentium voluntate atque conſenſu.

Ex his omnibus conſtat, nomine *juris gentium* intelligi poſſe 1. legem naturalem, quæ fundatur in principiis hominis propriis: lex ſiquidem naturalis congruentiſſime dicitur *jus hominum*, ſive *hominum lex*, utpote qua omnes homines obſtringuntur, prout homines ſunt. 2. Partem illam legis naturalis, quæ integrarum gentium mutua moderatur officia, ſeu jus naturale integris gentibus applicatum. 3. Leges *poſitivas*, ſiquæ apud omnes homines, ac populos in uſu ſunt. 4. Leges *poſitivas*, queis gentes qua tales, obnoxiæ ſint quoad mutua commercia, atque negotia, ſive hujuſmodi leges ab ipſis gentibus fuerint conſtitutæ, ſive ab alio legislatore, ſive ex mutuo conſenſu, atque pactione, vel ex conſuetudine, & uſu obligandi vim habeant. 5. Demum intelligi ea omnia poſſunt, quæ ex voluntate, conſenſuque gentium ob neceſſitatem, utilitatemque communem inducta, vel conſtituta fuerunt: vel etiam poteſt ſignificari facultas, qua gentes quidpiam ſtatuere valent ob communem neceſſitatem, utilitatemve. Cum itaque jus gentium hæc omnia ſignificare valeat, fruſtra inquirat aliquis, an *jus gentium* exiſtat a jure naturali diſtinctum, niſi prius quæ hucuſque docuimus, accurate diſtinguat; nam ante perſpectam habeat ideam oportet, quæ reſpondet huic nomini. Si enim ſolum quæras, quid ſit jus gentium, ſolam nominis quæſtionem propones; adeoque inquirendum eſt potius, an extet jus aliquod, quod omnibus vel hominibus, vel gentibus commune ſit, illudque poſitivum, & a jure naturali omnimode diverſum. Sic enim quæſtio erit non amplius de nomine, ſed de ipſa re. His ita prænotatis, clariſſimam nobis de jure gentium diſputationem futuram arbitramur.

CAPUT I.

Veteres latini Scriptores, Romanique Juris-conſulti nomine juris gentium *intellexerunt vel integrum jus naturale, vel potiſſimam partem illius.*

PRiorem propoſitionis partem luculentiſſime evincunt hæc Ciceronis verba: *neque vero hoc ſolum NATURA, ideſt JURE GENTIUM, ſed etiam legibus populorum, quibus in ſingulis Civitatibus Reſp. continetur, eodem modo conſtitutum eſt, ut non liceat ſui commodi cauſſa nocere alteri*. Eodem ſenſu jus gentium uſurpat Seneca inquiens: *æquiſſima vox eſt, & Jus Gentium præferens: redde quod debes*; hoc enim præceptum procul dubio pertinet ad jus naturale. Quoad Romanos Juriſconſultos luculentiſſima ſunt teſtimonia *Triboniani*, aliorumque duorum, quorum opera uſus eſt *Juſtinianus* Imperator in ſuis Inſtitutionibus perficiendis, nimirum: *quarumdam rerum dominium nanciſcimur Jure naturali, quod ſicut diximus, appellatur Jus GENTIUM*. Ita pariter ſenſiſſe *Cajum*, aperte conſtat ex ea, quam tradidit, Juris gentium definitione, videlicet *eſſe id, quod naturalis ratio inter omnes conſtituit*, cujuſmodi eſſe *jus naturale* quique conſentiunt. Porro ex eodem Autore illud ipſum *vocatur jus gentium, quaſi quo jure omnes GENTES utuntur*. Eadem omnino eſt *Ulpiani* ſententia: nam quod *Cajus* pro-

De Off. Lib. III. cap. 5.

De Benef. Lib. III. cap. 14.

Lib. II. Tit. I. §. II.

Dig. lib. I. Tit. I. §. 9.

ponit, ut rationem appellationis reddat, illud pro integra definitione *Ulpianus* aſſumit inquiens: *Jus gentium eſt, quo Gentes humanæ utuntur*; ſeu, ut paulo poſt ſubdit: *quod hominibus inter ſe commune eſt:* id vero ſoli Juris naturæ congruere exploratum eſt. In eandem ſine dubio ſententiam concedunt *Pomponius*, ac *Florentinus*: nam alter docet, ad jus gentium pertinere *Religionem erga Deum, ac parentibus, & patriæ parere*; alter vero, *vim atque injuriam propulſare*. Ex quo ortum eſt, quod in libris Digeſtorum unum, & idem modo *juris naturæ*, modo *juris gentium* eſſe dicatur: ex. gr. Dig. lib. XXIII. dicitur *jure gentium committere inceſtum, qui ex gradu aſcendentium, vel deſcendentium uxorem ſumit*; & alibi dicitur, hoc eſſe *juris naturæ*. Præterea *acquiſitio, quæ fit jure ventris*, tribuitur *juri naturali*; alibi *juri gentium*. Sic etiam dicitur *Mare jure naturali commune*; alibi vero, tale eſſe *jure gentium* &c.

Ib. §. 4.

Ib. §. 2.

Tit. II in fin.

Hæc ſane omnia propoſitionem noſtram extra controverſiam, & dubitationem conſtituunt. Verumtamen diſſimulanda non ſunt, quæ eidem adverſari videntur. 1. Videlicet, quod Ulpianus ſtatuit ut certum, exploratumque, *jus GENTIUM a NATURALI recedere*, ſive ab iſto diſtingui. 2. Quod Hermogenianus ad *jus gentium* referat ea, quæ juris naturæ non ſunt, ut *bellorum inſtitutionem, regnorum conditionem, diſtinctionem dominiorum &c.* 3. Quod Juſtinianus Imperator, ſeu qui ejus auſpiciis Inſtitutiones adornarunt, rationem aſſignantes, quare *jus gentium omni humano generi commune ſit*, ajunt, *uſu exigente, & humanis neceſſitatibus gentes humanas quædam* (jura) *ſibi conſtituiſſe*: quod ſane juri naturali non congruit. Quid quod ſubditur ſtatim: *bella etiam orta ſunt, & captivitates ſequutæ, & ſervitutes, quæ ſunt naturali juri contrariæ. Iure enim naturali omnes ab initio liberi naſcebantur?* Nonne diſerte jus gentium a naturali jure ſecernitur?

loc. cit.

lib. I. Tit. II. §. 2.

Verum his omnibus haud difficilis reſponſio eſt. Quoad primum attinet, dico *Ulpianum* eo loci non ſumere jus naturæ in tota ſua amplitudine, ſed in ſenſu quodam arctiore, pro ea ſcilicet juris naturæ parte, quæ reſpicit ea, quæ homini, brutiſque animantibus communia ſunt, qualis eſt *conjunctio maris, & fœminæ, liberorum procreatio, atque educatio*: ſcilicet in ea definitione ſumit Ulpianus *naturam*, prout a *ratione* diſtinguitur; adeoque prout importat non totam eſſentiam, ſed partem hominis *animalem*: quanquam enim cum animalitas, tum rationalitas ad naturam hominis ſpectent, eamque conſtituant; non inepte tamen *naturæ* vocabulum animalitati applicatur: tum quia pars hominis ſuperior, atque præſtantior peculiare nomen ſortita eſt; tum quia appetitiones, ſeu inclinationes ex animalitate manantes neceſſariæ ſunt, ſicut neceſſarius eſt modus agendi naturæ proprius. Hinc ea, quæ neceſſaria in homine ſunt, ad naturam, cetera ad rationem congrue referuntur. Cum igitur etiam lex neceſſitatem quandam inducat, ideo quæ ſunt neceſſaria, ſpeciali quadam ratione dicuntur eſſe *de lege*, ſeu quaſi de neceſſitate, *naturæ*: cetera vero peculiari vocabulo dicuntur potius *dictata rationis*, ut innuatur utrorunque diſcrimen: quamvis & hæc dubio procul ſint *de lege naturæ*, prout natura humana utranque complectitur hominis partem. Igitur ratione duplicis partis poſſunt in homine duo jura diſtingui, quorum alterum *animale* dici poteſt eo, quod in parte hominis animali fundatur, adeoque reſpicit ea, quæ nobis quodammodo communia ſunt cum ceteris animalibus; alterum *rationale*, & proprie humanum, quod verſatur circa ea, quæ præcipiuntur ab humana ratione, & quæ propria hominis ſunt. Et hoc ſecundum a Romanis Juriſconſultis ſæpe vocatur jus *gentium* (a) ſeu *hominum*;

(a) Nobiſcum hac de re ſentit *Wolfius*. Quare, *Jus natura*, (ait in Inſtit. J. N. & G. §. 56.) *rationem ſufficientem habet in natura, & eſſentia hominum* (quanquam hoc non eſſe uſquequaque verum, nos alibi docemus) *Quod ſi ergo ean-*

num; ut hoc nomine innuant, ita proprium hominis illud eſſe, ut ceteris animalibus ne ratione quidem materiæ, conveniat. Verum conſtat ex dictis, hæc duo jura, nempe *animale*, ſive *naturæ*, & *rationale*, ſeu proprie *humanum*, quod etiam *Jus gentium*, ſeu *hominum* dicitur, non eſſe, niſi duas partes unius adæquati, & integri juris *naturalis* atque *humani*. Cum itaque *Ulpianus*, & alii jus naturæ diſtinguunt a jure gentium, utrunque ſumunt in ſenſu arctiore, & inadæquate; neque proinde cenſendi ſunt inficiari, quod ad jus naturæ adæquate ſumptum etiam illa pertineant, quæ ſunt juris gentium, ut vel ex ipſa definitione juris tradita ab *Ulpiano* compertum eſt. Neque enim credibile eſt, ita eum deſipere potuiſſe, ut omnia, quæ a nobis facienda, vel omittenda ratio conſtituit, ſolummodo pertinere crediderit ad jus poſitivum, & a naturali jure omnino diverſum. Nullatenus igitur dubitandum, quominus in noſtram Ulpianus ſententiam concedat, ſeu nomine *juris gentium* intelligat jus *naturale*, qua proprium hominis eſt.

Quoad *Hermogenianum*, qui ſecundo loco opponitur, facilis, & expedita reſponſio eſt; videlicet, ea quæ affert tanquam pertinentia ad jus gentium, ſpectare etiam ad jus naturale, vel ad iſtud merito revocari. Et quidem quoad *inſtitutionem bellorum*, ut hæc legitima ſint, ad defenſionem tantum, vel ad violati juris vindicationem gerantur, oportet; adeoque quoad integras gentes non minus eſt de jure naturæ inſtitutio bellorum[*], quam ſit propria defenſio in privatis hominibus, ſuique vindicatio juris. Modus vero belli gerendi neque eſt de jure *naturæ*, nec *gentium*; ſed eſt fructus induſtriæ cujuſque nationis, adeoque varius, & multiplex; ſed nunquam juſtus, niſi ad normam juris naturalis exigatur, ut ſuo loco data opera oſtendemus. *Regnorum conditio* eatenus ad jus naturæ revocanda eſt, quatenus Reges primitus conſtituti cenſentur mutuis pactionibus, quæ a naturali jure duntaxat vim habent; ſeu ex populi conſenſu, & voluntaria translatione ſui juris in alium, quæ jure naturæ fieri poteſt, ut explicabitur ſuo loco. Sic *rerum dominia* primum orta per occupationem ſunt, tum firmata naturali jure, quod vetat, rem ab alio occupatam ſibi, extra neceſſitatis articulum, vindicare. Hinc vero naturaliter, ac neceſſario conſecuta dominiorum diſtinctio eſt, quibuſque agnoſcentibus dominium ſuum, & conſentientibus in alienum. Sed hæc omnia alio in loco data opera perſequemur.

Majorem præſeferunt difficultatem verba *Juſtiniani*. Quamobrem eum aliqui hac in re erraſſe contendunt, atque aliis, qui jus gentium voluntarium admittunt, errandi occaſionem dediſſe. Sed hæc nobis reſponſio neceſſaria non eſt, quippe quod illius verba in vero aliquo ſenſu explicari queant, qui nobis minime adverſatur. Hoc vero commodius capite ſequente præſtabimus, D. Thoma occaſionem ſuppeditante. Solum hic animadvertere præſtat, non in ſenſu rigido, & proprio intelligendum eſſe, quod ait; *captivitates*, *& ſervitutes ſunt legi naturali contrariæ*: neque enim ignorabat Juſtinianus, quidquid opponitur legi naturali, illud injuſtum eſſe, atque illegitimum: quare nihil aliud ſignificare iis verbis voluiſſe cenſendus eſt, quam quod *ſervitus* ſit ſtatus diverſus, aut etiam, ſi malis, contrarius illi, in quo homines per ſe conditi a natura fuere, cum *omnes ab initio liberi naſcerentur*, ſed tamen capaces ſubeundæ ſervitutis; adeoque non *poſitive* liberi, quaſi natura id exigente, ſed *negative* duntaxat (ut inquiunt): ſeu quatenus natura ipſa neminem per ſe addicit ſervituti, nec quiſquam poteſt, niſi juſta cauſſa acceſſerit, alium

eandem habet in natura & eſſentia hominis ac brutorum communi, Jus naturæ *hominum & brutorum commune dicitur*, *Juriſconſultis Romanis* Jus naturæ *in ſignificatu ſtrictiori*; *ſi in natura & eſſentia hominis propria*, *ſeu in iis quibus homo a brutis differt*, Jus hominum proprium, *Juriſconſultis Romanis* Jus Gentium *appellatur*.

Digitized by Google

alium addicere. At quamvis natura neminem ſervum edat in lucem, unumquenque tamen ſervitutis capacem efficit; & juxta rationis dictata facultatem adipiſci quis poteſt redigendi alium, juſta tamen de cauſſa, in ſervitutem (quin & occidendi, quod majus eſt): adeoque etiam *ſervitus*, atque *captivitas* ad jus naturæ merito revocatur, adeo ut neceſſe non ſit, eas alteri juri a naturali diſtincto tribuere.

CAPUT II.

Juxta S. Thomam Jus Gentium *ratione* materiæ *pars eſt Juris naturalis*; *ratione autem* formæ *diſtinguitur ab illo. Probabile eſt, in eadem ſententia fuiſſe Romanos Juriſconſultos.*

CUm idem, aut ferme idem ſit inquirere, quid ſit *jus gentium*, & quid eo nomine intellexerint veteres Juriſconſulti, aliique magni nominis viri, atque Scriptores, ut ſupra adnotatum eſt; pretium operæ cenſeo, hac de re etiam S. *Thomæ* mentem inveſtigare, quo & præſtantiorum Scholaſticorum ſententia innoteſcet. Primo igitur pro certo habeo, non minus a S. *Thoma*, quam a veteribus Juriſconſultis, jus gentium habitum eſſe ceu partem totius juris naturæ. II 2. qu. LXII. a. 3. Quod ita demonſtro. Ille data opera inquirit, *utrum jus gentium ſit idem cum jure naturali*. Reſponſioni vero præmittit, *jus ſeu juſtum naturale*, nempe id, *quod ex ſui natura eſt adæquatum, vel commenſuratum alteri, duplex eſſe: unum, quod tale eſt ſecundum abſolutam ſui conſiderationem*; *ſicut maſculus ex ſui ratione habet commenſurationem ad fœminam: alterum, quod tale eſt non ſecundum abſolutam ſui rationem, ſed ſecundum aliquid, quod ex illo ſequitur*. Hujus ſecundi generis eſſe putat ex. gr. *proprietatem poſſeſſionum*. *Si enim*, ſubdit, *conſideretur iſte ager abſolute, non habet, unde magis ſit hujus, quam illius: ſed ſi conſideretur per reſpectum ad opportunitatem colendi, & ad pacificum uſum agri, ſecundum hoc habet quandam commenſurationem* (utique naturalem) *ad hoc, quod ſit unius, & non alterius*. Porro *jus naturale*, *quod* (ut ait D. Thomas) *commune eſt nobis, & aliis animalibus*, ex eodem S. Doctore verſatur circa *juſtum naturale* primo modo acceptum; *quia abſolute apprehendere aliquid non ſolum convenit homini, ſed etiam aliis animalibus*. Juſtum vero naturale alio modo acceptum ex eodem S. Thoma pertinet *ad jus gentium, quod ſolis hominibus inter ſe commune eſt*. Et ratio illius eſt, quia *conſiderare aliquid comparando ad aliquid, quod ex ipſo ſequitur, eſt proprium rationis*, quæ ſoli homini præ ceteris animalibus convenit: hoc ipſum vero, *quod proprium rationis eſt*, docet eſſe *naturale homini*, *quia eſt ſecundum rationem naturalem, quæ hoc dictat*. Igitur, cum S. Thomas pro objecto juris gentium conſtituat *jus*, ſeu *juſtum naturale*, perſpicuum eſſe videtur, eum habuiſſe jus gentium ut partem juris naturalis adæquate, & latius accepti, & ſolummodo diſtinxiſſe jus gentium a jure naturæ arctius ſumpto, ſeu quatenus reſpicit ea, quæ etiam ceteris communia ſunt animalibus Hanc fuiſſe S. Doctoris mentem alia, quæ ibidem leguntur, aperte confirmant: ſed ea in medium proferre neceſſarium minime duco, cum & ejus Interpretes pro certo habeant, in eo articulo prædictam tradidiſſe doctrinam: verumtamen dicunt, non ex propria ſententia, ſed ex Romanorum Juriſconſultorum mente locutum fuiſſe (quaſi vero idea juris gentium melius ex alio fonte poſſet hauriri, quam ex Romanis Juriſconſultis) ſed alibi clarius, ac certius pateſeciſſe mentem ſuam allatæ ſententiæ omnino contrariam. Nam, inquiunt, prima ſecundæ diſerte docet, jus gentium eſſe partem juris *poſitivi*, & eſſe a naturali diſtinctum: Q. XCX. art. 4. *dividitur* (inquit) *jus poſitivum in jus gentium, & jus civile*. Quid clarius? Reſpon. ad 2. Et infra: *jus gentium eſt quidem aliquo modo naturale homini ſecundum quod eſt rationalis*; *diſtinguitur tamen a naturali*: ibique ſubindicat, cauſſam prædicti juris eſſe hominum conſenſionem; quod de jure naturali dici non poteſt.

Sed mea quidem ſententia, errat qui-

 cun-

Digitized by Google

cunque arbitratur, S. Doctorem in locis diverſis diverſa docere: ſiquidem poſteriore etiam in loco apertiſſime docet, jus gentium circa illa verſari, quæ ad
Art. cit. jus pertinent naturale: *nam ad jus gentium pertinent* ait .... *juſtæ emptiones, & venditiones, & alia hujuſmodi, ſine quibus homines ad invicem convivere non poſſent*. Quis vero negaverit, hæc juris naturæ eſſe? Superius etiam dum ait,
Ib. a. 2. *non eſſe occidendum*, ad *jus gentium* ſpectare innuit, quod certe *juris* etiam *naturæ* eſt, ut nemo non videt. Generatim vero ad jus gentium ea ſpectare do-
Ib. a. 4. cet, *quæ derivantur ex jure naturæ, ſicut concluſiones ex principiis*. Quapropter ad naturæ legem ea quoque ſpectare, neceſſe eſt: ſiquidem ad eam facultatem, ad quam principia pertinent, pertinent etiam concluſiones. Perperam vero Interpretes quidam S. Doctoris volunt, eo loci Angelicum loqui de concluſionibus non *neceſſariis*, ſed *contingentibus*, ſeu quæ ſolam convenientiam, utilitatemve reſpi-
Ib. a. 2. ciunt: hanc enim interpretationem jam ipſe præciderat: nam poſtquam docuiſſet, legem omnem humanam *a lege naturali derivari, uno modo ſicut concluſiones ex principiis, alio modo ſicut determinationes quaſdam aliquorum communium*; primum explicans modum pertinentem ad jus gentium ait: *hic ſimilis eſt ei, quo in ſcientiis ex principiis concluſiones demonſtrativæ producuntur*. Deinde exemplum afferens ſubdit: *ſicut hoc, quod eſt non eſſe occidendum, ut concluſio quædam* (neceſſaria) *derivari poteſt ab eo, quod eſt, nulli eſſe faciendum malum*. Pro certo igitur habebat Angelicus, ea quæ ſunt *juris gentium*, pertinere etiam ad jus naturale: quod conſtat etiam ex eo, quod objicientibus hunc ſyllogiſmum: *jus poſitivum dividitur contra naturale; ſed ea, quæ derivantur a principiis communibus naturæ, ſicut concluſiones, pertinent ad legem naturæ.... ergo ea quæ ſunt de lege humana, non derivantur a lege naturæ*; hoc pacto reſpondet: *ratio illa procedit de iis, quæ derivantur a lege naturæ, tanquam concluſiones*. Quibus verbis non obſcure innuit, hæc ad naturæ legem ſpectare; & tamen ſimul afferit in eodem articulo, hæc eadem pertinere ad jus poſitivum, ſeu legem *humanitus poſitam*: & articulo quarto diſerte affirmat, *ad jus gentium pertinere ea, quæ derivantur a lege naturæ, ſicut concluſiones ex principiis*; & paulo ante docuerat, *jus gentium* eſſe membrum, ſeu partem *juris poſitivi*. Mirum eſt, quantum hac diverſa, & in ſpeciem oppoſita loquendi ratione torqueantur S. Doctoris Interpretes; quaſi vero unum, & idem ad jus naturale, & poſitivum pertinere non poſſit. Illi pro certo habent, id quod *juris naturæ* ſit, eſſe non poſſe & juris *gentium*; & cur ita ſentiant, in cauſa eſſe videtur trita juris diviſio in *naturale*, & *gentium*, atque *civile*. Cum enim juxta rectæ diviſionis leges unum membrum in altero contineri non debeat, inde inferunt id, quod ad unam pertinet juris ſpeciem, ad aliam pertinere non poſſe; adeoque nullum non movent lapidem, ut hoc pacto explicent S. Thomam, varioſque illius textus una concilient. Sed fruſtra: nam alia Aquinatis mens, & opinio fuit. Ipſe enim, niſi ego magnopere fallor, in ea ſententia fuit, ea quæ derivantur ex principiis juris naturæ, pertinere cum ad jus *naturale*, tum ad jus *gentium*; ſed alia, atque alia ratione: ad jus naturæ prout deducta ex ipſius naturæ principiis; ad jus gentium quatenus gentes conſenſere in præcipiendis, vel prohibendis iis ipſis, quæ alias naturali lege præcepta, vel prohibita ſunt. Nam apud omnes gentes naturali legi non occidendi, non furandi, non mœchandi &c. adjectæ fuerunt tacite, aut expreſſe leges etiam poſitivæ homicidium, furtum &c. prohibentes: & hæc legum poſitivarum collectio a S. Thoma vocatur *Jus gentium*; quod perinde eſt, ac leges poſitivæ, quibus omnes utuntur gentes. Neque aliam fuiſſe puto Romanorum Juriſconſultorum mentem, ut clarius infra explicabitur.

Itaque *Jus gentium* ita definiri ex Angelico poteſt *jus humanum, ac poſitivum ab omnibus, vel pleriſque gentibus conſtitutum quoad ea, quæ ex principiis juris naturalis derivantur*. Vel aliis verbis:

bis: *collectio legum poſitivarum quæ apud omnes, vel pleraſque gentes vigent, quibuſque præcipiuntur, aut prohibentur ea, quæ neceſſario fluunt ex juris naturæ principiis*. Statuta hac juris idea, jam omnia S. Thomæ dicta cohærent. Nam (1) jus gentium quoad *materiam* ſeu rem præceptam vel prohibitam eſt idem, ac jus naturale adæquate ſumptum (ut docet Angelicus in Secunda Secundæ); ſed differt ab eo vel arcte ſumpto, nimirum pro ſolis juris naturæ principiis; vel arctiſſime accepto, nimirum pro eo, quod omnibus animalibus commune eſt, ut docet in Prima Secundæ. At vero quoad *formam*, ſeu cauſſam obligationis plane diſcrepat a jure naturæ; quia jus gentium *humanum* eſt, & *poſitivum*, ſeu ut loquitur D. Thomas, ex *lege humanitus poſita*. Hinc & alia juris naturalis, & gentium deduci diſcrimina poſſunt, videlicet quoad ejus objectum, principium, & finem. Nam in ordine ad hæc recte conſtitui poteſt tanquam proprium juris gentium id, quod Juriſtæ Proteſtantes perperam docent de jure naturæ; nempe verſari circa actiones externas, & hujus vitæ felicitatem reſpicere tanquam finem, & pro principio habere ſocietatis cuſtodiam. Nam ex eo, quod jus gentium ſit *humanum*, & *poſitivum*, conſequitur, reſpicere actiones externas ut objectum; præſentem felicitatem ut finem, cuſtodiam ſocietatis ut principium &c. conſtat enim leges humanas, ac poſitivas intra prædictos terminos coerceri. Et quidem ſocietatis cuſtodiam, ſeu tranquillitatem, felicitatemque hujus vitæ a jure gentium per ſe reſpici, non obſcure innuit Angelicus: poſtquam enim docuerat, *ad jus gentium pertinere ea, quæ derivantur a lege naturæ ſicut concluſiones ex principiis*, ſubdit: *ut juſtæ emptiones, venditiones, & alia hujuſmodi* (puta abſtinentiam a furtis, cædibus &c.) *ſine quibus homines ad invicem convivere non poſſunt, quod eſt de lege naturæ, quia homo eſt animal naturaliter SOCIABILE*. En quomodo D. Thomas *ſocialitatem* optime ſtatuit pro juris gentium principio, quam plures ex Recentioribus perperam ſtatuunt tanquam adæquatum juris naturæ principium. Et hæc de idea juris gentium ad mentem D. Thomæ dicta ſint ſatis.

Hic addere præſtat, valde nobis veroſimile eſſe, ut jam innuimus, eandem juris gentium ideam habuiſſe Romanos Juriſconſultos. Certe verba, quibus utuntur in eo deſcribendo, ita accipi poſſunt, ut quoad *materiam* cenſuerint cum jure naturali (ſaltem magna ex parte) congruere; ita tamen ut illud ſit poſitivum; ſeu ſit legum poſitivarum collectio, quæ vigent apud omnes, vel ſaltem pleraſque gentes, & reſpiciunt ea, quæ derivantur ex juris naturæ principiis, & neceſſaria ſunt ad ſocietatis cuſtodiam. Et ſane cum illud eſſe definiunt, *quod naturalis ratio inter omnes conſtituit*, cur non ſubintelligi queat, per legem *poſitivam* vel ſcripto exaratam, vel tacito conſenſu, ſeu uſu invectam? præſertim cum vox illa *conſtituit* quid *poſitivum* videatur innuere. Quocirca cum dicitur, *jus gentium* eſſe illud, *quo omnes gentes utuntur*, non immerito intelliguntur leges *poſitivæ*; quæ in uſu ſunt apud omnes gentes, quibuſque conſervationem, ac felicitatem ſuam perſequuntur: quo etiam pacto definitiones reliquæ intelligi, explicarique commode poſſunt, ut illud *Juſtiniani*, ſeu potius *Triboniani* effatum, quo rationem afferens, cur jus gentium, ſecus ac civile, univerſo generi humano commune ſit, inquit: *nam uſu exigente, & humanis neceſſitatibus gentes humanæ jura quædam ſibi conſtituerunt*: quibus verbis eum arbitror ſignificare, quod cum cernerent gentes, non ſufficere jus naturale ad ſocietatis cuſtodiam (quippe quod ab hominibus improbis facile violatur) tulerint leges quaſdam, impoſitaque tranſgreſſoribus pœna, ſanxerint ea quæ ſocietatis tranquillitatem, utilitatemque foverent: quapropter eo loci non excluſit jus naturale, neque a jure *gentium*, quantum eſt ex parte materiæ, diſtinxit; ſed eam juris naturalis partem, quæ ſocietatem reſpicit, ſeu potius leges *poſitivas*, quæ prædictum jus naturale confirmant, vocat *jus gentium omni humano*

gene-

generi commune. Quare cenſendus eſt *Juſtinianus*, ſeu *Tribonianus*, eſſentialem juris gentium proprietatem eo loci explicare, quod nempe *poſitivum* ſit; quamvis circa illa verſetur, quæ alias etiam ad jus naturæ pertineant.

Neque vero a Romanorum Juriſconſultorum, & S. Thomæ ſententia omnino diſſentiunt Scholaſtici plerique, tametſi alii magis, minuſve recedant. Cum autem eorum omnium notiones expendere operæ pretium non ſit, unum vel alterum ex celebrioribus S. Thomæ diſcipulis, quos alii ferme ſequuntur, ſatis fuerit in medium proferre. Itaque *Dominicus Soto* hoc modo diſtinguit jus
De Juſt. & Jure Quæſt. v. ad 4. gentium a jure naturæ. *Prima*, inquit, *principia*, *quæ ſunt* nota omnibus ſine diſcurſu, pertinent ad jus naturæ; concluſiones vero, quæ inde derivantur, ad jus *gentium ſpectant*. Quæ cum *D. Thomæ* ſententia ſuperius expoſita plane conveniunt; ſi ſolum excipias, a *Soto* non exprimi, utrum jus gentium reipſa *poſitivum* ſit, vel pars duntaxat juris naturalis, prout ſoli homini convenit. *Bartholomæus a Medina*, qui hanc Soti ſententiam refert, his eam verbis impu-
In I 2. Quæſt. XCVI. a. 1. gnat: *hæc ratio diviſionis ſtare non poteſt: nam ex ea ſequitur, quod præcepta Decalogi non ſint de jure naturali, ſed de jure gentium; quod aſſerere ab omni veritate alienum eſt*. Mirum, quod vir alioqui perſpicaciſſimus non viderit, eadem præcepta juris cum naturæ, tum gentium eſſe poſſe, diverſa tamen ratione, ut ſuperius explicavi. Itaque alio modo utriuſque diſtinctionem juris ille exhibet inquiens: *quædam ex principiis naturæ derivantur neceſſario neceſſitate abſoluta: quædam vero facta quadam ſuppoſitione. Prima illa pertinent ab legem naturæ; poſtrema vero ad jus gentium ſpectant*. Sed mirum, quod ipſe non viderit, ex ſua quoque doctrina conſequi, præceptum *non furandi* (quod ad Decalogum pertinet, ſicut etiam præceptum *non concupiſcendi rem alienam*) non eſſe de jure *naturæ*, ſed *gentium* duntaxat; quia nullum daretur furtum, niſi *facta ſuppoſitione* proprietatis rerum, quæ tamen neceſſaria non eſt *neceſſitate abſoluta*, ut ipſe fatetur, & docet. Præterea confundit (quod jure reprehenderat in veteribus Juriſprudentibus) *jus gentium* cum *jure naturæ*. Quis enim negare queat, *juſtum* quodlibet *naturale*, ſive abſolute, ſive aliqua ſuppoſitione ſit tale, ad jus naturæ vel abſolutum, vel hypotheticum pertinere, ut docet S. Thomas? *Franciſcus Sylvius* celebris S. Thomæ Interpres ut omnia conciliet, duplex jus gentium diſtinguit; alterum generaliter ſumptum, *pro omni eo, quo univerſæ gentes utuntur*, *eſtque ſolis hominibus commune*: *& hoc* (ſubdit) In. II 2. Q. XCV. a. 4. *diſtinguitur ab eo jure naturali, quod Juriſconſulti commune faciunt omnibus animalibus. Comprehendit autem non ſolum eas leges, quæ ſunt ex communi gentium inſtituto; ſed etiam quæ ſunt a natura, & propriæ juris naturalis. Atque ita nihil vetat, præcepta Decalogi dici, eſſe juris gentium, etſi revera ſunt juris naturalis. Sed & alio modo ſtricte, & proprie jus gentium dicitur, quod non a natura, ſed ex communi populorum conſenſu fuit introductum: & ſic præcepta Decalogi non pertinent ad jus gentium*. Deinde ſubdit: *quod B. Thomas hic ait, ad jus gentium pertinere ea, quæ derivantur ex lege naturæ, ſicut concluſiones ex principiis, ut de jure gentium proprie, ſeu ſtricte accepto verum ſit, intelligi debet de iis, quæ ex lege naturali derivantur, tanquam concluſiones non omnino neceſſariæ, ſed valde probabiles, & ab hominum uſu, ſeu receptione dependent, ad hoc ut vim obligandi ſortiantur; cum alioquin non verſentur circa materiam homini ſimpliciter neceſſariam in ordine ad ſuum finem*. Sed hanc non fuiſſe mentem S. Thomæ, neque ejus doctrinam ita recte explicari, ſupra demonſtratum eſt: juriſque gentium diſtinctio in id, quod *generatim*, & quod *ſtricte* ſumitur, omnino arbitraria eſt, atque a veterum Romanorum, & S. Thomæ mente aliena; immo falſa mihi plane videtur, quia nullum extat jus gentium univerſale, niſi quod ſimul una ſit natrale. Nullum enim invenies jus univerſale, quod ex ſolo *uſu*, & *receptione* obligandi vim habeat, ut infra oſtendemus. Sed de Scholaſticorum hac

in re

in re doctrina non eſt hic ulterius laborandum.

CAPUT III.

Jus Gentium ſatis congruenter accipi poteſt pro ea Juris naturæ parte, quæ mutua gentium inter ſe moderetur officia.

CElebris eſt, atque a Recentioribus, qui de jure naturæ ſcripſere, magna conſenſione recepta uſurpatio *juris gentium* pro ea parte *juris naturalis*, quæ integrarum gentium mutua pacis, belliquc moderatur officia. Primus omnium, quoad ego norim, qui prædictam juris gentium ideam diſerte tradiderit, fuit *Hobbeſius*. Nam tradita definitione juris
De Civ. Cap. xiv. art. 4. naturæ, ſeu legis naturalis, ſubdit: *Lex naturalis dividi poteſt in naturalem hominum, quæ ſola obtinuit dici lex naturæ; & naturalem civitatum, quæ dici poteſt lex gentium, vulgo autem jus gentium appellatur. Præcepta utriuſque eadem ſunt: ſed quia Civitates ſemel inſtitutæ induunt proprietates hominum perſonales, lex, quam loquentes de hominum ſingulorum officio, naturalem dicimus, applicata totis Civitatibus, nationibus, ſive gentibus, vocatur jus gentium*. Hobbeſio ſubſcribit *Puſendorſius*; qui proinde inficiatur, *dari aliud* jus gentium voluntarium, ſeu poſitivum, quod quidem legis proprie dictæ vim habeat, quæ gentes tanquam a *ſuperiore profecta*
De J. N. & G. Lib. II. cap. III. §. 23. Inſt. J. N. & G. §. 1088. *ſtringat*. In hanc ſententiam poſt Puſendorfium certatim itum eſt: quam adoptavit & *Wolſius*, ait enim: *jus naturæ ad gentes applicatum vocatur jus gentium, neceſſarium* ſcilicet, *vel naturale*; admittit enim & aliam ſpeciem, nempe *jus gentium voluntarium*, ut capite ſequente dicemus. Hinc juxta *Wolfium*, *Puſendorſium*, alioſque, quibus hæc ſententia probatur, ſi peculiariter homo hominem lædat, violare dicitur *jus naturale*; ſi vero Gens, aut Civitas, aut Princeps ſupremus nationem aliam, ſeu gentem bello injuſto laceſſat, vel ſine cauſſa aliud inferat detrimentum, cenſetur agere contra *jus gentium*, tametſi & legem naturalem infringat, ut certum eſt. Etenim cum jus naturale, utpote in natura ipſa fundatum, univerſale ſit, omneſque comprehendat; nulla ſuppetit ratio, cur integræ gentes, ac Civitates ab illius directione eximantur; cum eæ nihil aliud ſint, quam homines plurimi mutuo inter ſe nexu colligati, communique imperanti ſubjecti. Et ſane ſi homo ſingularis ſingularem hominem lædens violat jus naturale; quidni etiam, ſi gens, vel Civitas Civitatem, vel gentem integram lædat, cum utrobique rectus ordo rationis, & naturæ æqualitas violetur? Cum itaque jus naturale non minus integrarum gentium, quam hominum ſingulorum mutua moderetur officia; plane conſequitur, jus gentium congruenter accipi poſſe pro hac parte juris naturæ; præſertim cum duplex illa vox, *juris*, & *gentium* ſenſum hunc ſponte exhibeat. *Gentium* quippe vocabulo plerumque intelliguntur magni illi hominum cœtus, qui ejuſdem Principis ſubduntur imperio; adeoque jus gentium, vel ſolo nomine inſpecto, nihil aliud videtur, quam jus, quo gentes diriguntur, obliganturque ad mutua officia: quanquam etiam ob aliam ſignificationem, quam *gentium* vocabulum habere poteſt, intelligi queat integrum jus *naturale*, ita ut *jus gentium* ſit quaſi *jus hominum*, quo ſcilicet homines ſinguli, & univerſi, ceu aliquo cætu collecti, ad propria obligentur officia. Atque hoc ſenſu celebris *Hermogenianus* Dig. Lib.
plura ad jus gentium pertinere aſſeruit, I Cap. II.
quæ ſingulis etiam hominibus competunt, *ut emptiones, venditiones, locationes* &c.

Jam vero prædicta ratio explicandi jus gentium & ſatis habet fundamenti, & nihil præſefert abſurdi; niſi forte aliquis cum Joanne *Georgio Wagnero* ideo Fund. J. N. & G. Parte II, cap. I.
reprehendendam putet, quia *primæ ejus acceptioni adverſatur*. Verum cum nomen ipſum, ut diximus, hanc explicandi rationem facile admittat, non video, cur magnopere hac de re ſit laborandum; præſertim cum nova hæc præfati nominis explicatio tractationi de officiis gentium inſtituendæ ſatis accommoda videatur. Sed huic etiam explicationi ſumma

Digitized by Google

ma illa utilitas ineſt, quod Gentes, Civitates, Principeſque ſupremi ſtatim intelligant, jure naturali non minus ſe ipſos, quam quemque privatum obſtringi: adeoque ſi alias gentes, civitateſque læſerint, ſe æque agere contra jus naturæ, ac quemque privatum alteri injuriam, vel damnum quodlibet inferentem. Scilicet humani generis damnum illud maximum eſt, ſi gentes, ſi civitates, ſi Principes ſibi perſuadeant, quod *Pſeupolitici* quidam docere non verentur, nimirum, ſi invadant, ſeu rapiant alienum, ſi alterius cujuſque generis damnum civitatibus aliis, aut gentibus inferant, peccare ſe non contra jus naturæ, ſed contra jus quoddam inferius, idque cujuſdam *convenientiæ* nomine cohoneſtent. Hæc ſane doctrina exitialis humano generi eſt: hinc enim efficitur, ut qui furta, & homicidia a privatis hominibus perpetrata vel pœna capitis, vel alio puniunt ſuplicio, ii ipſi invadant provincias, & civitates alienas, maximæque civium multitudini extremum inferant excidium; tantumque abſit, ut dedecori hoc ſibi vertant, quin domitores populorum, ſummoſque Imperatores ſe tunc arbitrentur: nec vero deſunt adulatores iniqui, & humani generis peſtes, qui cum voce, tum ſcriptis eoſdem ut viros maximos celebrent, deprædicentque.

Jus gentium eo ſenſu acceptum, quo uſurpant hodierni Scriptores de jure naturæ, & quem ſupra explicuimus, nemo aut veterum Juriſconſultorum, aut Scholaſticorum reipſa negavit, aut negare potuit, exceptis Politicis illis nequiſſimis, qui jus omne de medio tollunt, aut Civitates, Regeſque eidem minime ſubdi per ſummum ſcelus effutiunt. Qui igitur arbitrantur, jus gentium eſſe poſitivum, non rem quidem rejiciunt, quam recentiores Juriſtæ huic voci ſubjiciunt; ſed illi denegant nomen hoc peculiare, adeoque generali nomine Juris naturæ, ut partes ceteras, complectuntur. Quoad hanc igitur partem ſola nominis quæſtio eſt. De re autem ipſa hæc eſt controverſia, an præter jus gentium huc uſque explicatum (quod diſtinctionis, ac diſcriminis gratia cum Wolfio vocabimus *neceſſarium*, ac *naturale*) detur & aliud, quod ſit *voluntarium*, *poſitivum*, ſimulque *univerſale*. Sententia affirmans vulgo tribuitur veteribus Juriſconſultis, ſcholaſticiſque Doctoribus. Et ſane ita plerumque loquuti ſunt, ut videantur hanc adoptaſſe, vel prætuliſſe ſententiam. Grotium, perhibent opinionem hanc, ſicut & alia fere omnia a Scholaſticis mutuatum fuiſſe; at ceteris planius rem digeſſiſſe, & explicaſſe accurratius. Utrum id reipſa præſtiterit, ſequente capite diſcutiemus.

CAPUT IV.

Nullum extat jus gentium univerſale, poſitivum, & voluntarium, *quodque ex parte* rei præceptæ *diſtinctum ſit a jure naturæ.*

Ex capite hujus libri primo conſtat, nos minime inficiari, immo libenter admittere cum S. *Thoma*, ac veteribus Juriſconſultis jus humanum, ſive jus gentium *poſitivum*, & *univerſale* reſpiciens ea, quæ derivantur ex juris naturæ principiis, adeoque ad jus pertinens naturale. Sed hujuſmodi jus ex parte materiæ non diſtinguitur ab ipſo jure naturæ adæquate ſumpto, ut ſupra dictum eſt. Nos igitur hic tantum aſſerimus, nullum extare jus, vel legem humanam poſitivam, & arbitrariam de re non ſubjecta juri naturæ, quæ omnes homines, ac præſertim integras gentes obſtringat, & obliget, quoad negotia, & commercia, quæ invicem obeunt.

Propoſitio noſtra his circumſcripta limitibus pauciores forte adverſarios habet, quam cuiquam prima fronte videbitur. Quanquam enim plerique Scholaſtici videantur admittere jus gentium poſitivum, & univerſale, certum tamen eſt, quamplures illorum non omnino ſecreviſſe utriuſque juris materiam, vel juri gentium non tribuiſſe omnimodam univerſalitatem, ſed ſolum in ordine ad plures cultioreſque nationes, ut infra dicemus. Ejuſmodi jus poſitivum, & voluntarium exiſtere, nemo negaverit; cum

cum multas inter nationes intercedant conventiones peculiares, & pacta; inter alias vero perennis conſuetudo religioſe ſervata obligationem quandam inferre potuerit: licet hæc obligatio ſive ex pactionibus mutuis, ſive ex conſuetudine orta non ad jus poſitivum, ſed naturale pertineat; hoc enim duntaxat obſtringere poteſt gentes liberas; nullique communi Imperanti ſubjectas ad conſuetudines, pactioneſque ſervandas. Dici tamen illud utcunque poteſt jus voluntarium, quia factum aliquod voluntarium conſequitur: at ipſa obligatio voluntaria non eſt, ſed poſita conventione, naturalis evadit. *Grotius* ipſe, quem alias perhibent præ ceteris propugnaſſe jus gentium *univerſale poſitivum*, de eo ſolum dubitanter loquitur; immo etiam videtur in contrariam inclinare ſententiam, ut inferius oſtendam. Nonnulli tamen Recentiorum, ſed pauci ſunt, ut ex Proteſtantibus *Renbardus Vitriarius*, & ex Catholicis *P. Schmierus* Benedictinus, & *Ignatius Swartzius* S. J., qui juris gentium omnino univerſalis, & poſitivi exiſtentiam conantur evincere; contra quos in præſentia pugnamus. Quia vero ii, qui juris gentium univerſalitatem defendunt, diverſimode intelligunt, explicantque tum ipſam *univerſalitatem*, tum *voluntarii*, & *poſitivi* rationem; immo nec plane conſentiunt circa ſignificationem iſtius nominis *jus*, hæc in primis omnia paulo enucleatius diſtinguere præſtat: deinde ſententiam noſtram diſtinctis propoſitionibus planam faciemus.

Itaque jus gentium *poſitivum*, ac *voluntarium* dici *univerſale* dupliciter poteſt, vel in ordine ad ſingulos homines, vel in ordine ad integras gentes, quatenus mutua inire commercia, ac negotia valent. Primo modo jus gentium univerſale eſſet, ſi omnes omnium gentium ſuperiores, & principes conſenſiſſent in ferenda aliqua lege diverſa a jure naturæ: alio modo, ſi lex aliqua poſitiva daretur communis omnibus gentibus, ad quam officia, negotia, & commercia quævis exigere, & cui ſeſe conformare deberent. Verum hujuſmodi lex voluntaria eſſe dupliciter poteſt, vel ſcilicet voluntate *ſingularium gentium*, quatenus pactione expreſſa, vel tacita in aliquibus mutua officia, atque negotia reſpicientibus conſenſiſſent, adeoque legem ipſæ ſibi quodammodo impoſuiſſent; vel voluntate alicujus Superioris legem ita ferentis, ut gentes omnes obſtringeret, obligaretque. Jus priori modo acceptum utcunque *voluntarium* dici poſſet; quia tametſi obligatio illius ſervandi, ſuppoſito pacto, ſit naturalis; nihilominus ſequeretur ad aliquid voluntarium, & liberum, videlicet ad conventionem, & pactum. In alio caſu lex in ſeipſa eſſet poſitiva, & a jure naturali diſtincta, utpote poſitiva Imperantis voluntate confecta: & hoc proprie eſt jus poſitivum, ut alibi explicatum eſt. Demum aliquid pertinens ad jus naturale, vel poſitivum ſumi poteſt vel pro ipſa lege, vel pro facultate faciendi aliquid, vel omittendi; itaut vel naturali, vel poſitiva lege præſcriptum ſit, vel aliqua lege, aut facultate legitima inductum, conceſſum, permiſſum. Sic ex. gr. rerum proprietas dicitur eſſe de *jure gentium*, non quia lex aliqua ſit; ſed quia omnium autoritate gentium invecta fuit: ſimul tamen dici poteſt, juris eſſe naturæ non *poſitive*, ſed *negative*, ut inquiunt; quatenus & a natura permittitur, & ratione probatur, nec tamen naturali lege præſcribitur. His præmiſſis rem totam expedio ſequentibus propoſitionibus.

Propoſitio I. Non datur jus *poſitivum*, ac *voluntarium* acceptum pro lege, quod ſit penitus univerſale, ſeu quod omnes ſinguloſque homines comprehendat.

Propoſitio II. Jus gentium *poſitivum*, ac *voluntarium* pro facultate ſumptum quædam induxit inter omnes, ac ſingulos homines.

Propoſitio III. Jus gentium ſumptum pro lege, *poſitivum*, & *voluntarium* ex *conventione*, vel *pacto* nullum eſt univerſale, in ordine ad integras gentes, quoad mutua earum officia in negotiis, & commerciis: particulare tamen, quod plures, paucioreſve comprehendat gentes, & dari poteſt, & datur.

Propoſitio IV. Jus Gentium voluntarium voluntate Principis, ſeu Imperantis,

tis, quod gentes integras omnes complectatur, nec extat, nec exiſtere poteſt.

Prima propoſitio adeo certa, & perſpicua videtur, ut in dubium revocari non poſſit. Et ſane quis aſſerere audeat, omnes omnino Imperantes, populoſve toto orbe diffuſos in re aliqua, quæ juris naturæ non ſit, ſtatuenda, vel præſcribenda conſenſiſſe; cum vix omnes conſenſerint vel in præcipuis juris naturæ præceptis, ſine quibus nulla conſiſtere ſocietas poteſt? Populorum indoles plane diverſa, ſicut & clima detectarum hucuſque regionum, proculdubio ſuadent, non dari jus illud univerſale, nec quiſquam illud adſtruere, niſi temere, poteſt.

Certa pariter eſt & altera propoſitio. Rerum quippe proprietas (quæ ubique terrarum jam invaluiſſe jure cenſetur, cum nondum detecta ſit aliqua natio, ſeu gens, quæ habeat omnia omnino communia) rerum, inquam, proprietas cum a natura non ſit, ſolum induci potuit gentium omnium autoritate, atque conſenſu; quatenus ab initio conſenſere omnes, ut quidquid aliquis occupaſſet, ſub ejus dominium caderet; tametſi nunquam defuerint homines violenti, qui deturbare alios ab rerum acquiſitarum poſſeſſione conati non ſint: ſed iſti non rerum proprietatem negabant, ſed arrogant ſibi dominium. Proprietas rerum alia nonnulla comprehendit, quæ *Hermogenianus* Juriſconſultus ex jure gentium introducta aſſerit; nempe *diſcretas gentes*, *regna condita*, *agris terminos poſitos*; &, ut idem ſubdit, *commercia*, *emptiones*, *venditiones*, *locationes*, *conductiones* &c. quæ pariter ex rerum proprietate dimanant, utpote quæ locum non haberent, ſi eſſent omnia communia. Hinc fortaſſe ſola rerum proprietas eſt id, quod, ſaltem immediate, jure gentium introductum dici merito poſſit. Hæc tamen proprietas non eſt aliqua lex, ſed factum quoddam autoritate gentium inductum, quæ quod ante commune erat (ſi ita loqui fas eſt) partitæ ſibi invicem ſunt. Hinc facile intelligas quam longe abſint a præſentis controverſiæ ſcopo ii, qui ut evincant jus gentium *univerſale poſitivum*, illico ad *rerum proprietatem* confugiunt, non animadvertentes, diſputationem eſſe aut eſſe debere, de lege aliqua univerſali, non de aliquo facto; cum nomine *juris* abſolute poſiti veniat lex aliqua, non aliquod factum. Et hæc dicta ſint juxta vulgarem de rerum proprietate ſententiam, quæ ex conſenſu, & autoritate gentium inductam fuiſſe propugnat: ceterum quæſtio de vera origine, & cauſa dominii alibi diſcutietur.

Quoad tertiam propoſitionem, vulgo cenſetur, primam illius partem eſſe contra pleroſque Scholaſticos, & contra *Grotium*, qui juris Gentium ideam mutuatus a Scholaſticis eſt, eamque fuſius explicuit, confirmavitque, quoad ipſi licuit, rationum momentis. At neque *Scholaſtici*, neque *Grotius* omnimodam juri gentium univerſalitatem attribuunt, ut ſupra indicatum eſt. Sed *Grotii* doctrinam paulo accurratius exponere præſtat, ut magis exploratum fiat id quod ſuperius aſſerui. In primis hæc de jure gentium diſputans habet: *illud* (Jus Gentium) *inter populos plures* (non dixit, *omnes*, ſed, *plures*) *aut populorum Rectores intercedit ſive ab ipſa natura profectum*, *aut divinis conſtitutum legibus*, *ſive moribus*, *&* *pacto tacito introductum* &c. Quibus verbis oſtendit, in ea ſe opinione fuiſſe, quod gentium erga gentes officia partim naturali, atque divino, partim voluntario jure præſcripta ſint, ac conſtituta. Ex quo colligitur, *Grotium* ab eorum ſententia minime abhoruiſſe, qui jus gentium idem eſſe tuentur ac eam juris naturæ partem, quæ gentium officia moderatur, & continet. Sed tamen cum Scholaſticis addit, dari jus aliquod *voluntarium moribus*, *&* *pacto tacito introductum*; quod pariter certum eſt, ut infra oſtendemus. Quamvis autem jus gentium, autore Grotio, comprehendat partem illam juris naturalis, quæ dirigit officia gentium; ſi tamen arctiori in ſenſu ſumatur, & prout diſtinguitur a jure naturæ, atque ex hominum voluntate proficiſcitur, illud eſſe definit, *quod gentium omnium*, *aut multarum voluntate vim obligandi accepit*. Ideo vero nomen illud *MULTARUM* addi-

De Jure B. & P. Proleg. §. 1.

Lib. 1. Cap. 1. §. 14.

addidiſſe ſe ſubdit, *quia vix ullum jus reperitur extra jus naturale, quod ipſum quoque gentium dici ſolet, omnibus gentibus commune*. Ex quo incertum apparet, utrum admiſerit ille jus aliquod voluntarium *omnibus gentium commune*. Satis tamen ſuperque patefacit, ſe in ea opinione fuiſſe, quod *communitas*, ſeu *univerſalitas* illa ad intimam juris gentium rationem, & veluti ſubſtantiam non ſpectet; nam ita proſequitur: *imo ſæpe in una parte orbis terrarum eſt jus gentium, quod alibi non eſt*. Si jus gentium in una eſt parte, quod in alia non eſt, profecto ex ſua ratione non exigit, eſſe univerſale. Quare arbitror, *Grotium*, atque Scholaſticos minime ignoraſſe, hujuſmodi jus *moribus*, & *pacto tacito introductum commune omnibus gentibus* eſſe non poſſe; cum optime norint, nullum interceſſiſſe aut intercedere potuiſſe, vel poſſe, commercium omnium omnino gentium inter ſe; adeoque nec invehi jus aliquod moribus, & pacto tacito conſtitutum. Quare videntur mihi oleum, operamque perdere, qui prædicta ratione conantur evincere, hujuſmodi jus *voluntarium*, & *univerſale* non dari, quia inter gentes, quibuſcum commercium non eſt, neque ulla eſſe obligatio poſſit *moribus*, & *pacto tacito* introductam. Quis enim hoc ignorat? Sed minori adhuc ratione Grotium, Scholaſticoſque reprehendunt, eo quod jus gentium voluntarium a naturali jure ſecernunt, cum obligatio ex pacto tacito, vel expreſſo conſurgens pertineat ad ipſam naturæ legem, quæ pacta ab unoquoque ſervanda eſſe præſcribit: neque enim Scholaſtici negant, aut *Grotius*, obligationem illam a natura, tanquam a primo fonte, manare; verum cum ejuſmodi obligatio conſequatur ad factum voluntarium, non immerito putant, jus voluntarium a naturali, quod abſolute neceſſarium eſt, diſtingui poſſe, ac debere; quia illud ſaltem quoad proximum obligationis fontem eſt a naturali diverſum, & obligationem, quam infert, voluntariam eſſe, ſeu libere aſſumptam, nemo poteſt inficiari.

Quod alteram ſpectat propoſitionis partem, nimirum exiſtere hujuſmodi jus (non tamen, ut diximus univerſale) ſatis compertum, exploratumque eſt. Cum enim plures, ex. gr. Europæ nationes mutua identidem commercia ineant, & belli paciſque negotia invicem habeant; nonne veroſimillimum eſt, eas circa modum, quo tranſigi debeant, vel expreſſe, vel tacite ſecum invicem conſenſiſſe, ſeu aliqua rejeciſſe ut abſurda, & incongrua; alia vero ut rationi, mutuæque utilitati conſona adoptaſſe? Notum profecto eſt, gentes multas inire pacta, & conventiones expreſſas (quæ nullatenus mihi excludendæ videntur a juris gentium collectione, ſive complexu, quemadmodum *Grotius* excluſiſſe videtur, dum ait, jus gentium eſſe *moribus*, & *pacto TACITO introductum*) ſicut & pacta tacita moribus, & conſuetudine invecta ſunt admittenda, quæ obligationem aliquam pariant: tritum enim effatum eſt, *conſuetudinem vim legis habere*. Neque aliquis contra ſentiens objiciat, conſuetudinem ut vim legis obtineat, ſervandam eſſe ut *obligantem*, eoque animo imperantem eſſe debere, ut ſubjicere illius obligationi ſe ipſum velit; quem animum ineſſe gentibus liberis, ſummiſque Principibus præſumendum haud facile eſt. Sed ipſe arbitror, hujuſmodi animum eo ipſo ineſſe Principibus, quod incongruum, & abſurdum exiſtiment, conſuetudinem jandiu obtinentem, ſaltem nulla admonitione præmiſſa, violare. Hoc modo firmatum arbitror jus gentium quoad hæc, quæ ſequuntur: videlicet ne adhibeantur in bello arma veneno infecta; ne captivi occidantur, neque in ſervitutem, ſaltem inter Chriſtianos, dedantur; ut legati, & nuncii cum pacis, tum etiam belli tempore recipiantur, ac ſerventur illeſi, & alia generis ejuſdem: in quibus ſi aliquis Princeps a conſuetudine jam recepta diſceſſerit, ab aliis jure vituperatur ut inhumanus, ac barbarus. Fatendum tamen eſt, obligationem hæc, & ſimilia obſervandi non ex conſuetudine ſolum, vel tacita pactione profluere; ſed etiam ab ipſa natura, cum ſint rationi maxime congrua: nam ex. gr. uti armis veneno infe-

infectis in bello crudelitatem quandam ſapit, inhumanitatemque. Verum enim vero hæc obligatio, quæ vel primi initio belli vigebat, vim multo majorem ex inſequente conſuetudine accepit; adeo ut vel hac tantum de cauſſa non liceat principi ab illa recedere, niſi ſaltem præmonuerit eum, quicum bellum eſt initurus. Eſſet enim prorſus iniquum, dum alter bona fide conſuetudinem laudabilem ſervat, arbitratu ſuo eandem infringere: ſic enim violaretur æqualitas ab ipſa natura præſcripta. Certum quoque, exploratumque eſt, obligationem ex pacto vel expreſſo, vel tacito derivatam per ſe, ac neceſſario perpetuam non eſſe; ſed reciproco partium conſenſu poſſe diſſolvi, obligatione tamen naturali, ſiqua fuerit, permanente. Quam ob cauſſam fortaſſe Principes in id conſentire non poſſunt, ut ex parte utraque abhibeantur arma veneno infecta; quia hæc bellandi ratio merito cenſeretur barbara, & inhumana. Sed de his alibi.

Quarta propoſitio vel ex ipſa gentium idea, quæ omnibus ineſt, & quam omnes admittunt, certa eſſe videtur. Cum enim gentium diverſarum nomine veniant ii, qui neque ſibi invicem, neque cuipiam communi Principi ſubjecti ſunt; nulla poſſunt poſitiva lege obligari quoad mutua officia: lex enim nonniſi a Superioris cujuſpiam, ſeu Principis voluntate profluere poteſt. Non me latet quorundam reſponſio, nimirum licet ſingulæ gentes ſibi invicem æquales ſint, nec ullum habeant Superiorem; gentium tamen omnium collectionem ſingulis gentibus ſeparatim ſumptis ſuperiorem eſſe; adeoque iis, quæ recepta ab omnibus ſunt, moribuſque firmata, vim legis adjungere poſſe. Scilicet gentes omnes (inquiunt) ſimul ſumptæ Superioris obtinent locum: eædem ſeparatæ ſubditæ ſunt, & velut ſubditæ, parere debent; eo fere modo, quo in Republica *Democratica* populus conjunctim imperat, ut ſuperior; diviſim, ut inferior obtemperat. Sed iſta gentium omnium *democratia* mihi rejicienda videtur tanquam ficitia, cum nullum illius adſtruendæ fundamentum poſſit afferri; imo allatum dominii democratici exemplum evincat prorſus oppoſitum: populus enim una collectus leges condere ad ſui conſervationem poteſt; at gentes omnes id unquam præſtitiſſe, aut præſtare aliquando poſſe, ne in mentem quidem cadere valet: nam gentes ipſæ, quæ ſe liberas omnino cenſent, nullique humanæ poteſtati ſubjectas, hujuſmodi dependentiam omnino rejiciunt.

Tametſi vero nonnulli ex Recentioribus tum proteſtantibus, tum etiam catholicis hoc ſatis perſuaſum habeant; ne tamen a præconcepta ſententia de juris gentium *arbitrarii*, & *poſitivi univerſalitate* recedant, eo ſe recipiunt, ut Deum ipſum utriuſque juris, naturæ & gentium, autorem faciant. Ut vero confuſionem, quæ inde oriri poſſet, amoveant, nonnulli docent, præcepta quidem naturalia ob intimam honeſtatem a Deo fuiſſe præſcripta; quæ vero juris gentium ſunt, ob neceſſitatem, utilitatemque duntaxat. Alii vero aliter docent, nempe jus gentium a Deo eſſe non tanquam *autore naturæ*, ſed ut autore *ſocietatis humanæ*, & *ſupremo humanarum omnium politiarum principe*. Deus, inquiunt, ſub hac ratione ſpectatus ferre non potuit, gentes, qua tales, certa norma carere, ad quam mutua inter ſe officia exigere poſſent, ac deberent: hæc autem norma, ſeu regula nonniſi diuturnis gentium moribus, perennique conſuetudine promulgatur. Priorem hujuſce rei explicandæ rationem amplexus eſt *Renhardus Vitriarius*, qui propterea jus gentium definit id, *quod Deus per rectam rationem omnes gentes propter earum neceſſitatem, & utilitatem conſtituit*. Alterum explicandi modum amplectuntur Scriptores catholici duo *Schmierus*, & *Svvarzius*; quorum alter jus gentium definit, *ordinationem rationis gentium moribus ad communem utilitatem gentium, qua talium, conſtitutam, & ſummi humanarum politiarum principis conſenſu approbatam*. Alter eodem fere pacto definiens ait: *jus gentium eſt ordinatio rationis longævo gentium uſu, Deique ut ſocietatis humanæ gubernatoris immediati conſenſu*

Inſtit. J. N & G. Cap. I. n. 21.

Juriſpr. Can. Civ. Lib. I. Tract. I. Cap. IV. §. 2.

Inſtit. Juris N. & G. Inſtru. IV. §. 1.

ſenſu

Digitized by Google

ſenſu inducta, ad gentium, quæ talium publicam felicitatem. Sic illi.

Sed hæc mihi doctrina minime probatur; tum quia nullum ſuppetit legislationis iſtius adſtruendæ ſolidum fundamentum (nam certum eſſe videtur, Deum lege ipſa naturali, inditoque rationis lumine non ſolum hominum ſingulorum, ſed etiam integrarum gentium conſervationi, tranquillitati, ac felicitati, proinde & neceſſitati, & utilitati, ſatis proſpexiſſe; tum quia nulla fingi poteſt idonea, & ſufficiens iſtiuſmodi juris promulgatio moribus, & conſuetudine inducta; cum nihil præter naturæ leges reperiri queat, quod apud omnes gentes, vel majorem illarum partem moribus receptum ſit, aut conſuetudine confimatum. Quo poſtremo refellitur Swarzius, qui docet extare *obligationem univerſalem conſuetudinis obligantis omnes gentes, majori parte conſentiente*. Scilicet Autor iſte concipit gentes maximæ inſtar Reipublicæ, in qua majoris partis ſuffragia vim habent omnes penitus obligandi: quod pene ridiculum mihi videtur.

Ex dictis hactenus concludendum (neque enim diutius in re hac immorari pretium operæ cenſeo) jus gentium *univerſale* reipſa non dari excepto jure naturæ, quod proprium hominum eſt, & a quo ea ſolum ratione illud diſtinguitur, quod quatenus humanis legibus univerſarum gentium, vel etiam, ſi placet, earundem moribus, & conſuetudine firmatum eſſe concipitur, *jus gentium* dicatur; *naturale* vero prout ab ipſa naturali ratione profluere, ſeu a Deo naturæ autore ante omnem legem humanam, ac gentium mores, & conſuetudinem, jam ſtatutum vigere, & obligare intelligitur: poſſe etiam jus gentium non incongrue ſumi pro ea parte juris naturæ, quæ gentium officia erga alias gentes præſcribit ſive abſolute, & ante omnem pactionem expreſſam, & tacitam, ſive mutua aliqua conventione ſuppoſita.

CAPUT V.

Exponitur idea Juris Gentium, quæ omnium probabiliſſima videtur.

Tametſi de *Jure Gentium* plura hactenus diſputata ſunt, illius tamen notionem, quæ maxime probanda mihi videtur, nondum propoſui: eam igitur hoc in capite enucleandam ſuſcipio. Ideam itaque juris gentium omnium congruentiſſimam hanc eſſe cenſeo, nimirum, illud eſſe *complexionem legum omnium poſitivarum, morumque, & conſuetudinum, quæ vigent apud pleraſque gentes; aut ſaltem apud cultiores, ſive illæ verſentur circa materiam jus naturæ ſpectantem, ſive non; dummodo conſentaneæ ſint rectæ rationi, aut ſaltem eidem nullatenus adverſentur*. Primo igitur, ut quidpiam mea ſententia merito dicatur pertinere ad jus gentium, id humana voluntate, & arbitrio poſitive conſtitutum ſit oportet: quo diſcriminatur a jure naturæ, quod abſque ulla hominum inſtitutione obligandi vim habet. II. Ut juris gentium ratio ſervetur, exiſtimo, neceſſariam eſſe aliquam *univerſalitatem* non omnimodam quidem, quæ ſolius naturæ juris propria eſt; ſed quæ ad pleraſque ſe gentes extendat, aut ſaltem ad aliquas, quæ cultu ceteris præſtant: quo diſtinguitur jus *gentium* a jure *civili*: nam quamvis & iſtud poſitivum ſit, ſeu ab humana voluntate, & arbitrio profectum; concluditur tamen intra alicujus Civitatis cancellos, vel ſaltem per ſe non ultra protenditur. III. Ea adjecimus verba: *ſive leges illæ verſentur circa materiam ad jus naturæ ſpectantem, ſive non*; quia ex una parte non video, cur a jure gentium ſint excludenda, quæ materiam juris naturæ reſpiciunt, modo lege etiam *poſitiva*, & *voluntaria* a pleriſque gentibus ſint vel præſcripta, vel vetita; cum nihil obſtet, quominus ad idem vel præſtandum, vel omittendum duplici jure quis obſtringatur: ex alia parte nihil videtur impedimento eſſe, quominus pleræque gentes conſentire potuerint in rem aliquam, quæ juris na-

turæ

turæ non ſit, præcipiendam. Neque enim eodem ſimul conveniant, neceſſe eſt, communique conſilio, ac deliberatione quidpiam conſtituant; ſed ſufficit, unamquamque ſingillatim idem decernere, dum ſimiles neceſſitatis, utilitatiſve circumſtantiæ occurrunt. Porro cum hujuſmodi ſanctiones, ſive decreta ad jus naturæ non ſpectent, ut compertum eſt; neque etiam ad jus *civile*, utpote quæ Civitatis alicujus propria non ſunt; ea ad jus *gentium* pertinere congrue aſſeritur. IV. Adjeci *mores & conſuetudines*; tum quia iſtæ temporis diuturnitate firmatæ gradum obtinent legis; & mores leges quædam ſunt non ſcripto, vel explicita præceptione, ſed uſu ipſo tacite introductæ: (immo apud aliquas gentes nec olim fuere, nec modo aliæ obtinent leges, quam quæ moribus, & conſuetudine nituntur) & ideo turpe cenſetur non a lege ſolum expreſſa, ſed etiam a conſuetudine, ac more laudabili ſine juſta cauſa recedere. Poſtremo ſubdidi: *modo rationi ſint conſentaneæ, aut ſaltem ne ei adverſentur*: ſiquæ enim leges, ſiquæ conſuetudines ſint rectæ rationi contrariæ, neque obligationem injicere poſſunt, neque jus aliquod, facultatemque tribuere (*a*) Quare rejicienda penitus *Grotii* doctrina inquientis, eſſe aliquid de jure gentium, quod ſit juri naturali contrarium.

Jam vero quæ me impulerunt in hanc juris gentium ideam, fere ſunt, quæ ſequuntur. I. quod idea hæc optime congruat cum ipſo juris gentium vocabulo. Neque enim, hoc nomine audito, promptius aliquid concipiendum occurrit, quam leges a gentibus latæ, vel quæ legibus proxime accedunt, nempe conſuetudines, moreſque vigentes apud eaſdem. II. quod per ejuſmodi ideam optime diſtinguatur jus gentium tum a jure naturæ, tum a jure civili; ab eo quidem non *materia*, ſed *forma*, ut alibi dictum eſt; ab hoc vero extenſione; quia jus gentium *univerſale* eſt, non ita *civile*. III. hac idea utcunque concilientur diſſidia Scriptorum: nam iis, qui negant, jus gentium diſtingui a jure naturæ, concedimus, utrunque quoad rem præceptam plerumque congruere: iis vero, qui volunt jus gentium a jure naturæ plane differre, libenter damus, quoad formam ſeu fontem obligationis eſſe omnino diverſum, quippe poſitivum, ac liberum; licet quoad materiam ſæpiſſime cum illo conveniat. IV. In hac ſententia evaneſcunt pleræque difficultates, quæ in jure hoc determinando multorum torquent ingenia, eæque potiſſimum huic triplici nituntur hypotheſi. 1. quod materia iſtiuſce juris debeat eſſe a materia juris naturæ omnino diverſa. 2. Quod lex, vel conſuetudo ut juris gentium rationem, nomenque obtineat, plane univerſalis eſſe debeat, ſeu apud omnes gentes totius Univerſi vigere. 3. Quod obligatio juris gentium ab aliquo Superiore deſcendat, qui poteſtatem habeat in omnes, vel ſaltem pleraſque gentes. Sed omnes iſtæ hypotheſes aut plane falſæ ſunt, aut labili fundamento nituntur.

Nam primo nulla poteſt afferri ratio, cur materia juris gentium eſſe debeat omnino diverſa a materia juris naturæ; cum jura non neceſſario diſcriminentur ratione *materiæ*, ſed *formæ*, ſeu ex diverſo obligationis fonte, ut in confeſſo apud omnes eſt: nemo ſiquidem neſcit, eandem actionem quandoque præcipi aut prohiberi multiplici jure: ſic ex. gr. homicidium tum jure naturæ, tum jure civili (ut modo divinum prætercam) interdicitur: cur igitur aliquid & contra jus naturale, & contra jus gentium eſſe non poſſit, adeoque utriuſque materia juris? Profecto nulla hac de re dubitatio ſubiit animum veterum Romanorum Juriſconſultorum, qui propterea dixerunt, rem eandem nunc eſſe juris naturæ, nunc vero juris gentium; & dum hoc ſecundum definirent, vel de eo ſermonem haberent, quandoque earum rerum

(*a*) *Lex humana in tantum habet rationem legis, in quantum eſt ſecundum rationem rectam .... in quantum vero a ratione recedit, ſic dicitur lex iniqua; & ſic non habet rationem legis.* S. Th. I. 2. Q. XCIII. a. 3. ad 2.

Digitized by Google

rum afferebant exemplum, quæ procul dubio ad jus pertinent naturale. Neque ex eo, quod ita ſe geſſerint, cenſendi ſunt vel utrunque confudiſſe, vel alterutrum eliminaſſe; ſed ratum apud ipſos fuiſſe, eandem materiam ad jura diverſa, ratione tamen diverſa, poſſe ſpectare. Quemadmodum vero materia juris gentium non eſt neceſſario a materia juris naturalis diverſa; ita nec eadem neceſſario: quod ſolum ille in dubium vocaverit, qui impoſſibile cenſeat, plures gentes in præcipienda, aut vetanda re aliqua conſentire, quæ juris naturæ non ſit. Qui autem hoc neget, aperte fallitur, ipſique experientiæ, & facto repugnat; modo ille conſenſus ita intelligatur, ut ſupra explicuimus.

Secundo, immerito nonnulli contendunt, jus gentium omnino *univerſale* eſſe debere, nihilque ad hujuſmodi jus pertinere, niſi ſit lex, vel conſuetudo apud omnes omnino obtinens gentes. Cur enim adeo univerſale eſſe debeat, ego ſane non video. Perfectam hanc univerſalitatem certe non exigit ipſius nominis ratio; dicitur enim jus *gentium*, non tamen *omnium* gentium: neque univerſalitas illa agnita fuit ut neceſſaria a veteribus Juriſconſultis *Romanis*, qui ejuſmodi jus explicantes illud eſſe dixerunt, quod *gentes* (non quod *omnes gentes*) *exigente neceſſitate, ſibi conſtituerunt*: neque demum univerſalitas illa ad ingerendam obligationem huic juri convenientem exigitur, ut ex dicendis infra patebit. Poſtremo, qui omnimodam poſtulat univerſalitatem, is nunquam aſſerere poterit, quidquam eſſe *de jure gentium*; cum ſcire nullatenus poſſit, aliquid reipſa eſſe apud omnes omnino gentes vel lege aliqua, vel conſuetudine conſtitutum. Itaque ut aliquid juris gentium eſſe dicatur, ſatis erit, ſi apud pleraſque, vel multas, præſertim politiores gentes (nam mores hominum barbarorum merito negliguntur) vigeat lex aliqua, vel aliqua conſuetudo. Hinc non unum, ſed plura videntur in orbe terrarum jura gentium agnoſci poſſe, atque diſtingui, ex. gr. jus gentium *Europæum*, *Aſiaticum*, *Americanum* &c., ſi tamen conſtaret, gentes omnes Europæas, vel Aſiaticas, vel Americanas in aliquibus præſcribendis, ſeu conſuetudine, uſuque firmandis conſenſiſſe. Imo & in qualibet Mundi parte, puta *Europa*, vel *Aſia* fortaſſe viget non unum, ſed multiplex jus gentium, cum ex gentibus ex. gr. *Aſiaticis* aliæ in una, aliæ in alia lege, aut conſuetudine convenire potuerint. Quid demum ſi dixerim, dari jus gentium poſſe cum in ordine ad plures, tum etiam in ordine ad unicam gentem, illudque & a jure naturæ, & a jure civili diverſum; proinde generis ejuſdem cum jure gentium? Jus iſtud admitti poteſt, ni fallor, quando in pluribus Civitatibus ejuſdem nationis habetur lex aliqua, vel conſuetudo communis, & arbitraria; tunc enim ius illud non erit proprie *civile*, cum iſtud intra unius civitatis terminos concludatur. Si dixeris, jus illud civile quidem eſſe, ſed pluribus Civitatibus, ſeu integræ nationi *commune*; ſolum de nomine diſputatio erit: eadem quippe ratione licebit dicere unicuique, & ipſum jus gentium nihil aliud eſſe præter jus civile pluribus gentibus, populiſque commune; proinde non omnino improbanda eſt eorum opinio, qui totum jus dividunt in *naturale*, & *civile*; hoc vero in peculiare, & commune, nimirum uni, vel pluribus Civitatibus, gentibuſque conveniens: quod poſterius peculiari vocabulo *jus gentium* vocetur. Sed congruentior mihi eſſe videtur trita juris partitio in *naturale*, & *poſitivum*, ſeu *arbitrarium*: hoc vero in *jus gentium*, & *jus civile*. Nam poſtrema hæc appellatio per ſe indicare videtur jus illud, quod proprium eſt alicujus civitatis. Et hæc de juris gentium univerſalitate.

Quoad obligationem iſtiuſce juris propriam, plerique perperam putant, eandem ex communi aliquo Superiore deſcendere, qui juriſdictionem habeat, ſive dominium in eas omnes, quas jus gentium complectitur, gentes; quemadmodum peculiaris Superior dominium habet in Civitatem, ſeu cives, quorum jus civile præſtituit. Ex qua falſa hypotheſi ortum eſt, ut vidimus ſupra, quod ali-

qui

qui fruſtra communem hunc Superiorem invenire tentaverint: alii vero Superiorem hujuſmodi non invenientes confuderunt jus gentium cum naturali jure, vel cum jure civili, aut illud prorſus de medio ſuſtulerunt. Porro non incidiſſent in hunc deſperationis ſcopulum, ſi animadvertiſſent hanc, de qua loquimur, obligationem non ex aliquo ſuperiore proficiſci; ſed ſingularum gentium, vel ſingulorum in propriam gentem imperantium autoritate invectam fuiſſe. Scilicet unaquæque gens vel ſibi ipſi hanc obligationem impoſuit per conſuetudinem, uſumque diuturnum; vel illam a proprio ſuperiore ſuſcepit per legem expreſſam, aut tacitam; adeoque quælibet ſigillatim, & abſque ulla ab aliis gentibus dependentia, jure gentium, quod in illa viget obſtringitur. Ex quo ſequitur, unamquanque gentem propria autoritate poſſe mutare, vel tollere omnino jus gentium, quoad ipſam ſpectat; niſi tamen pactum aliquod vel explicite, vel implicite initum cum aliis gentibus fuerit: cujuſmodi eſſe ſolet præſertim inter finitimas gentes in iis, quæ pertinent ad commercium reciprocum, eo ipſo quod diu commercium tali modo exercuerint, vel certas aliquas conditiones ſervarint. In hoc ſane, vel alio ſimili caſu nequit una gens, vel ille, qui præſidet, a conſuetudine, & more perpetuo ſervato recedere, niſi ut ſummum, alia parte præmonita. Quod ut clarius pateat, fingamus omnes *Europæ* gentes (de aliis, præſertim barbaris gentibus, apud quas aliæ conſuetudines juraque vigent, modo non loquor) in id conſenſiſſe, ne armis veneno infectis in bello uterentur, neque aliam aggrederentur gentem, niſi ante indicto bello; neque demum pugna captos interficerent (de quibus nihil modo definio) in his caſibus dico, nulli *Europææ* genti licere hujuſmodi jus gentium infringere, aut tacitam pactionem violare, niſi altera parte, quacum agendum eſſet, præmonita. Diuturna ſiquidem conſuetudo belli ita gerendi inter *Europæos*, præſertim *Chriſtianos*, non potuit non inducere pactum implicitum; proinde & obligationem aliquam prædictas conditiones ſervandi. Fatendum tamen eſt, ejuſmodi obligationem juris gentium propriam non eſſe, ſed juris naturæ, quod conventiones, & pacta ſive explicita, ſive implicita, accurate ſervanda eſſe præſcribit. Quanquam in his, aliiſque ſimilibus, quæ pertinere ad jus gentium vulgo cenſentur, obligatio illa ſervandi fortaſſe non fluat ex ſola implicita conventione, vel pacto, ſed etiam ex re ipſa: nam facta etiam hypoteſi, quod injuſtum non eſſet gerere bellum prius non indictum, vel armis veneno imbutis, vel hominibus in bello captis vitam adimere; tamen maxime dedecet, & nimiam ſapit crudelitatem uti armis illis, quorum vel leviora vulnera mortalia ſint, atque inſanabilia. Sic etiam captivos occidere, ut minimum, eſt *ſummum jus* exercere, quod *ſumma injuria* vocari ſolet: demum non indicere bellum gerendum, eſt aditum reconciliationi præcludere, quæ vel excuſatione legitima, vel voluntaria ſatisfactione iniri facile poſſet; adeoque bellum non neceſſarium vitari. Jam vero compertum eſt, ejuſmodi obligationem manare non ex jure gentium duntaxat, ſed ex ipſo jure naturæ. Ex quo conſequitur, gentes, vel ſupremum illarum Legislatorem, nullo juris gentium vinculo obſtringi, cum propria autoritate mutare illud, vel abrogare penitus valeant, ut ſupra dictum eſt. Reſtat igitur, peculiares duntaxat alicujus gentis perſonas, vel qui earum legislatori ſubduntur, proprie jure gentium adſtringi; cum iſti ſolum autoritati quæ fons obligationis eſt, ſubjiciantur. Legislatori autem ſupremo, ſi jus iſtud non ſervet, ſolum objici exprobrarique poteſt, eum minime conformari conſuetudini, ac moribus apud pleraſque gentes, vel ſaltem apud cultiores obtinentibus, vel ex tacita aliqua conventione recedere: quod ſane dignum reprehenſione eſt.

Hanc itaque juris gentium ideam omnium ego probabiliſſimam cenſeo; alii aliter, prout cuique libuerit, ſentiant. Ceterum mihi ferme perſuaſum eſt, hanc eandem Romanorum Juriſconſultorum fuiſſe ſententiam; idque negari vix poſſe

vide-

Digitized by Google

videtur, ſi quod ſupra docuimus, ratum habeatur, videlicet eos non *materia*, ſed *forma*, ſeu obligationis radice jus gentium a jure naturæ diſcreviſſe: perſpicuum quippe eſt, veteres illos juriſconſultos juris gentium materiam minime coarctaſſe ad ſolam juris naturalis materiam; cum inter ea, quæ juris eſſe gentium docent, nonnulla quoque recenſeant, quæ jure naturæ minime præſcribuntur, ſed humana tantum autoritate ſancita ſunt. Pro certo etiam pene habeo, juris gentium univerſalitatem me ad illorum mentem explicaſſe. Poſtremo quæ diximus de juſtiuſce juris obligatione, ex ſtatuta illius idea luculenter, noſtra quidem ſententia, promanant.

CAPUT VI.

Animadverſiones in ideam Juris Gentium ab Emanuele Dunio ad mentem Joannis Baptiſtæ Vici propoſitam & explicatam. Vici commentum de ferino hominum ſtatu refellitur.

FInem huic Libro, totique Operi imponet examen notionis, ſeu ideæ Juris Gentium, quam ex *Jo: Baptiſta Vico* Lib. VIII. Cap. II. proponit, & explicat *Dunius* in *Specimine Juriſprudentiæ univerſalis* ſupra laudato. Ad hoc examen eo libentius animum appuli, quod rem viro docto haud ingratam facturum me arbitror ob eam, quam ſupra indicavi, rationem. Adhæc, diſputatio a me hactenus inſtituta de Jure Gentium valde imperfecta remanere videretur, ſi ideam quam hodiernus in Romano Archigymnaſio Juris Profeſſor publicus cum veritati maxime con- pag. 27. ſentaneam, tum *omnino* ab aliis quibuſque *diverſam* exiſtimat, ſilentio præ- pag. 28. teriiſſem. Porro Dunius ſic explicat hujuſmodi diverſitatem: *Cum alii Auctores*, inquit, *putarint*, *mores*, *legeſque a Rebuſpublicis conſtitutas*, *eoquod deprehenſæ fuerint uniformes apud omnes*, *vel ſaltem pleraſque Nationes*, *nomen impoſuiſſe Juri illi communi*, *quod vocatur Jus Gentium*; *ego contra contendo*, *leges mere civiles nihil eſſe aliud*, *quam derivationes*, *ſeu additamenta*, *vel detractiones morum*; *qui diu ante Rerumpublicarum originem obtinuere*..... *Quocirca cum illi arbitrentur*, *jus gentium ex jure civili uniformi fuiſſe profectum*; *ego contra exiſtimo*, *jus civile a jure gentium fuiſſe progenitum*. Deinde paucis (de quibus forte alibi) interjectis, ita illud definit: *Jus gentium eſt ea Juriſprudentiæ univerſalis pars*, *quæ verſatur circa mores*, *& leges humano inſtitutas arbitrio*, *quæ apud nationes*, (& quidem *omnes*, ut paulo poſt addit) *deprehenſæ ſunt uniformes*. *Hanc autem*, ſubdit, *morum*, *legumque uniformitatem longe diſtare a legibus*, *moribuſque cujuſque Reipublicæ peculiaris*, *ne ipſi quidem adverſarii negare valent*. *Sed cum aliud ipſis effugium non ſuppetat*, *ſeſe turpiter ad caſum*, *ſortemque recipiunt*. Tum vero Puſendorfio, in quem acriter invehitur, miſerum hoc effugium pag. 32. adjudicat.

Si igitur ratio omnis (pergit) *negandi jus gentium in ſenſu proprio ſpectatum*, *in eo poſita eſt*, *quod ignoretur modus explicandi originem*, *cauſamque prædictæ uniformitatis* (*quæ ſane in hoc genere argumenti eſt maxima difficultas*) *hoc totum ſubire onus conſtitui in altera majoris Operis parte*, *quam præ manibus habeo*. Sed ut interim jaciat ædificii ſui fundamentum, aſſumit ut certum, exploratumque, aliquandiu homines (Vicus ſaltem ad duo poſt diluvium ſecula extendit) vixiſſe *in ſtatu quodam ferino*, *vago*, *beſtiali*, *exlegi*: poſtmodum vero *per concubitus certos familiarum*, *deinde civitatum Rerumque publicarum*, *atque nationum ſocietates inſtituiſſe*. Hinc colligit, eos, qui accurate de uniformi gentium juriſprudentia judicare voluerint, adniti debere, ut ſeverioris Metaphyſices ope illorum hominum mentem, ac naturalem indolem penetrent, cum mores, legeſque nonniſi ex illorum ideis prodire potuerint. Et quidem *obſervatione*, inquit, *digna eſt illorum præſidentia Scriptorum*, *qui mores gentium inveſtigantes*, *tametſi non ignorent*, *primarum origines ſocietatum incultas*, *rudeſque fuiſſe*; *nihilominus*

quoad leges, moreſque ſpectat, intrepide tranſeunt ex uno veluti in alterum orbem; quaſi vero poſſibile foret, homines materialibus tantum, craſſiſque ideis inſtructos vel ab ipſo familiarum initio concipere potuiſſe ideas abſtractas, ex quibus morum innocentia debet oriri. Poſtquam vero ſuadere contendit, hoc fuiſſe impoſſibile, ſubdit „ ordo igitur naturalis eſſe debuit hujuſmodi. Cum eſſent homines craſſiſſimis „ ignorantiæ tenebris involuti, moribuſque ferinis maxime innutriti, ſocietate per certos concubitus conſtituta, & „ variis ſubinde occaſionibus, caſibuſque „ excitati (qui caſus conſequi debuere „ ad familiarum, majorumque ſocietatum inſtitutionem) cœperunt ſenſim „ excutere Materialiſmi graviſſimum „ pondus; ſicque genus humanum in „ idearum defæcatione proficiens eo tandem pervenit, ut philoſophicas, & „ metaphyſicas cogitationes a materialibus rebus abſtractas efformaret. Quia „ vero mores inter, & ideas debet eſſe „ proportio; ideo hominum mores primo barbari, atque ferini progreſſu „ temporis per mentem exculti evaſere „ puriores......Imo quia eædem occaſiones, & caſus accidere in ſingulis „ ſocietatibus debuerunt, ideo cenſendum eſt, inde exortam fuiſſe illam „ morum conſormitatem, quæ a quibusdam caſui perperam tribuebatur.... „ Et quanquam mores fuerint ſubinde „ variati ob caſus varios, qui apud nationes omnes, & reſpublicas contigerunt; nihilominus cum quævis illarum (licet alteri ignota) naturali curſui inſiſtens progrederetur, atque proficeret; neceſſario effectum eſt, ut cum „ primum vel commercii cauſſa, vel „ occaſione bellorum ſeſe mutuo noverunt, morum, legumque conformitas, quæ in variis nationibus erat, „ appareret. Et hoc (concludit) verum „ eſt fundamentum juris apud nationes „ quaslibet uniformis. “

Hinc eos graviſſimi damnat erroris, qui jus gentium non ab ejus primordiis, ſed ſolum ab eo tempore conſiderarunt, quo hominum ſocietates conſtitutæ jam erant, & Philoſophi jam cœperant inclareſcere „ Qua de cauſſa mirum, inquit, non eſt, ſi ignorantes ejus originem, atque progreſſum uſque ad „ philoſophicarum abſtractionum initia, „ pertulere naufragium, & in eas inciderunt abſurditates, ut vel ex nationum conſenſu, vel ex communicatione unius gentis cum alia jus illud „ repeterent; vel demum deſperatione „ quadam adacti, illud penitus denegarent “.

Poſtremo comparans jus gentium cum jure naturæ docet, iſtud ſecundum eſſe fructum *puræ rationis:* illud vero „ fætum cordis humani plus, minuſve „ ignorantiæ tenebris, propriiſque affectibus præpediti, adeoque mentis intelligentia ducti plus minuſque idearum materialiſmo gravatæ. Quocirca „ jus gentium, inquit, complectitur verum falſo permixtum, quatenus magis, minuſve ab æterna veritate recedit, vel cum illa conſentit: & ita quidem, ut impoſſibile ſit reperire in ſocietatibus hominum corruptæ naturæ „ leges, atque ſtatuta, quæ perfecte conſentiant cum recta ratione.... Quandoquidem impoſſibile eſt, quod ſocietates hominum, qui plerumque & „ ignorantia laborant, & affectibus abripiuntur, ad normam ſummi, & æterni veri dirigantur “ Ad hæc fere capita revocantur, quæ de juris gentium indole, atque natura proponit ex Vico ſuo Dunius in Diſſert. cit. Modo itaque difficultates, quæ mihi ex ejusdem lectione ſubortæ ſunt, ab ipſo in majori ſuo Opere dirimendas, candide proponam. Donec autem ille præſtiterit, quod pollicetur, ideam capite ſuperiori propoſitam retinebo.

Itaque in primis non video, quare jus gentium appellandi potius ſint mores, qui vigebant longe ante nationum, rerumque publicarum initia, quam qui poſt conſtitutas reſpublicas obtinuerunt. Nam ratio, cur illi ſint præferendi, nulla nobis apparet, niſi forte, apud magis inculti, & barbari forent. Sed ratio iſta ſatis inepta videtur. Si forte Danius contenderit, illos ratione antiquitatis eſſe præferendos; reſpondebimus, modo

quæ-

quæſtionem non eſſe de juris gentium antiquitate, neque utrum cœperit ante rerumpublicarum, nationumque conditionem; ſed in quo illud proprie conſiſtat. Porro illius natura non videtur in eo poſita eſſe, quod reſpublicas, nationeſque præceſſerit: hoc enim tantummodo illius originem exprimit.

Præterea nec video, quanti referat diverſitas illa, quam indicat Dunius. Nam vel conformitas morum ante reſpublicas obtinentium perſeveravit etiam poſt illas; vel diverſi mores invecti poſtea fuere; cum, fatente Dunio, variari jus gentium poſſit. Si eosdem dixeris perſeveraſſe; quid intereſt, ſive iis, qui ante, ſive iis, qui poſt reſpublicas obtinuerunt, prærogativam juris gentium attribuas? Si velis, eſſe mutatos, & qui ante viguerant, obſoleviſſe; quomodo jus gentium in iis prioribus conſiſtere poſſit? Parvi etiam referre videtur, ſive dixeris, jus gentium prodiiſſe ex jure civili, ſive ex oppoſito. Nam ſicut ex una parte intelligitur, prius fuiſſe jus gentium, quam jus civile; ita ex alia illud poſterius, vel ſuppar concipitur; quatenus nempe jus gentium cognoſcitur per remotionem illorum, quæ propria ſunt peculiarium locorum, & civitatum: nam ſi propria removeas, remanet, quod commune eſt: atque hac ratione communi, & uniformi diſcriminatur jus gentium a jure civili. At ſi res ita ſe habet, redundans videtus juris gentium definitio his a Dunio tradita verbis: jus gentium verſatur *circa mores, & leges hominum arbitrio conditas, quæ deprehenſæ ſunt uniformes apud omnes nationes*. Satis enim fuiſſet dicere, leges *hominum arbitrio conditas, & ubique uniformes*. At Dunius nihil aliud fortaſſe vult, quam quod definitio ita reformata præſefert: quæ ſane probari omnibus poteſt, qui jus gentium voluntarium admittunt. Sed hæc definitio a *Grotiana* definitione, quam *Dunius* tantopere improbat, quoad ſubſtantiam non differt: hæc enim eſt Grotii definitio: *Jus gentium eſt, quod gentium omnium, aut multarum voluntate vim obligandi accepit*. De qua Dunius ſic ſcribit „ hæc Grotiana definitio Scriptoribus „ ſequiorum temporum adeo ſtomachum, „ bilemque commovit, ut cum intelli- „ gere nullatenus poſſent, quomodo ex „ communi omnium, vel multarum „ gentium voluntate aliqua juriſpruden- „ tia progigni valeret (quod ſane om- „ nem ſuperat imaginationem) & mul- „ to minus, quomodo plurium, vel uni- „ verſarum conſenſio nationum obligan- „ di vim poſſet afferre, non modo re- „ pudiarunt Grotii ſyſtema, ſed eouſque „ progreſſi fuere, ut *Grotianum monſtrum* „ nuncuparent “. Verum, ſi quod ipſe ſentio, promere liceat, nulla mihi juſta cauſſa videtur tam acriter improbandi iſtiuſmodi definitionem. Nam in primis ille non dixit, accepiſſe obligandi vim *ex conſenſu, ſed ex voluntate* nationum. Quod certe negari non poteſt, poſito quod leges ad jus gentium pertinentes fuerint *humano arbitrio* conſtitutæ. Nam humanum arbitrium quid aliud eſſe poteſt, quam gentium voluntas, a quibus conditæ leges fuerunt? Jam vero qui legem fert, affert pariter obligatiouem, ſeu vim obligandi: nulla enim lex ſine obligatione concipi poteſt. Sed fac etiam, dixiſſe Grotium, quod jus gentium acceperit vim obligandi *non ex voluntate*, ſed *ex conſenſu nationum*; proptereane Scriptores adeo excandeſcere debuiſſent, quaſi *conſenſus ille nationum ſuperet omnem* (ut ait Dunius) *imaginationem noſtram?* Ego illorum venia, aliter ſentio; nam ſolum ex illa voce *conſenſus*, quæ ambigua eſt, tota oritur criminandi ratio; cum plures illud vocabulum ſumant in ſenſu a Grotiana mente diverſo. Porro *conſenſus*, ſeu *conſentire* vel ita poteſt intelligi, ut plures non modo unum, & idem ſentiant, ſed etiam collatis inter ſe conſiliis, communique deliberatione aliquid conſtituant; vel ita, ut plures quidem eodem modo ſentiant, ſed tamen quin ulla inter eos communicatio, ſeu conſultatio præceſſerit: quo pacto exiſtens ex. gr. *Romæ* conſentire poteſt cum iis, qui *Pekini* morantur: communiterque dicere ſolemus, Autores aliquos in aliquam ſententiam conſentire: tametſi conſilia inter ſe nunquam contulerint, nec alter ab altero ſenten-

tiam, quam tuetur, acceperit. Dicimus etiam, omnes homines in expetenda propria felicitate, ſeu beatitudine conſentire, licet non omnes communi conſilio, ſed ſinguli proprio inſtinctu ferantur in illam. Qui tam acriter invehuntur in Grotium, ſeu Grotianam definitionem, adeout aſſerant, omnem vincere imaginationem noſtram, eumque propterea pag. 16. *miſerum*, ac *infelicem* vocant; procul dubio vocem illam *conſenſus* in priori ſignificatione ſumant neceſſe eſt; & tamen in ſenſu poſteriore potuiſſent, ac debuiſſent accipere. Quis enim ſibi perſuadeat, virum alioqui doctiſſimum, ſolertiſſimumque incidere potuiſſe in tam immane παράδοξον, ut putaverit, omnes, vel pleraſque nationes ſimul una conveniſſe ad ferendas communi conſilio aliquas leges, ſeu inducendos aliquos mores? Quocirca par eſt, vocem illam *conſenſus* in altero ſenſu intelligere. Hoc autem modo intellecta negari a Dunio non poteſt, quippe qui leges humano arbitrio conditas, atque conformes apud omnes nationes admittit. Evidens enim, exploratumque eſt, nunquam fuiſſe futuram hujuſmodi legum uniformitatem, niſi nationes diverſæ tuliſſent easdem leges, ſeu (quod idem eſt) in eisdem ferendis legibus *conſenſiſſent* modo ſupra explicato. Igitur Grotii conſenſus nec *monſtrum* eſt, nec *omnem ſuperat imaginationem*: & ſolum in eo ſenſu dici poterit *infelix*, & *miſer*, quod alii non ut par erat, vocem illam intellexerint.

At Dunius non modo cum Grotio conſentit quoad ſubſtantiam prædicti conſenſus; ſed longius etiam excurrens non dubitat, illum ad nationes *omnes* extendere. Sane cum Grotius non omnibus abſolute nationibus, ſed indefinite vel *omnibus*, vel *multis* conſenſum, illum attribuat; Dunius ſemel, & iterum docet, leges, moreſque, quæ ſpectant jus gentium, eſſe *uniformes apud omnes nationes* (*a*), quamvis nullum hujus univerſalitatis exemplum, aut fundamentum producat; & utrum aliquod afferri poſſit, ignoro. Certe qui in id accuratius inquiſiverunt, aperte inficiantur, mores aliquos, vel aliquam eſſe legem, quæ apud omnes omnino nationes obtineat; præſertim ſi ea excipiantur, quæ ſunt etiam juris naturæ, & de quibus hic Dunium loqui non arbitror. Et ſane cum naturalia præcepta ſufficiant ad ſocietatem quamlibet ſartam rectam ſervandam; eritne veriſimile nationes omnes cum indole, & genio, tum moribus, & conſuetudinibus inter ſe maxime diſcrepantes, conſenſiſſe in aliqua lege ſancienda a naturalibus legibus, etiam quoad materiam, diverſa? Id ſaltem nemo jure affirmaverit, niſi ante luſtratis nationibus univerſis, quod factu impoſſibile eſt. Hinc facile in animum mihi inducerem, illud pronomen *omnes* a Dunio uſurpatum, non in toto rigore, ſed ſolum pro pleriſque nationibus ſumi. Verum cum aſſerat, ſe in his ſcribendis uti ſeverioris Metaphyſicæ lumine; mihi incidit dubitatio, an forte principium aliquod metaphyſicum habeat, quo oſtendere poſſit omnimodam juris gentium univerſalitatem, & morum, legumque apud omnes nationes obtinentium uniformitatem perfectam. Sed quomodocumque id ſe habeat, nos minime diſcedemus ab illa ſententia, quam explicuimus ſupra; videlicet quæ imperfectam tantummodo juris gentium univerſalitatem admittit, donec oppoſitum Dunius oſtenderit.

Sed magis mihi diſplicet, quod ille juris gentium originem explicaturus principio ponat homines aliquando vixiſſe in ſtatu quodam *ferino*, atque *beſtiali*. Status iſte ut ex ejus verbis colligitur & latius exponitur a Vico, a quo Dunius hypothe-

(*a*) N. Clariſſima in hanc rem ſunt hæc ejus verba pag. 40. *Tali coſtumi e leggi formate dall' arbitrio umano quanto a quei capi che trovanſi uniformi preſſo TUTTE le nazioni ſi diranno propriamente col nome di Dritto* delle Genti: *e quanto a TUTT' altro che ſarà difforme e vario tralle nazioni, ſi dirà* Dritto Civile. Quod ſi aliter alibi dicit, ſibi contradicit.

pothesim hanc ſumpſit, complectitur quatuor, vel quinque; nimirum *vitam ſolitariam, concubitus incertos, & vagos, linguæ formatæ carentiam, mentem ſolis ideis materialibus inſtructam, & cujuſvis vivendi regulæ privationem* (*a*). Mirum vero, inveniri homines eruditos, & doctos, qui ſerio ſibi perſuadeant, aliiſque perſuadere nitantur, integrum genus humanum in ſtatu tam miſero unquam fuiſſe; quaſi homines fungorum inſtar e terra emerſiſſe arbitrarentur; vel cæco atomorum concurſu formatos, & in varias mundi partes fuiſſe projectos. A qua erronea, impiaque ſententia cum procul abſint docti piique homines, quos memoravimus, ego plane non video, quomodo prædictam hypotheſim, imo & theſim (nam reipſa ita accidiſſe ajunt) conciliare valeant cum revelatione divina (*b*) imo & cum ipſa ratione. Ex revelatione ſiquidem conſtat, olim homines univerſos ex tribus Noachi filiis fuiſſe progenitos. Porro ſacræ litteræ certiores nos reddunt, prædictos Noachi filios in domeſtica ſocietate vixiſſe, & ita ſobolem propagaſſe. Omni autem veriſimilitudine caret, filios in ea ſocietate procreatos, relicto parentum exemplo (quod juxta Vicum, & Dunium tantam vim habuit, ut primam vivendi rationem, ſeu mores invexerit) ſelegiſſe vitam ſolitariam, atque ferinam; utilitatemque omnem, ac ſuavitatem vivendi, quam domeſtica ſocietas affert, ut brutalem, ac miſerrimam vitam amplecterentur, inconſultiſſime repudiaſſe. Dixi, *inconſultiſſime*; neque enim ulla neceſſitas fingi poteſt, quæ eos ad ejuſmodi vitam impulerit. Quæ enim illa neceſſitas? An forte, quod in remotas, diſſitaſque regiones migrare deberent? Sed hoc quidem familias, non ſingulos mares, fœminaſque ſejungere potuit. Certe Scriptura ſatis indicat, nullam ante turris babelicæ molitionem factam fuiſſe hominum diſperſionem (*c*) imo (dixerim ut parergon) ſi conſulatur textus hebraicus, opus illud temerarium ſuſcepiſſe videntur, ut ejuſmodi diſperſionem impedirent: poſtmodum vero diſperſos fuiſſe, non quidem a ſingulis ſingulos, ſed *unumquemque ſecundum linguam ſuam*, Gen. *& familias ſuas*. Igitur vehementiſſima præſumptio eſt, quod quamvis homines decurſu temporis utcunque evaſerint barbari, rudes, agreſtes; nunquam tamen ita degeneraverint in vitam, moreſque ferinos, ut familiam domeſticam, uſumque humani idiomatis non retinuerint: multoque minus credibile eſt, intra duo poſt diluvium ſecula (ut comminiſcitur Vicus) talem, ac tantam irrepſiſſe hominum corruptionem, quando nempe ſuperſtites adhuc erant Noachus cum filiis, vigebatque, & adhuc recens dici poterat recordatio diluvii. Mirum, inveniri hominem potuiſſe, qui hæc obtrudere non dubitarit; ſed magis forte mirandum, quod Dunius hunc nobis quaſi *Philoſophorum omnium Magiſtrum* venditare non dubitaverit.

Sed jam videamus, ſi lubet, quo pacto Vicus ipſe exponat hujuſmodi paradoxum: nam juxta Dunium videtur *ille ſeverioris metaphyſicæ lumine*, quæ contigerunt eo tempore, quod a Varrone dicitur *obſcurum, & fabuloſum, quoad noſtrum attinet inſtitutum*, detexiſſe.

Primo, Vicus affirmat, homines poſt dilu-

(*a*) De ferinis iſtis hominibus ita ait Vicus in Scientia Nova pag. 5. *Non avevan altro che la ſola facultà, e pur tutta ſtordita, e ſtupida di poter uſar umana mente, e ragione.*

(*b*) Syſtema Vici de *ſtatu ferino* eſſe Sacræ Scripturæ contrarium invicte demonſtratur in Italica *Philandri Miſoterii* diſſertatione edita Venetiis An. 1768. cui titulus eſt: *La falſità dello Stato Ferino dimoſtrata colla Sacra Scrittura*. Quæ opella conſtituit partem primam Diſſertationis, cui titulus: *Apologia del Genere Umano*, & qua omni ex parte Status iſte ferinus profligatur, atque jactata a *Dunio* univerſalis ejuſdem Traditio funditus evertitur. Sed duæ partes poſteriores, & ſi jam dudum ad prælum paratæ, adhuc obſtetricem manum expectant.

(*c*) Hinc non video, qua ratione Vicus affirmare potuerit (de Conſt. Philol. capite XIX. p. 103.) *Terram inter Noachi filios anno ab orbe condito 1656. hoc eſt, ipſo Diluvii anno, diviſam eſſe.*

diluvium diſperſos per familias fuiſſe; deinde vero & ipſas familias in homines ſingulos ſeparatas eſſe, atque diremptas. En præclaram facti hujus explicationem: *Per hanc*, inquit, *ingentem terrarum ſylvam tam Chamitidas, quam Japhetidas hac ratione in ſolitudinem diſtractos eſſe neceſſe eſt; quod ſæpe viri a fœminis, fœminæ a viris, pueri filii a matribus, matres a filiis pueris, ut feras effugerent, dividerentur, & ita ſenſim minores a majoribus ob ferarum metum relicti, vel abacti, ſic diſpalati, ſolique, prius omnem religionem, deinde omnem linguam, tandem omnem humanitatem exurdaverint, rint, & in brutam licentiam, ac errorem ferinum abierint* (*a*) Qui ſtatus *mille annos* (ut ſubdit ipſe) *duravit*.

De Conſt. Philoſ. c. IX. pag. 5.

Hæc, quæ, neſcio qua mente *Vicus* ſcripſit, an ſerio refellere debeam, ignoro. Nonnulla tamen dicere præſtat, ne ipſo ſcribendi modo, quo hæc tanquam ſibi comperta affirmare videtur, legentium aliquis decipiatur. Principio totum fere terrarum orbem (tribus nempe provinciis duntaxat exceptis) revera fuiſſe denſam, & continentem ſylvam, abſque ullo fundamento Vicus affirmat. Imo plurima terrarum loca his libera impedimentis fuiſſe, adeo ut inhabitari commode poſſent, vel ex eo innoteſcit, quod maxima hominum multitudo perdiuturno temporis intervallo (nempe annorum 1655) ante diluvium progenita fuerit, proinde & loca plurima inhabitarit, atque coluerit. Diluvii vero tempore ingentem hanc ſylvam ſubito emerſiſſe, excreviſſeque, quis dixerit? præſertim cum etiam noſtra, vel parentum noſtrorum ætate plures detectæ regiones fuerint plane hominibus vacuæ (neque ulla ſuppetit conjectura, eas olim homines incoluiſſe) ex quibus ſi pars aliqua ſylvis abundat, alia tamen, & quidem latior, in liberos campos, & prata virentia, eaque fontibus irrigata protenditur. Quanto magis hoc idem exiſtimandum de magna Europæ, & Aſiæ parte paulo poſt diluvium? Sed hac immenſa continentique ſylva etiam admiſſa; anne cuiquam veriſimile videatur, eam fuiſſe rapacibus, ac ferocibus belluis omnino, & undequaque repletam; quarum occurſu, aſpectuque perterriti homines ſeſe in fugam conjicere omnes, invicemque ſeparari deberent? Anne etiam modo in qualibet ſylva leones, tigrides, urſi, feræque ſimiles reperiuntur? Minime vero; ſed plura nemora noxiis animalibus penitus carent. Quanto magis hoc aſſerendum de tempore diluvium proxime inſequente, vel certe non admodum ab illo remoto, quo genus illud animalium non adeo multiplicatum erat, cum ex aquis diluvii nonniſi pauca animalia ex qualibet ſpecie ſupererint? Quid quod, ſi homines ſingulos feræ inſecutæ fuiſſent (quod neceſſario aſſe-

(*a*) Eodem fermemodo hanc hominum in bruta, ut ita dicam, metamorphoſin explicat Vicus in ſua Scientia Nova pag. 133. edit. III. Verba ipſius italice, ut ſcripſit, auffero: „ Gli *Autori*, inquit, „ *dell' Umanità Gentileſca* dovetter' eſſere „ uomini delle razze di *Cam*, che molto „ preſtamente, di *Giafet*, che alquanto „ dopo, e finalmente di *Sem*, ch' altri dopo altri, tratto tratto rinunziarono alla vera religione del loro comun padre „ Noè; la qual ſola nello ſtato delle famiglie poteva tenerli in umana ſocietà „ con la ſocietà de' matrimoni, e quindi „ di eſſe famiglie medeſime; e perciò dovetter' andar a diſſolver' i matrimonj e „ diſpergere le famiglie coi *concubiti incerti*, e con un *ferino error* divagando „ per la gran ſelva della terra; quella di „ *Cam* per l' *Aſia Meridionale*, per l' *Egitto*, e 'l rimanente dell' *Africa*: quella „ di *Giafet* per l' *Aſia ſettentrionale*, ch' è „ la *Scizia*, e di là per l' *Europa*; quella „ di *Sem* per tutta l' *Aſia di mezzo ad eſſo Oriente*: per campar dalle fiere, delle quali la gran Selva ben doveva abbondare, e per inſeguire le donne, che „ in tale ſtato dovevan eſſer ſelvagge, ritroſe, e ſchive; e sì sbandati per *trovar paſcolo ed acqua*, le madri abbandonando i loro figliuoli, queſti dovettero tratto tratto creſcere ſenza udir voce umana, non che apprender uman coſtume: onde andarono in uno ſtato affatto *beſtiale*, e *ferino*. “

aſſerere debet, ſi velit, fugientes homines ab aliis pariter feras fugientibus receſſiſſe) vix intelligi poteſt, quomodo non ſtatim deletum fuerit univerſum genus humanum? Cum enim feræ velociores hominibus plerumque ſint; quot viri, vel fœminæ maſculis imbecilliores a fera inſequente ſeſe fuga proripere valuiſſent? Ad hæc, quomodo fugere potuiſſent, per ſylvam, quam Vicus adeo denſam confingit, ut nonniſi *prævalido niſu* perrumpi, ac permeari potuerit? loc. cit. p. 37. Præſertim vero pueri, atque lactentes quomodo evadere potuiſſent? quomodo eos matres lactaſſent, modo una ferarum, modo altera inſequente? quomodo parvulos ſuos ab ingruente periculo furripientes, adeoque magis gravatæ, ac tardiores effectæ ſaluti propriæ conſulere potuiſſent? Neque etiam prætermittendum, quod ſi imaginari velimus, fuiſſe matres, etiam inſequentibus feris, de vita parvulorum adeo ſollicitas; nullatenus credibile ſit, eoſdem vix ablactatos a matribus ſolitarios, ut Vicus putat, dimiſſos fuiſſe.

At fuerit, ſi ita placet, ubique maxima multitudo ferarum, maximumque invaſionis periculum. Nonne hoc ipſum congregare potius homines, quam ſegregare, & in ſolitudines diſpergere debuiſſet? ut ſcilicet conjunctis viribus earum impetum facilius ſuſtinerent, ac reprimerent (*a*) Eis ſane nec ingenium, nec vires deeſſe poterant paulo poſt diluvium, cum nondum humanitatem exuiſſent, vigeretque adhuc artium memoria, quas a Noacho didicerant, & communem linguam tenerent, qua conſulere ſeſe invicem potuiſſent, quo pacto ſeſe contra ferarum impetum tuerentur. Nonne tam grande periculum acuiſſet eorumdem ingenia, ut ſe, & uxores, & liberos, & parentes ab imminenti mortis periculo liberarent, & in loca ſaltem impervia ferarum incurſibus ſeſe reciperent? Igitur omnino inveriſimile eſt, homines ferarum perſecutionem fugientes vitam ſolitariam delegiſſe, ac deinde ad ſtatum beluinum fuiſſe redactos. Sed etiamſi concederemus, hujuſmodi ſtatum incipere caſu aliquo potuiſſe; diu perdurare procul dubio non poterat, cum tamen mille annos perduraſſe apud Græcos, Vicus contendat.

Et ſane concipe viros plures, ac fœminas, ſed ſingulos ſeparatim, per immenſam ſylvam errantes, palanteſque vagari. Tum vero aliquem ex viris errantibus in fœminam ſimiliter vagantem incidere, ad quam comprimendam incitetur libidinis æſtu: porro vir ille vel fœminam fugientem comprehendet, violabitque prorſus invitam; vel ante blanditiis ac benevolentiæ, amoriſque ſignificationibus delinitam, & conſentientem amplexabitur: primum pene impoſſibile videtur, tum quia fortaſſe par fœminæ fugientis, ac viri inſequentis agilitas eo in ſtatu fuiſſet; tum quia difficillimum eſt fæminam conſtantiſſime reluctantem opprimere: alterum nulla ex parte improbabile eſt; bene vero improbabile mihi plane videtur, quod vir amore in mulierem fervens, eamque blanditiis, & amore ſui aliquatenus captam ſtatim poſt concubitum a ſe dimitteret, repelleret, abjiceret. Anne finges feram aliquam præſto ſemper eſſe, quæ illos mutua jam benevolentia devinctos, ſubito terrore injecto, diſſociet, & in partes varias latiſſimæ, atque inextricabilis ſylvæ convertat? Nonne veroſimilius eſt, virum induſtriam eſſe omnem adhibiturum ut explendæ ſaltem libidinis cauſſa, ſecum retineat fœminam illam, quæ eandem ob cauſam libenter cum viro maneret? Cur enim & in illo ſtatu quaſi ferino naturales hominis inclinationes (cujuſmodi procul dubio eſt maris, & fœminæ in mutuam benevolentiam, ſocietatemque propenſio) fuiſſent adeo retuſæ, ut nihil in eos

(*a*) Ita ſane, adeoque multo melius quam *Vicus* ratiocinati ſunt veteres illi Gentiles, qui primam cauſſam unionis hominum fuiſſe dicebant timorem beſtiarum; ut teſtantur inter alios *Diodorus Siculus* in ſua *Bibliotheca* Tom. I. edit. Amſtel. anni 1745. pag. 10. & *Lactantius* lib. VI. Divin. Inſt. c. 10.

eos roboris retinerent? Cur homines illi ſylveſtres tunc illud non facerent, quod poſtea feciſſe, Vicus ipſe deſcribit, quando celebrare inter ſe matrimonia cæperunt? Quidni quiſque *primam quamque fœminam manu capere* potuit, & ſecum abducere *ad perenem aliquem fontem*, ut illi ipſi fecere (ſi Vico credimus) poſtquam *meditatione oculari cælum a ſyderum motibus obſervantes animatum credidere, & putavere Deum?* Anne mulieres, cum prius eſſent valde *difficile, duræ, renitentes, ſicut ſylveſtres decebat*, tunc primum procliviores ſubito effectæ fuerunt, aditu faciles, manſuetæ, benignæ? Tunc ne ferarum ſævitia, & perſecutio repente ceſſavit? Hæc mihi conſideranti incidit dubium, an difficilius creditu ſit, degeneraſſe homines a ſtatu humanitatis in ſtatum omnino brutalem, in eoque diu perduraſſe; vel ex oppoſito a ſtatu brutali ad humanitatis ſtatum, ut Vicus autumat, rediiſſe (licet uterque mihi improbabilis videatur) nam quod homines illi brutales vel inſtructi *meditatione oculari cæli*, ut Vicus ait, *vel tonitruum, fulminumque fragore territi* ad ſaniorem mentem, cultumque humanitatis redire cœperint, probabilitate, ac veriſimilitudine caret. Cum enim & ſyderum converſiones, & cælorum magnitudinem, pulcritudinem jugiter intuerentur, & frequens tonitruum, ac fulminum fragor ſaltem poſt ducentos a diluvio annos, eorum aures percelleret, cur tandiu perſtitere in ſtatu illo ferino, adeout in Græcia, atque aliis in locis vix poſt annos mille ab illo receſſerint? Igitur multiplici ex capite explodendus ſtatus ille ferinus, cum nullatenus concipi poſſit, quomodo vel inceperit, vel perdurarit, vel aliquando deſiverit; eoque magis, quod nullum ex certis monumentis exemplum poſſit afferri. Quamvis enim detectæ identidem fuerint gentes ſylveſtres, barbaræ, incultæ, & ſi ita placet, etiam *ferinæ*, atque brutales; nulla tamen inventa fuit unquam incerta habens conjugia, & multo minus quæ nullam ſocietatem haberet, nulloque uteretur ſermone.

Lib. cit. cap. XX. p. 129.

Sed quia jactitat *Vicus*, ſyſtema ſuum de primis hominum moribus conferre plurimum ad commendationem providentiæ divinæ, ipſe videat, ſeu potius viderint illi, qui Vicum ut magiſtrum ſuſcipiunt, an reipſa decuerit ſummam Dei providentiam, ita deſerere genus humanum, ut maxima ex parte quodammodo *humanum* eſſe deſineret; & in ſtatum *plane ferinum*, *atque brutalem*, imo etiam deteriorem delaberetur. *Deteriorem*, inquam; cum enim cetera animantia omnibus ſingulisque ſui generis proprietatibus gaudeant, & illarum uſu fruantur; homo eſſentiali ſua proprietate, & intima dote, qua ceteris animantibus præſtat, omnino eſſet in eo ſtatu impeditus, uſuque omni privatus. Accedit, alia animalia, natura duce, cognoſcere, & perſequi, quæ ad ſuam conſervationem conducunt; ſimulque ea fugere, & averſari, quæ noxia: at homo nec inſtinctu naturæ, qui proprius brutorum eſt, nec ipſa ratione, cujus uſu tunc eum caruiſſe contendit, res ſibi neceſſarias cognoviſſet. Inſuper, cum reliqua animalia habeant ab ipſa natura & tegumentum, quo ſeſe tueantur a frigore; & arma, quibus hoſtium aggreſſionem repellant; & vix edita in lucem ſatis habeant virium ad cibum ſibi comparandum, vel ſi imbecilliora ſint, matris cura nutriantur, donec adoleverint, vel etiam cura patris, ut aves; homo nudus, inermis, & imbellis naſceretur, ac parentum ſubſidio careret, adeo ut vitam agere aut vix, aut nullatenus poſſet: imo ſi ei vivere datum eſſet, nonniſi vitam miſerrimam, ſuæque diſſentaneam naturæ ducere poſſet. Decetne vero munificentiſſimas, ſapientiſſimaſque divinæ providentiæ leges, quod creatura omnium viſibilium præſtantiſſima prolaberetur in hunc teterrimum ſtatum, in eoque ad plura ſecula perſeveraret? Sed quid tum de vita futura? Anne felicitatem æternam, & ſuum ultimum finem conſequi homines potuiſſent, corporeis tantum, & materialibus ideis inſtructi, omnique rationis uſu privati? Vereor ſane, ut vel ipſemet Vicus, etſi vir acerrimi ingenii, hunc hominum ſta-

tum

tum cum divinæ providentiæ legibus conciliare valeret.

At neque etiam Dunius (addet fortaſſe aliquis) ſtatum illum componere cum Metaphyſica poterit; cujus tamen facultatis, & quidem *ſeverioris*, lumine inquirendum eſſe decernit in homines illos brutales, atque ferinos. Ego vero neque cum Phyſica, ſeu cum naturalibus hominis inclinationibus conciliari poſſe, crediderim. Fac enim, homines illos ita obbrutuiſſe, ut obtuſa ratio, & tenebris circumfuſa nunquam e ſua caligine emerſerit; adhuc tamen inclinationes illæ viguerint, oportet, quæ proficiſcuntur ex ipſa natura ſine ullo rationis ſubſidio; cujuſmodi eſt procul dubio naturalis propenſio maris in fœminam & vice verſa, nec quidem explendæ ſolum libidinis cauſa, ſed conviviendi etiam ſimulque verſandi; præſertim cum homines non aliqua tantum anni tempeſtate, ſed ſemper amoris ſtimulis cieantur. Talis eſt amor matrum in filios, quo ſi eo etiam in ſtatu induci potuere ad ferendum grave onus eoſdem lactandi; potuerunt etiam induci, ne ſtatim desererent ablactatos, eorumque ſaluti pro viribus opitularentur, niſi fera aliqua ſubito occurrens, eos diſſociaret: at quis ſibi perſuadere poſſit, hujuſmodi feram aliquam ſemper in promptu fuiſſe; præſertim cum eo in caſu non ſegregaſſet illos duntaxat; ſed etiam alterutrum, & maxime infantem dilaniaſſet; & ita denique deventum tandem eſſet ad humani generis internecionem. Neque dixeris etiam belluarum catulos vix ablactatos a parentibus deſeri: etenim illi ad conſervandos ſeipſos jam tum ſunt idonei; ſecus autem infantes, vel pueri. Quamobrem naturæ autor illorum incolumitati proſpexit diuturniori matris amore; cum ex oppoſito belluæ erga catulos ablactatos nullo amore cieantur.

Alia hominis inclinatio profluens ab ipſa natura eſt ad vitam ſocialem, ſeu ad ſocietatem cum individuis ſui generis ineundam. Quod hæc naturæ propenſio non ſola ratione nitatur, ſed originem ducat ab ipſo etiam inſtinctu naturæ, patet vel ipſo brutorum exemplo, quæ hujuſmodi ſocietatem non reſpuunt, quamvis fortaſſe nec quærant. Hinc ſæpe videmus, animalium etiam ſylveſtrium greges ſed generis ejuſdem, ſimul progredi, vel pabulari: ex avibus pariter aliæ aliarum cantu illectæ ſeſe comites adjungunt: canes una jocantur, ac ludunt; ac demum vel aſinus aſinum ſcalpit. Jam vero fac hominem ſolitarium, atque ſylveſtrem hucillucque vagantem in alium pariter per ſylvas errantem incidere; quæro, an ex duobus illis hominibus unus alterum paveret, ac fugeret, nec ne? Si primum quis aſſerat, affirmet pariter neceſſe eſt, pejoris conditionis, & ferocioris ingenii indoliſque fore homines illos ceteris quibuſque animalibus; quod prorſus inveriſimile eſt, vel ſaltem nullo poteſt ſatis idoneo argumento ſuaderi. Secundum itaque admodum probabile eſt; nimirum quod illi ſe in primis attente reſpicerent, & alter alterius aſpectu gauderet, blandiſque oculis, atque pacificis intuerentur ſeſe: tum ruerent etiam in mutuos amplexus, & varia benevolentiæ ſigna ultro citroque darent, & acciperent: immo quod & degere ſimul, & juvare ſe invicem vellent, donec caſu aliquo ſegregarentur. Hoc, inquam, veriſimillimum eſt: ecquis enim aſſerere audeat, illorum mentem tantis offuſam tenebris fore, ſenſuſque adeo hebetatos, atque retuſos, ut alter ſe alteri ſimilem neutiquam animadverteret? Similitudo autem amorem parit, & mutuam ingerit benevolenliam. En itaque principium aliquod ſocietatis, quæ ex aliorum ſive virorum, ſeu fœminarum acceſſu augeri facile poſſet. Hic vero rurſus obtrudere frequentiſſimarum beſtiarum incurſum, quæ ſingulos mortalium ſeparent, & ne paucos quidem ſimul eſſe patiantur, ineptum, & a ratione plane alienum videtur. Eo vel magis, quod homines illi, quantumvis rudes, & hebetes, jugi periculo non excitari non poſſent ad cautionem aliquam contra illarum incurſiones adhibendam: notum enim, compertumque eſt, mortis formidinem habere vim maximam ad acuen-

da vel tardiſſima ingenia, & ad mentis rubiginem abſtergendam. Quocirca ſtatus ille ferinus, vel ſaltem ejus diuturnitas nequit ſive cum metaphyſica, ſive cum phyſica, ſeu cum natura, & inclinationibus hominis conciliari.

Sed quid, ſi etiam oſtendero, hujuſmodi ſtatum vel ipſa *philologia*, cui *Vicus* vir vere φιλολογώτατος tantopere fidit, valide impugnari? Age igitur experiamur, an res ex ſententia cedat: mihi certe rem confici poſſe hac ratione videtur. Si olim homines diu vixere in ſtatu ſolitario, atque ferino; conſequens profecto eſt, quod ſublato uſu loquendi, obliti fuerint cujuſvis idiomatis: idque non modo Vicus admittit, ſed etiam mordicus ſuſtinet, homines *mutuas belluas* per id tempus fuiſſe. Neceſſum igitur fuit, ut incipiente hominum ſocietate, nova excogitarentur, ac veluti procrearentur idiomata, quibus membra cujuslibet ſocietatis ſimul verſari, & conſilia invicem conferre poſſent. Jam vero hujuſmodi linguæ 1. tot fuerint neceſſe eſt, quot ſocietates ſeorſim inſtitutæ fuere. 2. Idiomata illa, utpote a ſocietate qualibet excogitata, nullo inito cum aliis conſilio, diverſa inter ſe fuerint neceſſe eſt: nam juxta Vicum ſocietates, quæ principio fuerunt tantum domeſticæ, excrevere in gentes, atque nationes, antequam ſeſe mutuo cognoſcerent. 3. Omnia illa idiomata diverſa fuerint neceſſe eſt a lingua populi hebraici, qui ſervavit linguam ſuam, ſive hæc fuerit eadem cum antediluviana, ſive alia ex babelica confuſioue ſuborta, & in *Heberi* ſtirpe ſervata. Hinc vero conſequens eſſet, quod linguæ omnes Europææ, utpote ab hominibus in ſtatu plane ferino per plura ſecula jacentibus excogitatæ, nullam affinitatem haberent cum lingua hebraica, vel cum aliis, quæ ſunt originis plane diverſæ. Hoc autem falſiſſimum eſt. Certum eſt enim exploratumque linguam *græcam*, atque *latinam*, imo & *germanicam*, & *Slavonicam* talem habere cum hebraica affinitatem, ut communem originem arguat. Quocirca nationes Græca, Latina, Germanica, Slavica, quæ totam Europam occupant, derivatæ non ſunt ab hominibus, qui olim elingues, & muti forent, utpote qui linguas hebraicæ adeo cognatas cudere non potuiſſent; ſeu nullatenus potuiſſent homines priorem linguam prorſus obliti, tot, & tam luculenta *hebraicæ* linguæ veſtigia tranſmittere. Falſum eſt igitur, progenitores *Græcorum*, ac *Latinorum* (idemque de ceteris dicito) fuiſſe olim elingues, *mutaſque belluas*, ſeu aliquandiu in ſtatu ferino vixiſſe.

Non me fugit, Vicum contemnere etymologias omnes ex linguis orientalibus ductas, jactareque, *recentiores omnes Etymologos ballucinari, qui pleraque idiomata ad linguas orientales, ceu ad ipſorum originem referunt*. Scien. Novæ pag. 43. Verum cum ejus aſſertio mero figmento nitatur, nimirum quod linguæ omnes apud poſteros *Chami*, atque *Japheti* fuerint aliquandiu deperditæ, tum ab ipſis novæ ſeorſim inventæ; neque alium afferat fundamentum, niſi quod velit, ſeu fingat, olim homines univerſos in ſtatu ferino, ac ſolitario vixiſſe; neſcio, quomodo aſſeverare potuerit, recentiores omnes *Etymologos* ab ſe proſtratum iri: quaſi vero cordatus quiſque non debeat plurimas, eaſque certiſſimas etymologias, & ſplendidiſſima hebraicæ linguæ veſtigia, quæ cuique in linguis orientalibus occurrunt, præferre ipſius commento ſine ulla ratione propoſito. Et ſane quod attinet ad etymologias, quamplures ex iis, quæ ex lingua hebraica derivantur, multo probabiliores ſunt iis, quas proprio cerebro Vicus confinxit; quarum aliquæ omnino ridiculæ, & ineptæ videntur: ut cum *Jovis* etymologiam ducit ab exclamatione *Jo*, in quam muti homines eruperint, cum primo tonitruum, fulminumque fragorem audivere: cum *legis* vocabulum derivatum ab *ilice* docet, eo quod prima vocabula a rebus ſylveſtribus ſumpta fuerint, & ſexcenta alia generis ejuſdem. Ceterum quoad *græcam* & *latinam* attinet linguam, explorata res eſt, eas non modo aliqua nomina, ſed & plurimas radices a lingua *hebraica* mutuatas fuiſſe: ut paſſim docent Philologi, & noviſſime *Paulus Ma-*

Digitized by Google

Maria Ogerius Ordinis Carmelitarum in opere paucis ab hinc annis edito, de Græcæ, & *latinæ linguæ cum hebraica affinitate*. Germanica demum, & Slavica talem habent cum Græca, Latinaque affinitatem, ut plures ſint voces his omnibus linguis, levi tantum mutatione, communes. Porro hæc cognatio linguarum & communem oſtendit nationum illarum originem, & conditores earundem nunquam fuiſſe prorſus elingues, quidquid contra ſenſerit Vicus.

Prædictum Vici commentum ea quoque ratione explodendum, quod alioqui corrueret 1. argumentum, quod ex cognatione aliqua ceterarum linguarum cum hebraica a pleriſque deſumitur, & quo ad originem omnium hominum ab eodem protoparente Adamo, & humani generis reparationem ab uno Noacho adſtruendam utuntur. 2. Tolleretur e medio traditio omnis ab eodem Noacho, ejuſque filiis in nationes Gentium derivata non enim homines muti, & ratione carentes poſſunt traditionem ullam tranſmittere. Id vero ægre ferrent (nec quidem immerito) non ſolum Hebræi, & judaizantes Philoſophi, qui *Noachidarum* præcepta ceu principia, ac fundamenta juris naturæ propugnant; ſed etiam Chriſtianorum non pauci, qui dogmata quædam ſummi momenti, ac præſertim graviſſimum illud de humani animi immortalitate, operumque retributione poſt mortem haud melius probari, confirmarique poſſe arbitrantur, quam perenni, univerſalique omnium gentium traditione. Et ſane nationum omnium conſenſus de anima funeri ſuperſtite & melius intelligitur, explicaturque, & efficacius evadit, hac traditione poſita ad redarguendos Incredulos argumentum. Quare non improbari non poteſt, quod Vicus ſuis figmentis innixus hujuſmodi traditionem de medio tollere non vereatur? 3. Reduntur petulantiores illi, qui hominem differre a brutis non ſubſtantia, atque natura, ſed ſolum majore idearum explicatione contendunt. Ii quippe reponent: ſi homines diu, atque etiam alicubi ad mille annos, ut in Græcia, vivere tanquam *belluæ mutæ*, & in ſtatu plane ferino, deinde ad humanam vivendi rationem rediere; cur dici non poterit, tempus eſſe aliquando futurum, quo quæ modo bruta dicuntur, rationem exerant, nunc forte durioribus corporis organis tanquam vinculis præpeditam; ſicque aliquando animalia ratione utentia efficiantur? Saltem cur fieri iſtud poſſe negetur? præſertim cum multa animalia præſeferant majora rationis veſtigia, quam brutalibus illis hominibus a Vico deſcriptis inneſſent; & maxime cum quædam ſint ex animalibus brutis, quæ humanum operandi modum adeo imitantur, ut aliqui ambigant, utrum belluis, an hominibus, quorum explicatæ nondum ſint ideæ, debeant adnumerari: cujuſmodi ſunt, quæ ab Indis vocantur *Orang Outan*, id eſt, *homines ſylveſtres*: quandoquidem ea & lignea ſibi tecta affabre conſtruunt, & foliis tegunt ſuorum cadavera, & turmatim, quaſi agmine facto, cum opus fuerit, pugnant. Ita illi, perperam quidem, & prorſus immerito; ſed quibus anſam hæc effutiendi Vicus ſuis commentis ſuppeditat. Quamobrem hac etiam de cauſa a Vici commento unuſquiſque, mea quidem ſententia, abhorrebit.

Tametſi vero nullibi Vicus ſuam hanc opinionem probare data opera aggreſſus eſt; ne quid tamen diſſimulem, duo indicat fundamenta, quibus niti videtur: quorum alterum eſt traditio Græcorum, qui majores ſuos ferinam, ac brutalem vitam egiſſe referunt; alterum, quod *Orphei* armonico liræ ſonitu belluas manſuefaciente, & *Deucalionis*, ac *Pyrrhæ* lapidibus poſt tergum projectis, & in homines cito converſis aliud indigitari non poſſit, niſi quod homines prius humanitate, ſive humanis moribus deſtituti, fuerint inde ad humanitatem traducti; cum ſatis conſtet, fabulas omnes adumbraſſe aliquam veritatem. Sed hæc leviora ſunt, & ad fulciendum Vici paradoxum inepta. In primis enim commentitia videtur, aut ſaltem incerta eſt traditio Græcorum. Quamvis enim Autores, qui nationum origines quærunt, fere unanimiter aſſerant, majores ſuos maxime rudes, agreſtes, barbaroſque

fuiſſe; nemo tamen illorum (quoad ipſe noverim) Poetarum aliquo excepto (*a*) affirmat, eoſdem fuiſſe prorſus elingues, vitamque penitus ſolitariam duxiſſe, ac inter eos non viguiſſe certos concubitus: quæ tria, autore ipſomet Vico, ſtatum reipſa ferinum, brutalemque conſtituunt. Verum etiamſi Scriptores Ethnici hoc diſerte affirmarent, hac in re fide digni non eſſent; tum quod veram hominis originem ignorantes, falſi circa illius primordia eſſent præjudiciis affecti; tum etiam quia ſerius venerint in orbem terrarum, adeoque ſtatus ante conditas reſpublicas obtinentis teſtes idonei eſſe non poſſint. Equidem Vicus confidit, *obſcuri*, ac *fabuloſi* temporis latebras ſe detegere poſſe, & inde in apricum educere principia totius hiſtoriæ profanæ, quæ hactenus, inquit, *ſepulta jacuerunt*. At vereor, ne obſcuraverit potius, quam illuſtrarit tempus illud *obſcurum*, & novis, magiſque incredibilibus fabulis implicaverit potius, quam explicarit tempora fabuloſa. Cujus rei hic etiam ſpecimen præbet, dum beſtiarum fabulam, quas reddidit *Orpheus* manſuetas, explicat de hominibus in ſtatu beſtiali viventibus, & quidem eo modo, quo ſupra narratum eſt. Sed quo ille nititur fundamento? Nonne æque intelligi poſſunt homines agreſtes quidem, rudes, ac barbari; ſed qui & lingua uterentur, & certos haberent concubitus, & ſocietatem aliquam, ſaltem domeſticam, ſervarent, tametſi fortaſſe peragrarent montes, & ſylvas; ſicut modo nationes aliquæ per agros, & deſerta vagantur. Sed quid, ſi hæc a Poetis de Orpheo idcirco conficta dixerimus, ut ſummam ejus in muſica arte peritiam, ſeu muſicæ, vel ut alii malunt, eloquentiæ vim hyperbolica phraſi celebrarent? Hoc ſane multo veroſimilius eſt, quam quod ille confingit, videlicet *Orpheum* non fuiſſe peculiarem aliquem virum, ſed *poeticum*, vel *heroicum* characterem eorum, *qui primi meditatione oculari cælum a ſyderum motibus obſervantes, animatum crededere, & pro Deo habuerunt*. Ita ſcilicet Vicus novo genere metamorphoſeωn ab *Ovidiano* plane diverſo, plures hominum antiquiſſimorum, quos hiſtoriæ, ac fabulæ celebrant, imo & ipſum *Homerum* in characteres *heroicos*, *ſymbolicos*, *poeticoſve* convertit, non contentus, ut ita dicam, arte *Circæa*, transformare homines in bruta animalia. Quod de feris Orphei dictum primo loco eſt, idem de lapidibus *Deucalionis*, & *Pyrræ*, atque *Amphionis* ſervata proportione dicendum, ex quibus aliqui in homines transmutati, alii cytharæ ſonitu illecti ad ſtruenda Thebarum mænia ſponte acceſſerunt. Verum circa hujuſmodi fabulas, imo & fabulas omnes modo adnotare ſufficiat, nullum ex iis argumentum extundi poſſe, niſi aliunde, nimirum ex ipſa hiſtoria aliquod lumen affulgeat, quo manifeſtetur hoc potius, quam aliud ſub earum involucro tegi, ſeu ad peculiare aliquid deſignandum eaſdem fuiſſe conficta. De Conſt. Philog. p. 169.

Hic pene aliud mihi exciderat argumentum a *Dunio* propoſitum, ſed quod *Vicus* ſupponit, ex hominis paritate depromptum, qui varias infantiæ, adoleſcentiæ &c. decurit ætates. Ait ſiquidem Dunius: *ſicut vita hominis ab infantia ſumens exordium varias decurrit ætates; ita pariter humani generis vitam a prima infantiæ ætate cœpiſſe, ſeu incipere debuiſſe dicendum eſt; deinde ad alias ætates curſu ſuo naturali fuiſſe progreſſam*. pag. 32. Quamvis autem aperte neque Vicus, nec Dunius utantur paritate illa, ut probent, principio homines omnino brutales, elingueſque fuiſſe; nihilominus ita illi adhæreſcunt, ut vix dubitandi locus ſuperſit, quod paritatem illam ſatis favere ſuæ in hac parte ſententiæ putarint. Et quidem hoc ſolum probat, ſiquid probat: reipſa tamen nihil probat, cum tranſitus fiat a na-

(*a*) Horatius quidem fabulam hanc tradit ſequentibus verbis: *Cum prorepſerunt primis animalia terris, MUTUM, & turpe pecus glandem, & cubilia propter unguibus & pugnis, dein fuſtibus, atque ita porro pugnabant armis, quæ poſt fabricaverat uſus: donec verba quibus voces, ſenſuſque notarent, nominaque invenere.*

Digitized by Google

a naturali vita ad vitam civilem . Solum itaque ad explicandum ſtatus civilis progreſſum, ut contingere in Republicis ſolet, apte quiſpiam uti poterit ea paritate, modo ſobrie eadem utatur. Et tamen, quantum Vicus prædictam urgeat paritatem, vel ex eo conjicere licet, quod in medium ratiorem proferens, cur in ea ætate, quam *humanii generis adoleſcentiam* vocat, fuerit *ſeculum Poetarum*, & *id omnes tempus in hiſtoria* heroicum ſeu fabuloſum *excurrat*, ait: *quia ætas illa plurimum imaginatione pollet in homine*. Nonne argumentatio hæc *a Philoſophorum omnium Magiſtro* propoſita validiſſima eſt? *Adoleſcentes phantaſia plurimum pollent*; ergo *& genus humanum in adoleſcentia ſua indulgere potiſſimum debuit imaginationibus, inventiſque poeticis*. Nonne æque concludere hoc modo poterat: *infantes loquendi facultate, ſive uſu privantur: ergo etiam genus humanum in ſua infantia elingue fuerit, neceſſe eſt*. At præterquamquod hæc multiplex humani generis ætas metaphorica eſt, adeoque ad Vici intentum inefficax; ipſa etiam diſtributio ætatum eſt arbitraria. Sed jam ſatis ſuperque in his immorati ſumus: modo revertamur ad *Dunium*.

De Jur. princi. pum uno c. CXXIV.

Primo itaque, non mihi ſatis probatur, quod ille videtur aſſerere, *rationem omnem negandi jus gentium in ſenſu proprio acceptum* (nempe pro moribus, legibuſque libere ab hominibus inſtitutis) eſſe difficultatem illam, quæ occurrit in explicanda origine, & cauſa conformitatis eorumdem morum, ac legum; quæ etiam in cauſa fuit, cur aliqui, quos inter Puſendorfius, illam *ad caſum*, *ſortemque* retulerint. Tantum porro abeſt, ut ejuſmodi difficultas nobis videatur cauſſa negandi omne jus gentium poſitivum, & arbitrarium, ut potius ipſa difficultas vindicandi juris gentium communis oriatur ex defectu ſufficientis conformitatis quoad mores, legeſque, quæ non ſint de jure naturæ. Ex oppoſito, ſi hæc conformitas ſupponatur, cauſſa illius adeo pervia, & in promptu eſt ut nemo ex deſperatione illius inveniendæ jus gentium negaſſe cenſendus ſit. Etenium unicuique venire in mentem poteſt, ut capite precedente indicavimus, originem, cauſſamque illius conformitatis (qualiſcunque ſit) eſſe indentitatem naturæ, atque rationis in omnibus hominibus, eademque genera neceſſitatis, ſive utilitatis, eoſdem eventus, occaſiones &c. An vero extiterit aliquis, qui reipſa adſcripſerit caſui hujuſmodi conformitatem, fateor, me ignorare; ſaltem qui hoc diſerte affirmaverit, comperi neminem: puto etiam, immerito hoc ipſi Puſendorfio exprobrari. Sed forte Dunium ad hoc in Puſendofio reprehendendum induxit minus accurata interpretatio verborum ipſius Puſendorfii facta a Barbeyraco, quam deinde interpretationem, & verba Dunius Italice refert. Sed verba Puſendorfii latina ſenſum meliorem aut clare præſeferunt, aut commode recipiunt. Ait ſiquidem Puſendorfius: *ex quibus* (nempe conſuetudinibus, legibuſque inter nationes pleraſque communibus) *ſpecialis ſpecies juris non recte conſtituitur, quippe cum iſta jura gentium inter ſe communia, non ex aliqua conventione, aut obligatione mutua, ſed ex placito peculiari Legiſlatorum in ſingulis civitatibus per ACCIDENS conſpirent* &c. (*a*). Porro hæc Puſendorfii verba nequaquam ſupponunt, *caſum* (ut mihi quidem videtur) fuiſſe cauſſam illius *conſpirationis*, ſeu conformitatis; ſed ſolum Puſendorfius negat, conformitatem illam ex intentione, conſilioque præhabito, ſeu, ut ille ſe explicat, *ex mutua conventione* invectam fuiſſe: quo pacto quis neget, multa *per accidens* evenire, quamvis nihil *caſu* contingere certum ſit, ſed omnia

Lib. II. cap. II. §. 23.

(*a*) Poſtremam hanc pericopen ita gallice vertit Barbeyracus: *mais purement, & ſimplement par un effet de la volontè particulière des legiſlateurs, qui ſe ſont accordez par hazard à preſcrire, ou à defendere les mêmes choſes*. Dunius vero ex eo ut videtur, italice: *ma ſemplicemente per un effetto della volentà particolare del legiſlatore di cadanna nazione: quali legiſlatori a caſo ſi ſono trovati uniformi a comandare, o preibire le coſe medeſime*.

omnia ex cauſſa, ſeu ratione ſufficiente prodire? vulgari tamen locutione pro eodem habetur, aliquid ſive *per accidens*, ſive *caſu* contingere. At ſi nomen *caſus* proprie ſumatur, ſignificat aliquid ſine certa cauſſa contingere, quod impoſſibile eſt: *τὸ* vero *per accidens* idem præfert, ac evenire aliquid præter intentionem: quod non modo poſſibile, ſed etiam frequentiſſimum eſt. Fac igitur, duos pluresve Legislatores eandem, vel ſimilem ferendæ alicujus legis cauſſam habuiſſe, eandemque legem, nullo habito inter ſe conſilio, reipſa tuliſſe; ii profecto in eadem lege ferenda *per accidens conſpiraſſent*, quatenus ſine ulla conventione, aut conſultatione reciproca ad eandem legem ferendam ſeſe determinaſſent. Et in hoc ſenſu dici etiam vulgariter ſolet, eosdem in ferenda lege *caſu* fuiſſe concordes; non quia caſus, qui nihil eſt, fuerit cauſſa conformitatis legum illarum; ſed quia illi non ex intentione, initoque conſilio in idem convenerint, ſeu uniformes evaſerint. Quapropter etiamſi Puſendorfius ita eſſet locutus, ut vertit Barbeyracus; & ex Barbeyraco Dunius; illud tamen vocabulum *caſus* tam inique accipiendum non erat, cum in ſano ſenſu intelligi poſſit ab æquo lectore: eoque magis Dunius ea uti æquitate in Puſendorfium debuiſſet, quod & ipſe quando indiget in ſenſu mitiore explicari; ut cum ex. gr. ſcribit, *Auctores Grotio poſteriores debuiſſe ipſius Grotii ſententiam* (circa fundamentum juris gentium a fundamento juris naturæ diverſum) *ample*
pag. 30. *cti clauſis oculis* (*ciecamente*) quam voculam rigidior aliquis cenſor, vel aliquis Puſendorfianus reprehendere poſſet, atque contendere, non minus indignum viro philoſopho eſſe *ciecamente* ſententiam alicujus amplecti, quam eventum aliquem, ut exprobrat Dunius, *caſui tribuere* (*a*) Quæ quidem a me dicta ſunt, non ſtudio aliquo in Puſendorfium (cujus cauſſam procul habeo) ſed veritatis tantum, & æquitatis amore. Verum animadverſiones noſtras denuo perſequamur.

Juxta Dunium oportet, eum, qui ad juris gentium tractationem accedit, *ope ſeverioris metaphyſicæ in eorum hominum indolem, ingeniumque penetrare, qui ex ſtatu exlegi, vago, beſtiali* (de quo diximus ſupra) *emergentes, primas condiderunt ſocietates*. At ego non video quantum vel neceſſaria, vel utilis ſit ſeverior metaphyſica, ubi ſermo eſt de moribus, legibuſque ex hominum arbitrio, adeoque libere invectis. Agitur itaque de re, ſeu materia *facti*; quæ proinde argumentis rem facti probantibus, hoc eſt, idoneis teſtibus fulciatur, oportet. Metaphyſica ad ſummum conjecturas afferre aliquas poteſt, quibus veriſimile fiat, legem, vel morem aliquem peculiarem primitus viguiſſe. At æque Dunius, ac Vicus veriſimilitudines omnes, probabilitateſque ab hac diſciplina excludendas eſſe contendunt, ut certæ ſolum veritati aditus pateat. Hoc autem in materia facti ope Methaphyſicæ, tametſi ſeverioris, nunquam meo judicio, impetrabit. Unde enim hanc certitudinem hauriet? Fortene ex ratiocinio, quod in rem noſtram inſtituit hoc modo: *cum mundus iſte nationum conditus ab hominibus ſit,* pag. 37.
quorum indoles, atque natura ſeverioris metaphyſicæ lumine nobis innoteſcere poteſt, dummodo genus humanum in omni illius ſtatu, & conditione ſpectemus, nobis inde certam comparamus hiſtoriam illius ordinis, quo ideæ humanæ juxta varias occaſiones, viceſque explicatæ fuerunt. Sed habeat Dunius in mente, ut ſibi blanditur, humanarum ordinem idearum; non propterea eo ipſo habebit & facta, ſeu mores, legeſque humano invectas arbitrio: tum quia non omnes occaſiones, mutationes, ac vices, quæ apud

(*a*) N. Si dicet *Dunius* vocem illam *ciecamente* apte uſurpari ad exprimendam metaphorice rei alicujus certitudinem; idcirco igitur (reponet ille) hic uſurpanda ea non erat, cum idea *Juris Gentium* ſit valde controverſa, nec authoritas *Grotii* tanta ſit, quæ valeat eidem omnimodam conſciſcerem certitudinem, ut quis eam nullo inito examine, ac *cœcè* debeat amplecti.

apud varias nationes eſſe ſolent omnino diverſæ, poterit habere perſpectas; tum etiam quia non eædem etiam in eiſdem, vel ſimilibus occaſionibus apud gentes omnes excitantur ideæ, ſed diverſæ juxta diverſam illarum indolem, ingenium, & habitudinem: diverſa autem eſt indoles juxta diverſam cæli temperiem, qualitatem ciborum, habitationis ratione &c. Quocirca dabit nobis hanc veniam, ſi minime aſſentimur magiſtro ſuo Vico aſſerenti, hiſtoriam, factorum illorum rerumque geſtarum haud fore certiorem, etiamſi haberemus, qui illam contexeret, atque referret: nam, ut ſubdit Dunius, *cum nationes, ſeu nationum mundus ex humanis ſit ideis conſtitutus; ideæ vero conſueto temporis curſu ſeſe explicare debuerint in eorundem inſtitutis, ac moribus, ideo quiſque animo concipere poteſt hiſtoriam, quam Vicus mentalem appellat, etiamſi de rebus eo tempore geſtis nobis deſit hiſtoria*: Quandoquidem, inquit unuſquiſque hiſtoriam contexere poteſt eorum, quæ ex communi hominum indole, & natura proficiſcuntur. Sed hæc ratiocinatio non placet, & ex hactenus dictis ſatis eſſe ad intentum non poteſt. Sed in ſuper quæro, utrum contingens, vel neceſſaria fuerit prædicta explicatio idearum? Si ſolum contingens; contemplationi metaphyſicæ ſubeſſe non poteſt, cum hæc tantummodo circa neceſſaria verſetur: ſi neceſſaria; rurſus inquiro, an mores legeſque ex hujuſmodi ideis neceſſario, vel contingenter oriantur? Si primum, quomodo mores, & leges ad jus gentium pertinentes humano inſtitutæ fuerunt arbitrio? Si ſecundum, igitur ope Metaphyſicæ haud certo, ſed ad ſummum probabili conjectura cognoſci poſſunt. Vereor itaque, ut rei veritas mentali hiſtoriæ, quam memorat Dunius, non admodum obſecundet. Sed tandiu judicium cohibere præſtat, donec hiſtoriam ille mentalem *argumentis inluctabilibus fultam*, ut nobis ſpem facit, exhibeat. Libere tamen, ut philoſophum decet, dicam, quod ſentio: niſi ſolidiora protulerit, quam protulit Vicus ipſius magiſter; juri gentium parvam imo nullam afferet lucem illius hiſtoria mentalis.

Jam vero ſi mores, legeſque nationum obſcuro, & fabuloſo tempore obtinentes aut nullatenus, aut conjectura ſolum incerta detegi poſſunt; non video, cur Vicus, & Dunius Juriſconſultos adeo reprehendant, eo quod de jure gentium agentes non cœperint ab ejus origine; ſed ſolum ab eo tempore, quo nationes conſtitutæ jam erant, cœperantque Philoſophorum nomina celebrari. Vici potius ſilentiam, ne quid amplius dixerim, mirari maxime ſubit, qui temporum illorum hiſtoriam illuſtraturum ſe jactat; quod nemo, inquit, *ante tentare caſus fuit*. At nemo fortaſſe id antea tentavit, quia ſimplices conjecturas, quin & proprii cerebri commenta, vel ſomnia pro vera, ac certa venditare abſurdum quiſque putavit. Quod ſi etiam obſcuri, ac fabuloſi temporis acta certo detegi poſſe exiſtimaſſent, id tamen ſcopo ſibi præfixo neceſſarium minime cenſuerunt Scriptores, qui Vicum præceſſere. Quibus & ego maxime aſſentior. Cur enim, ut ſatis explicetur jus gentium, neceſſarium erit, morum omnium legumque ad ipſum pertinentium primam omnino originem a tempore quod *obſcurum*, & *fabuloſum* dicitur repetere? Hujuſmodi cognitionem, ſi etiam poſſibilis foret, Juriſconſulto ad recte percipiendas interpretandaſque leges neceſſariam non arbitror, & fortaſſe neque utilem, quod præſertim verum eſt quoad ea, quæ Vicus ennarrat in ſua *Hiſtoria mentali*, quam potiori jure vocaverit quis *fabulam realem*. Quid enim intereſt ad penitiorem ex. gr. matrimonii notitiam (quod Vicus ad jus gentium refert) ſi ex illo didiceris, originem matrimonii fuiſſe, quod „ pauci quidam homines D: Conſt. Philo. p. 139.
„ meditatione oculari cœlum a ſiderum
„ motibus obſervantes animatum credi-
„ dere, & putavere Deum; & quidquid
„ ad cœlum pertinet, a verbo διὸς cæ-
„ leſtis, communis originis & Latinis,
„ & Græcis, putavere divinum: & ſic
„ falſam illam ſibi perſuaſionem indu-
„ xere, Deum volatu, cantuque avium,

„ &

„ & fulminibus ſive *nuere*, ſive *fari*,
„ unde *Numen*, & *Fas* agnovere; &
„ utrunque appellavere divinum; & ſic
„ Divinationem introduxere.... Itaque
„ ſic pudore, propudioſa uti venere co-
„ ram Deo, & in Dei *conſpectu cada-*
„ *vera in ſaniem dilabi*, deſtinarunt cum
„ aliqua quiſque fœmina ſe abdere, ut
„ eum fœdum oculis vitarent victum:
„ & rati, Deum per auſpicia monere
„ homines, unde auſpicia obſervaſſent,
„ inde primam quanque viſam fœmi-
„ nam *manu capere*, & quo ſe abde-
„ rent, auſpicia quoque ſecuti: & quia
„ aves ad fontes nidos faciunt, & cir-
„ ca fontes conſidunt, eoſque ſecretos
„ maxime, & in edito ut plurimum:
„ pudici legerunt loca, ubi aquæ copia
„ abundantes perpetuo manſere, nec
„ ſunt ulterius divagati; idque primum
„ a Deo acceptum beneficium agno-
„ runt, *perennem fontem*, ubi perpetuo
„ manerent: & ea ratione ſedes primas
„ in terris auſpicato cepere, eaſque di-
„ xere *Lucos*, quos *Grammatici* recte
„ notant ita dictos, quod ibi non luce-
„ ret, & Romani ſemper habuere ſa-
„ cros: & a fonte, qui Græcis πηγὴ,
„ tunc forſan communi utriſque voca-
„ bulo *primos dixere Pagos* &c. " Hæc
Vicus: quæ etiamſi vera eſſe fingantur, quid inde emolumenti juri gentium accedet? Sed ea reipſa penitus falſa, atque conficta eſſe, quis non videat? Interim ex hac minima parte illius hiſtoriæ mentalis, tanquam ex ſpecimine quodam conjicere Lector poterit de reliquis partibus ejuſdem hiſtoriæ (*a*) & quid

(*a*) Aliam *hiſtoria* illius *mentalis* particulam qua Gigantum originem explicat, exhibere hic placet, ut hujus Auctoris genium paullo melius intelligatur. Sic itaque ait in Scientia Nova pagina 134. Nello ſtato *beſtiale e ferino*, „ le *madri* co-
„ me *beſtie* dovettero lattare ſolamente i
„ bambini, e laſciargli nudi rotolare den-
„ tro le *fecce*, le quali co' *ſali nitri* ma-
„ ravaglioſamente ingraſſano i campi, e
„ sforzarſi, per penetrare la *gran ſelva*,
„ che per lo freſco diluvio doveva eſſer
„ ſoltiſſima; per gli quali sforzi doveva-
„ no dilatar aleri muſcoli per tenderne
„ altri, onde i ſali nitri in maggior co-
„ pia s' inſinuavano, ne' loro corpi; e
„ ſenz' alcun timor di *Dei*, di *Padri*, di
„ *Maeſtri*, il qual *aſſidera il più rigoglioſo*
„ *dell' età fanciulleſca*, dovettero a diſ-
„ miſura ingrandire le carni, e l'oſſa e
„ creſcere vigoroſamente robuſti, e sì
„ provenire *Giganti* " ſic *Vicus:* an vero hoc ex *ſeveriore Metaphyſica*, vel *penitiore Phyſica* hauſerit, Lector judicet. Exſcribam vero hic adhuc pauca, ut integra hac de re *Vici* idea teneatur. Di Giganti così fatti (ſubdit ille poſt pauca) fu ſparſa la Terra dopo il Diluvio, ſcilicet omnes gentiles evaſerunt Gigantes: At „
„ gli *Ebrei* con la pulita educazione, e col
„ timore di Dio e de' Padri durarono
„ nella giuſta ſtatura nella quale Iddio
„ avea creato *Adamo*; e *Noè* aveva pro-
creato i ſuoi tre figlinoli: onde forſe in
„ abominazione di ciò gli *Ebrei* ebbero
„ tante leggi ceremoniali, che s' appar-
„ tenevano alla pulizia de' loro corpi ".
Scilicet una ex tribus cauſſis (aliæ duæ ſunt *Religio*, vel *ſuperſtitio*, & *timor patrum*, & *magiſtrorum*) ob quas non omnes homines in giganteam ſtaturam olim excreverint, Vico auctore, eſt ablutio pueris adhibita. Hinc lib. de Conſt. Philol. Cap. IX. pag. 60. rationem reddit cur Gigantes *mature* in oriente ceſſaverint, quia inquit, *civili cultu introducto, matres cœpere lavare filios pueros &c.* Hinc etiam *non nati Gigantes* inter *Semi poſteros vere pios, quia ex cultu antediluviano matres lavabant pueros &c.* quam vera ſit hæc cauſſa, judicent Phyſici. Ceterum mundities corporis ſicut obſtare potuit juxta Vicum, ne hominum ſtatura nimium creſceret, ita, eodem auctore, poſtea introducta eam minuere valuit. Hinc ita loco citato ex *Scientia Nova*, nonnullis interjectis proſequitur: „ Con tal pulizia
„ de' corpi, e col timore degli Dei, e
„ de' Padri, il quale ſi troverà e degli
„ uni e degli altri eſſere ne' primi tempi
„ ſtato *ſpaventoſiſſimo*, avvenne, che i *Gi-*
„ *ganti* degradarono alle noſtre giuſte ſta-
„ ture.... Tal degradamento dovette du-
„ rare fin' a' *tempi umani delle nazioni*....
„ Quindi di tutto il primo Mondo degli
„ Uomini ſi devono fare due generi, cioè
ſe

quid ab eo ſperandum ſit, qui Vici veſtigia tanquam magiſtri ſui premenda ſibi proponit, & Metaphyſices ope detecturum ſe omnia confidit. Jam verò ex dictis colligas velim, non eſſe vituperandos Auctores, qui prætermiſſo tempore obſcuro, & fabuloſo, & incertis, fictiſque primordiis, rem exorſi ab eo tempore ſunt, quo ex hiſtoricis monumentis lumen aliquod poteſt hauriri. Neque videtur audiendus Dunius, dum ait, ſcriptores juris gentium ideo *paſſos eſſe naufragium, & in abſurditates varias incidiſſe, quia ejus originem, atque progreſſum uſque ad Philoſophiæ primordia ignorarunt*. Nam aliam naufragii cauſſam fuiſſe, jam innuimus ſupra, difficultatem ſcilicet ſtatuendi perfectam juris univerſalitatem, fontemque obligationis, quæ inde promanat, definiendi; quarum alteram Dunius profert quidem, ſed non probat: alterum ſilentio premit, licet jus abſque obligatione nullum exiſtat.

Alia de cauſſa Scriptores juris gentium accuſat ipſe (quod quidem ab eo primo loco proponitur, ſed nos, ita rerum connexione ferente, ad hunc reſervavimus locum) nimirum ex eo, quod *quamvis Scriptores illi cognoſcant, primarum origines ſocietatum fuiſſe incultas, & rudes; nihilominus quoad leges, moreſque attinet, intrepide tranſeant; velut ex uno in alterum orbem: quaſi fieri potuiſſet, quod homines materialibus tantum, craſſiſque ideis inſtructi concipere ideas abſtractas vel ab ipſis familiarum primordiis valerent, unde morum innocentia proficiſceretur*. Quid hic ſibi velit Cl. vir, fateor, me ſatis non aſſequi: nam ſi loquatur de ipſomet *facto*, facile conſentiunt Autores, nedum in Societatum primordiis, ſed etiam in ipſo Rerumpublicarnm flore, & longe poſt Philoſophorum initia, apud Gentiles minime viguiſſe abſolutam legum, morumque innocentiam. At ſi de *poſſibilitate* loquatur, ut alias loqui videtur, non video, cur homines in *familiarum primordiis* non potuerint innocentem agere vitam, & æquis legibus uti: ut enim innocentem vitam traducerent, ſatis erat, parere rationi, quæ agenda, vel omittenda præſcribit, & dictat. Porro dictata, & præcepta rationis nunquam deeſſe homini poſſunt, utpote ratione prædito, modo pravis cupiditatibus lumen ejus non obruat. Ideæ autem metaphyſicæ, & abſtractæ ad definiendam quidem, explicandamque virtutem, non ad eam excolendam ſunt neceſſariæ. Cæterum mihi facile in animum induxerim, ſi morum innocentia floruit unquam apud Gentiles, eam præcipue in familiarum primordiis floruiſſe, cum occaſiones, & incitamenta peccandi pauciſſima & rariſſima forent. Qui vero aſſerit, tempus aliquando fuiſſe, quo homines morum innocentiam habere non poſſent, ſeu vivere ſine culpa, is meo quidem judicio a ſana doctrina recedit, & anſam ſuppeditat pernicioſis erroribus. *At mores*, inquit, *ideis reſpondent:* Et egomet fateor; non tamen ſolis ideis ab-

„ uno d' uomini di *giuſta corporatura*, che „ furon i ſoli *Ebrei*, e l'altro di *Giganti*, „ che furono gli Autori delle Nazioni „ Gentili ... Il tempo di venire le Na- „ zioni Gentili in sì fatto ſtato ſi deter- „ mina cento anni dal Diluvio per la raz- „ za di *Sem*, e duecento per quella di „ *Giafet*, e di *Cam* &c. " His ita de *Gigantum* origine & conditione expoſitis, reprehendit *Philoſophos* omnes, & *Philologos*, quod non inde unde debebant, exorſi fuerint, inquiens: *Da sì fatti primi uomini ſtupidi, inſenſati, ed orribili beſtioni tutti i filoſofi, e filologi dovevan incominciar a ragionare la ſapienza degli Antichi Gentili: cioè da Giganti teſtè preſi nella loro propria ſignificazione*. Nonne magnum eſt damnum, quod iſte *Philoſophorum omnium Magiſter* tam ſero in hunc mundum venerit, & quod Orbis litterarius tamdiu hac ejus Nova *Scientia* caruerit? Parce vero Lector ſi te diutius hiſce detinuerim: fortaſſe nec injucundum, nec inutile fuerit, (quandoquidem ejus opera non adeo obvia ſunt) aliqualiter noſſe hunc *obſcuri*, & *fabuloſi temporis* hiſtoriographum. Porro ſi liceat quæcumque libuerit fingere, & ut explorata habere, profecto facile erit rerum omnium primordia explicare, & jus gentium a prima ejus origine, *mentali*, ſeu potius *imaginaria* hiſtoria, repetere. Sed quid inde frugis?

abſtractis, ac metaphyſicis, ſed potius practicis, nempe boni moralis, & inclinationi, inſtinctuique rationis, quo nunquam homines carent, niſi forte ſua culpa. At Dunius fortaſſe reponet: idea boni moralis certe corporea, & materialis non eſt; adeoque donec homines ſeſe liberarent *a mole graviſſima materialiſmi* (quod nonniſi paulatim, & ſenſim effici poterat) neque ideam habere boni moralis, neque ex ſtatu brutali, in quo jacebant, prorſus emergere, neque morum innocentiam induere poterant. At Deus, hominesque Dunio parcant, & Vico, & ſiqui ſunt alii, qui aliquando homines fuiſſe belluas, ut ita dicam, materialibus, corporeiſque ſolum ideis inſtructos ſibi perſuadent, aliiſque perſuadere nituntur. (a) Sed jam belluinum hominum ſtatum, cui tota hæc fabula ſuperſtruitur, ſatis ut arbitror, refutavimus.

Sed age expendamus paullo accurratius, utrum etiam admiſſa hominis ſolitarii, & elinguis hypotheſi, admittendæ eſſent, nec ne, ideæ ſolum corporeæ, materiales, & craſſæ, cujuſmodi brutis ineſſe dicuntur. Mirum, quod Dunius, & Vicus hoc ut certum conſtituant. Ego fateor, me mordicus adhærere contrariæ ſententiæ, quam ut pro certa habeam, moveor hoc potiſſimum ratiocinio. Certum eſt, homines ab ipſa etiam infantia ſolitariam vitam agentes veros homines eſſe, adeoque naturales omnes facultates hominis proprias retinere. In primis hic duas memoro, quæ ad inſtitutum noſtrum maxime faciunt; alteram, qua ſupra nos ipſos, actuſque noſtros reflectimus, ſeu cogitationem convertimus: alteram vero, qua uniendi, & ſeparandi, abſtrahendi, novaſque ideas efformandi virtute pollemus. Homo igitur ſolitarius a teneris etiam unguiculis, ſupra ſeipſum animadvertere poſſet, & ſupra id, quod ageret, vel agendum aſſumeret. Poſſent, imo deberent in illius mente excitari variæ pro variis occaſionibus ideæ, ſaltem ex illis, quæ ut exſolvantur, nulla alia indigent re, niſi occaſione excitante; ſive illæ ſint nobis innatæ, ſive faciliter, nulloque negotio comparentur, ſeu percipiantur, cum veluti lateant in proxima, expeditaque intelligendi potentia. Poſſet inſuper homo ſuomet arbitratu ideas aliquas excitare, & alias ſive copulare, ſive ſejungere (quo unum de alio vel affirmatur, vel negatur) quare igitur non poterit etiam ex duabus tertiam colligere (in quo ratiocinatio conſiſtit) & ex ſimilibus ideis quandam pluribus communem abſtrahere? Homo enim, ut diximus, his omnibus facultatibus pollet hoc ipſo, quod homo eſt: & ex alia parte eidem diutius viventi occaſiones variæ occurrerent quam facillime. Ad hæc, finem ſibi aliquem præſtituere poſſet (quoniam hæc pariter naturalis, & neceſſaria facultas hominis eſt) quin & ſuiipſius conſervationem non poſſet non velle. Igitur etiam de mediis ad vitam conſervandam neceſſariis cogitare, ac deliberare valeret: nam ex una parte facultas non deeſſet, ex alia non raro ſuppeteret occaſio excitans, imo & urgens neceſſitas in promptu eſt. Cum edoctus experientia cognoſceret, vitam traduci ſine cibo non poſſe, cur non ita ratiocinando concluderet: ergo colligendi fructus ſylveſtres, iique ſervandi pro tempore neceſſitatis, ne fame peream? Nam ipſi pariter experientia conſtaret, nec ubique, nec ſemper præſto eſſe hujuſmodi fructus, vel aliud quodlibet alimentum. Similiter plura modo ſibi moleſta percipiens, modo grata, jucundaque expertus, cur non induſtriam acueret ad removenda illa priora, & hæc altera comparanda: ex. gr. experiretur, ſe interdum algere, interdum calore torreri; ſæpe imbribus, quandoque nive ve-

(a) *Rouſſeau* hypotheſis tantum loco haberi vult, aut ſaltem ſe velle ſimulat, quod de primitivis hominibus ſuis *ſilveſtribus, & brutalibus diſſerit in libro de fundamento inæqualitatis inter homines*: ibique *improbabile, & fortaſſe impoſſibile* judicat, quod homines ad eum ſtatum reverſi fuerint, aut aliquando revertantur: id tamen reipſa contigiſſe cenſuit Vicus, & poſt eum Dunius: quod miramur.

Digitized by Google

vexari, eaque identidem tegi undique terram. Tot itaque occurrentibus cogitandi ſerio, deliberandi, diſcurrendi, ſibique conſulendi occaſionibus, ac neceſſitatibus, quomodo illi jure negetur omnis ratiocinatio, uſuſque rationis, deliberatio omnis, & omnis electio &c. Igitur circa ea, quæ commemoravimus, & alia ſimilia procul dubio ratiocinabitur: & cum ratiocinatio, ſive diſcurſus conſtare ſolis ideis materialibus, corporeiſque non poſſit; opus erit, ut ſibi etiam comparet ideas abſtractas, ac ſpirituales. Jam vero ſi hominem ſylveſtrem, ac ſolitarium concipere placet vel eo tantum, quem deſcripſimus, modo, haud parum tamen elevabitur ſupra ſtatum brutalem, atque ferinum.

At quoad morum honeſtatem, vel turpitudinem ſpectat, aliquodne rationis lumen deprehenderetur in illo? Si verum eſt, quod Philoſophi docent, nec putaverim, a Dunio negari, nimirum homini a natura inſita eſſe, atque congenita *æquitatis ſemina*, *rationales inſtinctus*, *& inclinationes*, *ſenſum moralem* (quæ variæ phareſes idem ferme ſignificant); hæc profecto omnia etiam ſylveſtribus, & ſolitariis hominibus inſint, oportet, cum ab hominum magiſterio & inſtitutione non pendeant. Hæc igitur *ſemina* ſuos proferent fructus; hujuſmodi *inſtinctus* ſenſa ſibi conſentanea excitabunt; *inclinationes* iſtæ, ſtatim ac congrua occurret occaſio, in ſuos actus erumpent. At hujuſmodi occaſiones nullæne in eo ſtatu fuiſſent? Imo vero perplures. Nam pluribus ſæpe hominibus in eadem ſylva oberrantibus, occurrere unum alteri, identidem oporteret. Fac igitur, hominem per nemora, ſylvaſque vagantem primo incidere in puerum, qui vel colligat glandes, vel edat collectas. Quid putas, inde futurum? Anne alter alterum fugiet? Quamnam ob cauſam? cum nec vir timere puerum poſſet, utpote imbecilliorem; nec puer ipſe virum utpote ſerena fronte, haud præpeti gradu, blandiſque ad ſe oculis accedentem: imo etiamſi timeret, nihilominus fugere ob ætatis imbecillitatem non poſſet. Puer itaque pateretur, ad ſe virum accedere: & primo quidem admiratione correptus eum attentius luſtraret, ſibique ſimilem eſſe cognoſcens gaudio afficeretur, in ſuamque lubens ſocietatem admitteret: tum vir ille rueret etiam in amplexus, & varia benevolentiæ ſigna exhiberet; tantumque eſſet alienus, ut ipſe puto, ab ulla inferenda moleſtia, ut fructus etiam ſapidiores, ſi quos collegiſſet, offerret, & contra ferarum incurſus pro viribus tutaretur. Talem illum futurum nemo negaverit, niſi qui nulla æquitatis principia, nullum rectitudinis, & honeſtatis amorem, nullam denique humanitatem a natura inſitam homini exiſtimarit: quod & communi Philoſophorum ſententiæ, & intimo cujuſque ſenſui repugnat. Finge præterea, hominem illum jam a puero paullulum receſſiſſe, & ab immani bellua laniari puerum, vel ab homine ſuperveniente verberibus cædi, fructibuſve privari cernentem; nonne primo, doloris & commiſerationis ſenſu afficeretur; tum vero indignaretur in illum, factumque improbaret: proinde conciperet, illum, quod minime decebat, egiſſe, & innocenti puero irrogaſſe injuriam? Ita ſane æſtimandum, ſi eadem ubique ſit humana natura: negareque, illum prædictos humanitatis, commiſerationis, æquitatiſque ſenſus habiturum, quid aliud eſt, quam audaciores reddere Libertinos docentes, judicium, ſenſumque omnem boni moralis eſſe ſolummodo humanæ inſtitutionis, & educationis effectum; non naturæ affectionem, impulſumque rationis id naturaliter præcipientis: quem quidem errorem eſſe graviſſimum, ac pernicioſiſſimum conſtat. In eo igitur, de quo loquimur, homine excitarentur moralis rectitudinis ideæ, ſeu potius, data occaſione, & natura ad id inclinante, eaſdem ſibi ipſe formaret: præſertim vero, ſi & ipſe experiretur (quod nedum poſſibile foret, ſed aliquando etiam reipſa contingeret) ſibi ab aliis vel injuriam inferri, vel contra, beneficium impendi: quo vel ſolo experimento formare poſſet judicium illud, ſive dictamen, *alteri faciendum non eſ-*

 ſe,

ſe, quod ſibi fieri non vellet, & ex oppoſito, *faciendum alteri eſſe, quod ſibi ipſi fieri vellet*: quæ duo fundamenta ſunt omnium erga alios homines officiorum. Ne longior ſim, haud ultra progredior: ceterum demonſtrare facile poſſem, quo pacto homo ille ſylveſter ideas omnes ad traducendam vitam juxta rationis dictamina neceſſaria comparare ſibi valeret; & quidem tunc eo facilius, quod nondum vel contrariis actibus, vel prava educatione hebetati eſſent morales inſtinctus. Itaque concludendum, a veritate procul abeſſe, quod ſuſtinet Dunius, nimirum homines in ſocietatum domeſticarum exordio nonniſi materiales, & craſſiſſimas ideas habuiſſe; proinde materialiſmi pondere ita oppreſſos fuiſſe, ut mentem altius attollere, & ea quæ ad morum honeſtatem, vitæque innocentiam ſunt neceſſaria, cognoſcere non valerent. Idque facile vidiſſet Dunius, ſi *metaphyſicæ ſeverioris ope* non in homines illos *exleges*, *ferinos*, & *vagos*, quos ille aliquando fuiſſe, ego nunquam extitiſſe cenſeo, introſpicere ſtuduiſſet; ſed in ipſam hominis naturam, quæ cum eſſentialiter differat a natura brutorum, nunquam poteſt huic ita aſſimilari, ut non aliquid diverſitatis retineat, atque præſeferat. Sed hac de re jam ſatis.

Poſtremo quod attinet ad comparationem utriuſque juris, quam Dunius inſtituit, non ſatis intelligo illud, quod ait, nempe jus gentium eſſe *fœtum cordis humani magis, minuſve propriis affectibus, & ignorantiæ tenebris implicati, adeoque intelligentiæ materialibus ideis magis minuſve depreſſæ*; & inde *verum bonum falſum permixtum complecti; quatenus ab æterno vero, ſeu a ratione magis, minuſve recedit*. Hoc, inquam, non capio, cum mihi perſuaſum ſit, jus quodvis conſentaneum rationi eſſe debere. Si enim actionum noſtrarum regula eſt; quomodo a rationis norma recedere poteſt? Si actiones noſtræ eidem rationi debent eſſe conformes, quomodo ab æterna Dei lege, quæ per rationem manifeſtatur hominibus, poterit diſſentire? Quocirca quicunque mores, qua parte a ratione recedunt, jus nullum inducere valent; & lex qua parte rationi, ſeu legi æternæ contraria eſt, iniqua, & invalida eſt (*a*) ut & alibi adnotavimus. Nec Dunio, qui oppoſitum docere videtur, aſſentiar, donec hoc mihi congrue explicarit. Opto etiam explicet mihi, quo fundamento nitatur, dum aſſerit, *in ſocietatibus hominum corruptæ naturæ* (procul dubio loquitur de humana natura, prout modo ſe habet, protoparentis crimine ſauciata (*reperiri non poſſe inſtituta, legeſque omnino conformes rectæ, exactæque rationi*. Mihi enim res aliter ſe habere videtur; imo in pluribus ſocietatibus id ſolum optandum, ut quiſque ſubditorum juſtiſſimis, & ſanctiſſimis legibus pareat: profecto

ad

(*a*) Hic eſt comunis Scriptorum *de Jure* ſenſus; ut mirum ſit, *Dunium* in hac propoſitione reperire potuiſſe quidpiam quod reprehenderet. Inſtar omnium ſit S. Thomas qui 1. 2. quæſt. 90. a. 2. ita diſſerit: *Sicut Auguſtinus dicit in L. de lib. Arb. non videtur eſſe lex, quæ juſta non fuerit: unde in quantum habet de juſtitia, in tantum habet de virtute legis. In rebus autem humanis dicitur eſſe aliquid juſtum ex eo quod eſt rectum ſecundum regulam rationis*, ſeu ut ego ajo, eſt *conſentaneum rationi*). *Rationis autem prima regula eſt lex naturæ: unde omnis lex humanitus poſita* (cujuſmodi ſunt leges omnes Juris Gentium, & Juris Civilis) *in tantum habet de ratione legis, in quantum a lege natura derivatur. Si vero in aliquo a lege naturali diſcordat, jam non erit lex, ſed legis CORRUPTIO*. Idem docet S. Doctor art. 3. ſequente, quem etiam *Grotius* affert & approbat. Quin ulterius ille progreditur inquiens (l. 2. de Jure B. & P. cap. 14. §. 12.) *Leges non quævis ſubditos obligant, poſſunt enim etiam extra eas, quæ jubent, quod illicitum eſt, eſſe quædam evidenter ſtulta, atque abſurda*. Adeo verum ille cenſuit, leges omnes ut obbligent, eſſe debere *conſentaneas rationi*, ut ego aſſero. Sed fortaſſe *Dunius* ſoli ſuo *Vico* credet. En vero quod hic ait lib. de jur. princ. §. 83. *Auctoritatem cum ratione omnino pugnare non poſſe; nam ita non leges eſſent, ſed MONSTRA legum*.

Digitized by Google

ad normam æterni veri dirigerentur, ſi tantum docilitatis, atque obedientiæ ſubditi præſeferrent, quantum Legiſlatores in condendis legibus æquitatis, atque ſapientiæ. Sed quia malorum contumacia quandoque frangi ſine periculo majori non poteſt; ideo leges interdum non quidem adprobant, ſed permittunt aliquid mali: & hæc permiſſio non contraria rationi, ſed conſona eſt. Quod ſi aliquando in iis etiam, quæ leges præcipiunt, a naturali æquitate nonnihil recedere videantur; id verificatur, ſi ad perſonas tantum particulares, non vero ſi ad publicum bonum, quod ſemper præferendum privato eſt, ratio habeatur: ex. gr. contra æquitatem abſolute loquendo eſſet, furtum leve capitis pœna punire: at nihilominus contra æquitatem non eſſet, ſed imo rationi conforme, ferre hujuſmodi legem in ea Civitate, ubi nulla, vel rariſſima furta perpetrarentur; ut ſcilicet terrore ſupplicii frequentioribus, & gravioribus furtis aditus præcluderetur. Haud alia ratione Auctores nonnulli aſſerunt, leges poſitivas non ſemper perfectam ſervare æquitatem, eo quod ſemper commune bonum reſpiciunt: hoc autem ut ſartum, tectumque ſervetur, interdum neceſſe eſt, ipſos etiam innocentes pœnam aliquam, ſeu potius damnum incurrere; reos vero majore affici pœna, quam ipſa ſit culpa. Sed iſtud Dunio non favet, qui in ea videtur eſſe ſententia, quod mores omnes univerſe recepti, licet ab *æterno vero*, & a *ratione* recedant, nihilo tamen minus ad jus gentium pertineant. Imo cum ille ſentiat, ut vidimus, primas familiarum ſocietates conflatas fuiſſe ex hominibus ferinis, vagis, exlegibus, nullas niſi corporeas, & materiales ideas habentibus, qui poſtea ſenſim & exuerint ferinos mores, & materialiſmi ſeſe pondere liberarint; ex alia vero parte doceat, jus gentium cœpiſſe ſimul cum ipſa ſocietate domeſtica, ſemperque poſtea duraſſe magis minuſve perfectum pro varia conditione viventium: ideo pro jure gentium videntur habuiſſe nationes primo quidem mores quaſi ex toto brutales; deinde paulo minus ferinos; tum medios, ſive ſemibrutales; ac demum vix aliquid retinentes ex illis: itemque habuiſſe leges, quæ ideis vel ex toto, vel ſolum ex parte, ſeu magis minuſve materialibus reſponderent. Hæc autem mihi adeo videntur abſurda, ut credere malim, me illius mentem non aſſequi, quam mihi peſuadere, talem illius opinionem fuiſſe, qualem ejus verba præſeferunt.

Ultimo loco de juris gentium principio fundamentali, prout a Dunio proponitur, dicendum breviſſime eſt. *Duo tantum*, ait ille, *ſunt principia univerſalia* Juriſprudentiæ univerſalis. Alterum juris mere naturalis, videlicet *verum*, de quo fuſe diximus ſupra: alterum juris gentium, atque civilis, nempe *certum*. " *Certum voco*, inquit, *ad diſcrimen* veri *in ſua ſignificatione latina, quæ proprie indicat perſuaſionem illam, quæ in nobis per fidem gignitur alteri præſtitam, quæ facit, ut illius auctoritati, ſcilicet vel ſenſuum noſtrorum vel aliorum teſtimoniis, acquieſcamus. Et quia* certum *gignitur auctoritate, ideo lex omnis, quæ auctoritate, & arbitrio hominum fertur,* certum *pro ſuo habet principio: quemadmodum lex omnis, quæ per rationem dictatur, nititur* vero, *ſeu in vero fundatur*. In his ne plus æquo videar eſſe moroſus, in præſentia non quæram, cur perſuaſionem illam, quæ *ſenſuum noſtrorum teſtimonio nititur*, *fidem* appellet; vulgo enim non dicitur *credi*, quod propriis oculis cernitur: nec pariter quæram, cur *certum* tantum auctoritate gigni arbitretur: cum ea certior perſuaſio ſit, quæ oritur ex propriæ evidentia rationis. Hic ſolum dicam, ex allatis Dunii verbis, & ex iis, quæ ſequuntur, inferri duntaxat, quod idem ſit dicere, *certum* eſſe principium fundamentale juris gentium, ac affirmare efficientem illius cauſſam eſſe hominum auctoritatem: quod quidem ſatis omnibus conſtat vel ex ipſa definitione juris gentium ſuperius allata. Quare ſupervacaneum videtur, hoc idem data opera rurſus adſtruere ſub nomine *certi*, quaſi hoc novam aliquam lucem juri gentium adferret.

Pag. 39.

Si

Digitized by Google

Siquid itaque ſapio, hæc relinquenda ſunt Vico, qui gaudet, ideas quandoque vulgares, & tritas verbis obſcuris, & quaſi myſterium præferentibus obtegere, fortaſſe, ut videatur, novum aliquid protuliſſe. Hic autem Dunium etiam, atque etiam rogo, ut quæ hactenus ſcripſi, æqui bonique faciat. Quod ſi quid paullo liberius quam par fortaſſe ei videatur, hic dixerim, id totum, rogo, non contradicendi, multoque minus offendendi animo, ſed ex ſolo veritatis amore dictum a me credet. Cetera certuſque me ipſum & magni facere, & impenſe amare.

FINIS TOMI SECUNDI.

I N-

Digitized by Google

INDEX RERUM NOTABILIUM.

Numerus Romanus Tomum, Arabicus Paginam ſignat.

A

Actiones humanæ quædam ab omnibus vituperatione dignæ habentur. T. II. Pag. 2. Liberæ objectum ſunt Juris naturalis. 87 Non vero neceſſariæ. 89 Omnes neceſſarias adſtruere eſt evertere Jus naturale. *ibid. & ſeq.* Habent aliquam moralitatem etiam præconceptæ ad legem Dei. 121

Æternitas animæ humanæ an & quomodo certo dignoſcatur. I. 100 Quomodo Juri naturali conveniat. II. 116

Alberti (*Valentinus*) quodnam ſtatuunt primum Juris naturæ principium. II. 19 Refutatur. 20

Amor purus quomodo intelligendus. II. 52

Anderſonius (*Joannes*) affirmat Groenlandos in ſtatu naturali vivere. I. 197 198

Anima humana immaterialis eſt, & ſpiritualis. I. 92. *& ſeq.* Naturaliter immortalis. 97 De ejus æternitate imprudentiſſime dubitatur. 65 Poſt mortem manere, conſentiunt omnes Gentes. 103. *& ſeq.* Non ignoratum id a Jobo. 63 Nec ab Hebræis vetuſtioribus. 112 Stoici putarunt non manere ſemper. 97 A Cicerone deriſi. 103 Quomodo a corpore in ſuis actibus pendeat. 99 An detur in ipſa pura intellectio. 100. Quomodo poſt hanc vitam mutetur. II. 9

Anſaldus (*Caſtus Innocens*) unde principiorum Juris naturæ certitudinem repetendam cenſeat. II. 136 Refellitur 137 Ejus ſententia ad Atheos revincendos minus idonea. 139

Ariſtoteles quo ſenſu diſciplinæ morali adimat certitudinem. II. 144

Anthropomorphitæ dicendi non ſunt, qui Deo perfectiones humanas ſano ſenſu tribuunt. II. 12

Athei quomodo lege naturali obligari cenſeantur a Wolfio. I. 7 Quomodo revincendi. 7. Sunt ad omnia vitia proclives. II. 113

Atheiſmus an bonis moribus ſocietatique per ſe noxius. II. 113

Athenagoras num damnaverit ſecundas nuptias. I. 12

Auctoritas præſertim divina, non eſt a juris naturæ doctrina ſemovenda. I. 16

B

Barbeyracus (*Jo:*) neglectum moralis doctrinæ, multoſque errores Patribus Eccleſiæ affingit. I. 8 Refellitur, *ib.* & 12 Immerito laudatur a Thomaſio. 9. Laudat ipſe Pufendorfium. 29 Quem in pluribus notat. 30. Perperam explicat jus permiſſivum. 60. Legis definitionem a Pufendorfio datam reprehendit. 58 *& ſeq.* Jus imperandi divinum ex ſola repetit creatione. 78. Tria conſtituit juris naturæ principia. II. 55 Erroris facti reprehenditur. 71 Inanis ejus timor diſpellitur. 72 Male tuetur Pufendorfium. 87

Belligerantes an a juris naturæ legibus exempti. II. 129 Effatum illud, *jura legeſque inter arma ſilere*, explicatur. 130.

Bonum eſt voluntatis objectum. I. 134 Particulare quomodo cum idea beatitudinis nectatur. 120. 134 Definitio boni non omnibus una. *ib.* Aſſignatur vera. *ib.* Bonum duplex. *ib.* Alia boni diviſio. 135. Quantum erret Hobbeſius in idea boni aſſignanda. *ib.* Refutatur. 136. Non affectibus & paſſionibus, ſed ratione æſtimandum. 137. Bonum alterius quomodo cum appetentis bono conjunctum. 138 Aliorum bonum velle rationi conſentaneum. 140 Boni apprehenſio quomodo appetitionem præcedat. 144

Buddeus (*Franciſcus*) juris ignorantiam deplorat. I. 2 Auctoritatem Patrum Eccleſiæ magni facit. 12. Romanam Cenſuram Grotiani Operis injuſte ſuggillat. 23 Pufendorfium commendat. 29

Burlemaquius (*Jo: Jac.*) quomodo Jus permiſſivum explicet. I. 60 Quomodo divini Juris fundamentum. 89 Tria ſtatuit Juris naturæ principia. II. 55 De obligationis natura quid ſentiat. 110 In damnatum utilitatis principium incidit. *ibid.* Refellitur 111.

C

CAini fratricidium non probat ſtatum naturalem hominis eſſe bellum omnium in omnes. I. 154
Caſus proprie dictus nullus in Univerſo. I. 120 Caſu inducta legum conformitas quo ſenſu dici poſſit. II. 189
Clemens Alexandrinus Deum non facit auctorem idolatrici cultus Aſtrorum. I. 12 Stoicis non favet. 13
Clericus (*Joannes*) Jobo & antiquioribus Hebræis perperam tribuit ignorantiam imortalitatis animæ. I. 106 *& ſeq.* 113
Cocceius humanas actiones omnes neceſſarias eſſe docet. I. 114 In quo libertatem conſtituat. *ib.* Refellitur. *ib.* & ſeq.
Cogitatio nequit corpori ſeu materiæ convenire. I. 95
Commiſeratio non eſt unum ex principiis Juris naturæ, ut vult Rouſſeau. II. 59 Ex ea omnes ſociales virtutes non oriuntur. 60
Conſilium a lege quo pacto diſtinguant Hobbeſius. I. 61 & Pufendorfius. 62
Corruptio per peccatum inducta ſtatum naturalem hominis non conſtituit. I. 32
Creatura cur a Deo conditæ. II. 4
Cumberlandus (*Ricardus*) Hobbeſium refutat. I. 28

D

DEmonſtratio quo pacto habeatur in moralibus. II. 145
Deus eſt fons primarius Juris naturæ I. 77 Univerſi proviſor. 80 Negantes Deiſtæ refutantur. 81 Omnes habet perfectiones. 70 Cur mala permittat. 83 & ſeq. V. *Malum*. Cur non omnes homines in officio contineat. 84 Cur peccatum permiſerit. *ib.* Etiam minima curat. 85 Illi competit legitimum jus imperandi. 86 & II. 3. & ſeq. Omnia quæ fecit, juxta eorum naturam conſervat. 101 Ejus præſcientia libertati non officit. 125 Decuit, ut crearet hominem, qui cognoſcere, colere, & amare eum poſſet. 167 Creato homini linguam & notiones ſtatui ſuo congruas conceſſit. 177 Hominem in domeſtica ſocietate collocavit. *ib.* Naturales leges condidit. II. 3 Non creavit hominem exlegem. *ib.* In quem finem Creaturas condiderit. 4 Niſi naturales leges tuliſſet, conſervationi ſocietatis ſatis non proſpexiſſet. 5 In altera vita retributionem operibus ſervat. 9 Quomodo hanc retributionem ſperare poſſimus. *ib.* Malis actibus quomodo offendatur. 10 Vindictam quomodo ſumat. *ib.* Perfectiones humanæ quo ſenſu illi tribuendæ. 12 Deum a ratione ſibi relicta potius ut Doctorem cognoſci, quam ut judicem, aſſerit Thomaſius. 13 Refellitur. *ib.* Deum colendum quomodo inepte probet Wolfius 36 ſicut & diligendum. 42 Deus Sibi ipſi lex eſt. 183 Suæ ſapientiæ, ac ſanctitatis lege quomodo adſtringatur. 126 Jus naturæ mutare num poſſit. 127 Qua ratione in eo diſpenſare dicatur. 128 Num Juris Gentium ſit auctor. 172
Dei exiſtentia verbis admittitur, re tollitur ab Hobbeſio. I. 25 & ſeq. Clara eſt, & facile detegi poteſt. 77 & ſeq. V. *Exiſtentia*.
Deiſta Dei providentia Mundum regi negant. I. 80 Eorum argumenta. 81 ſolvuntur. 82 & ſeq.
Divortium quomodo vetitum probet Thomaſius. II. 132 Refellitur. 133
Dunius (*Emanuel*) quodnam ſtatuat Juris naturæ fundamentum. II. 66 Nonnullæ illi propoſitæ difficultates. 67 Juris Gentium quamnam exhibeat ideam. 177 Quibus ſubſit difficultatibus. 178 Rejicitur ſtatus beſtialis & ferinus, quo aliquando vixiſſe homines ponit. 180 185 193 Unde difficultas juxta ipſum admittendi Jus Gentium in ſenſu proprio. 189 Hominibus in ferino ſtatu nonniſi ideas corporeas & craſſas tribuit. 193 Timendum ne ejus doctrina faveat Libertinis. 194 Quid ab ipſo explicandum deſideretur. 195

E

ENs æternum admittendum. 77 Item neceſſarium. 78 & a ſe *ib.* Nequit eſſe

ſe materia. *ib.*, nec mens humana. 79. Entis infinite boni & perfecti idea non pugnat cum idea Judicis, & vindicis. II. 11.
Epicuraiſmo adhæret Thomaſius. I. 34. & ſeq. Illi favet wolfius. 44. & ſeq. Epicuræi homines omnes in ſtultos partiebantur & ſapientes. 36. & ſeq. Juxta illos, in quo ſita ſit cogitatio. 92.
Exiſtentia Dei demonſtratur. I. 77. Facile detegi a quocumque poteſt. 78.

F

Felicitas juris naturæ effectus. II. 72. Communis potior privata. *ibid.* Felicitas hujus vitæ imperfectiſſima. 78. Quomodo ſpectanda ab operante. *ibid.* Felicitas etiam alterius vitæ ſperata non eſt fundamentum naturalis obligationis. 79.
Finis actionum noſtrarum quinam. II. 76. Finem præſtituere ad rationem pertinet. *ibid.* Finis proximus juris naturalis quis. 77.
Finis medius. 77. Ultimus *ibid.*
Fleiſcherus (*Jo: Laur.*) Juris naturæ ſtudium neglectum deplorat. I. 5. Naturalia præcepta eſſe tantum paterna Dei monita putat. II. 16. Refellitur. *ibid.* Quantum ſuis doctrinis Epicuræiſmo faveat. 17. Quam inepte ratiocinetur. 18.
Fons errorum in Religione & moribus quinam. I. 237.
Fundamentum Juris naturæ non eſt utilitas propria. II. 62. Num ſit *Verum*. 66. In cognitione ordinis æterni, & incommutabilis collocandum. 64.

G

Gaſtrellus (*Franciſcus*) obligationem Juris naturæ a ſpe conſequendæ felicitatis deducit. II. 103. Refellitur. 104.
Gajus quomodo jus naturæ definiat. I. 75.
Gaſſendus plus æquo Hobbeſium laudat. I. 28.
Grotius (*Hugo*) bene judicat de Scholaſticis. I. 4. Plura ex ipſis exſcripſit. 5. 26. Egregie ſentit de Eccleſiæ Patribus. 11. Juris naturalis reſtaurator audit a Proteſtantibus. 20. Quid de illo ſentiant Buddeus & alii. *ibid.* Quid de ejus opere de jure belli & pacis judicet Pufendorfius. 21. Quid Schmauſius. *ibid.* Nec Conditor, nec Reſtaurator juris naturalis merito dicendus. 22. Operis de jure belli & pacis ſcopus. *ibid.* Legem divinam poſitivam univerſalem admittit. II. 131. Num jus Gentium poſitivum, voluntarium univerſale poſuerit. 170.

H

Hobbeſius (*Thomas*) quodnam juris fundamentum ſtatuat. I. 25. Dei exiſtentiam evertit. *ibid.* Ejus perverſæ ratiocinationes. 26. Nonnulla ejus errata. 27. Proteſtantium varia de illo judicia. *ibid.* & ſeq. & Catholicorum. 28. A nonnullis merito reprehenditur. *ibid.* Legem male definit. 61. Quomodo legem a conſilio diſtinguat. 62. In quo divinum jus imperandi conſtituat. 86. Cogitationem materiæ tribuit. 92. Libertatem cum neceſſitate conjungit. 115. Rectam rationem quomodo definiat. 131. Quantum erret in definitione boni tradenda 135. Refellitur. *ibid.* & ſeq. Statum hominis naturalem eſſe dicit *bellum omnium in omnes*. 153. Refellitur. *ibid.* & ſeq. Peſſime de Imperantibus meritus eſt. 159. II. 24. 116. In ſtatu naturali eaſdem ac in civili paſſiones & vitia viguiſſe ponit. I. 159. Jus unicuique in omnia tribuit. 161. Quot hinc ſequantur abſurda. 162. Naturalem ſtatum hominis ſocialem eſſe inficiatur. 178. Ejus argumenta refelluntur. 180. & ſeq. Quale conſtituat primum juris naturæ principium. II. 22. Primam naturæ legem quamnam definiat. *ibid.* Refellitur. 24. Leges quomodo juxta ipſum obligent. 113. Refellitur. *ibid.* & ſeq. Juris naturalis deſtruit certitudinem. 143.
Hebræi antiquiores animæ immortalitatem cognovere. I. 113. & ſeq. Hebræorum diſciplina de Jure Naturæ & Gentium a Seldeno explicata. 24.
Heineccius (*Jo: Gotlieb*) quid de Juris naturalis Scriptoribus ſentiat. I. 6. Non recte judicat. 8. Tria ſtatuit juris naturalis principia. II. 55. Ejus axiomata. *ibid.* & ſeq. In quo reprehendendus. 56. In quo nimium ſibi plaudat. 57.

Digitized by Google

Hypotheſes variæ circa formationem Mundi an noxiæ eſſe poſſint. I. 174.
Hominis perfectio moralis in quo conſiſtat II. 4. Quomodo jure naturæ homo liber dicatur. 162. Nunquam fuit in ſtatu ſilveſtri & ferino. 180.
Honeſtum quid ſit. I. 66. A decoro quomodo diſtinguatur 67. & ſeq.
Hookius (*Jo:*) ſtatum naturalem domeſticum admittit. I. Diſtinguit ſtatum hominis in naturalem, domeſticum & civilem. *ibid.*
Hubnerus (*Martinus*) definitionem legis a Pufendorfio datam non probat. I. 58. In quo illum reprehendat. 130. Schmauſium damnat. II. 13. Intrinſecam virtutis pulchritudinem, & amabilitatem deridet. 49. Refellitur. 50. & ſeq. Divinam voluntatem rationis noſtræ examini nimium ſubjicit. 51.

I

IDeæ univerſales efformari poſſunt ſine ope verborum. I. 177. Idea Judicis & Vindicis in Deo non pugnat cum idea ſummi Boni. II. 11.
Ignorantia Juris naturæ num a culpa excuſet. II. 147.
Immaterialitas Animæ humanæ demonſtratur. I. 92.
Immortalitas Animæ humanæ demonſtratur. I. 97. De ea perennis extat & univerſalis conſenſus Gentium. 104. Agnita fuit a Jobo. 106. & ſeq., & a vetuſtioribus Hebræis. 111. & ſeq.
Imputabilitas quid, & quo nitatur. I. 127. & 130. An, & quomodo diſtinguatur ab imputatione. *ibid.* Imputantur etiam actiones metu extortæ. 128.
Indifferentia æquilibrii non datur. I. 122.
Intellectio pura quid ſit. I. 99. Animæ immortalitatem evincit. 100.
Intellectus quomodo voluntatem dirigat. I. 142. & ſeq. 148. Quomodo de ſua rectitudine queat eſſe certus. *ib.* Emendandus ut corrigatur voluntas. 149.
Job Animæ immortalitatem agnovit I. 106. & ſeq.
Iſorropia quid ſit. I. 123. Libertatem hominis evincit. *ib.* Quomodo tollatur juxta Bælium. *ib.* Quomodo juxta S. Thomam. 124.
Juriſprudentia quid. I. 71. In quibus verſetur. *ib.* Ejus diviſiones. *ib.* Quomodo ab Ethice diſtinguatur. 72. Ad Juriſprudentiam naturalem ſpectant officia hominis erga Deum, & ad ſeipſum II. 85. & ſeq. Male eam a Morali Theologia diſtinguit Pufendorfius. 87. Omnino tollitur ſublata intrinſeca moralitate actionum. 122.
Juriſtarum antiquorum mens in definiendo Jure Gentium explicatur. II. 98. 102.
Juris etymon, variæque ſignificationes. I. 57. Variæ ejus definitiones, & diviſiones 58. & ſeq. Jus pro Lege ſumitur *ib.* V. *Lex*. Pro attributo Perſonæ. 63. Quid ſit. *ib.* Variæ ejus diviſiones. 64. & ſeq. Jus pro adjuncto actionis quid. 65. Quomodo dividatur. *ib.* Jus pro Arte ſeu Scientia. 71. V. *Juriſprudentia*.
Jus Gentium quæ complectatur. II. 159. Quid illius nomine intellexerint Romani Juriſconſulti. 160. Quo ſenſu iſti illud a jure naturæ ſecernant. 161. Quomodo explicatum a S. Thoma V. *Thomas S.* Sumine poſſit pro ea juris naturæ parte quæ Gentium officia moderatur. 167. Jus Gentium poſitivum univerſale & voluntarium ex parte materiæ non diſtinguitur a jure naturæ. 168. V. *Lex*. Jus Gentium poſitivum ac voluntarium ſumptum pro facultate admitti debet. 170. Non datur univerſale voluntate Imperantis quoad integras Gentes. 172. 175. Num ejus Auctor dicendus Deus. 172. Quænam idea probabiliſſima Juris Gentium. 174. Debet eſſe arbitrio conſtitutum *ib.*, & aliquam habere univerſalitatem *ib.* non eſſe contrarium rationi. *ibid.* & ſeq.
Jus naturæ apud Hebræos. I. 23. Quænam ejus præcepta juxta Seldenum. *ib.* Num comprehendat abſtinentiam a ſanguine. *ib.* & ſeq. Jus naturæ evertitur ab Hobbeſio. 3. Quomodo tradatur a VVolfio. 38. & ſeq. Juris naturæ definitiones plures. 72. Quænam probandæ. 74. Deus primarius ejuſdem fons. 77. dupliciter ſpectari poteſt. II. 1. Eſt regula naturalis actionum liberarum. 2. Ejus primum principium non eſt convenientia cum ſtatu integritatis. 19. nec divina voluntas, ſeu convenientia cum divina ſanctitate. *ib.* nec ſui ipſius conſervatio. 22. nec ſocialitas Pufendorfiana. 23. Non recte conſtitutum a VVolfio. *ib.*

ib. V. *VVolfius*. Unicum ejus ſtatuere principium non eſt neceſſarium. 53. Qui plura ſtatuunt, non reprehendendi. 55. Tria conſtituit Barbeyracus & Heineccius, & quænam. *ib.* Duo Rouſſeau, & quænam. 57. Quam inepte 58. & ſeq. Si unum conſtituatur, eſt in naturalis ordinis cuſtodia collocandum. 64. V. *Ordo*. Eius finis ambitu hujus vitæ non concludendus. 70. Ad ipſius cuſtodiam conferunt cum virtutis impulſus, tum præmiorum ac pœnarum incitamentum. 71. Ejus objectum quale. 80. & ſeq V. *Objectum*. Sumendum prout opponitur poſitivo & revelato. 82. Non in voluntate, ſed in ratione quærendum. *ib.* Ab eo non ſejungenda officia hominis erga ſeipſum & Deum. 85. Quomodo illi competat æternitas. 117. immutabilitas. 127. Unde hæc illi conniant. 128. Ejus univerſalitas oſtenditur. 129. Ejus claritas. 147.

Jus imperandi hominibus Deo convenit. I. 86. Ejus fundamentum juxta Hobbeſium, Puſendorſium, Barbeyracum, & Burlemaquium. 87. Verum conſtituitur. 88. & ſeq. V. *Deus*.

Juſtitia quid ſit I. 12. Variæ ejus diviſiones. 10. & ſeq. Diſtinctio inter commutativam & diſtributivam. 73.

Juſtum quid ſit. I. 66.

L

LAngius (*Joachimus*) Vvolfium de ſublatâ humanorum actuum libertate, & de patrocinio Atheis impenſo accuſat. I. 44. 52.

Leibnitius præfert Thomam Campanellam Hobbeſio. I. 27. Nonniſi ex prævalentibus extrinſecis motivis voluntatem agere poſſe docet. 122. & ſeq.

Lex quomodo definiatur. I. 58. Definitionem Legis Puferdorſianam reprehendunt Hubnerus & Barbeyracus. *ibid.* Legis diviſiones. 59. Num ad legem ſpectet permiſſio. 60. Legis a conſilio diſcrimen. 61. Legum finis qualis. 62. Non arbitrio ſed a ratione ſumendæ. 63. Lex duo involvit *Diſpoſitionem* & *Sanctionem*. II. 6. Ad veram legis rationem quid requiratur. 13 Leges humanæ firmæ non ſunt ſine conſcientiæ obligatione. II. 5. Spes & metus incitamento ſunt ad legum cuſtodiam. 105. Legum conformitas quomodo dici poſſit caſu inducta. 183. & ſeq.

Leges naturales a Deo ſunt hominibus impoſitæ. II. 3. Suam ſanctionem habent. 7. Conſilii loco eas habendas, Perperam aſſerit Thomaſius. 13. Lex naturæ prima & fundamentalis Hobbeſii falſa. 22. Eas ſolum agnoſcit Rouſſeau quæ ex parte animali hominis ſequuntur. 59. Obligant nedum in externo, ſed in interno foro. 106 ſumptæ tantummodo ut dictata Rationis vim legis non habent. 113. Sunt univerſales. 130. Quo ſenſu æternæ. 116. & certiſſimæ etiam præciſa revelatione. 135.

Lex divina poſitiva univerſalis non datur. II. 131. Leges Hebraico Populo conſtitutæ non ſunt univerſales. 132 V. *Præceptum*.

Libertas hominem eximit a neceſſitate non a Providentia divina. I. 85. Quid ſit. 115. Ea donatus eſt homo. 116. Eam tollunt Spinoſa. *ib.* 119. Thomaſius. 116. Coccejus. *ib.* Bælius. 119. Nulla eſt in ordine ad bonum in communi; integra erga particularia bona. 122. & ſeq. Eſt fons & radix imputabilitatis. 127. 130. A metu minuitur, non tollitur. 128. Nulla in voluntate juxta Thomaſium. 146. & ſeq. Omnimoda eſt inutilis homini. 190.

Lingua primo homini a Deo indita. I. 173. Ea uſus eſt Adam ſtatim a ſua creatione *ib.* Non fuit donum in ſe ſupernaturale. *ib.*

Lockii ſententia de poſſibilitate materiæ cogitantis. I. 92. refellitur. 95.

Lucretius quomodo cogitationem explicet. I. 92.

M

MAlebranchii ſyſtema dificillime cum libertate conciliatur. I. 126.

Malum triplex in Univerſo. I. 82. Mala cur Deus permittat. *ib.* & ſeq. Quomodo bona ſint relate ad Univerſum. 83. Quomodo ex naturæ legibus conſequantur. *ibid.*

Materia æterna non eſt. I. 78. Nec cogitationis capax. 95.

Materialiſta quomodo cogitationem explicent. I. 92.

Maſcovius (*Gotefridus*) ſtatum naturalem quomodo comparet cum civili. I. 187.
Mens humana non eſt ens neceſſarium. I. 79. V. *Anima*.
Moralitas quomodo inſit actibus humanis præconceptis ad legem Dei. II. 121. & ſeq.
Methodus geometrica ad præcepta juris naturæ demonſtranda nullatenus eſt neceſſaria. II. 140. & ſeq. Scholaſtica in tradendo jure naturali geometricæ præferenda videtur. 143.

N

Natura humana ſecundarius & proximus fons eſt juris naturalis. I. 91. Nimis diminuite conſiderata a Pufendorfio. 141. & ſeq. De ſe ad pacem tendit, non ad bellum. 154. Non confert unicuique jus ad omnia. 161. & ſeq. Quam imperfecta fuiſſet in hypotheſi Rouſſeau. 164.
Natura rerum quo ſenſu ſit regula certitudinis. I. 130. Semper eſt uniformis. 131.

O

Objectum juris naturæ nimium limitat Schmauſius. II. 80. Ad illud pertinent quæcunque deducuntur legitime ex ejus principiis. 81. Sunt omnes actiones liberæ. 86. Etiam internæ. *ibid.* Non item neceſſariæ. 89.
Obligatio proprietas eſt juris naturæ. II. 92. Activa male definitur a VVolfio. *ibid.* Diſtinguenda ab impulſione ad agendum. 93. Superiorem imperantem ſupponit *ibid.* Quo ſenſu dicatur naturalis. 94. Paſſiva quid importet. 96. & ſeq. Quomodo jus & præcedat, & ſequatur. 98. Eam ex metu privatæ vindictæ deducit Schmauſius. 99. Refellitur. 101. Non oritur ex ſpe felicitatis 103. Quo ſenſu admittenda interna obligatio rationis. 111. Imbecillis hæc eſt, & infirma. 112. Obligationis tum activæ tum paſſivæ notiones. *ibid.* Num aliqua daretur ſecluſo Deo. 113.
Officia hominis & Chriſtiani ſimul tradi recte poſſunt. I. 7. Ex naturali lege quæ reſpiciant. II. 23. 46. Quibus regantur virtutibus *ib.*
Ordo triplex in homine. II. 3. 46. Nullus ſine legibus ſubſiſtere poteſt. 4. & ſeq. Ex eo officia omnia hominis deduci poſſunt. 46. Ordinis naturalis cuſtodia Ethices univerſæ principium. 47. Æqualitatis ordo inter homines qualis. 48. Ordinis naturalis cognitio juris naturalis fundamentum. 64.
Originale peccatum omnium humanarum miſeriarum cauſſa. I. 195.

P

Parkerus (*Samuel*) Hobbeſium reprehendit. I. 28.
Patres Eccleſiæ ignorantiæ accuſantur a Barbeyraco, & Thomaſio. I. 8. Defenduntur. 9. Eorum auctoritatem magni fecere Grotius. 11. & Buddeus. 12. In plurimos errores lapſos aſſerit Barbeyracus. 8. Vindicantur. 12. Eorum ſcripta a cordatioribus Proteſtantibus laudata. 74.
Patris juſſa tantummodo conſilia eſſe autumat Thomaſius. II. 15. Refellitur *ibid.*
Pax homini naturalis, ſecus bellum. I. 160 V. *Status*. Pacem quærendam, non eſt prima naturæ lex. II. 21.
Peccatum eſt malorum cauſſa. I. 84. 195.
Pœnæ naturales juxta Thomaſium veræ pœnæ non ſunt. II. 13. Refellitur. *ibid.* & ſeq. Quomodo reſpectu Dei arbitrariæ dici poſſint. 14.
Permiſſio in jure quid ſit. I. 60 Permiſſio peccati non adverſatur providentiæ & bonitati Dei. 84. & ſeq.
Præceptum de ſanguine non comedendo num naturale & univerſale. I. 25. Præceptum de Societate conjugali & familiæ non ſingulos afficit. II. 25. & ſeq. Præcepta juris naturalis demonſtrari poſſunt, 140. Sunt clara, ita ut eorum ignorantia generatim non excuſet. 147.
Polygamia qua lege prohibita. II. 133.
Principes ſummi legibus juris naturæ obnoxii ſunt. II. 129.
Præſcientia Dei neceſſitatem non infert voluntati humanæ. I. 124 & ſeq.
Providentia Dei Univerſum regit. I. 80. Ex malorum mixtione commendatur. 83. Sapienter permittit quoſdam defectus. *ibid.* Non illam dedecet permittere peccatum. 84. Etiam minutiſſima curat. 85. Non tollit libertatem. 124. et ſeq.

Prin-

Principia prima Juris naturæ in ratione, non in voluntate ſunt quærenda. II. 24. Schmauſii contrariæ rationes refelluntur. 83. Quomodo dicantur infantibus impreſſa. *ib.* & ſeq. Illorum certitudo non eſt ex ſola traditione repetenda. 78. Demonſtrari poſſunt. 140. Illorum ignorantia invincibilis non datur. 147.

Principium primum Juris naturæ non eſt convenientia cum ſtatu integritatis. II. 19. Nec voluntas divina. *ibid.* Nec ſui ipſius conſervatio. 21. Nec ſocialitas. 23. Nec ſtudium vitæ feliciſſimæ, & maxime diuturnæ. 28. Nec ſui ipſius, ſtatuſque ſui perfectio ſenſu VVolfiano. *ibid.* Num neceſſe ſit unicum ſtatuere. 54. 55. Non eſt amor ſui & commiſeratio erga alios, ut vult Rouſſeau. 57. Quodnam ſtatuendum. 45. 47. & ſeq.

Probabiliſmus rectæ rationi opponitur. II. 149. Non eſt Eccleſiæ Romanæ doctrina. 151. Merito rejicitur a Proteſtantibus. 148. & ſeq. Ab Ethnicis Philoſophis repudiatus. 151.

Proteſtantes ignorantiam juris naturæ exprobrant Scholaſticis. I. 2. Ipſi viciſſim de eadem arguuntur a Thomaſio. 4. Confuſionem Catholicis tribuunt in doctrina Juris naturæ tradenda. 3. Diſpellitur hæc criminatio. 4. Scholaſticos contemnunt. *ib.* Eos tamen laudat Grotius. 5. De inſtaurato Juris naturæ ſtudio gloriantur. 6. Hæc jactatio retunditur. 13. Errores varios in juris doctrinam intulerunt. 5. Tempore priores a poſterioribus improbantur. 14. Laudandi in eo, quod Jus nat. velut peculiarem, ſeparatamque diſciplinam tradant. 15. Damnandi vero, quod ab ea omnem auctoritatem rejiciendam putent. 16. Plerique ab errore ſtatuendi utilitatem pro juris naturalis fundamento non recedunt. II. 62. & ſeq. Cavendum illis eſt a doctrina Schmauſii. 102. Eorum indoles in juris naturæ tractatione. 134.

Proximus qua ratione diligendus juxta VVolfium. II. 33. Quomodo nunquam præoccupandus. 107. & ſeq.

Prudentia quomodo dividatur. I. 3. Ejus leges non cuſtodiuntur in uſu Probabiliſmi. 159.

Pſeudopolitici Principes ſummos a legis naturæ obligatione eximunt. II. 129.

Pufendorfius (*Samuel*) cur Catholicos Scriptores nullos ſibi allegandos cenſeat. I. 2. Grotium primo extollit, dein deprimit. 20 Cenſuram Romanam Grotiani Operis carpit. 23. Quid de Hobbeſio ſentiat. 27. Proteſtantium de eo judicium. 28. Maſcovii. 30. Barbeyraci. 31. Aliorum. 30. Illiberalia ejus convitia. 32. Arrogantia. *ib.* Paralogiſmi. 33. Quomodo legem a conſilio diſtinguat. 62. Divinum jus imperandi unde deſumat. 88. Coacti nomine quid intelligat. 124. Coactionis nomen nimium dilatat. *ib.* Metus cauſa plura virtuti contraria licere arbitratur. 222. Refellitur. *ib.* Ejus æquivocatio detegitur. 129. Nimis diminute ad ſcopum ſuum naturam humanam conſiderat. 143. Triplicem hominis ſtatum naturalem ponit. 252. Statum naturalem hominis quomodo conſideret. 177. Socialitatem primum eſſe juris naturæ principium defendit. II. 23. Quam inepte caput de Religione a juris naturæ tractatione abſcindat. 24. Refellitur. 85. Utilitatem præcipuum juris naturalis fundamentum ponit. 63. Finem juris nat. ambitu præſentis vitæ concludit. 70. Juri naturæ præcipuum decus adimit. 71. Actiones internas juri naturali perperam ſubtrabit. 86. & ſeq. Moralitatem omnem abnegat actibus humanis præconceptis ad Dei legem. 120. Refellitur. 121. Quo ſenſu dicat uniformitatem legum caſu inductam eſſe. 189.

R

RAtio recta in quo ſita juxta Hobbeſium. I. 131. Quomodo efformetur. *ibid.* De ea contradictiones Hobbeſii. 132. Semper uniformis eſſe illa debet. *ib.* In ſtatu naturali non ſolum privatum bonum, ſed etiam generale totius hominum communitatis curare debet. 133. Quomodo obliget. II. 111.

Regula ſeu norma datur, ad quam homines actiones ſuas liberas exigere debent. II. 2. & ſeq.

Religio Catholica impetitur a Pufendorfio I. 32.

Revelationem divinam a jure naturæ omnino ſejungendam abſurde docet Thomaſius.

Digitized by Google

ſius. I. 16. Privata revelatio ad certitudinem præceptorum juris naturæ habendam non eſt neceſſaria. II. 135.

Rouſſeau (*Jacobus*) ſtatum hominis naturalem ſilveſtrem ſtatuit; ſolitarium, beluinoque ſimilem. I. 164. Ejuſdem ſtatus quaſnam conſtituat functiones. 165. Illi originariam felicitatem adtribuit. 166. Refellitur. *ibid.* & ſeq. Male ſe purgat hypotheticas ſimulans ratiocinationes. 170. Ejus ſimulatio detegitur. 111. Falſo nonnullas ſtatui hominis convenientes dotes artificiales appellat. 112. Ejus hypotheſis ſeu hypothetica hiſtoria inutilis ad intentum. 170. Societates omnes exoſas reddere conatur. 175. Omnia in principio tyrannica fuiſſe dominia innuit. 176. Ejus principia hominis ſocialitatem evincunt. 180. Ejus falſum & ſeditioſum dictum. 193. Refellitur. *ib.* Duo ſtatuit juris naturæ principia, & quæ. II. 57. Inepte ratiocinatur. 58. Leges naturales repetit ex ſola parte animali hominis. 59. Refellitur. *ib.* Sibi non cohæret. 60. 61. Commiſerationis regula quam ſtatuit injuſtitiam continet. 60. Inepte ex illa omnes ſociales virtutes deducit. *ibid.*

S

Salmaſius (*Claudius*) quale de Grotii opere judicium ferat. I. 21.

Sanctio in lege quid. II. 6. An Legibus naturalibus conveniat. *ibid.* Tum reſpectu vitæ præſentis. *ib.* quæ tamen imperfecta eſt. 8. tum reſpectu vitæ futuræ; quæ perfectiſſima eſt. *ibid.* Hæc ſolo naturali lumine ſatis innoteſcit. *ibid.* Objecta ſoluta. *ib.* Sanctionem legibus naturalibus denegat Thomaſius. 22. Refellitur. *ibid.*

Scriptura ſacra legem nedum poſitivam, ſed & naturalem continet. I. 19.

Schmauſius novum Juris naturalis ſyſtema procudit, & quare. I. 6. Revelationem a jure naturali omnimode ſegregat. 16. Quæ in Scriptura continentur, ad ſolum jus poſitivum pertinere perperam putat. 19. Ejus de Grotio judicium. 22. Objectum Juris naturæ nimium coarctat. II. 80. V. *Objectum*. Juris principia non in ratione, ſed in voluntate collocat. 82. Refellitur. *ibid.* Obligationem ex metu, & privata vindicta repetit. 99. Refellitur 101.

Scholaſtici a Proteſtantium criminationibus vindicantur. I. 3. 5. II. 117. 123. Laudantur a Grotio. I. 4. Quo ſenſu legem æternam admittant. II. 116. Nimium aliquibus exoſi. 121. De Jure Gentium quid ſentiant. 166.

Seldennus (*Joannes*) Jus naturæ ex Hebræorum traditione exponit. I. 23. Præceptum abſtinentiæ a ſanguine inter leges naturales immerito recenſet. 24. Peculiaria dominia a Dei determinatione facta docet. 164

Senſus Moralis II. 152. & ſeqq.

Similitudo eſt cauſa amoris. I. 139. 15 II. 48.

Societas duplex & qualis. I. 138. Nulla ſine ordine. II. 4. Ejus conſervatio non eſt primum juris principium. 23. & ſeq.

Spinoſa (*Benedictus*) libertatem homini eripit. I. 116. Neceſſario determinari ab externis cauſis docet. 119. Oppoſitam ſententiam ignorantiam & præjudicium appellat. *ibid.* Jus naturale funditus evertit. II. 89.

Status Civilis ſtatui naturali eſt abſolute præferendus. I. 189. Spectata præſenti hominum conditione eſt omnino neceſſarius. 198.

Status naturalis hominum quotupliciter ſumatur. I. 153. Non eſt bellum omnium in omnes. *ibid.* Non eſt ex pace belloque confuſus, & magis inclinans ad bellum. 160. Eſt per ſe pacificus, & ſolum per accidens bellicus. 161. Non eſſet in counicuique jus in omnia. 162. Neque eſſent homines ſylveſtres, ſolitarii, & belluino more viventes. 164. Perperam ille exprimitur a Puſendorfio fictione hominis utcumque, & undecunque in mundum projecti, ſibique plane relicti. 177. Status naturalis eſt domeſticus. 173. Et abſolute ſocialis. 178. Non eſſet adeo felix ut contendit Rouſſeau. 184. Nec adeo miſer ut putant Hobbeſius, & Puſendorfius. 186. Aliquando extitiſſe videtur. 156. Multiplicato hominum genere vix ac ne vix quidem diu durare potuit. *ibid.* In ſtatu naturali adhuc exiſtunt aliqui. 197. Fortaſſe etiam aliqui populi. *ib.* & ſeq.

Stoici Animam poſt mortem non ſemper manere ſentiebant. I. 97.

Svvartzius ſtatum naturalem reſpectu totius generis humani nunquam extitiſſe affirmat. I. 138.

T

Timor coactionem inducere putat. Pufendorfius. I. 127. Error ejus detegitur. *ibid.* Voluntarium quomodo minuat. 128.

Thomas (Sanctus) quomodo Jus definiat. I. 58. Rationem reddit cur ſimilitudo ſit cauſa amoris. 138. 155. Exponit quomodo alteri benefacere ſit cauſa delectationis. 156. 159. Illi falſo Hobbeſii ſententia de be[illegible] omnium in omnes tribuitur. *ibid.* Hominem ad ſocietatem natum quomodo probet. 179. Probat Providentiæ convenire defectuum permiſſionem. 95. Docet quomodo in *iſorrepia* ſe determinet voluntas. 124. Moralitatem actionibus convenire ante legem Dei probat. 131. 157. Omnia pacem appetere docet. 156. 159. Putat in ſtatu innocentiæ, ſi perduraſſet, civile aliquod regimen futurum. 189. Statum civilem neceſſarium aſſerit. 194. & ſeq. Explicat quomodo bene vel male agendo homo retributionem mereatur. II. 10. & ſeq. Ordinis cuſtodiam pro primo juris naturæ principio habet. 47. Ipſum reſpicit, dum præcepta legis naturalis exponit. 48. Quomodo jus Gentium in jure naturali comprehendat. 166. Et ab illo diſtinguat. 168. Socialitatem principium juris Gentium ſtatuit. *ib.* & ſeq.

Thomaſius juris ignorantiam exaggerat. I. 3. Quid de Eccleſiæ Patribus ſentiat. 11. Quid de auctoritatis uſu in doctrina juris tradenda. 16 & ſeq. De Pufendorfio quid judicet. 29. Illius errores auxit. 33. Ejus arcana eccleſiaſticæ hiſtoriæ particula. 11. Ejus jactantia. 33. & ſeq. Ipſius ſyſtema ad Epicureiſmum, proxime accedit. 34. & ſeq. & II. 27. Refellitur. *ib.* Quomodo legem definiat. 58. Diſtinctionem juſti, honeſti, & decori in quo collocet. 65. II. 27. Libertatem humanam evertit. 108. I. Voluntatis naturam male explicat. 142. Ab intellectu regi negat. *ibid.* Refellitur 143. & ſeq. Libertate eligendi privat. 147. Statum hominis naturalem in quo conſtituat. 160. Surdum a nativitate negat poſſe cogitare, ac ratiocinari. 176. Legibus naturalibus veram rationem legis adimit. II. 13. Patris juſſa vult eſſe potius conſilia, quam præcepta. 15. Refellitur. 16. Quodnam primum juris naturæ principium ſtatuat. 25. Privatam utilitatem juris naturæ fundamentum aſſerit. 63. Jus naturale funditus evertit. 89. Obligandi principium unde deſumat. 105. Legem æternam Scholaſticorum figmentum appellat. 116. Illos inſcitiæ redarguit. 117. Legem poſitivam divinam univerſalem ponit. 132. Quænam ejus præcepta conſtituat. *ibid.* Quibus rationibus eam poſtmodum deſtruat. *ib.* & ſeq.

Thomiſtæ phyſicam præmotionem cum libertate conciliant. I. 125.

Traditio ſola totam non fundat juris naturæ certitudinem. II. 137.

V

Wagnerus (*Jo: Georgius*) Hobbeſium inter juris reſtauratores perperam recenſet. I. 25. & ſeq. Veram Juris Gentium ideam oppugnat. II. 167. Refellitur. *ib.*

Veritates morales II. 132. & ſeqq.

Veritates naturales tum naturali lumine tum revelatione probantur. II. 5. & ſeq.

Verum quo ſenſu dici poſſit Juris naturalis fundamentum II. 8. 66.

Vicus (*Jo: Baptiſta*) *verum* ſtatuit Juris naturalis fundamentum. II. 65. Quid Juris Gentium nomine intelligat. 177. Ejus de ferino hominum ſtatu fictio refellitur. 182. Inaniter putat ſuum ſyſtema ad Providentiæ commendationem conducere. 184. Etymologias ex orientalibus linguis deductas irridet. 186. Græcorum fabuloſa traditio ejus hypotheſi non favet. 187.

Virtus eſt quæ facit hominem bonum. II. 75. Ad meritum parit. *ib.*

Vitium eſt ordinis naturalis perverſio. II. 47. Facit hominem malum. 75.

Vitriarius (*Renhardus*) Juris Gentium univerſalis & poſitivi extantiam adſtruit. II. 169. 172.

Univerſalitas an ſoli legi naturali conveniat. II. 130.

Vvolfius (*Chriſtianus*) quid de Scholaſticis ſenſerit. I. 4. Quid de ipſo ſentiat Langius. 14. Quid Schmauſius. 37. 38.

Mi-

Digitized by Google

Minus recte verſatus eſt in jure naturæ tradendo. *ib.* Ejus methodus incongrua. *ib.* Quibus ſcripſerit. 40. Multa inutilia, & puerilia ſuo operi permiſcuit. 41. Quales ejus demonſtrationes. 42. II. 45. Quid pollicitus non præſtitit. 39. I. Inerrantiam ſibi videtur adſcribere. Epicuræiſmi fautorem ſe quadantenus præſtitit. 45. Ejus lectio Juvenibus noxia. 48. An virtutes miniſtras voluptatis effecerit. *ib.* Quid de Atheis ſentiat, & an eis patrocinatus dici poſſit. 52. & ſeq. 54. Ejus doctrina moralis qualis. 55. Quodnam ſtatuat primum Juris naturæ principium. II. 28. Quomodo cum Hobbeſio, & Spinoſa ſentire videatur. 29. Virtutis nomine ſolam utilitatem deſignat. *ib.* 73. Nimia ejus prolixitas & redundantia. 32. Non recte præceptum de Proximo diligendo ex ſuo principio deducit. 33. Nec aliud de Deo diligendo. 36. Obſcuram exhibet perfectionis ideam. 37. Obligationem activam prave definit. 92. Atheis Jus naturæ commune facere ſtudet fruſtra. 93. Obligationem paſſivam in quo conſtituat. 94.

Voluntas ad ſummum bonum determinata eſt. I. 62. Quomodo ab extrinſecis motivis determinetur. 123. In æqualitate motivorum quomodo ſe determinet. *ib.* Poteſt velle & deſiderare bonum alterius. 137. Quomodo definiatur a Thomaſio. 142. Quomodo dirigatur ab intellectu. *ib.* & ſeq. Libertate ſpoliatur a Thomaſio. 146. & ſeq. Quomodo conferat ad intellectus rectitudinem. 148. Voluntati divinæ quomodo obediendum. II. 114. Ejus objectum. V. *Bonum.*

Voluptas Epicuri qualis. I. 35. 44 Num voluptas percepta ex re cognita, vel ex eius cognitione dici poſſit amor. II. 43.

BIBL. NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

LIBRI DUO SUB PRÆLO BETTINELLIANO NUNC EXISTENTES.

De vetuſtis Canonum Collectionibus Diſſertationum Sylloge, quibus Virorum doctiſſimorum cura & ſtudio elucubratis, de Juris Eccleſiaſtici origine atque progreſſu luculenter diſſeritur &c. Collegit, recenſuit, ac Præfationem adjecit ANDREAS GALLANDIUS *Presbyter Congreg. Oratorii. fol.*

DURAND *Dictionarium Juris Canonici, & Praxis Beneficiariæ, nunc primum ex Gallico in Latinum translatum, & quamplurimis additamentis ex celebrioribus Juriconſultis deſumtis auctum, opera & ſtudio prædicti* ANDREÆ GALLANDII. 4. *Vol.* 4.

Digitized by Google

Digitized by Google